

126.00 1/85
cat

Third Ed (1613, 1624, 1625)

(24), 294, (8), (2) pp

CASPARI BAUHINI BASILEENS. ARCHIATRI & PRAXEOS PROFESS. ORDINAR.

DE

LAPIDIS BEZAARIS

ORIENTAL. & OCCIDENT. CERVIN. & GERMANICI

Ortu natura differentiis veroque usu

EX

Veterum & recentiorum placitis

LIBER

priore editione auctior.

BASILEÆ

Sumptibus LUDOVICI REGIS

ANNO CIↃ. IↃ. CXXV.

(1625)

PERILLVST. ET GENEROSISS:
DOMINO
D: IOANNI GEORGIO SENIORI
LIB. BARONI IN FROBVRG
DOM. IN GLIERISS.
&c.

REVERENDISS. ARCHIEPISCOPI
SALISBVRGEN.

CONSILIARIO ET PRAEFECTO
IN RASCHENBERG
&c.

DOMINO SVO GRATIOSISS.

CASPARVS BAVHINVS
ARCHIATER

ILLVST. DVCIS WIRTENBERG:
MEDICVS

deuotè OBSERVANT.
MONVM.

ΤΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΝΩ
offert.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Anta est DEI OPT. MAX. in subleuandis humanis nostris miseriis beneficẽtia, Perill. & Generosiss. D. Baro, *ut nõ solùm de necessariis prospiciat: verùm & varia abundantiaq́; largâ manu nobis fundat* ἰήματα. *Ecce enim (vt etiam sagaciss. naturæ scrutator C. Plinius Secundus testatur) ex quolibet viridario hortóve, vegetabile quoddam, herba frutéxve, earumq́; variæ partes, semina, radices, ligna, folia, fructus medico vsui inseruire possunt: adeò vt* ἀντίδοτα, ἀλεξιφάρμακα, *aliaq́; sanitatis humanæ præsidia, è longinquis orbis partibus accersere superuacaneum videatur. Nihilominus (rara cùm sint cara, varietasq́; quandoque delectet) talis plurimis est indoles, vt domi nascentia aspernentur, exotica Indiarum & Arabiæ indigena exoptent. Hinc &* Lapis Bezaar, *qui ab Arabibus primùm, ante annos plus minùs septingentos, inuentus, nostris autem temporibus annis circiter septuaginta Europæis vsitatus,*

velut

velut vniuersale quoddam aduersus quæcunque venena ἀλεξιτήριον, febresq́ malignas remedium expetitur. Quo igitur de eo certi essemus, cùm non modò quibusuis gemmis æquiparetur, sed & Auro præferatur: quo ægris subleuandis, dum opus esset, eo ipso vti possemus: quo denique & de eo nostram sententiam efflagitātibus satisfaceremus, in huius Lapidis naturam verúmque vsum, omni studio, omniq́ diligentia penitiùs inquirere libuit: non solùm, vt quomodo vtiliter atque absque dispendio in ægrorum vtilitatem adhiberi poßit, quidq́ de eo statuendum sit, palam fiat: Sed etiam vt simul Principum Magnatúmque Archiatris ansam præberemus, Dominos suos monendi rogandíque, quo venatoribus suis, vt Bezaar Germanicum summâ diligentiâ indagent, iniungant: in proprium subditorumq́ emolumentum. Ex diuinâ siquidem DEI MAX. clementiâ duplex nobis est Bezaar. Vnum Ceruo, alterum Rupicapræ, primordia sua accepta ferens. Ceruinum quidem, siue viscosam illam interiori oculorum Cerui angulo adhærentem materiam, consideremus. Hanc in Orientalibus Ceruis Auenzoar, Scribonius Largus in Sycilia reperiri asserit. Sordes hic eas vocat, quas eius loci venatores ad Scorpionum ictus mor-

ſuſq; aſſeruabant. Eaſdem ſordes in Germania & Langius obſeruauit, aliiq; notarunt. Sin de Ceruinis in dicto oculi canto in lapideam duritiem lacrymis concretis loquamur, quemadmodum veterinariæ medicinæ grauis auctor Theomneſtus ſcripto prodidit. Inter recentiores quoque Chriſtophorus Encelius Germanus, I.Cæſar Scaliger Italus, & Iohannes Bodinus Gallus notarunt, atque ad omnis generis venena, veterum imitatione commendarunt. Aut tandem, de eo, qui Sexto Platonico Philoſopho prægnantium Phylacterium eſt, lapide in Cerui ventriculo, Ceruæúe utero reperto: qui etiam Conſtantino Affricano teſtante, conceptum promouet. His Alexiteriam vim ineſſe euincit oſsiculum quod Ceruino Cordi innaſcitur, quod applauſu non exiguo, magnóque conſenſu omnes ea facultate dotatum aſſerunt: Ceruinum hoc eſt. Pilæ etiam in Rupicapris ſiue Damis, ex ſuauiſsimarum herbarum pabulo, εὐωδίᾳ inſigni præditæ, gratiſsimúmque ſpirantes odorem inueniuntur. Harum vſum & morbis malignis & ægrè parturientibus, ſingulariter commendant. In illarum vtinam (ii præſertim quos Alpes accolas habent, ideoq; iis abundant) in viribus potius indagandis, quàm iis adquirendis, diligentiorem nauarent operam.

ram. Sic etenim æquè facilè pauperibus (nec minor enim horum Christiano Medico cura habenda) ac Magnatibus diuitiisq; abundantibus, mederemur: & tum enim domesticum Bezaar nobis abundans suppeteret. Eâdem ratione quoque nec vllus adulterii, quod in Bezaare Indico vulgare est, metus nos teneret: de his in Tractatu ipso ampliús. Hæ, inquam, suscepti nostri laboris causæ fuêre, quo ante decennium scriptum hoc luci exposuimus. Eius autem exemplaribus omnibus penitùs distractis, Typographi rogatu, secundò nunc eum auctiorem, & nitidiorem damus. Hunc igitur fœtum in Tuum, PERILLVST. *&* GENEROSISS. BARO, *sinum deuoluo, eum vt ab infensis defendas, & tutelare eius quodammodo sis numen. Et quem quæso rectius? quem iustius? quem æquius? ei Patronum eligerem? Vt enim fulgorem Illustrißimæ* FROBVRGIACÆ *familiæ taceã: in eius enim laudem alii multi digreßi cùm sint, satiùs mihi, nihil, quàm parum dixisse videtur, ne offendisse videar. Tanta* GEN. TVÆ *in* ILLVSTRISS. *Principum Consiliis dexteritas, prudentia, & authoritas. Magna tua in literatos fauor & animi propensio. Tantum rerum naturalium perscrutandi desiderium. Non obscurè sanè hæc*

mihi, si vlli alio, perspecta fuere, dum in Arcem Tuam non ita procul à nobis distantem, ab annis aliquot, propriæ valetudinis mihi committendæ causâ, vocare me dignatus es: vbi & inter alia, in quibus summum Heroicarum virtutum splendorem, quas incomparabilis acuit Humanitas, veneratus & admiratus sum, fato & consultò, vt & in ipso exposuimus opere, de Bezaare nostro Germanico colloquium nobis fuit. Cuius occasione non ita pridem par fragrantium illarum Pilarum tuo munere etiam obtinui. Cui, inquam, rectiùs iustiusq́, quàm ei cuius humanitate & munificentiâ splendidior hic prodit fœtus, hac in re Defensorem constituerem? sub cuius nomine æquiùs in literatorum manus iterum perueniret?

Suscipe igitur, PERILLVST. ET GENEROSISS. BARO, *eum benignè, fronte hilari & serenâ, quâ pro insigni tuâ humanitate cuncta soles. Obseruãtiam meam in* GEN. TVAM *summam, hoc litterario munere testatam volui. Ne igitur eius detrectes tutelam, iterum etiam atq; etiam rogo, oro & obtestor, omniaq́; quæ à me proficisci possunt, officia paratißima offero.* BASILEÆ X. KL. *Quinctileis* ANNO τῆς θεογνωσίας CIↃ.IↃ.CXXIV.

ΠΙΝΑΞ

EORVM QVORVM OPERA VSI SVMVS.

A

ABDALA	Anarach Medicus Arabs.
Adamus	Lonicerus.
Albertus	Magnus.
Alexander	Maſſaria.
Amatus	Luſitanus.
Ambroſius	Paræus.
Andreas	Alpagius Bellunenſis.
Andreas	Baccius.
Andreas	Cæſalpinus.
Andreas	Dőrerus.
Andreas	Lacuna.
Andreas	Libauius.
Andreas	Theuetus.
Andromachus.	
Anshelmus	Boëtius.
Antonius	Forneſius.
Antonius	Fumanellus.
Antonius	Guaynerius.
Antonius	Mizaldus.
Antonius	Muſa Braſſauolus.
Antonius	Portus.

Antonius Schnebergerus.
Ariſtoteles.
Arnoldus Manlius.
Arnoldus Villanouanus.
Auenzoar Arabs.
Auerroes
D. Auguſtinus.
Auicenna.

B

Baldus Angelus.
Bernhardus Paludanus.
Bernhardus Penottus.

C

Camillus Leonardus.
Carolus Cluſius.
Carolus Gallus.
Caſparus Schwenckfeldt.
Chriſtophorus Acoſta.
Chriſtophorus Encelius.
Chriſtophorus Hornius.
Chriſtophorus Hüeblin.
Claudius Chapuys.
Claudius Galenus.
Claudius Ptolomæus.
Claudius Richardus.
Conradus Geſnerus.
Conradus Heresbachius.
Conſtantinus Africanus.

D

Daniel Sennertus.
Dauid Propheta.
Diomedes Amicus.

Diome-

Diomedes Cornarus.

E

Emanuel Tremellius.
Empedocles.
Euax Arabs.

F

Fabius Columna.
Felix Platerus.
Ferdinandus Lopez.
Ferdinandus Ponzettus Cardinalis.
Ferrandes Imperatus.
Franciſcus Hildesheim.
Franciſcus Pona.
Franciſcus Valeſius.

G

Gabriel Fallopius.
Gabriel Hummelbergius.
Garzias ab Horto.
Gotthardus Arthus.
Gregorius Bertinus.
Gregorius Horſtius.
Gregorius Schön.
Gualtherus Ryff.
Guido Pancirollus.
Guilhelmus Fabricius.
Guilhelmus Gratarolus.

H

Hali Abbas Arabs.
Hali Rhodan Ægyptius.
Hamed Ebenreriphus Arabs.
Henningus Scheneman.

Henri-

Henricus	à Bra.
Henricus	Dobbinus.
Henricus	Ranzouius.
Henricus	Salmuth.
Hercules	Saxonia.
Hesiodus.	
Hieronymus	Brisianus.
Hieron.	Capeuaccius.
Hieron.	Cardanus.
Hieron.	Mercurialis.
Hieron.	Montuus.
Hieron.	Reusnerus.
Horatius	Augenius.
Hortus	Sanitatis.

I

Iacobus	ab Alen.
Ioachimus	Camerarius.
Ioachimus	Schillerus.
Ioannes	Agricola.
Ioan. Antonius	Sarracenus.
Ioan.	Arculanus.
Io. Baptista	Montanus.
Ioan. Baptista	Syluaticus.
Ioan.	Bauhinus.
Ioan.	Bodinus.
Ioan.	Caluinus.
Ioan.	Collerus.
Ioan.	Costæus.
Ioan.	Crato.
Ioan.	Fernelius.
Ioan.	Fragosus.

Ioan.

Marsi-

Marſilius Ficinus.
Martinus Rulandus.
Matthæus Dreſſerus.
Matthias Syluaticus Pandectarius.
Michael Döringius.
Moyſes Kimhi

N

Nicolaus Agerius.
Nicolaus Florentinus.
Nicolaus Nancelius.
Ricolaus Monardes.

O

Octauianus Roboreta.
Oppianus.
Oſualdus Crollius.

P

Paulus Ægineta.
Paulus Cigalinus.
Petrus Andreas Matthiolus.
Petrus Apponenſis Conciliator.
Petrus Foreſtus.
Petrus Hiſpanus.
Philibertus Sarracenus.
Philippus Hœchſtetter.
Plinius.
Plutarchus.

Q

Q. Serenus Samonicus.

R

Raby Moyſes.
Raymundus Minderer.

Reine-

Reinerus Solinander.
Rhaſis Arabs.
Robertus Guagninus.
Rodericus à Caſtro.
Sanctes Ardoynus.
Sanctorius de Sanctoriis.
Scribonius Largus.
Serapio Arabs.
Sextus Philoſophicus Platonicus.
Simon Ianuenſis.
Simon Mayolus.
Socrates.
Solinus.

T

Thebir.
Theomneſtus.
Thomas Iordanus.
Tipthaſi Arabs.

V

Valeſcus de Taranta.
Vitalis à Furno Cardinalis.
Vlyſſes Aldroandus.
Wolffgangus Gabelchouer.

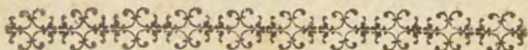
X

Xenophon.

Z

Zacharias Belinus à Belfort.

ARGVMENTA CAPITVM.

Anima-

)( )(

DE

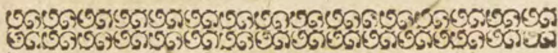
DE LAPIDE BEZAAR

AD NOBILEM, CLARISSIMUM VIRUM DOM. CASPARUM BAUHINUM Anatomicum Botanicum, Med. Professorem Academ. Basiliensis celeberrimum.

AUt nihil, *aut* aliquid Bezahar: BAUHINE *quid inquis?*
Est nihil, *id dices, & tamen est* aliquid.
Quod tanti pretii res sit, quæ cuncta venena
Abstrusis superet viribus, id nihil *est?*
Si nihil: *est* aliquid *sic ludi & ludere posse*
Humanum in rebus tàm nihili *ingenium.*
Vt nihil *esse putem, suadent monumenta vetusta,*
Et variis variè dissona scripta viris.
Hic hircum lapidis, capram fallit ille parentem,
Accepta hic ceruo præmia tanta refert.
Deripit hic lapidem ex oculis, exenterat ille
Ventriculum; guttur dissecat ille cauum.
Quod si ergo est aliquid, *quid Iupiter inuide nobis.*
Non etiam tales dasq́; creasq́; capras.
Sunt nobis virides montes & amœna vireta:
Sunt Hederæ & Cytisi, sunt Salicúmque comæ.
Nec Machaoniades desunt ex asse periti,
Inuestigantes quicquid hic Orbis habet.

Corpora quiq́ʒ secant hominum, pecudumq́ʒ ferarum,
Et monstrant vulsis carnibus ossa suis.
Ergo age, me, BAVHINE, *doce, dubiúmque resolue:*
Anne lapis Bezahar sit nihil, anne aliquid.

IOAN. FAVTSCHIVS Med. Doct.
& Profess. Acad. Friburgensis
Brisg. Anno MDCXIII.

DE PRETIOSISSIMO INDORVM LAPIDE BEZAAR, ET INdefessa in eo peruestigando industria excellentissimi Viri D.D. Caspari Bauhini, &c.

BEZOAR *indomitos vitæ, cordisq́ʒ tyrannos,*
Toxica vi nunquam deficiente domat.
Vipera nil dentis, nil caudæ Scorpius ictu
Officit: effœta & nunc Aconita iacent.
Nunc Rex, nunc Hostis sua sumit fercula tutus:
Illitaq́ʒ in cassum Thrax sua tela ferit.
Hasce dat Indus opes: sed opem parat inde salubrem
BAVHINI *solers, fida perita manus.*
Indica visceribus gemmam ferruminat imis
Dama: vbi detractas ruminat ore dapes.
Ast iterum ingenio, Methodóque resoluit eandem
BAVHINVS: *vires intimiusq́ʒ probat.*
Quas ferat Eous: quas procreet Hesperis: vtq́ue
Vi varient: superent deficiantve, docet:

Vt su-

Vt ſubito Vitæ ſcatebras munimine firment:
Ne furtim accelerent ſubdola Philtra necem.
En horas etiam, & pondus, moriture, modúmque
Antidoti, citò te, quo tuearis, habe:
Et mecum ex animo, tanto pro munere rerum,
Opta, BAVHINVS *ſecla ſuperſtes agat:*
BAVHINO, *cuius reſonat ſat fama per Orbem,*
Summe DEVS *larga quæque repende manu.*

Obſeruantiæ ergò p.

NICOLAVS AGERIVS
Philoſ. & Med. Doctor apud
Argentinenſes.

ALIVD.

SVnt plantæ, credas, vitáque lethum,
Venena sunt, sunt pharmaca;
En morsus cordis dedite Phœbo,
Vitare si solers velis,
Cognoscas solers αἴτια morbi,
Cognosce solers pharmaca,
Vt lædant pectus toxica tela,
Vt lædat anguis viscera.
Quæ gignat ceruus, ceruáque saxa,
Quæ dama gignat marmora,
Incertus Phœbus fluctuat hicce,
Incertus est Asclepius,
Heic mens dormiscit, nescia rerum,
Heic clara turris Dædalo;
Hic prolem damæ, Bezoar esse
Putat, capræ hic, cerui putat;
Hic scriptis laudat, culpat & alter,
Hic, Bezoar, dicit, domat
Quæ lædunt pectus dira aconita,
Hic Bezoar virus vocat;
Ceruini hic quærat pondera saxi,
Incerta scribit pondera;
Ceruini saxi colligit alter
Notas labore plurimas,
Hic vsum monstrat, sed negat alter,
Effecta dum verbis negat.

Dum

Dum incertus Ponti cærula sulcas,
Haut Castor, aut Pollux tibi,
Haut Phœbus Phœbe & lumina spargunt,
Et vmbra Pontum contegit,
Si magnus nullus, cymba per vndas
Si fluctuet, rauco Notho,
BAVHINVM *Phœbum consule magnum,*
Lucet Sophis hic vnicus,
Quod Phœbus cœlis & soror alma,
BAVHINVS *hoc medentibus;*
Quod Pollux Nautis, Castor & Vrsa,
BAVHINVS *hoc medentibus,*
Quod magnes Nautis, hoc tibi solus
BAVHINVS *est perinclutus,*
Quid magnus Mundus, parua figura
Mundana, quid sit, edocet.
BAVHINVVM *Phœbum consule magnum,*
Quid Bezbar sit, edocet;
His scriptis spargit munera Floræ,
Et mortis atræ spicula
Ostendit pubi, quam altus Apollo
In rura mittit phœbica,
Morborum vt cedant agmina, Nili
In prole, scribit doctius.
Triplam, sic pestem, cælitus ortam, 1582.1594.
BAVHINVS *arte depulit.* & 1610.
Hunc Phœbum magnum, suspice, castra
Sequutus es qui Phœbica;
Huic Phœbo magno, sæcula Phœbus
Ex arcibus mittat Poli,

Huic

Huic Phœbo magno, Phœbica proles
Et frutices ſacros dicet,
Et ponat Phœbo ſaxa, coloſſos,
Sit ſancta laurus Delphica;
Hoc ſcripſit metron curta Thalia,
BAVHINE *te ſummè colens*
Quod lætâ, DOCTOR, *ſuſcipe fronte;*
Per ſcripta Muſas & doce.

Obſeruantiæ & æuiterni
cultûs arrham p.

IOAN. HENRICHVS Frölich/P.Cæſ.
& M.D. Anno MDCXIII.

CA-

CASPARI BAVHINI BASIL. IN SVVM de Lapide Bezaar LIBRVM

PRAEFATIO.

QVANTA, quamq́ue immenſa ſit DEI OPT. MAX. erga humanum genus miſericordia, & benignitas, in remediis humano generi ſalutaribus producēdis, ſiue Herbæ ſint, ſiue Lapides, ſiue Metalla, ſive Gummata, Reſinæ've, ſiue Ligna, quæ quotidie in noſtram notitiam perueniunt, notiùs eſt, quàm vt pluribus oſtendere, neceſſum ſit: vt non immeritò Ioannes Meſues ſuum Grabadin, Medicinarum particularium, tali ſententia exorſus ſit: *Sanat ſolus languores Deus, & de frugalitatis ſolio produxit in largitate ſua Medicinam, benedictus, glorioſus, & excelſus Creator.* Tantum eſt etiam hominum in iiſdem inquirendis & inueniendis ſtudium, tantaq́ue induſtria, ut præter plurima Alexipharmaca, & Alexiteria, ſive, ut vulgò vocant, Bezoardica, hactenus contra venena excogitata, hoc ſeculo plures lapides oſtendantur, quibus aduerſus venena vim ſingularem inſi-

tam aſſerunt.Cuiuſmodi ſunt lapis Tiburonum piſcium, in mari Indico, Chelonites, Brachites, Alectorius, Caymanus, Rubetarum,&c. inprimis tamen lapidis cuiuſdam Bezaar vſus, non ſolùm contra quævis venena, ſed ad alios plurimos morbos tanquam Panacea inualuit; qui licet à Græcis, vt diſertè Montuus, Monardes, Syluaticus,& Pancirolla pronunciarunt, & antiquioribus Latinis incognitus,ab Arabibus verò Medicis ante annos circiter ſeptingentos(vixit enim Rhaſes anno 960.) miris laudum præconiis, tanquam inter Alexiteria, quæ ex animalibus petuntur,nobiliſsimus & præſtantiſsimus celebratus eſt, qui poſtmodum hominum incuria neglectus, annis plus minus quingentis,penè intercidit. Poſteaquam verò Febres illæ malignæ,quas ob macularum,culicum morſus referentium, & in toto corpore erumpentium, efflorescentiam, Pettechiales ab Italis, & ab aliis peſtilentes appellatæ, & à quibuſdam nouæ iudicatæ, graſſari cœpêre, Lapidis Bezaar memoria, Medicis eum ſummopere commendantibus, reuixit, ita vt de eo comparando, homines ſolliciti eſſe cœperint. Et, vt rectè Syluaticus, Reges ſanè ipſi, Principes & potentiores, facilè ſibi perſuaderi paſsi ſunt,vt nullis ſumptibus parcentes, hunc conquirerent, cùm ipſis non ſolùm inſueta, peregrina, ſed promiſsis egregiis plena,multoque auro redimenda proponerentur. Imò,& populus,Medicorum pollicitationibus perſuaſus, neminem ab eius generis
Febre

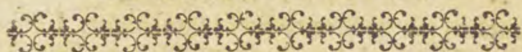
Febre pettechiali ſine tali medicamento liberari poſſe, & ipſe cœpit hunc auidè expetere, & quouis precio redimere. Hinc factum, vt etiamnum hodie, lapis hic apud Principes, & Magnates tanti nominis ſit, vt eum non ſolùm inter ſua ceimelia reponant, verùm etiam in Gemmarum numero, & quidem earum quæ auro æquiparantur, & etiam illo pretioſiores exiſtimantur, habeant: ita vt hunc Medici, ſed nonnulli etiam inuiti, in illorum gratiam, in vſum reuocare cogantur. Quod cùm homines impij & auari animaduerterent, hominum inquam, in his rebus credendis facilitatem nimiam, accedente quin etiam lapidis hujus, ob itineris longitudinem, raritate, modos varios, non ſolùm hos adulterandi, ſed falſos veris ſimiles conficiundi excogitarunt, neutiquam dubitantes, ob tantam credulitatem, tantumq; deſiderium lapidem hunc conquirendi, homines decipi poſſe: hæc cauſa cur quamplurimi falſi & adulterati adferantur, ſicque fortè euentus ſperatus non ſuccedat. Quare, cùm de huius & inuentione, & forma, & vſu, opiniones variæ ſint, ita vt non parùm difficultatis habeat, & obſcuritatis plurimùm; placuit (quo plurimis, qui ſæpiſsimè ſuis literis nos ſollicitarunt, gratificaremur) auctorum, quotquot invenire potuimus, opinionibus diligenter conſideratis, tractatum hunc, veritatis, non carpendi, ſtudio ductus, conſcribere. Socratis ergo apud Platonem *a* exemplum imitatus, qui in difficilium contemplatione, *Deum* in-

uocauit, ad opusculi huius constitutionem cum diuino Platone *b*, *Deum inuoco, qui vtinam audiat, exaudiensq; propitius, & benignus nobis adsit, vnà nobiscum orationem nostram exornaturus.*

a in Philebo. *b* 4. de legib.

Dicam autem primò, de nomine Bezaar, quibus hoc nomen tribuatur, & quę nominis sit ratio; dein, de Lapidis Bezaar differentiis; tùm, de Lapide minerali: quartò, de lapide Paxar, Aspidis & Buffonis: quintò, de Lapide Malacensi: sextò, de Lapide Bezaar metallico sive minerali: septimò, de Lapide ex lachrymis cervi condensato, ceruique lachrymis & Lapide in ceruo ceruáve genito: octauò, de Lapide seu pila in vitulo, rupicapra & equo: nonò, de Lapide Bezaar Arabum, ipsorum verbis adductis, an fortè inde constare posit, de quónam Lapide verba fecerint: decimò, de Lapide Bezaar recentiorum, Orientali, eius generatione, generationis loco, legitimi notis, adulterati signis: de genuini lapidis vsu, hoc est, quibus in morbis vsurpatus fuerit, vel vsurpandus sit: exhibendi modo & quantitate: quibus vtilis fuerit, vel nullum vsum præstiterit, exemplis & historiis aliquot edocebimus: vndecimò, de Lapide Bezaar Occidentali seu Peruuiano, & eo qui ex Hispaniola adfertur; duodecimò & ultimò, de Bezaardico animalis & minerali pauca aspergemus, & hæc omnia ad Alexicaci Opt. Max. laudem, & proximi vtilitatem.

DE

DE NOMINE BEZAAR.

CAPVT I.

VOCABVLVM Bezaar, alii *a* Hebraicum, alii *b* Perſicum eſſe cenſent: illi Belzaar, vel Belzahard *c* legunt: vel vt Boetius, à Beluzar Hebraico & Chaldaico vocabulo: *c* nomine compoſito *d* ex Bel, & Zaar, quorum illud dominum, hoc verò venenum ſignificat; vel *e* Bahalzahar, id eſt, dominator veneni. Hebræi namque ſagaciſsimi naturæ interpretes, & qui nomina rebus, pro cuiuſque natura indiderunt, ita appellarunt. Vnde lapidem iſtum, Geſnerus *a* quaſi dominum veneni, dictum coniicit. Cuius etymologiæ ratione, meritò pro cuiuſuis veneni antidoto peculiari, vſurpatur; quem aliqui *f* Begaar vocant.

Qui Perſicum aſſerunt, & ab Arabibus vſurpatum, Bedezahar legunt, vel *g* Badzahar: Serapioni *h*, Albezahar nomen Perſicum eſt, & eſt expellens nocumentum; quo nomine & Auicenna *i* vſus eſt, licet in veteri eius indice *k* Bezarahat occurrat: apud alios *k* Bezarad, vel potiùs *k* Bedezarahath: apud Rhaſin *l* Bezahar, & apud Ianuenſem, *m* cui & Bezard: apud Auerröem *n* Bedazar: apud Pandectarium *o* Bezachar; & Bezaar. Bezahart legit Scaliger *p*, & vitam conſeruantia reddit; & Arabes antidota ad

venena, patria lingua ſic vocare ſolent. Lapis theriacalis, Arabibus Bezoar, Villanouo *q*; Bedzahar, Valeſco: tandem Gorræo *r* Bezaar, qui lapidem ſolis Arabibus notum, & nomen apud Græcos non habere ſcribit: & Pancirolla *s* ſuperiori ætate incognitum, Latinis & Græcis nunquam aſſerit. Notatu tamen dignum, Bezard, vt habet *t* Ianuenſis, vel vt Pandectarius *u* Bezaard, vel Bezadaret, vel Bezarat, Berz & Berzad, etiam ab Arabibus de ipſo Galbano *x* dici, propter virtutem eius excellentem contra venena: quod ex Auicenna *y* & Serapione colligere eſt, prout eius translator expoſuit, qui in Theriacæ deſcriptione eius meminêre; & vbi Andromachus, & Galenus, Galbanum requirunt, ibi Auicenna Bezaar, vel Bezaard poſuit, licet Bellunenſis *z* Bazard, vel Bezard legat. Sic & ipſam Theriacam, Bezardem Pandectarius *u* nominat. Sed ad rem.

Nomen hoc dupliciter conſiderari poteſt, vel in genere, vel in ſpecie: In genere *aa*, quatenùs omnibus medicamentis veneno reſiſtentibus, competit, & noxam corpori à veneno illatam, expellit. Probatur definitione ab Auicenna *bb* propoſita: Albezahar, & Theriaca, inquit, ſunt medicinæ, quarum proprietas eſt, vt conſervent ſanitatem, & virtutem in ſpiritu, vt ex eis expellat nocumentum veneni à ſe. Quare Cardanus *cc* exponens, quæ ſint Alexipharmaca, & quomodo cognoſcenda, quatuor genera conſtituendo, quartum genus inveniri aſſerit,

quod

quod generaliter venenis etiam resistat, & vocetur Bezahar apud Arabes, cùm sine adiectione profertur; & cùm refertur ad venenum certum, dicitur Bezahar eius; vt Napelli, Moschus. Nam cùm lapis *dd* Bezoar inter antidota principatum sibi vindicarit, factum, vt per αὐτονομασίαν omne id, quod toxica elidere creditur, ea denominatione insigniatur. Hinc electuaria, & pulueres Bezaardici, ex Arabum gazis accersiti; & quot sunt venenorum species, totidem Bezoar statuunt, vt cuilibet veneno peculiare sit Bezoar. Et sic Albezoar, seu Bezaardicum medicamentum, erit idem cum Alexiterio & Alexipharmaco; nihil enim refert, siue Alexiteria, siue Alexipharmaca, in hoc Galenum *ee* imitati, dicamus; quamuis *cc* neget, Bezahar Arabum idem esse, quod Alexipharmacum Græcorum. Quòd si de his duobus lacryma cerui, & de smaragdo, cui vis omnibus venenis resistendi tribuitur, loquatur, concedimus: sin de aliis, vt de Terra sigillata, Bolo armeno, & similibus, tunc dicimus, hæc à Græcis inter Alexipharmaca, ab Arabibus inter Bezahardica fuisse relata, vt infrà ostendemus. Sic Marsilius Ficinus *ff* smaragdum, Hyacinthum, Topazium, hos lapides ab antiquis, appellari Bezoar, id est liberatores mortis, asserit; & quod Theriacã in hoc excellant, quòd hæc venena à se pellat, non verò ad se trahat, huiusmodi autem lapides vtrumque facere; quare & per os exhiberi, & plagæ, morsuræ, & bullæ venenosæ superponi posse.

Ἀλεξητήριος *gg* quaſi ἀλεξυθήριος, τῶν ἰοβόλων ζώων, ἢ θηρίων. Ἀλεξιφάρμακον verò τῶν θανασίμων φαρμάκων, quorumcunque ſiue natura, ſiue arte conſtent. Niſi quis τὰ ἀλεξητήρια ad præcavendum, idem quod προφυλακτικὸν φάρμακον: ἀλεξιφάρμακα verò ad curandum, ex vi nominis pertinere dicat. Idem quoque θηριακὸν, quòd ferarum morſibus medeatur, dici poteſt; hinc Latinobarbaris Tyriaca; quare ſecundũ Ianuenſem *hh*, Bezard eſt Arabibus omnis medicina liberatiua à veneno, nos autem proprio vocabulo hoc ſignificante carentes, Tyriacam vocamus. Aliis Tyriacalis, & Bezoardica vel Bezaardica medicina nominatur, quam cum Plinio antidotum appellare poſſumus, quæ Auerroi *ii* medicinæ Bedazaricæ, vel Bezahar dicuntur, ſiue ſimplicia, ſiue compoſita ſint. Quamuis Auicennę *kk* videatur, nomen Theriacæ, artificialibus, ſiue compoſitis; & nomen Albezaar, ſingularibus conuenire.

Eiuſmodi ſunt, quæ venenis omnibus competunt, quæ veneni impreſsionem prohibent, aut eius malitiam frangunt; vt inter ſimplicia, Terra ſigillata, quæ propter virtutes mirabiles contra venena, Lutum diuinum appellatur; hanc enim Galenus in lepore marino, & cantharidibus fuit expertus. Auicenna *ll* in morſis à cane rabido, cunctis venenis obuiare, ſcriptũ reliquit. Sic bolus armena, à Galeno *mm* inter Bezoardica relatus. Sic venenorum Bezaar *nn* appellari debent etiam ea, quæ omnibus venenis

nis à tota ſubſtantia reſiſtunt,vt ſemen citri, radix Zedoariæ *nn* & ſimilia : ſic inter compoſita, Theriaca à Galeno *mm* inter Bezoardica enũmeratur. Quare Rabi Moyſes *oo* aſſerit,Theriacam magnam electã, dein Mithridatium, tùm diateſſeron, omnibus medicinis compoſitis à venenis liberantibus, præferre debere : Sic Guaynerius,*pp* ignorato veneno,Theriaca magna ſtatim in potu exhibeatur ; hoc enim omnium animalium commune Bezear eſſe poteſt : addens, ad idem valere lapidem Bezear, coagulum leporis,vnicornu, tormentillam, radicem diptamni. Hæc de conſideratione nominis in genere,nunc de eo in ſpecie.

Nomen Bezaar in ſpecie, dupliciter quoque conſiderari poteſt. Nam primo modo, & particulariter *qq* ſumitur pro medicina appropriata ad remouendum nocumentum alicuius particularis ſeu determinati veneni: hoc modo cuilibet particulari *qq* veneno, ſuum peculiare & ſpecificum eſt antidotum, ſeu proprium habet Albezaar ſeu Bezaar. Vel ut Serapio *rr*, hoc nomen cadit ſuper duo : vnum eſt, quod cadit ſuper omnem medicinam conuenientem alicui veneno, eò quòd reſiſtit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem, quæ eſt in eo. Quamuis Conciliatoris *ſſ* ſententia ſit, hoc nomen non ſolùm medicamento contra venena,ſed etiam aliis competere:ſic enim ſcribit: De omni medicina,quæ hominem à morte liberare poteſt, ab aliqua ægritudine, vel vene-

no, illud dici poteſt, quòd ſit Bezoar illius morbi, ſive ſit illa medicina lapis, vel granum, vel ſuccus, vel aliqua compoſita medicina: hæc ille. Nam ut eleganter Valleſius *tt*, in rebus quoque inanimis antipathia naturalis euenit: cùm enim ſint quædã antidota, & ſimplicia & compoſita, quæ cenſentur pluribus venenis aduerſari, vt lapis Bezahar, & Theriaca, tamen ſunt ſingulis venenis ſingula antidota propria, quia eſt quod cuique particulariter, ac propriè aduerſatur, veluti aconito, ruta; opio, generoſum vinum; lepori marino, lac. Itaque ſunt quædam ſimpliciter antidota, quædam quorundam: atque deleteriorum generi aduerſatur genus alexipharmacorum, vnum vni cuicunque venenorum antidotum.

Eiuſmodi exempla plura apud Arabes, alióſque reperiuntur: vt apud Auicennam *uu* in cura Napelli, vbi refert, eſſe qui Capparum radices, Napelli Bezehar exiſtiment. Idem *xx* grana pini, & nucem, Anacardiorum Bezahar conſtituit. Sic eidem *yy* coagula omnia ſunt Bezaard, & coagulum hœdi, eſt Euphorbii Bezaard. Sic Conciliatori *zz* ſcoriæ ferri bezoar, eſt Magnes: magnetis bezoar, Smaragdus: Arſenici bezoar, cryſtallus, &c. Vocat autem Conciliator cuiuslibet veneni bezoar, eam medicinam, quæ abſque virtute elementari tale venenum curat: habet enim (ait) quodlibet venenũ, tàm minerale, quàm vegetabile, & animale, propriam medicinam oppoſitam ei, à qua oppoſitione

tione virtute ſpecifica fit liberatio mortis ab illo veneno. Quare idem *zz* inter medicamenta, quæ venenorum curam abſoluunt, & inter Bezoar, differentiam fecit: ita ut in aliquibus curam ſpecificam proponat, cui curæ poſtea peculiare Bezoar ſubiungit: in quibuſdam, & curam Bezoar eadem eſſe ſcribit. Idem videas apud Guaynerium *aaa*, cui Nucis vomicæ bezoar, eſt cortex citri; Coloquintidis bezoar, Smaragdus; Cantharidũ bezoar, ſemẽ alkekengi, & cætera.

Altero modo in ſpecie conſiderari poteſt Bezaar, non quatenus ſpecificum eſt contra hoc vel illud venenum Bezaar, ſed quatenus hoc nomen vni medicamento competit, quod contra omnia venena ex æquo valet. Vel ut Serapio *bbb*, & ex eo Nicolaus Florentinus *ccc*, & ſecundum eſt, quod cadit ſuper lapidem notum, qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem *ddd*: vel vt Marſilius Ficinus *eee*, ſiue ſumatur per os, ſiue ore teneatur, vel à collo ſuſpenſus, tùm denique quouis modo applicatus *fff*. Eiuſmodi dicitur eſſe lapis Bezaar, qui aliquibus Albezard *ggg*, vel Bezard, à quo ea, quæ veneno reſiſtunt, Albezahar dicuntur: quem Serapio *hhh* Hager Albezahar, id eſt lapidem liberantem à venenis, vt Theriaca, vocat: quidam *iii* tamen, legit Hegiar Bedezarahath, lapis Alexipharmacus. Siue ergò in genere, ſive in ſpecie vocabulum Bezaar conſideres, ſemper de antidoto contra

venena

venena intelligi debet: quare Scaliger *kkk* vocem Bezahart, vitam conſeruans interpretatur: ſic enim Arabes antidota ad venena, patria lingua vocare aſſerit: Vel vt Ianuenſis *lll*, Bezard eſt omnis medicina liberans à venenis: & Marſilius Ficinus *mmm*, Perſico idiomate id omne Bezoar ab antiquis appellari ſolet, cuius eſt proprietas virtusque pellendi venena. Quare mirari ſubit, cur Cardanus *nnn* radici venenatæ, Bezaris nomen tribuat, dum ſcribit: In Pely Orientalis Indiæ regione, referunt radicem eſſe venenoſiſsimam, nomine Bezar, quę ſtatim occidat, cuius fructus non ſolùm aduerſus radicem, ſed etiam quæcunq; alia venena præſtantiſsimum ſit auxilium: vocatur autem fructus Nirabri. Verùm videtur Cardanus ex Scaligero *ooo* corrigendus, cuius hæc ſunt verba: In regno Deli, quod Tartaris Catainis affine eſt, arbor naſcitur, quæ Baxera nominatur: eius radix vorata, illico interficit: cuius mali remedium, fructus eſt, qui dicitur Nirabri: eo namque venenum tollitur cuiuſcunque generis.

At poſsítne dari Alexiterium aliquod, quod contra deleteria omnia pariter & æqualiter valeat, non ſine cauſa dubitare *ppp* poſſet, cùm venenorum omnium effectus ſimiles non ſint, neque ab eadem cauſa manantes; quædam enim occulta, & ſpecifica totius naturæ proprietate agunt: alia ab elementari aliqua qualitate præcellente. Itaque ſuo cuique ſuum, & proprium contrarium opponendum eſt, calido frigidum,

eique

eiq́ue quod formæ proprietate occulta oppugnet; aliud,quod eadem vi propugnet.Contrarium videtur Foresto *qqq*, qui ex Guaynerio *rrr* iubet, ignorato veneno, Theriacam magnam statim potu exhibere: esse enim Bezaar omnibus animalibus venenosis commune.

a Gesner. hist. quadruped. de ceruo, litera G. citat hæc ex Gesnero Monardes lib. de lapide Bezoar, ex capite de capra montana. & Fragosus ex capite de capra syluestri: Iordanus de Pestis phænomenis tr.3. cap. 9. Hebræis, ait, Belizaar appellatus, ac si dicas dominus veneni, cùm Baal, & Bel. dominum illis significet, vnde Beli regum denominatio apud Chaldæos. *b* Serapio libr. de temp. simpl. cap 386 & ex eo Pandect.cap.396. Ianuensis in claue sanit. Raby Moyses de ven. tract.1. cap.3. & ex hoc Arduynus 1. de ven. 9. & 10. Schnebergerus. *c* Io. Agricola de recens inuent. medic. litera B. Rheginus, & ex hoc Hen. à Bra. *d* Sic & VVittichius: Salmuth in Panciról. & Syluaticus *e* Bodinus lib. 2. sui Theatri. *f* Pet. de Apano de venen cap.82. edit. in 8. *g* Auctori notat. in Garz arom. histor. & Rabi Moysi de ven. tr. 1. cap.3. & Ardoyno 1. de ven.9. Bezaart. *h* de temp. simp. cap.386. & ex eo Nic Florentinus. *i* lib.4 fen.6.tract.2.cap.12. *k* Auctor notat. in Garzian. *l* lib.2.diuis. cap 141 & lib.8. ad Almansorem, cap 11.14.15. *m* in claue sanitatis: & Costæus in antiquor. Arabic. nominum exposit. apud Auic. & Ch. Acosta. *n* 5. collect.23. *o* Matth. Syluaticus cap. 96. Bezachar, id est omnis medicina simplex contra venenum. Bezaar, id est lapis viridis, qui valet contra venenum. & cap.440. *p* exercit.184. & Iordanus de Peste tractat.3.cap.9 Gabelchofer; Lonicer. Bezoar; Bezaar, & Bezahardt nomen est Arabicum & Persicum. *q* de dosibus theriac. & ex eo Schillerus de Peste Britan. sect.2. cap. 7. & Penotus in Præfatione denarij. *r* in indice definitionũ medic. *s* lib.2. nouiter repert. tit.3. *t* in claue sanitatis. *u* Matth. Syluat. cap.96. *x* Arduynus 1. de ven. 10. *y* 5. canon. in prima descript. Ther. prout eius interpres exposuit. *z* In Arabicorum nominum interpret. apud Auicen. *aa* Bellunensis lib. de lapid. ex eo Gesn. de quadru-

quadruped. Monardes, & Henricus à Bra: omnis medicina simplex contra venenum, Pandect. cap. 96. Theriacales, & Bezoarticæ, Rabi Moyses de ven. tr. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9. in cura veneni in genere: Scaliger. exer. 184. *bb* Lib. 2. tract. 1. cap. 4. & l. 4. fen. 6. tract. 1. sum. 2. cap. 1. & ex eo Capeuaccius lib. de venen. cap. 4. *cc* 2. de venen. 14. *dd* Iordanus tractat. 3. cap. 9. Gabelchouer. *ee* 5. facul. simplic. 18. Paræus lib. 20. cap. 36. Capeuac. de venen. 4. Mercurial. 2. comp. med. 23. *ff* in epidem. andr. cap. 6. *gg* alia tamen nominis fuit explicatio, Gale. 5. simpl. 8. monente: ea enim quæ venenatarum bestiarum ictus aut venena sanant, Alexiteria nominantur: quæ verò deleteriis medentur, Alexipharmaca. *hh* in claue sanitatis. *ii* 5. collect. 23. kk secundo can. tr. 1. cap. 4. & Arduynus lib. 1. de ven. cap. 10. *ll* lib. 1. de viribus cordis. *mm* 9. simpl. & ex eo Augenius epist. tomo 3. lib. 4. epist. 10. *nn* Guagnerius tract. de ven. cap. 3. *oo* de ven. tr. 1. cap. 3. ex eo Arduynus 1. de ven. cap. 9. *pp* tract. de ven. cap. 9. & Forestus lib. 30. in Schol. obs. 11. *qq* Arduynus 1. de ven. 10. Schneberg. in cat. medic. *rr* de temper. simplic. cap. 386. ex eo Nicol. Florentinus. Encelius lib. 3. de lapid. cap. 49. & ex eo Schnebergerus. *ff* Petrus de Abano lib. de ven. cap. 82. edit. in fol. *tt* Francis. Vallesius de sacra Philosophia, cap. 75. *uu* lib. 4. fen. 6. tr. 1. sum. 2. cap. 1. vide etiam tract. 2. cap. 12. *xx* cap. 9. *yy* 2. sui can. tr. 2. de coagulo. *zz* de Abano. lib. de ven. cap. 50. 51. 53. 54. 55. & 56. *aaa* tract. de ven. cap. 9. *bbb* de temper. simpl. cap. 386. idem, sed paucis verbis mutatis ex Serapione & Rhasi, recitat Marsilius Ficinus in antidot. epidem. cap. 24. *ccc* in specie significat lapidem, qui generatur in oculis ceruorum. *ddd* Sic etiam Arduynus lib. 1. cap. 10. qui addit, prout aliq. asseruerunt auctores, in 8. & 9. c. allegatis. *eee* in antid. Epidem. cap. 24. & Schneberg. *fff* Ficinus addit, ad extrà: Schnebergerus, ad dextram. *ggg* in expositione antiquarum Arab. vocum apud Auicen. edition. Costæi. *hhh* temper. simpl. cap. 386. *iii* Auctor notarum in Garziæ aromat. hist. kkk exercit. 184. *lll* in claue sanitatis. *mmm* in antid. Epid. cap. 24. *nnn* lib. 7. de subtilit. & ex eo Thom. Iordan. de Pestis phœnom. tr. 3. cap. 9. & Gabelchouer. in Baccium. *ooo* exercitation. 158. dist. 6. *ppp* negat Paræus lib. 20. cap. 36. *qqq* lib. 30. Schol. obser. 11. *rrr* tract. de ven. cap. 9.

DE DIFFERENTIIS.

CAPVT II.

Edicamẽtorum Bezoardicorũ claſſem triplicem eſſe, præcedenti capite oſtenſum fuit; verùm de iis tantùm, quæ tertiæ claſsis ſunt, ſermo erit, maximè verò de eo medicamento, quod hoc ſeculo per excellentiam, tanquam remedium cõtra omnia venena certiſsimum, id nominis obtinuit, & Lapidis Bezaar nomine in Magnatum ſcriniis aſſeruatur. Quare vni'ne, an pluribus hoc nomen tribuatur; &, vtrum differentiæ aliquot dentur, inquirendum erit.

Diligenter ergo auctores perlegenti, & quæ ab ipſis de lapide hoc propoſita, perpendenti, perſpicuum fiet, nõ vni lapidi, ſed pluribus nomen hoc impoſitum eſſe. Alii *a* namque, lapidem in capite animalis genitum, exhibent: alii *b*, eum qui ex veſicula fellea hyſtricis eximitur: alii *c*, metallicum ſeu minerale faciunt: alii, ex lacrymis *d* cerui condenſatis, ſed in Oriente, natum aſſerunt: alii, in angulis oculorum quorundam *e* arietum in Oriente reperiri volunt: alii denique, in animalis corpore genitũ, indeq́ue extractum, proponunt; ſed de loco, in quo generetur, non convenit inter hos, vt pleniùs ſuo loco oſtenſuri ſumus. Sic Bezaardico lapidi ſimilem in corde *f* cerui, in ceruæ *g* ventriculo, & inteſtinis reperiri nonnulli volunt: imò in equi *h* & ventriculo, & inteſtinis: plerique

rique tamen vſitatum nunc lapidem Bezaar, ex ventriculo animalis capręhircóue ſimili extrahi, conſtanter affirmant.

Sed rurſus & hic, qui ex cauitate animalis hirco capræ've ſimili habetur, non ſolùm ratione figuræ, coloris, magnitudinis, & ſubſtantiæ differentias ſuas obtinet, verùm etiam ratione loci natalitii, cùm alius ex India Orientali, alius ex India Occidentali, ſiue Peru, alius denique *i* ex Hiſpaniola adferatur: de quibus omnibus ſingillatim acturi ſumus.

a Scaliger exerc. 153. num. 7. ex hoc Schenckius lib. 7. obſer. cap. de Alexiphar. Ferdinand. Lopez. lib. 1. hiſt. Indicæ, & ex hoc C. Cluſius ad Garziam lib. 1. cap. 46 & VVittichius tr. de Bezoard. cap. 4. *b* Garzias lib. 1. arom. cap. 46. ex eo Schenckius, VVittichius, Sarracenus de Peſte, C. Cluſius in Garziam. Saxonia lib. de plica, ſolum nominat. *c* Bellunenſis lib. de lapidib. & ex eo Geſner lib. 1. de quadrup. Monardes lib. proprio: à Bra, lib. 1. cap. 2. Saxonia de febribus, cap. 37. *d* quinam ſint, vide capite proprio. *e* Rabi Moyſes de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9. *f* Iordanus de Peſte, tr. 3. cap. 9. Crato Epiſt. 160. *g* Encelius lib. 3. de lapidibus, cap. 49. *h* Iordanus de peſte. tr. 3. cap. 9. *i* Chriſtophorus A Coſta: Saxonia de febribus cap. 37. VVittichius tract. de Bezoardicis. Nicol. Monardes de Orientali egit libro proprio, de Occidentali verò, lib. aromatum.

DE

DE LAPIDE PAXAR, EX CAPITE ANIMALIS EXEMPTI, DE LAPIDE ASPIDIS & BUFFONIS.

CAPVT III.

Vemadmodum in corpore humano, siue paruo mundo, nulla penè pars est, *a* in qua non lapides vel geniti sint, vel generari posint, non secùs, quàm in magno mundo fieri consueuit; sic vix vllum est *b* animal, siue quadrupes sit, siue bipes, pedibúsue careat, in quo non & lapides reperiantur, quibus omnibus vsus aliquis ab auctoribus adscribitur, & in hoc, vel illo morbo salutares prædicantur: nobis tantùm de iis, qui contra venena commendantur, sermo erit.

Lapis ergò Paxar dictus primò occurrit, à Iul. Cæsare Scaligero *c* descriptus: in regno Deli lapis, qui Paxar dicitur, in capite cuiusdam animalis inuenitur (quod animal ab Indis Bugoldalf appellari Ferdinandus Lopez *d* testatur, ipse lapis Bulgolda, Boëtio dicitur) qui mollis est, fusci coloris, amygdali magnitudine (auellanæ, rarus admodum, addit Lopez) qui certa vtilitate ad omnia venena apud incolas in prima commendatione habetur: hæc Scaliger; quem non *d* minore facultate ipso lapide Bezar, aut Malacensi præditum esse, Lopez asserit. Quæ à Scaligero proponuntur, Schenckius *e* etiam refert: quæ verò Lopez recensuit,

ea C.Clusius *f* inter suas notas retulit, & Wittichius *g* Germanicè exhibuit.

Hîc non abs re fuerit meminisse etiam lapidis, in Aspidis *h* capite inuenti. Aspis enim cauda deligata suspensus, & vase aqua pleno subiecto, lapidem euomit, qui (siue suspensus *i* eum euomat, siue dissecto capite is eruatur) inter Alexiteria *i* pestis refertur; & ingestus, & gestatus pestilentiali febri, & venenis ebibitis, aduersatur: qui etiam hydropicorum *h* ventri alligatus, aquam ad se trahit, liberatque. Sic Aspidis linguam in mensa positam, venenum prodere, Vitalis auctor est.

Pari pacto etiam in Buffonis capite *k* lapis (uti volunt) reperitur, quem cum chelonite nonnulli perperam confundunt, qui in nuper natis, aut etiam annotinis, seu ranis rubetis, siue buffonibus vix inueniri potest, sed annosioribus, qui dudum in arundinibus, rubetis've, inter sentes ac vepres delituêre: cuius materia haud dubiè alia non est, quàm ea, quam indies è terra, dum illã hinc indè circumlambunt, contrahunt. Vel, ut Libauius *l*, quibus plus negotii est cum viperis, ac serpentibus, aut quibus cibus aptior suppetit, & locus calidior euocat, colligit, coagulatque, & solidat istam materiam, perinde vt fit in articulis Arthriticorum. Huic & sua est gloria, cùm omnes ferè præstantissimum, & efficacissimum ad pestem auxilium esse, asserant: quare etiam contra *m* venena commendatur: imò sunt, qui lapidem hunc gestatum

tum *n*, à venenis tutos præstare asserant. Sic & suo *o* contactu, & blando attritu, inflationes à venenatis bestiis discutere, ac virus omne elicere. Vnde si sorex, aranea, scarabei, vespæ, glires, aut aliud animal venenatū parti alicui damnū intulerit; lapide eo admoto, dolorem mitescere, tumorem omnem subsidere, multoties se expertum, Lemnius testatur. Quare sunt *p* qui lapidem hunc in veneni præsentia, varium effici asserant; hinc Albertus in suo de mineralibus tractatu, de lapidibus pretiosis inquit, legisse se in quodam libello de isto lapide, quem Crepaudinam vocitent, & virtutes describendo omne venenum manifestare, si annulo aureo (vel *q* argenteo) versus carnem perforato, includatur, & digito ita gestetur, vt carnem *r* attingere posit, tunc veneno præsente, tantam caliditatem *r* in digito sentiri, vt necesse sit, annulum abiicere. Refert Heurnius *q*, cùm iter per Arduennam syluam faceret, vix fœminam se vidisse, quæ non talem annulum argenteum gestaret: quod & nostris satis familiare est. Huius duas *s* species faciunt; alterum album, qui melior & rarò inuenitur: alterum nigrum, fuscum cum cæruleo colore, qui in medio similitudinem oculi habet, & ex Buffone mortuo adhuc palpitante extrahi debet: & hi meliores existunt his, qui extrahuntur post diuturnam moram sub terra. Hi in veneno mirabilem virtutem habēt: nam cùm quis venenum sumpserit, hunc deglutiat: qui deglutitus intestina circumit, venenosam

qualitatem inteſtinis impreſſam, extinguit, & per ſeceſſum exit, ac reſeruari poteſt. Huc & Draconites *t* referri poteſt, qui & dentrites, aut Draconius, vel Obſianus, *u* etiam Kimedius veſpertinus vocatur, quem in Draconum capitibus reperiri volunt, qui venena, & maximè ſerpentum fugare fertur.

a Vide Ioan. Kentmanni libellum de calculis. Item Schenckii lythogeneſiam. *b* in capite Gamari, Cinœdi piſcis, in Tuburonibus piſcibus Indici maris: In rubetarum ſeniorum capite: in prægrandium Lacertarum ventriculis, Caymanus dictis: Draconites, in capite Draconis; Chelonites, in capite teſtudinis: Chelidonius, in ventre hirundinum: Alectorius, in ventriculo galli: in Cyprino, in perca piſcibus, &c. *c* contra Cardanum exerc. 153. num. 7. *d* lib. 1. hiſt. Indic. ex quo Boëtius lib. 2. de gem. cap. 183. *e* lib. 7. obſer. cap. de Alexipharm. *f* ad Garziam libr. 1. capit. 46. *g* ſui tract. de Bezoardicis capit. 4. *h* Fumanellus in ſerm. de Peſtis curat. cap. 6. *i* Fumanellus: Sarracenus com. de peſte. Sic Libauius part. 2. lib. 2. batrach. in Schol. cap. 22. narrat, & Hydram, dum excoriatur, euomere in capite geſtatam gemmam. k Sarracenus de peſte: in capite ſeniorum Rubetarum: Bodinus lib. 2. Theatri: Boëtius lib. de lapid. & gem. 2. cap. 149. pro nugis habet quod de bufonio lapide, eiuſque origine traditur: eumque ad lapides ſtellares obſcuriores reduci poſſe, & qui in agris reperiatur, ſtatuit. *l* parte 4. in Schol. cap. 22. *m* Bodinus lib. 2. ſui theatri. Adam Lonicerus. *n* Henric. Rantzouius: Hortus ſanitatis: Henric. à Bra. *o* Lemnius. Henr. à Bra. *p* Guil. Gratarolus. Foreſtus lib. 30. obſ. 3. *q* Heurnius de peſte. *r* Gratarolus, Foreſtus, Heurnius, Baldus Angelus lib. de Vipera cap. 31. *ſ* Camillus Leonardus in ſpeculo lapidum lib. 2. lit. B. *t* Foreſtus de venenis lib. 30. obſ. 3. Boëtius 2. lib. de gem. cap. 172. *u* Camillus loco citato.

DE

DE LAPIDE MALACENSI EX VESICA FELLEA hyſtricis exempto.

CAPVT IIII.

IN Pan regni Malacenſis Indiæ Orientalis prouincia, eaq́ue ſola, in Hyſtricis *a* felle, vel veſicula fellea *b* porci, lapis reperitur, cuius color dilutioris purpuræ, qui tangenti læuis, & lubricus, Gallici *c* ſaponis inſtar, guſtu amarus, quem venenis vnicè reſiſtere, Garzias *d* ab horto, & Linſcottus, affirmant: cuius facultates, Garzia teſtante, Dimas Bosq́ue, Valentinus Medicus inſignis, experimento in duobus viris, qui venenum hauſerant, comprobauit; aqua, in qua lapis aliquandiu maceratus erat, exhibita, & & quidem in aqua *e* vulgari (cùm aqua cordialis deeſſet, & periculum in mora foret) macerato: qua propinata, etſi guſtu quidem amara fuerit, ventriculum eorum corroborauit, & venenum nihil obfuit. Et Linſcottus aſſerit, hanc efficaciam, crebris & domeſticis experimentis iam vulgò notiſsimam, & confirmatiſsimam eſſe. Addit Garzias *f* apud indigenas tanta in æſtimatione, ob raritatem, eſſe, vt è duobus, qui ſimul ſuo tempore fuerint reperti, alter pro ingenti munere ad eum, qui pro Rege Luſitaniæ Indiam gubernabat, miſſus fuerit; & licet iſtic Bezar frequens inueniatur, hic tamen ab incolis, cùm rarius inueniatur, longè præfertur *g*.

Et Linſcottus aſſerit, in crebris cõmerciis iſtic eſſe, eumque contra venena, & morbos venenatos, Bezoartico longè præſtantiorem exiſtimari.

Sed cùm lapidem hunc C. Cluſius *h* clarius propoſuerit, eius verba ſubiungere lubet. Anno 1603. oſtendebatur mihi lapillus planus, vnguis humani digiti magnitudinem non ſuperans, læuis, coloris ex cineraceo candicantis, paruis quibuſdam rubiginoſis maculis aſperſis, qui glaber & lubricus erat, Gallici ſaponis inſtar, quem aduerſus venena valdè commendabant, imò etiam lapidi Bezahari præferebant. Illum ex Orientali India recenter allatum ferebant, & Maſtica de Soho, (lapidem porcinum interpretabantur) appellari dicebant. Luſitanis *i* Pedra de porco dictus, & vt Boetius, aliqui lapidem hunc porcinum eſſe putant: quare Linſcottus, *k* in felle porci inueniri tradit. Sarracenus *l*, qui triplicem lapidem Bezoar propoſuit, eum qui ex Perſide, eum qui ex lacryma cerui, & hunc quem ſecundum fecit, & ex Garzia deſcripſit, aſſerit, è felle hyſtricis, non promiſcuè cuiuſuis, nec ſemper, ſed interdum eximi, qui egregiè, ac propè miraculi inſtar venenis omnibus reſiſtat.

Saxonia *m*, poſtquam de lapide Bezoar egiſſet, cauſſamque addidiſſet, cur parui faceret, ſubiungit: quod dixi de Bezoar, idem dictum volo de Malacenſi lapide: nam ſi quod celebrius eſt, non iuuat, neque iuuabit minus celebre: tutius atque

atque efficacius puto esse, medicamentum ex cornibus paratum.

Sic & in aliorum animalium cysti fellis (non secus quàm hominis) lapides quandoque reperiuntur, ochræ colore, seu obscurè flauo, qui ex crassiore & terrestri bilis portione, prorsus eodem modo quo lapis Bezoar, crustis se inuicem complectentibus coalescit: qui, vt refert Boetius *n*, valet ad Venena, præsertim ille qui ex boum cisti exemptus est, qui ruffi coloris & friabilis, Gesnero *o*: verùm ad venena, præfert eum qui ex ceruis, capris, aut aliis animalibus quæ in montibus salutiferis herbis pascuntur, eruitur. Præterea, lapidem in cisti fellis Boum repertum, Alcheron à nonnullis vocari asserit: Matthęus Syluaticus *p* verò, Arabica dialecto aliquibus Guers & Massatum dici scribit: at Bodino *q* auctore, à Iudæis in Asia, Haraczin, & Arabicè, Scaligero *r* teste, Harathzi, dicitur.

Lapis autem hic, ad morbum regium, siue Icteritiam valet, vt Moyses Kimhi *ſ* scriptum reliquit: quare Iudæi, qui hoc morbi genere grauius quàm cæteri vexantur, lapidem hunc à laniis diligentissimè requirunt. Lapilli, scribit *t* Schwenckfeldius, qui in folliculo fellis nascuntur, quandoque crocei coloris, friabiles, poti vesicæ calculos comminuunt, icteritiæ medentur, & triti & betæ succo immisti, in errhinis comitialibus subueniunt, & visum mirificè acuunt: sic lapis qui in vesica tauri aliquando reperitur, si puluerisatus, vel per se, vel cum succo rutæ à

naribus attrahatur, caput purgat. Verùm Boëtio *n*, contuſus, ac naribus inditus, viſum acuit, ac fluxus ne in oculos fluant, prohibet. Subiungit ex aliorum ſententia, lentis magnitudine cum ſucco Betæ naribus inditum, Epilepticos paroxyſmos in poſterum prohibere. Exiſtimarem, addit, ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit, huic ſcopo à natura deſtinata ſit.

Contraria eſt Cæſalpini *u* ſententia, qui tradit, lapides in animalium viuentium renibus & veſica, & aliis partibus præter naturam gigni, cùm non niſi morboſis contingat ex vrinæ ſedimento, in renibus aut veſica condenſato; aliquando ex fellis craſsitie in eius veſica, qui crocei ſunt, aut ſubuirides: at nullos, addit, ex his ad medicinæ vſum aſſumptos eſſe.

a Garzias, Sarracenus, Boëtius lib. 2. de lapid. & gem. cap. 182. Lapis Malacenſis ex felle hyſtricis, plura non habet Libauius parte 3. in Schol. cap. 26. *b* Linſcottus, & ex eo Arthus. *c* Saponem Venetum vertit VVittich. lubricus vt ſapo, Cæſalp. *d* lib. 1. arom. Ind. cap. 46. idem & Fragoſus: Linſcottus, & ex eo Salmuth: huius meminit etiam Cæſalp. 2. metall. cap. 46. Linſcott. & ex eo Arthus, coloris limpidi rubei, ſaporis amariuſculi, contactu ſaponem Gallicanum exhibens. *e* Lapidem cyatho aquæ iniiciunt, quo poſt aliquod tempus exempto, aqua amaritudinem contrahit, omnemque veneni vim tollit, vt experimentis cognitum eſt, Linſcottus. *f* & ex eo Salmuth, & Fragoſ. *g* hæc ex Garzia, Schenckius lib. 7. obſ. cap. de alexipharm. & VVittichius in ſuo lib. Germ de Bezoardicis: item Fragoſ. *h* in notis ad Garziam lib. 1. cap. 46. *i* in margine ad Fragoſum: Linſcott: & ex eo Arthus. k cap. 87. ſuæ nauigat. *l* com. de Peſte. *m* lib. de plica. cap. 19. *n* lib. 2. de gem. cap. 195. *o* de fig. lapid. cap. 12.

p cap.

p cap.521. meminit quoque Gesn.lib.1.de quadrup. cap. de Boue, lit.G. *q* lib.2.sui theatr. *r* de subtilit. exerc. 125. *s* in suis comment. de eodem lege Auicennam in vltimo ex quatuor illis capitibus quæ eius libro secundo Bellunensis proposuit, vbi & descriptionem eius, & ex eo remedia ponit. *t* in theriotrophio pag.64.& 72. *u* lib. 2.de metall.cap.46.

DE LAPIDE BEZAAR METALLICO SIVE MINERALI Serapionis, Rabi Moysis, & Cæsalpini.

CAPVT V.

LApidem Bezaarem metallicum esse, eademque ratione, qua reliqui lapides Adamantes, Rubini, Smaragdi, Achates, ex suis venis erui, Andreas *a* Bellunensis, ex Tiphthasi Arabis de gemmis libello, refert. Cuius sententiæ Serapionem *b* quoque fuisse, sunt qui ex his ipsius verbis eliciant: Et minera eius est in terris Syri*c* & Indiæ, & in terris Orientis. Quæ cùm apud Serapionem, Paulus Cigalinus *d* legisset, censuit, Serapionem nomine lapidis deceptum esse, quem ex mineris erui, sibi persuaserit.

Verùm cũ inter metallicas mineras, & ventrem animalis, ex quo lapis hic erui communiter creditur, nulla sit similitudo; & Serapio in lapidibus describendis satis diligens fuerit, aliter difficultatem hanc tolli posse, Io. Baptista Syluaticus *e* censuit: vtpote Serapionem ea in parte, non solùm de Medicinis quæ ex metalli-

cis mineris desumuntur, sed etiam de iis, quæ ex lutis, & lapidibus sumuntur, egisse; quod ipsius titulus manifestè demonstret, qui sic habeat: incipit Tractatus de Medicinis, quæ sumuntur ex mineris, & ex lapidibus, & ex lutis, & sunt quadraginta tres medicinæ. In eadem deinde tractatus parte, Hager albato, id est margaritas; Hager achtamach, id est, lapidem aquilæ, & Teri armeni, id est lutum armenum contineri, eorum essentias & facultates describi, quæ certè ex metallicis mineris colligi, nullus ne quidem existimauerit.

Sed cùm Mineralium communis distinctio sit, vt alia sint Metalla, vel à Metallis sumpta; alia lapides, vel à lapidibus, vt lapis Armenus, Iudaicus, Lazuli, Lyncis: alia à venis terræ, vt terra sigillata, lutum armenum, alumẽ: alia sal, vel à sale, vt sal commune, sal gemmæ, dubitari potest, sufficientérne Serapio sit defensus. Quare aliam solutionem cum eodem *e* subiungemus, quòd videlicet vocabulo mineræ metaphoricè sit vsus, eo modo, quo Medici frequenter vtuntur, dum huius aut illius morbi mineram, in hac vel illa parte residere, asserunt: vt exempli gratia, dum putredinis febrem facientis minerá, in venis esse dicunt. Hoc ex sequenti capite *f* probari potest, vbi de lapide Aquilæ hunc in modum scribit: & minera eius est in montibus Indiæ inter Chimonas, & Sarandin: nemo tamen dixerit, lapidem hunc ex metallicis mineris erui. Quòd si hæc difficultatem non tollunt,

tollunt, illud certè satisfaciet, Arabicã linguam nobis non esse notam, Serapionisque interpretem potuisse errare. Quare concludentes, censemus sententiam erroneam esse, dicere, lapidē Bezaar metallicum esse: insuper statuimus, Serapionem nil aliud voluisse, quàm regionem & locum nativum huius lapidis significare.

At Rabi Moyses *g* alterius Albezaar mineralis Ægyptiaci meminit, cuius nullus sit in morsibus Scorpionum vsus; verba eius lubet subiicere: Verum Bezaar minerale *h*, est lapis in regione Ægypti in rupibus eius repertus, plurimū & diuersorum colorum, de quo priores in libris suis asserunt multa mira. nihil tamen ex eis est per experientiam approbatum. Ego *i* autem pluries expertus sum, omnes species lapidum, in mineris, & saxis apud nos repertorum, in morsibus Scorpionum, & nihil penitùs profecerunt.

Legitur etiam apud Cæsalpinum *k*, de quodam Bezaar instar aluminis scissilis filamentosi: ita namque scribit: Bezaar principale remedium contra Napellum, & medicina de Moscho, & Algeduar, id est Zedoaria. Ex Bezaar, illud præcipuè genus, quod filamenta habet, vt Alumen scissile, hæc ille. Quæ ex Auicenna *l* haud dubiè desumpsit, qui in cura Napelli, inter alia hæc habet: & existimant quidam, quòd radices Capparum sunt Bezahar Napelli: & omnia Albezahard sunt bona ei: & propriè illud, quod similatur alumini, & habet fila, sicut fila lythar-

lythargyrii. Et Libauius *m* inter mineralia Bezoare recenſet; & alibi *n* inquit, Bezar lapis dicitur, at eſt bulla potiùs, quàm lapis: alibi *o* gemmam ex animali vocat Bezar.

a lib. quem de lapidibus inſcripſit: ex eo Geſnerus lib. 1. de quadrup. in hiſtoria cerui, cap. 3. qui Tiphaſi legit: Nicol. Monardes lib. de Bezoar. Hen. à Bra, de ſimpl. contra venena lib. 1. cap. 2. *b* lib. de temp. ſimpl. cap. 386. Sic Fragoſus, alii ſentiunt eſſe minerale quiddam, ut Serapio. *c* Syriæ, legit Pandectarius. *d* in tract. de febribus, & ex eo Syluaticus lib. de Bezaar. *e* tract. de lapide Bezaardico. p. 79. *f* cap. 392. *g* lib. de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de venen. 9. & 10: & Monardes de lapide Bezaar. *h* metallicus, legit Monardes. *i* Nam periculum feci, & nullam vtilitatem adferre, deprehendi, ſic legit Monardes. k in ſua praxi cap. 20. *l* lib. 4. fen. 6. tract. 1. ſum. 2. cap. 1. *m* lib. 5. de ſuccino in Schol. cap. 7. *n* in Schol. cap. 11. *o* in Schol. cap. 16.

DE BEZOARE MINERALI SAXONIÆ.

CAPVT VI.

CVm excellentiſsimus Hercules Saxonia, in ſuo de Plica libro, Bezoaris mineralis etiã mentionẽ faciat: huius hiſtoria, præmiſsis tamen priùs ipſius verbis, ſubiungenda. In claſſe, ſcribit, præſeruantium à veneno ſunt Terræ variæ, vt bolus Armena, Terra Lemnia, Samia, Selinuſia, & quæ nunc Sileſiaca vocatur, atque alia Pedemontana, quam Bezoar minerale vocant: puto autem mixtam eſſe ex Samia & bolo Armena.

Hæc cùm legiſſem, & dubius eſſem, quid ſibi Saxonia vellet, Veronã ad D. Io. Ponam Pharmaco-

macopæum præſtantiſsimum, rerumq́ue naturalium indagatorem ſolertiſsimum, amicum ſingularem perſcripſi, & quid eſſet, inquiſiui: is pro ſingulari ſua humanitate, Bezoar hoc, quod terræ potiùs vel boli, quàm lapidis, nomen meretur, ad me miſit, Terram, inquam, præparatam, & non præparatam, & quidem triplici differentia: primam, colore rhabarbari: alteram, colore vini rubri, & tertiam, coloris albi. Addidit inſuper ſchedam Italico idiomate cuſam, de huius terræ viribus, quam Latinam reddere, & hoc loco ſubiicere voluimus, quo & Germanis huius terræ vis (licet ſimiles quoque terras, & quidem diuerſas habeant) innoteſcat. Titulus ita habet: Enarratio virium terræ cuiuſdã Medicæ ad vrbem Italis Mondoui, id eſt, montem Regalem dictam, inuentæ: additis notis, quibus bona, aut genuina cognoſci poſsit.

Inter plurima beneficia, à diuina bonitate vrbi Montiregali conceſſa, neutiquam poſtremo loco haberi debet Terra tam pretioſa, & vtilis, qua iam à multis annis vtuntur, quæ ex collibus, templo Sanctiſsimæ Virgini à vico ſacro, vicinis effoditur: cuius virtutes excellentes, non modò eiuſdem vrbis Medici, verùm etiam præcipuarum vrbium Italiæ longa experientia comprobarunt. Quare vtile cenſuerunt, ſi boni publici cauſa huius vires, & notæ, quibus optima cognoſci poteſt, ſcripto proponerentur, quo huius, præſertim tempore hoc contagioſo, vſus eſſe poſsit.

Sunt

Sunt verò huius terræ multæ ſpecies, & optima ea habetur, quæ colorem Rhabarbaro optimo ſimilem obtinet; at cùm hæc inuentu difficilis ſit, proxima eſt alba, hancque ſequitur, quæ vini colorem refert. Bona ſi dici mereatur, leuis ſit & mollis, linguæ glutinis inſtar adhæreſcat, ſucci plena, friabilis, vnctuoſa, ore detenta liqueſcat, maſticata nil arenoſi præ ſe ferat, aquæ impoſita, bullas ad modum calcis bullientis excitet: vilisſima eſt, quæ cruſtis obtecta eſt, ex qua hodie Antiſpodium, in vétris fluxu præſtantisſimum, confici ſolet.

Prior terra, ſi drachmæ vnius pondere cum aqua acetoſæ exhibeatur, in febribus malignis, & peſtiferis, remedium optimum eſt: ſi in febribus cum aqua Meliſſæ die critico propinetur, ſudorem prouocat: contra venena omnia tam aſſumpta, quàm admota, vtilisſima eſt. Scorpionum ictibus cum oleo & aceto medetur. A peſte præſeruat, & peſte correptos ſanat, ſi quotidiè mane drachma vna aſſumatur.

Inflámationes omnes, ſpeciatim verò, mammarum, & teſticulorum, cum aqua & aceto adhibita, ſedat: cum aqua portulacæ aut graminis epota, lumbricos infantum pellit: omnem fluxum ſanguineum, cum aqua & aceto ſupprimit: ſputo ſanguineo, cum ſaccharo roſato medetur: Contra menſium fluxum nimium, optimum medicamentum: quemadmodum in alui fluore, vt eſt Diarrhœa, Dyſenteria & Lienteria.

Cathar-

Catharros omnes, potiſsimùm à cauſa calida productos, inhibet; vulneribus antiquis, præſertim tibiarum, cum oleo diſſoluta, auxilio eſt. Vomitum ſedat, tam per os ſumpta, quàm foris admota.

Et quia viperarum & aſpidum morſibus, cũ aceto impoſita, medetur: idcircò aliis etiam morſibus applicata vtilis eſſe cenſetur. Ab igne ambuſta, cum oleo commiſta, ſanat: & oris vlceribus putridis medetur: ventriculum corroborat; phthiſicorum vires reſtaurat. Sunt qui in affectibus pectoris, & pleuritide commendent: cum aqua lactis, Gonorrhœæ medetur: & in ſucco ſemperuiui diſſoluta, puſtulas & maculas à Sole contractas, tollit. Inſuper huic terræ varias adhuc vires adſcribunt, quæ vbi experimento comprobatæ fuerint, & ipſæ publici iuris fient.

Huius doſis eſt drachma vna per os ſumpta: at ſi forinſecùs applicetur, quantitas cuiuslibet arbitrio relinquitur.

Eaſdem proprietates, & vires obtinent Terra ſigillata Sereniſsimi magni Ducis Hetruriæ: terra Lemnia Galeni, & Bolus Armenus Orientalis luteus, quod infinitis tam Medicorum, quàm aliorum fide dignorum experimentis, comprobatum eſt. Hactenus ſcheda tranſmiſſa. Plura de hac terra dicere non poſſumus.

DE

DE LAPIDE EX CERVI Lacrymis condenſato.

CAPVT VII.

CVm ex cerui, qui ſerpentes deuorauerit, lacrymis, dum in aqua cōſiſtit, fuſis, iisq́; in lapidis duritiem concretis, Bezaar genitum eſſe, plures velint: lubet inquirere primùm, quo nomine donetur; dein, cur cerui ſerpentes deuorent, & cur aquam ingrediantur, & lacrymas fundant, ex ſententia primùm Philoſophorum, dein Theologorum: tum, ipſius deſcriptionem ſubiungemus: quartò, quis huius lachrymæ concretæ vſus ſit: quintò, quínam hunc pro Bezaare agnoſcant, & qui ſint, qui hunc lapidem in oculorum cerui angulis genitum, à lapide qui ex ventriculo animalis, Hirco ſimili, eximitur, diſtinctum faciant: & tandem, vtrum in ceruo quoque lapis generetur.

Dicitur lacryma *a* cerui: lapis in angulis *b* oculorum cerui; lapis inuentus in oculis *c* ceruorum: lapis ex lachryma *d* cerui concretus: lapis *e* ceruinus: cerui lacryma *f* & ſordes oculorum cerui viroſi odoris, & Bezahar *f* Arabum: lapis *g* Gagacromeon: lapis *h* Kenne: lapis *i* Kemne: Bezehart, Bezahardt *k*: Bezoar *l*: Belzaar: Belzahardt *m*: Belzaharticus *n* lapis: Bezoar *o* ex ceruorum lacryma: Bezaar *p* in oculis cerui genitus: Bezahar propriè *q* lapis, qui dicitur lacryma cerui: Bezoard *r* Arabibus.

Ad al-

Ad alterum, cur ſerpentes deuorent, & lachrymas fundant. Ceruis, vt hinc ordiar, pugnam eſſe cum ſerpentibus, & colubris, Plinius *s* teſtatur, ita vt cauernas inueſtigent, & renitentes narium ſpiritu extrahant, quibus exitio ſunt: cùm, eodem *t* ſcribente, extractos mandant. Et Plutarchus *u* refert, à ceruis ſerpentes facilè rapi: & hinc ἐλάφυ nomen inditum, non à leuitate, verùm à ſerpentis tractione, quæ Græcè ἕλξις dicatur. Ex Plinio id refert probatiſsimus Medicus Auenzoar *x*, exiſtimãs hoc ipſum regium Prophetam Dauidem in Pſalmo *y* innuiſſe, dum dicit: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita anima mea deſiderat ad te Domine. Nam poſteaquam ceruus congreſſus eſt cum ſerpentibus in Orientalibus *z* regionibus, (vbi prægrãdes & valdè noxios, ob regionis illius feruorẽ, reperiri conſtat) & carnẽ ſerpentiũ deuorauit, ſiti correptus, proiicit ſe in pedes, vt ſtagnũ, aut flumen aliquod, in quod ſe immergat, quærat: idq́; agit, vt aquę frigiditate ingens calor, quem deuoratis noxiis animalibus cõcepit, tẽperetur: iſtic perſiſtit, nihil bibendo, donec ingẽs ille calor temperatus, & ſublatus ſit. Quibus immerſus, natura ita docente, velut Tantalus in mediis fluctibus ſitiens, non bibit: nam ſi quid *aa* aquæ deguſtaret, illicò mortuus cõcideret *bb*: interim ex oculis lacrymæ lentè deſtillant *cc*, quæ in oculorũ angulis paulatim craſſeſcũt, coguntur & coagulãtur, atq; in *dd* caſtaneę *ee*, vel glandis *ff* magnitudinem excreſcũt. De-

inde cùm ſeſe veneno exoneratum ſenſerit, a-quam egreſſus, in latebras diuertit, & vt lapis ille viſus *gg* obſtaculum decidat, caput arboribus affricat; vel vt alii aiunt, è fluminibus *hh* egredieti ab oculis ſtatim in humum decidit: quem inuentum venatores Siciliæ, & Orientis, vt Bezehardt, contra quoduis venenum Antidotum efficaciſsimum, magni vendunt. Vel vt Agricola *ii*, homines obſeruant, colligunt, & vt rem pretioſiſsimam inter ceimelia meritò reponũt: nam hoc eſt illud Belzahard tantę apud eos, qui habent, æſtimationis, vt cuiuis veneno, vel medium vnguem oſtendãt. Quod, teſte amato *kk*, lacrymam cerui, vel potiùs lapidem Belzaharticum, id eſt lapidem Antidotum appellant: quę fabuloſa eſſe, Luſitanos, qui multos ex India afferant, aſſerere ſcribit.

Cur autem ſerpentes deuorent, inquiramus. Euax in ſuo de lapidibus libello *ll* vult, ceruos in Oriente ſerpentes deuorare, vt ſenium deponant: & vt fortiores fiant, flumen intrare, vbi morentur immerſi vſque ad caput (anteriorem enim capitis partem, aquæ non immergunt, vt reſpirare poſsint) tamdiu, quouſque ſentiant, virtutem veneni ſuperatam, interea lachrymã emittere, quæ coagulata in oculis (ſub *mm* palpebris) interdum ad nucis *nn* magnitudinem deſiccantur, & cadere tum, quando flumen egrediuntur, qui repertus venenorum Theriacã dicatur, & eſſe lapidem multum carum Regibus *oo*. Hæc quoque Simon Ianuenſis *pp* ſub

titulo

titulo Bezard, & Matthæus Syluaticus in pandectis *qq* ſub titulo Kenne referunt: addentes, cenſere aliquos hunc lapidem in oculis ceruorum genitum *rr*. Bezaar elaphinum ſiue ceruinum, Schwenckfeldius nominat.

Paulò aliter Cardinalis Ponzettus *ss*, agens de ſimplicibus, venenis reſiſtentibus. Expertum ſcribit, antidotum quod probant ſapientes ad omnia genera veneni, eſt lapis appellatus Kemne ſeu Bezar, & habet colorem citri ſplendentem, & colorem vini, & generatur ex lacrymis ceruorum: nam facti debiles ætate (non dicit, ſerpẽtibus deuoratis) intrant quoddam flumen in partibus Orientis, & ſtant in eo immerſi uſque ad caput, donec emittant lacrymas, quę ab aquæ & äëris frigiditate coagulantur, & vertuntur in lapidem vſque ad quantitatem auellanæ, vel nucis, qui cadit poſtquã exeunt ex flumine. Hæc quoque Geſnerus, & Henricus à Bra *tt* ex Ponzetto referunt. Etiamſi, inquit Nancelius, verum hoc eſſet, tamen vnica lacryma, qualis centenariis ceruis dicitur maiori oculorum cantho concreſcere, non poteſt verè dicere præ fletu excidiſſe, aut veri fletus nomen mereri. Quam tamẽ quorundam Arabum ſententiam, Serapionis, Auenzoaris & aliorum, ſe in tractatu ſuo de Peſte eluſiſſe ſcribit: quem librum nondum vidimus.

Ceruos ſerpentes deuorare volunt, ut iuueneſcant, diuturnæ cùm ſint vitæ, & ceruis longæuitas inter omnia animantia præcipua ſit.

Scribit enim cum Hesiodo, Oppianus, ceruum viuere χρόνον τετρακόρωνον, siue quatuor cornicis ætates: & Plinius *uu* centesimum annum superare affirmat: vt & Iuuenalis *xx*. Verùm Hesiodus, referente Plinio *yy*, multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatũ coruis: & Plutarchus de oraculorum defectu, cerui ætatem his Hesiodi verbis expressit:

Secla viri nouies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis ceruus quater, at tria cerui
Tempora coruus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur nouies, at vos natæ Iouis alti
Pulchricomæ decies superatis secula nymphæ.

Et licet Aristoteles *zz*, & ex eo Plinius *uu* senes duplici indicio cognosci referat; altero, quod dentes aut nullos, aut paucos habent: altero, quod adminiculis careant: (vocantur adminicula rami, qui imis cornibus ante frontem prominent, quibus iuniores in pugna vtuntur, senes autem carent) attamen ad eorum ætatem dignoscendam, Alexander Magnus, torques plurimis ceruis innexuit, qui post annũ centesimum capti in magna obesitate, nec dum senii indicium preferebant, vt memorãt Solinus *aaa*, Plinius, & ex iis Simon Maiolus *bbb*. Fecisse idipsum & Cæsarem putarunt, nam annis iam ab hinc exactis supra ducentos, cùm Carolus Galliarum Rex, Syluanectum se contulisset, canum latratibus ceruus in fugam excitatus, torquem æneam collo gerens inuentus est, quem ferro

Rex

Rex peti, vetuit; tandem retibus captus eſt: erat in torque literis Latinis ſcriptum: Hoc me Cæſar donauit: interpretantibus nonnullis, id de C.Iul.Cæſ. intelligi non poſſe, alii reſponderunt, quod vltra mille annos cerui eius ætas fuiſſet protenſa: quod longiſsimè à veriſimili abeſſet. Alii igitur Imperatori id adſcribendum fuit. Hæc Guaguinus annalibus Gallicis *ccc* annotauit.

Verùm magis placet Theomneſti *ddd* grauis veterinariorum medicinæ auctoris opinio, ſcribentis, Ceruos vermes inteſtinorum inuolucris implicitos (qui *eee* in ſenio confectis generentur) ſerpentum eſu, quos ex cauernis narium ſpiritu eliciant, enecare: & ne virus illorum ipſis obſit, ad fontes aquarum accelerare, quibus ad labra vſque ſe immergant: tum oculis lacrymas lentè deſtillare, quæ viſcedine ſua coagulatæ, in angulis oculorum *fff* in lacrymas nucis iuglandis pondere coaleſcant, &c. quæ etiam Langius *ggg* & ex hoc Schenckius *hhh*, & Heurnius *iii* habent: leguntur quoque apud Lonicerum, Mizaldum, & ex hoc apud Weckerum *kkk*, Spachium *lll*, à Bra *mmm*, & Wittichium, qui addit, Fallopium figmentum dicere.

Quis quęſo dubitabit, in inteſtinis ceruorum vermes reperiri, cùm etiam in ipſorum capitibus aliquando repertos proditum ſit. Sic enim Ariſtoteles *nnn*, Vermes cerui continent omnes ſuo in capite viuos, qui naſci ſolent ſub lingua

in concauo,& circa vertebram,vbi caput ceruici nectitur, magnitudine haud minores iis vermibus, quos maximos carnes putres ediderint: gigni vniuersi, atque contigui solent, numero adeò circiter viginti. Et Plinius *ooo*, ceruis in capite esse vermiculos, sub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput iungitur humero, numero viginti, asserit.

Testatur Cõradus Heresbachius in suo Thereutices compendio, se mense Maio in Menapiis vidisse ceruum exenterari, cuius caput succisis cornibus, apertoque cranio pollicaribus vermibus,preter capita rubra,albicantibus,scatebat.

Sed Christophorus Encelius *ppp* aliam caussam reddit, tempusque quando id fiat, his verbis describit: In Oriente ceruus verno tempore serpentum cauernas inuestigat,nariumque spiritu extrahit renitentes, eosque comedit, vt ita annuum tædium purget, moxque aquas & flumina petit, quibus se mergit ad ipsum caput, tamdiu quousque sentiat superatam vim veneni: interea lacrymas emittit oculis vi veneni, quæ coagulatæ penes oculos desiccantur, & decidunt: Hæ lacrymæ coagulatæ,sunt Bezoar contra omnia venena,&c.

Claudius Richardus *qqq* facilioris concoctionis gratia flumen ingredi, ex aliorum sententia asserit, his verbis: dicunt in illis desertis regionibus, vbi cerui valdè consenuerint, serpentes venari; atq; vbi illorũ plurimos deuorauerint, faci-

facilioris concoctionis gratia, fluminibus & aquis ad collum vſque ad dies aliquot ſeſe continere; quo tempore paulatim incipit lacryma aliqua ex oculis defluere, indurariq; & pedetentim augeri magis & minùs, prout apparet. Et Rulandus *rrr* lapidem Bezoardicum ex conſeneſcentium cervorum, viperis è cauernis rictu prolectis, victitantium, & celerioris concoctionis procurandæ gratia, fluuiorum ad ſummum aquis perfuſorum oculorũ lacrymis proſilientibus & congelaſcentibus naſci, doctorum locupletum nonnulli conteſtantur.

Iam verò licet omnes ſcribant, ceruum deuoratis ſerpentibus in flumine aquam non guſtare: alia tamen vnius Petri Hiſpani *sss* eſt ſententia, ſic ſcribentis: Et iſta via renouant ſuam iuuentutem Aquila & Ceruus, & quædam alia, comedentia huiuſmodi ſerpentes ex inſtinctu naturæ: & quando iſta animalia cœperunt iſta venena, currunt ad aquam, & bibunt tantum de illa aqua, quòd caro illorum inflatur, & extenditur, & fit ſolutio continui, & tunc cadit caro vetus, & noua regeneratur. Quod autem eſus carnis ſerpentum vitam prolonget, docuit Auicenna *ttt*, imò virtutem corroborare, ſenſus & iuuentutem conſeruare. Docuit idem Meſues *uuu*, hominem ex eſu ſerpentis iuueneſcere, hocque à forma ſpecifica ſerpentis fieri.

Theologorum ſententiam ſubnectamus, relicta de ſexu controuerſia, aliis volentibus vocem אַיָּל Aiol, licet maſculinum ſit, in hoc Daui-

dis Pſalmo fœmininum eſſe: quare ceruam reddunt; aliis vocem hanc communis generis ſtatuentibus: aliis denique adſtruentibus, hoc in Pſal. ceruam intelligendam, quia Hebræi peculiare nomen habeant, quo ceruum nominẽt. Sunt qui velint eſſe propoſitionem vniuerſalis ſtudii, quò ad Deum ferebatur Dauid, quæ illuſtretur per comparationem Cerui, qui ad aquas confugere dicatur, cùm anhelus eſt, maximè ineunte Autumno, quo tempore propter ęſtum ſit ſitis impatientiſsimus, vt voluêre Tremellius, & Iunius. Quare Calvinus, ſimilitudine Cerui, ſummum deſiderii ardorem expreſsiſſe voluit, cui non placet expoſitio ſtatuentium, à ceruis expeti fluuios, vt ex laſsitudine ſe reficiant: fatetur quidem, ſi venator ceruum vrgeat, & canes inſtent, fluminis occurſu nouas vires colligere: ſed conſtare etiam, certis anni tẽporibus, ceruos incredibili ardore plus quàm ſitientes, aquas expetere, quam ſitim Propheta notauit. Sed clariùs Commentatorum alius: hunc ardorem de ſiti interpretatur, agitati à canibus in venatione: vel quod eſt ſimplicius, de ſiti ſimplici in terra calida: aliqui de ſiti, ex deuorato ſerpente: exquiſitiùs Iudæi de ſiti parturientis ceruæ. Fortaſsis & de alio noto æſtu huius generis hoc interpretari licuerit, cupiditate nimirùm ὀχείας ϗ κνήσεως. Quare diſertè Ariſtotelem ſcribere, mares antequam pluuia cadente abluantur, neque à fœtore hircino poſt ὀχείαν contracto liberari, neque ad pabulationem prodire.

dire. Verba Ariſtotelis *xxx* ſubiungere lubet: cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſeipſi, & propter libidinis graueolentiam quiſque ſolitarius ſcrobes fodit: fœtent vt hirci: degunt ita, quouſque imber accedat, tùm paſcua repetunt; fugiunt etiam in aquas διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, id eſt, propter æſtum atque anhelitum. Sed ne falcem in alienam meſſem mittere velle videamur, Diuini Auguſtini, qui hoc ad myſterium trahit, ſententia prolata, concludamus: Serpentes, inquit, necat ceruus, & poſt ſerpentum interemptionem maiori ſiti incaleſcit, peremptis ſerpentibus, ad fontes acriùs currit: Serpentes vitia tua ſunt, conſume ſerpentes iniquitatis, tùm ampliùs deſiderabis fontem veritatis.

At dubitari poſſet, an etiam alibi, quàm in Oriente cerui lacrymas fundant, &, ſi fundant, cur tanto precio lapis Bezaar veniat. Teſtatur Plutarchus *yyy* & Oppianus, ceruos, & apros captos illacrymare, & ceruorum lacrymas ſalſas, aprorum verò dulces eſſe: ſaporis huius diuerſi cauſam, in vtriuſque animalis calorem, & frigus refert, his verbis: Animal frigidum ceruus, ardens verò calore ignis Aper: vnde ille perſecutores fugit, hic verò ira inflammatus, dente atroci ſe vlciſcitur: aper ira inflammatus, copia caloris ſpirituum ad oculos exhalante, ſpiritus in lacrymas eliquat; eiusque, inquit Xenophon *zzz*, recenter occiſi, dentes adeò feruent, vt crines, ſi quis admoueat, exurat. Aliam quo-

que Empedoclis rationem, de vtriusq; animalis lacrymis, Plutarch. eo loci subiungit. Cur lachrymas fundant, an ex contracto mœrore & ægritudine: an potius ex cerebri repletione, vt in cicuribus, ceruis, & maribus & fœminis obseruetur. Nanzelius *zzzz* dubitat.

Has lacrymas, Scribonius Largus *aaaa* Cæsaris Medicus, sordes appellat: Vt sis, ait, tutus, etiam si quando rus secesseris, ponam Theriacarum compositiones, id est, ad serpētum morsus, atque ictus medicamina: sed prius, quæ cognita habui remedia, ne cui serpentes noceant, dicam. Habere ergò in cinctu oportet peucedanum, vel Cerui cùm captus est, in oculi angulo, qui est ad nares versus, quæ inueniuntur sordes virosi odoris (addit Mercurialis *bbbb* quæ senescentibus in formam lapidis durantur) has Siciliæ venatores diligenter colligunt, & habent in cinctu (quod capitis inuolucrum est) propter ante dictam causam. Hæc Scribonius.

Hanc Scribonii sentētiam Cardanus *cccc* falsam asserit: lapis, scribit, Pazar, corrupto nomine Bezar, quem Scribonius Largus, quamuis Cæsaris Medicus, falsò scripsit, lacrymam esse ceruorum in Sicilia inuentam, cùm constet in Pely Orientalis Indiæ regione solitam inueniri. Verùm Cardano neutiquam subscribimus, non solùm auctoritatibus, quas subiiciemus, persuasi, verùm quod etiamnum diligenter obseruanti, eiusmodi sordes reperiri certi simus, venatorum testimonio edocti, & oculis propriis fidem facientibus. Ad-

Adſtipulantur ipſæ Cardanus (ſui oblitus) Langius, Reuſnerus, Encelius, Scaliger, Sarracenus, & Bodinus. Sic enim Cardanus *dddd*, Galenus commune alexipharmacum non nouit, ſcilicet cerui lacrymam: & mox: celebrantur inter generalia Alexipharmaca, ſordes oculorum cerui, viroſi odoris, quas ſeruant Venatores in Sicilia, ut ait Scribonius: ſed in regionibus calidioribus, & maximè in Africa concreſcunt in lapidem, & hic eſt, qui ab Arabibus Bezahar dicitur, & eum cognouit Auenzoar etiam.

At Langius *eeee*, ex quo Schenckius, aſſerit has ſordes ex patulis infra ceruorum oculos foraminibus erui, & in ſolo papyri inuolucro benè olentes ſe per ſeptennium illibatas ſeruaſſe. Et Reuſnerus *ffff*, eandem, ait λήμην, in ceruis deprehendimus, cui natura proximè ſubter oculo oblongum folliculum, oſſe maxillæ illic dehiſcente, affabrè machinata eſt, in qua ſua viſcedine coagulata colliqui queat: vnde etiam eruitur, ſpirans initiò βρωμῶδές τι, propemodum ut ſuum iugulatorum tergora, dum ſetæ diripiuntur, ſuperfuſa feruente aqua: proceſſu temporis εὐωδίαν acquirit, adeo pertinacem, vt totum ſeptennium illibata poſsit aſſeruari. Non autem nobis ſermo eſt de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus, &c.

Verùm ſiue ſordes, ſiue lacrymas dicas, notandum etiam in lapidis duritiem non ſolùm in Oriente, ſed etiam Germania, & aliis re-

gionibus concreſcere, licet rarius reperiatur: forſan quòd hactenus venatores ignorãtes, nec admoniti, non obſeruarint: vel fortè quòd in annoſis *gggg* tãtùm ceruis, lapidis aliquam conſiſtentiam acquirant: ſiquidẽ Scaliger ante centeſimum annum non fieri aſſerat, cui Bodinus ſubſcribit.

Quòd in Germania ſimile quid obſeruetur, hæc Encelii verba *hhhh* teſtantur: Volunt eas inueniri in Syria, India & Oriente: nos in Germania etiam in noſtris ceruis videmus aliquid penes oculos ſæpè lapideſcere: & materia illa coacta, oſſea quaſi, ex lacrymis proculdubio colligitur à venatoribus, & eſt Bezaar, id eſt, aduerſatur etiam omnibus venenis, propterea magni æſtimari deberet à Principibus.

Bodinus *iiii* ſic exhibuit: Poſt centeſimum annum, in cantho cerui lapideſcit, ex lacryma cerui, cuiuſmodi ceruo cæſo ad me delata eſt, quæ aliquantulum obduruerat, nondum tamen in lapidem planè concreuerat. Idem & Salmuth.

Sarracenus *kkkk* ita ſcribit: Tertius his accedit ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneę, glandiſ've magnitudinem, & formam quadamtenùs referens, lacryma cerui locorum, ac gentium vbique dictus: eum ex doctis plerique centenis annorum conuerſionibus ceruorum oſsibus ad oculorum angulos ſitis, adnaſci exiſtimant. Attamen vero ſimilior probabiliórque eorum, iudicio meo, videtur eſſe ſententia, qui

qui lentum humorem asseuerāt statis anni temporibus è ceruorum, longo iam senio confectorum & ex aquis emergentium, oculis defluere, qui posteaquam humi deciderit, Solis ardoribus in eiusmodi lapidem tandem aliquando concrescat.

Audiamus Scaligerum *llll* ad Cardanũ: Cerui lacrymam, rem fortasse minùs tibi notam, in nostris Musarum thesauris habemus carissimam: ante centesimum annum in ceruo nulla est, post eam ætatem accrescit ad oculi canthũ ipsis ossibus, atque in os protuberans concrescit, ea duritie, qua cornu superet: qua parte prominet rotunda est, insigni nitore, coloris fului, non sine vestigiis atriorum venularum: tanta lęuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim sese subtrahit, vt propemodum seipsam mouere videatur (hęc etiam ex Scaligero exscripsit Schnebergerus.) Cùm hæc (subiungit Scaliger) in circulis aliquando recitarem, vnus ex iis, qui è legatorum comitatu rerum Asiaticarum cognitionem profitebatur, negabat, ad ceruum quidquam attinere, sed esse verè lapidem. Ego illi postridie ostendi, qua parte ex osse fuisset auulsa. Hanc Solimannus olim dederat dono Samblancardo Trierarcho. At ea ego postea eius filii Bernardi Oruesani munificentiam expertus sum. Hæc Scaliger, & ex eo Langius, ex hoc Schenckius: Iordanus, Heurnius, *mmmm* & Salmuth.

Matthiolus commentariis in Diosc. *nnnn* an

lapis

lapis hic detur,dubitat,& an hæc de ceruis narratio, hiſtoria an fabula dici mereatur, rerũ naturalium ſtudioſis,& peritioribus ſe, iudicandũ relinquere,ſcribit. Et in epiſtola quadam *oooo* hæc habet, lapidi quem Mauritani Bezahar vocant, plures ſimiles vidi, ſed an veri,an adulterini ſint,profectò neſcio. Sic Reuſnerus disertè *pppp*, non nobis ſermo eſt de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus terrarum tractibus, maximè verò in Perſia, ceruis circa annum ætatis centeſimum ad canthum oculi, accreſcere ipſis oſsibus; atque in os protuberans, coire ea duritie, qua cornu ſuperet, inſigni nitore, fului coloris,& tanta læuitate,vt tactum eludat. At Libauius *qqqq* de Bezaare in oculis cerui genito, teſtatur, quòd etiam annatum deteratur,& inſtar cornu deciduum ſit.

Verùm vt dicam,quod ſentio: lacrymas ſeu ſordes obſeruari ad angulos oculorum, in ceruis captis,certum eſt, venatorum teſtimonio edoctus,& oculis propriis fidem facientibus. An verò ratione motus, & curſus in venatione id contingat, dubito. Poſſe quoq; progreſſu temporis illas lacrymas,in ſæpius perſecutis,& non captis ceruis, vel etiam ex deuoratis ſerpentibus,& lacrymis, vi veneni protruſis condenſari,non negarim, tot fide dignis atteſtantibus: maximè cùm legamus, totos oculos Hyænę lapideſcere:hinc gemmæ Hyæniæ apud Plinium *rrrr* dicuntur. Eſt autem, Camillo *ſſſſ* auctore, Hyæna precioſus lapis dignus cuſtodia,nomen

ſumens

ſumens à beſtia ſui nominis, cùm in oculis eius reperiatur: multorum eſt colorum: huius hæc eſt vtilitas, ſi vera narrantur: Ore abluto, linguæ ſubiiciatur, ſtatim facit vera prædicere: quartanam ac podagram, geſtanti non ſinit euenire.

a Amato Luſitano cent. 3. cur. 74. Andernaco de vet. & noua medic. com. 2. dial. 5. Belzohartic⁹ lacryma cerui dicitur: Pancirola, qui negat eſſe Bezaar, qui in Mauritania naſcatur, etſi eandem virtutem habere poſſit. Scaliger exercit. 112. Schneberger. lit. L. Richardus, & Humelbergius, ex aliorum ſententia. *b* Augenius 3. de Peſte. 8. *c* Pandect. cap 434. Encelius. *d* Hummelbergius in Q. Serenum. *e* Arculanus, & ex eo à Bra: Bodinus lib. 2. Theat. *f* Cardanus 2. de venen. 14. at Baccius lib. de gemmis 34. Bezahar Arabum, & lapidem ex viſceribus Indici animalis exemptum, idem facit. *g* Pandectar. cap. 434. *h* id eſt Bezahar, ſiue Berzat. Pandect. cap. 377. *i* ſiue Bezar. Ponzettus 2. de venen. 11. ex eo Geſnerus de quadruped. lit. g. k Arabum Langio. 2. epiſt. 24. *l* Schenckio in Obſeruat. *m* Io. Agricola, & ex eo Geſnerus de quadruped. lib. 1. cap. de ceruo, & Henricus à Bra. *n* Amatus. *o* Schenckius lib. 7. de alexipharm. *p* Libauius parte 4. lib. 2. batrachior. ſchol. cap 22. *q* Andreas Bellunenſis in Arabic. nominum interpret. apud Auicen. & ex eo Geſner. de quadruped. lib. 1. cap. de ceruo, lit. C. & Henric. à Bra lib. 1. cap. 2. de venenis. *r* Mizaldus. *ſ* lib. 8. cap. 32. & ex eo citat Io. Agricola: Rheginus: Amatus 2. in Dioſc. 59. At Plinius lib. 11. cap. 53. elephanto attribuit: Elephantorum, ait, anima ſerpentes extrahit, ceruorum item urit. *t* lib. 28. cap. 9. & ex eo Io. Agricola. *u* de animantium comparatione. *x* ſeu ut alii Abinzoar libro ſui Theiſir: vel vt alii lib. 1. tract. 13. cap. 6. & ex eo Io. Agricola, & Amatus l. c. & ex Agricola, Geſnerus de Quadrupedibus lit G. *y* Pſalmo 42. *z* Amatus, Ponzettus. Enzelius. præſertim in Orientalibus prouinciis, legit Agricola, & ex eo Geſnerus, & à Bra: alii locum non addunt, vt Sarracenus: maximè in Perſia, ſic Bellunenſis in in indice Auicen. ex eo Geſnerus, & à Bra ll. cit. *aa* ſic & Hum-

Hummelberg. *bb* Animo & viribus refici, addit Rheginus. *cc* humor lentus, qui Solis tandem ardoribus in lapillos glandis imaginem referentes, inibi concrescat. *dd* in multam magnitudinem, Rheginus. *ee* Agricola: ex eo Gesner. & à Bra: nucis magnitudinem, Euax, Ianuensis, Pandectarius: Arculanus, ex eo à Bra: nucis iuglandis, Mizaldus, & à Bra: nucis iuglandis pondere, Langius, Heurnius de febribus: auellanæ, vel nucis, Ponzettus. *ff* Amatus in Diosc. *gg* Sic Langius, Heurn. de feb. Lonicerus: Salmuth: attritu oculorum ad arbores tophum illum visus obstaculum, lapidem, si placet, appella, excutit, Mizaldus: hæc omittunt Amatus, Agricola, Gesnerus, à Bra. *hh* Matth. in Diosc. lib. 5. cap. 73. *ii* & ex eo Rheginus. kk lib. 2. in Diosc. cap. 39. *ll* & Pandect. cap. 396. idem ferè Fragosus. *mm* sub palpebris, inuiscatur, Hummelbergius. *nn* iuglandis aut castaneæ, Hummelberg. *oo* vel vt Hummelbergius, Bezebard est cæteris omnibus perfectius, & efficacius, ad expellendum venenum & noxam eius. *pp* in claue sanitatis. *qq* cap. 377. & cap. 396. sub titulo lapidis Bezaar. *rr* Sic Salmuth. aiunt in Orientali plaga ceruos longo senio confectos, serpentes deuorare, quorum esu reiuuenescant: at veneni superandi causa, serpentibus deuoratis in flumen, & cæt. *ss* lib. 2. de venen. cap. 11. & ex eo Gesner. lib. 1. de quadruped. lit. G. *tt* lib. 1. de venen. curat cap. 2. *uu* lib. 8. cap. 32. *xx* Satyr. 14. *yy* lib. 7. cap. 48. *zz* 9. histor. 5. *aaa* cap. 21. *bbb* in colloquiis, colloq. 7. *ccc* lib. 9. & ex eo Maiolus colloq. 7. *ddd* lib. 1. artis veterinariæ. Idem ex eo refert Salmuth. *eee* ex Arabum sententia addit Lonicerus. *fff* in maioribus canthis, Mizaldus memorabil. cent. 1. aphor. 70. *ggg* lib. 2. epist. 24. *hhh* lib. 7. Obseruat. de Alexiphar. *iii* de Febribus. kkk in antid. spec. lib. 1. cap. 6. *lll* addidit cap. 10. histor. Indicæ Fragosi. *mmm* lib. 1. de venen. cur. cap. 2. *nnn* 2. histor. animal. 15. *ooo* lib 9. cap. 37. *ppp* lib. de Lapid. cap. 49. *qqq* in Epist. ad Archiepisc. Strigon. quæ Thomæ Iordani de pestis phœnom. libro addita. *rrr* de lue Vngarica cap. 7. hist. 10. *sss* in comment. suprà Isaaci Israelit. lib de diæt. particul. part. 4. *ttt* lib. 2. can. tr. 2. cap. 616. de serpente, & ex eo Guaynerius. *uuu* de consolat. medici. intent. 2. cap. 2. quæ etiam à Guaynerio tr. de ven. cap. 3. citantur.

xxx 6. hist.

xxx 6.hist.anim.29 *yyy* 7.sympol.cap.2.& in quæstion. natur. quæst. 20 & Heurn. de febribus cap.19. *zzz.* libr. de venat. ad Cyrum. *zzzz.* in analogia microcosmi ad macrocosmum lib.3. par.3. cap.de fletu. *aaaa* de comp. medic. cap.42. comp. 163. citant ex eo quoque Iordanus de pestis phœnom tr.3.cap 9. Mercurial. lib.3. de excrem. cap.2.de lacrym. Langius 2.epist.24. Salmuth in Pancirollum: Heurnius de febribus, huius, ait, meminit etiam Scribonius Largus, sed nemo exactiùs Iul. Scaligero, & Scaligeri verba subnectit, & addit, se putare, sæpius euenire, vt ostendantur eiusmodi lacrymæ, tanquam Besoartica quædam medicamenta aduersus venena. *bbbb* lib.3. de excrem.cap.2. *cccc* lib.7.de subtilitate. *dddd* lib.2. de venen. cap. 14. & lib.3. cap.10. *eeee* lib.2. epist. epist.24. *ffff* de Scorbuto exerc.5. *gggg* Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap.31. Lapis in oculis ceruorum in senecta concrescit, quoniam toto vitæ suæ spacio, olfactu & calore è terra serpentes euocantes Cerui ipsis vescuntur, & cum siti vexentur ingenti, ad fontes præcurrunt, in aquisque diutius versentur, lachrymæ ipsorum, quasi oculorum profluuia fiunt, & in lapidem obdurescunt. *hhhh* lib.3.de lapid.49. *iiii* lib.2.sui theatri. kkkk lib. de peste. *llll* in exercit.exer.112. *mmmm* de febribus. & Reusnerus de Scorbut. exerc.5. licet sordes admittat, lapidem verò Bezaar pro figmento habere videtur. *nnnn* in lib.5.Diosc.cap.73. *oooo* lib.3.epist. ad Guil.Quaccelbenum. *pppp* de Scorbuto exerc.5. *qqqq* parte 4. lib. 2. batrachi. in Schol. cap. 22. *rrrr* lib 37.cap.10. & ex eo Encelius lib.3.de lapid.cap.49. *ſſſſ* in Speculo lapidum lib. 2.

DESCRIPTIO LAPIDIS BEZAAR EX CERVI LACRYmis condensatis geniti.

CAPVT VIII.

ETsi lacrymas vel sordes in ceruorum oculorum angulis instar sordiũ aurium conglobatas, velut ceræ induratas, & virosi

odoris ſæpius obſeruarim, cuius odor, primùm graui fœtore nares ferit, poſtea verò paululum exſiccatus aliquomodo odore moſchum repręſentat: attamen in lapidis duritiem concretas hactenus videre non licuit: lubet tamen eius notas, ab auctoribus propoſitas, quoad ſubſtantiam, formam, magnitudinem, & colorem ſubiicere.

Subſtãtia ergò durus admodum, duritie cornu ſuperans, tanta tamen læuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodùm ſeipſum mouere videatur, inſigni nitore ſplendens. Forma latus, in pyramidem tendens, caſtaneæ glandiſ've imaginem quadamtenùs referens, & qua parte prominet, rotundus eſt. Magnitudine auellanæ, vel nucis, coloris citrini, vel mellei, vel fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum, vel ad ruborem vergentis; eſt etiam coloris ſubuiridis, & candidi, odore vini. Geſneri *a* hæc eſt deſcriptio: lapidis oualis ſpecie, magnitudine fabæ, fuſcus, ſplendidus, leuis, mollis, ab vna parte ſimplicior, ab altera parte lineas quaſdam habet: qui cerui lacryma à recentioribus dicitur, & Bezoar lapidi æquipollere exiſtimatur: figuram quoque addidit.

Sic enim Ponzettus *b*, & ex eo Geſnerus *c* colore citri ſplendens, odore vini, ad quantitatem auellanæ, vel nucis. Amatus *d*, lacryma cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus in pyramidem tendens, à paucis hucuſque viſus,

quem

quem nos, cùm hæc ſcriberemus, ob oculos habemus. Encelius *e*, reperiuntur hæ lacrymę coloris citrini, puluerulenti, ſubuirides, & candidi. Scaliger *f*, (& ex eo Langius *g*, Schenckius, Schnebergerus) in os protuberans concreſcit ea duritie, qua cornu ſuperet: quâ parte prominet, rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum, tanta læuitate, ut pènè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodum ſeipſum mouere videatur. Sarracenus *h*, ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ glandis've imaginem, & formam quadamtenùs referens. Schvvenckfeldio *i*, moſchus eſt infra oculos cerui, iuxta angulos lacrymales genitus, colore citri, odore vini, Caſtaneæ magnitudine.

a de fig. lapid. cap. 12. par. 3. *b* lib 2 de venen cap. 15. *c* de quadruped. lib. 1. cap. de Ceruo; lit. G. *d* libr. 2. in Dioſc. enarr. 39. at cent. 3. cur. 74. alter ad rubedinem vergens admodum durus, caſtaneæ figura. *e* 3. de lapid. 49. *f* exercit. 112. *g* lib. 2. epiſt. epiſt. 24. *h* de peſte. *i* in theriotrophio Sileſ. pag. 85. titulo Ceruus.

DE LAPIDIS BEZOARIS CERVINI VSV ET EXHIBENDI MODO.

CAPVT IX.

CVm cerui cauernas, in quibus ſerpentes latitant, inueſtigent, nariumque ſpiritu renitentes extrahant, vt vulgò creditur, mirum non eſt, ſi ex cerui corpore aliquid pro-

deat, quod venenis reluctetur. Quare in vſu ſunt cornua, quorum extrema noſtri volunt comitialibus mirè prodeſſe, & veneno hauſto aduerſari, ſi cornu intra feſta, vt vocant, S. Mariæ, hoc eſt, inter 15. Auguſti menſis, & 8. Septembris, ſit acquiſitum. Imprimis autem, referente Plinio *a*, credunt dextrum cornu medicamento aliquo præditum eſſe, quod inueniri negant, quia à ceruis defodi putant: quæ ex Ariſtotele, *b* deſumpta, qui tamen ſiniſtri meminit, his verbis: cornu ſiniſtrum, compertum eſſe à nemine adhuc fertur: occulit enim id tanquam quodam medicamento præditum. Idem libro περὶ θαυμ. de ceruis Epiroticis id ſcribit, vt hoc ceruorum omnium minimè cōmune eſſe videatur. Etiam Plutarch. *bb* teſtatur, ceruos cornua decidua defodere, & terra recondere. Cornu, ipſiuſque cinis aluum ſiſtit, & vlcera tibiarum ſanat, Plinio *c*: imò ipſius nunc contrà vermes frequens vſus eſt: ſic aduſti odor, ſerpentibus abigendis ſingulare Plinio *d*. Pulmo à Plinio *e* in phthiſi & tuſsi commendatur. Os in corde eius repertum, contra venena maximi fit: & talia oſſa de corde ceruæ, ſeu hinnulæ, partum cuſtodiunt, & prægnantibus mirè conducunt, Encelio atteſtante. Et Schvvenckfeldio, omnibus cordis affectibus confert: occulta proprietate partum cuſtodit & prægnantibus mirè confert: partum facilem reddit: cordis palpitationem, tremorē, lipothymiam auertit: omnibus venenis maximopere aduerſatur: antidotis theriacalibus &

& cor-

& cordialibus confectionibus miſcetur. Sed notandum, quod Schvvenckfeldius in Tauro monet: ſæpè in corde boum, maximè Taurorũ cartilaginem ſiue oſsiculum cõtineri, ceruino non diſsimile, quod lanii Vratislauienſes diligenter colligant, & paſsim pro oſsiculo è corde cerui, Pharmacopæis imperitis obtrudere. Genitale eius neruoſum arefactũ, ſedat calorẽ coli, potu: ramenta pudẽdi eius, in fluoribus alui, & ad Venerẽ incitandam cõmendantur; quemadmodũ & ſanguis, atteſtante Plinio *e*, aluum ſiſtit (& ſecundùm quoſdam calculoſis prodeſt) qui coagulum *f* ſanguinem ſiſtere, & medullam *f* oſſium, vlcera tibiarum, curare aſſerit: & Encelius, omnibus inflammationibus, prçcipuè vuluæ, conducere ſcribit: imò *e* & fimum & ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice, commendat. Et calcaneus, ſiue talus, ſiue aſtragalus cerui pulueriſatus, dyſentericis ex aqua appropriata, utilis, Schvvenckfeldio. Qua de re qui volet, libellum Sexti Philſophi Platonici de medicina ex animalibus, conſulat. Fungi etiam *g* vel boleti ceruini, in vſum veniunt. Et tandem lacryma indurata, quæ omnium rariſsima eſt, cuius nunc vſum, exhibendi modum, ab auctoribus traditum, eiusque doſin propoſituri ſumus.

Cùm Scribonius Largus ipſis ſordibus ex oculo cerui collectis, ſingularem contrà ſerpentum morſus, & ictus vim tribuat: idcircò ſingularem, & inſitam aduerſus venena vim huic Scaliger *h*, & alii adſcribunt; ita vt Heurnius *i*

primæ notæ dixerit, & Principes ſtudere debere, vt venando nanſciſcantur: alii *k* antidotum faciunt, contrà venena epotum efficaciſsimum, & prorſus diuinum: imò contra peſtem, & omne iobolorum virus, & deleteria, medicamentum alexipharmacum Langius *l* aſſerit: hinc omnium venenorum Theriacam, cum Ianuenſi, Arculanus *m* ſtatuit. Et Schvvenckfeldius, aduerſus venena remedium præſtantiſsimum eſſe, vim ſiccandi & adſtringendi habere aſſerit. Quare, Amato *n* monente, ad ea valet, ad quæ lapillus ex ventriculo animalis extractus: & Fumanellus *o*, eadem vi cum lapide Bezoar rubeo, puluerulento, pollere ſcribit: & Augenius *oo*, ad cordis corroborationem, & veneni profligationem nonnullos commendare, refert: Cardiacis prodeſſe, & contra defectus animæ, ſicut omnes ictus venenatos, Encelius *p* auctor eſt. Pleuritidem rebellem huius potu domari, vermesque expelli, Amatus *n* expertus eſt: ab aurigine *l* virulenta liberat: & in peſte ſudorem preclarè elicere, teſtis eſt Heurnius *q*: & Cardanus *r* commune alexipharmacum Galeno incognitum ſcribit, & *ſ* geſtatum aduerſus venena plurimùm prodeſſe Pezar, Smaragdum, & lacrymam cerui credit: & Q. Serenus *t* Samonicus contra ſubitaneos dolores, febres & oſtocopos magni fecit his verbis:

Seminecis cerui lacrymam miſcere liquori
Conuenit, atque artus illinc mulcere calentes.

Quo loci Hummelbergius vult, lacrymam eſſe lapi-

lapidē, ex lacryma cerui concretum, & esse contra venena præsentaneam medicinam, & Bezehard: quare his febribus maximè mederi, quæ originis suæ causam habeant, intus assumptum, aut extra illatum venenum, cuius virtuti resistat, illud è corpore pellendo.

Exhibendi modum addamus. Vtendi modus *u* in remedio ignoto, & paucis viso, assignari, nisi coniectura vix potest, prçterquàm vt more Antidotorum, si eius copia data fuerit, vsurpemus. Attamen contra venena, in oleo, vel aqua Naphæ: contra febres pestilentes, in aqua nenupharis, vel acetosæ, vel alia frigida, ad minus pondere trium granorum, magno dari iuuamento, Amatus auctor est. Peste correptis, cum vini momento datur, Scaliger *x*: sudorem, ait Heurnius, in peste præclarè elicit, dantur tria grana ex vino, vel aqua scabiosæ: idem lib. de peste, Bezoar ad gra.12. Hyacinthus Orientalis, Smaragdus ad gra.6. ex aqua & vino; lacryma cerui, Topazius, Carbunculus, Sapphirus ad drachmæ vnius pondus datur. Vermes *n* puerorum vigente febre, in aqua portulacæ, sine febre, in vino propinatum, extirpat. Auenzoar *y*, filio Hali Regis Contestrabili, huius ad pondus trium granorum hordei, vnà *z* cum vnciis quinq; aquæ cucurbitæ, quæ adscititiam caliditatem mitigare potis erat, potandum dedit, & eum à virulenta aurigine, à valde noxio veneno deuorato causata, liberauit. Tandem vt habet *aa* Ponzettus, hoc trito, quando sumitur

pondus duodecim granorũ hordei, expellitur omne venenum, & virus per ſudorem. Vnde, ait Scaliger *bb*, tantus oritur ſudor, vt penè totũ ſolui corpus videas: quo vno *bb* peſtilens virus foràs truditur. Complet enim, monente Amato *n*, opus ſuum lapis iſte aliquando per vomitum, nonnunquam verò per ſeceſſum, plerunq; tamen per ſudorem. Fabæ vnius magnitudine ex vino rubro ſumptum, mirum in modum remediũ dyſentericis appropriatũ eſſe, Schvvěckfeldius *cc* aſſerit.

Et vt concludamus, minimè dubitamus, etiã ipſas lacrymas, non induratas, ſiue ſordes, vſui medico inſeruire poſſe, cùm & alia, quæ ex excrementis ceruì ortum ſuum habent, à Medicis & magni fiant, & in vſum veniant. Quare cerui lacrymas collectas, cordis pulſu laborantibus, auxilio eſſe, Geſnerus *dd* ex Phyſiologo auctore aſſerit. Sordibus his etiam mulieres quaſdam ad facilitandum partum vti, Clariſs. D. Andreas Dörer, Electoris Saxoniæ defuncti Archiater, ad me perſcripſit; addens, ſed quo id cum ſucceſſu fiat, ipſum adhuc latere. Imò ſunt qui nũc apud nos contra venena vtantur. Nemini ergò mirum eſſe debet, ſi vt Scribonius *ee* refert, Siciliæ venatores, imò & Indorum, vt ex Auenzoare Langius citat, ſummo ſtudio inquirant, colligant, & magni diuendant.

a lib. 8. cap. 32. *b* 9. hiſtor. animal. 5. *bb* de Pythiæ oraculis, & lib. 7. ſermon. conuiual. cap. 2. *c* lib. 28. cap. 14. & 17. *d* lib. 8. cap. 32. & lib. 10. cap. 70. *e* lib. 28. cap. 12. & 17. *f* lib. 28. cap. 18. *g* Iordanus de peſte tract.

tract. 3. cap. 9. *h* exercit. 112. Bodinus lib. 2. theatr. addens se tamen non esse expertum. *i* lib. de febribus cap. 19. k Ioan. Agricola, & ex eo Mizaldus, & à Bra: aduersùs venena remedium præstantissimum, Scaliger: potest tamen lacryma cerui eandem quidem virtutem habere, quam habet Bezoar, at non is est, qui in Mauritania nascitur, Pancirolus. Item Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31. aduersus venena & venenatos morbos, ac in peste miro sunt auxilio. *l* lib. 2. epist. 24. & ex eo Heurnius de febribus. Auenzoar. 1. Theisir. citante Ioan. Agricola, & ex hoc à Bra. *m* & ex eo à Bra. *n* in Dioscor. ex corde vel stomacho animalis. *o* de curatione Pestis cap. 5. & ex eo à Bra. *oo* lib. 3 de peste, cap. 8. *p* 3 de lapidib. 49. Sic Augenius lib. 3. de peste cap. 8. ad corroborandum cor, & venena profliganda, nonnulli hunc lapidem commendant. *q* lib. de Febribus. *r* lib. 2. de venen. 14. *s* 3. de venen. 2. *t* de morbor. curat. *u* Iordanus de pestis phænom. tract. 3. cap 9. *x* exer. 112. & ex eo Langius, & Mizaldus & Schvvenkfeldius: ex hoc VVeckerus, & à Bra: Schenckius lib. 7. de alexipharm. Schnebergerus. *y* lib. 1. tract. 13. cap. 6. & ex eo Amatus in Diosc. lib. 2. enar. 39. de genitali cerui agens hæc refert, Abinzoar nominans: Agricola, & ex hoc à Bra. *z* Langius 2. epist. 24. Sic habet: in lacte, aut aqua cucurbitæ, vel rosarum dissolutum: Sic & Heurnius de Febribus, & Salmuth. Monardes lib. proprio, in Hispania inter Cordubam, & Hispalim natum scribit, & ex aqua cucurbitæ grana tria exhibuisse. Schenckius l.c. *aa* 2. de venen. 11. & ex eo Gesner. lib. 1. de quadrup. lit. G. à Bra 1. de venen. 2. qui grana duo legit. *bb* & ex eo Mizaldus, ex hoc VVeckerus, & à Bra. idem & Schvvenckfeldius. *cc* in theriotrophio pag. 85. *dd* lib. 1. de quadruped. cap. de ceruo. *ee* de compos. medic. cap. 42. comp. 163.

QVI LAPIDEM HVNC EX LACRYMIS CERVI CONDENSATVM agnoſcant,& qui eum ab altero diſtinguant.

CAPVT X.

LApidem hunc in angulis oculorum cerui ex lacrymis effuſis, & condenſatis naſci, aliqui aſſerunt,& agnoſcunt: aliqui negāt: alii dubitant, fortè quod in inquirendo tantùm laboris,vti par erat,non impenderint: Agnouerunt,Euax *a*,Pandectarius ex Euace in vocabulo Kemne *b*, Auenzoar *c*, Bellunenſis, in indice vocabulorum Arabicorum Auicennæ: Ioan.Agricola *d*, ex Auenzoare: Ponzettus *e*,Geſnerus ex Bellunenſi: Agricola, ex Ponzetto ſimpliciter refert, quemadmodum etiam Henr. à Bra *f* Amatus Luſitanus *g*, Encelius *h*, Hummelbergius in Q.Serenum: Scaliger *i* ex quo Langius in epiſtol. Schnebergerus in catal. Schēckius *k*, Fumanellus *l*, & ex eo à Bra. Mercurialis *m*, Sarracenus de peſte. Saxonia *n*,Augenius *o*. Bodinus *p*, Rulandus *q*, Heurnius *r*: Salmuth in Pancirollum ex aliorum ſententia, & tandem Adamus Lonicerus *ſ*,qui figuram adpoſuit,qua cerui ſerpentes eliciunt, aquæ innatant, lacrymantur, & aqua egreſsi oculos arboribus affricant,& ſcribit,maiorem partem auctorum concludere,& etiamnum hodie, ab iis, qui eiuſmodi res diligenter inquirunt,confirmari,lapidem hunc

hunc nasci ex lacrymis in angulis oculorũ annosorum ceruorum, posteaquã serpentes quæsitos deuorarint, at non citiùs quàm centesimũ annum superarint.

Qui verò de hoc dubitanter scripserunt, sunt: Simon Ianuensis *t* in claue Sanitatis, & Pandectarius *u* putare aliquos tradunt: quemadmodum & Arculanus in Rhasim: Andernacus *x*, Belzaharticus lacryma cerui dicitur, plura non habet: Matthiolus *y*, historia, an fabula sit, dubitat, quod Salmuth quoque citat. Claud. Richardus, alii cerui lacrymam esse statuunt. Mizaldus, tradunt rerum naturalium perscrutatores, &c. ex hoc Weckerus *z*, & Wittichius: & à Bra. Libauius *aa*, lacrymæ, scribit, ceruorum si lapidescant, & vrina, non multùm distant ab illarum natura.

Sunt denique qui negent dari, vt Cardanus *bb*, qui falsò lacrymam cerui à Scribonio dici, scribit: Fallopius *cc*, Wittichio referẽte, figmentum esse asserit, quemadmodum & Reusnerus *dd*, qui non de sordibus, sed de lapide intelligendus. Quidam, ait Cæsalpinus *ee*, fabulati sunt, lacrymam esse ceruorum in angulis oculorum congelatam, fortè quia hic lapis aliquando lacrymam præ se fert tereti figura, nullo intùs cauo instar guttæ congelatæ. Sic Ryffii pharmacia reformata: quod de lacrymis cerui alii fabulantur, peregrinatione aperta in Indias, ea confutata & annihilata sunt.

Nunc quinam sint, qui & vtrumque agnoscant,

ſcant, & de utroque agant, oſtendamus. Amatus Luſitanus *ff*, alterum è ſtomacho animalis, alterum ex lacrymis cerui coagulatis & propoſuit, & quia vtrumque nouit, etiam deſcripſit. Fumanellus *gg*, agens de Bezoar ait, nec lapis hic ille eſt, qui ex lacryma è ceruorum oculis in globum concreta colligunt, dum ſerpentibus depaſti fluminibus ſe immerſerint: & cap. ſeq. inquit, lapis vterque Bezaharticus. Matthiolus à Bezahar Mauritanorum diſtinguit. Sunt, ait, qui memoriæ prodiderunt in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni viribus Bezahar prædicto (ſcilicet Mauritanorum) haud abſimilem. Cardanus *hh* agnoſcit, & à Pezar lapide ex India diſtinguit; idem alibi *ii* ſupremum, ſcribit, in cura morſus & ictus venenati animalis, & ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Pezar, aut ſordes oculi ceruini: eſt & tertium genus, quod forſan fit ex ſorditie illa ceruini oculi durata, & eſt lapis, quem deſcribit Conciliator: hæc Cardanus. Andernacus l. c. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: in India ex ſtomacho vel corde cuiuſdam animalis extrahitur. Sic Iordanus, Bodinus, Rulandus, diſtinguunt, ſed hic, potiùs ex aliorum ſentẽtia. Mercurialis ſic: puto ſæpiùs euenire, vt oſtendantur eiuſmodi lacrymæ, tanquam Beſeartica quædam medicamenta aduerſus venena, qui libro de venenis ex ventre animalis cornigeri ſumi aſſerit. Maſſaria *kk*, vtriuſq; meminit, hunc lapidem in ceruorum oculorum angulis, alterum

Bezoar

Bezoar nominando. Augenius de peſte, ſunt nonnulli qui ad eundem affectum lapidem in angulis oculorum cerui naſcentem commendant. Saxonia, lapis Bezoarticus, ſiue Bezoar, ſiue illum intelligas in ventribus animalium inuentum, ſiue cerui lacrymam. Sarracenus triplicem lapidem Bezaar proponit: primum ex ventre animalis: alterum è felle hyſtricis, & tertium ex lacrymis cerui.

a lib. de lapid. *b* cap. 377. *c* in ſuo Theiſir. *d* lib. 2. *e* 2. de venen. 11. *f* 1. venen. 2. *g* lib. 2. in Dioſc. cap. 39. & centur. 3. curat. 74. *h* 3. de lapid. 49. *i* exer. 112. k lib. 7. obſer. *l* de peſte 5. *m* lib. 3. de excrem. 2. *n* de plica cap. 59. *o* lib. 3. de peſte cap. 8. *p* lib. 2. theat. *q* de lue Vngar. cap. 7. hiſt. 10. *r* de febrib. cap. 19. & de peſte. *ſ* in herbar. German. cap. vlt. *t* in claue ſanitatis. *u* cap 397. *x* medicam. comp. 2. dialog. 5. *y* lib. 5. in Dioſc. 73. *z* in ſuo Antidot. *aa* part. 3. cap. 16. *bb* lib. 7. de ſubtil. *cc* de peſte. *dd* de Scorbuto. *ee* lib. 2. metal. cap. 46. *ff* lib. 2. in Dioſc. cap. 39. *gg* de cur. peſt. 5. *hh* lib. 2. de venen. cap. 14. & lib. 3. cap. 3. *ii* lib. 3. cap. 10. kk lib 2. de peſte.

DE LAPIDE IN CERVO CERVA'VE GENITO.

CAPVT XI.

ABſoluta hiſtoria lapidis, ex lacrymis cerui geniti, non abs re erit inquirere, vtrum etiam intrà cauitates Cerui lapis reperiatur, & vtrum ipſius vſus eſſe poſsit. Ex corde ceruino lapides exemptos, item in ceruæ ventriculo, & inteſtinis genitos, Crato, Encelius, & Iordanus teſtantur, quorum verba apponemus.

La-

Lapis, inquit Crato *a*, qui in corde cerui repertus est, quiddam cum lapide Bezoar commune habet, licet neque forma, neque colore eum referat: nam is quoque ad hunc modum incrustatus est, neque dubito, quin aduersùs venena prosit.

Sic Encelius *b*: eandem vim habet (scilicet, quam lacryma cerui) & est Bezaar, os de corde cerui: porrò talia ossa de corde ceruæ, seu hinnulæ custodiunt partum, & prægnantibus mirè conducunt. Eandem vim habet lapis repertus in ventriculo & intestinis ceruæ.

At Iordanus *c* sic scriptum reliquit: Etiam lapides è ceruino corde exemptos vidi, oui propè columbini magnitudine, laminis conflatos, & quod iucundum fuit aspectu, postquàm comminutus fuit, repertum est osiculum in meditullio, simile cæteris ossibus, in corde prognatis, circa quod putamina hæc sese aggregando amplificauerunt, & in hanc molem atque duritiem, calore cordis extorrente lapillum produxerunt *d*: Eum longè pręulerim cuiuis Bezaar, cùm non capræ ventriculo, sed animalis alexicaci corde repertus, maiorem affinitatem eundem nobiscum habere, verisimile sit, nisi in pastum causam referas, quòd capræ illæ pabulo pollentiore vescãtur, quàm cerui apud nos: hactenus Iordanus.

Sanè compertum est, vt superiùs quoq; monuimus, os in corde cerui repertum, ad Alexipharmaca asseruari: sic cornua ceruina, præser-

tim

tim ramorum extrema, non solùm veneno hausto aduersari, sed comitialibus mirè prodesse creduntur; sunt qui pulmonibus in phthisicis nihil vtiliùs statuant: sic genitale eius arefactũ, potu exhibitum coli dolorem sedat: ramenta eius pudendi, Venerem incitant: sanguis eius aluum sistit, & calculosis prodest: medulla inflammationibus, pręcipuè vuluæ, conducit. Quid de lacrymis, vel etiam sordibus in lapideam duritiem cõcretis statuendum sit, præcedente capite dictum fuit: quid ni ergo maximi faciamus lapidem intra ceruum repertum, imprimis si multis corticibus, vel laminis, ad modum Bezaaris Orientalis cõpositus, & conflatus fuerit?

Lubet aspergere ea quæ apud Sextum Philosophum Platonicum *e* reperiuntur, qui postquam varia medicamenta à ceruis desumpta, proposuisset, sic inquit: Lapis, qui in vulua, aut in ventriculo cerui inuenitur, phylacterium est prægnanti, & perficit, vt partum perferat, eaq; ratio colligit, velocissimum esse illud animal, nec tamen abortum facere. Simili ratione ossicula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præstant. Et Constantinus Affricanus *f.* lapis qui in vulua, aut ventriculo eius, aut in corde inuenitur, facit mulieres cõcipere. Verùm qui volet, legat librum Iohannis Georgii Agricolæ, cui titulum fecit, Cerui excoriati & dissecti in Medicina vsus: in quo omnes cerui partes persequitur, & quem in Medicina vsum habeant, ex auctoribus recenset.

a epist.

a epist. 160. *b* de lapid. lib. 3. cap. 49. *c* de pest. phænom. tract. 3. cap. 9. *d* hucusque ex Iordano recenset Schenckius in append. suæ lithogenesiæ. *e* lib. de medic. ex animal. desumpt. cap. 1. *f* lib. de animal. cap. de ceruo.

DE PILA IN VENTRICVLO VITVLI.

CAPVT XII.

IN vitulorum siue boum iuniorum ventriculo, nõnunquam & in intestinis, pila pugnum æquans, reperitur, quæ æqualiter orbiculata, nigri vel ferruginei coloris, superficie læui, splendente, & pondere leuissima: intrinsecùs verò ex pilis densè compactis, & arctissimè infarctis tota concreta conspicitur. Quarum generatio talis esse videtur, quam etiam Weierus *a* expressit: vituli adhuc lacte materno viuentes, si quando alimoniâ destituti, vel aliqui petulca ætate insolescentes, ad parentem, vel aliam vaccam accurrunt, eius suras, vel quemcunque locum hirtum ore contigerint, maximè posteriorum coxarum, tam exugunt auidè, vt etiam depilem reddant: piliq́ue valido crebroq; suctu in ventriculum attracti, & frequenti motu, saltuque lasciuo paulatim conglomerati, plerunque lacte, vel chylo, aut pituitoso succo lento obuoluuntur: qui temporis successu tenacior redditus, membranæ faciem induit: quemadmodum hæc pilarum pellicula substantia limosa, albida, statim à sectione visa est primum obducta: quæ deinde sensim exiccata, corio etiam

etiam nigritie tincto, aſsimilatur: hac vna in parte cultro nonnihil exciſa, pili molles, vniformes admodùm compacti apparent. Huiuſmodi pilas plures vidimus, vnamque habemus. Meminit & Weierus eiuſmodi pilæ, quę admodum leuis, oui magni quantitate, ſed orbicularis, coloris nigri, quæ Piſis ex colo inteſtino iuuencæ bubulæ extracta, pomo citrio vel arantio tam ſimilis, vt ſi eo colore fuiſſet, viſu ſolo diſcerni non potuiſſet. Imò, addit; fuiſſe quoſdam arbitratos, ex integro Arantio deglutito, ita in ventre induruiſſe, quod arbitrarium & ridiculum: cortice enim vna in parte cultro vix ægrè inciſo, & detracto, tomenti nigrioris congeries, & ex pilis tota concreta, & ſuffarcinata inuenta fuit.

Harum pilarum & Plinius *b* mentionem feciſſe videtur, his verbis: In iuuencarum ſecundo ventre, pilę rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: ſingulare, vt putant, remedium ægrè parturientium, ſi tellurem non attigerit. addit Geſnerus, quidam etiam partũ, ab eo geſtato cuſtodiri, nugantur. At ſi de noſtra pila loquatur, tum eam ineptè tophum appellaſſe VVeierus cenſet, ſiquidem tophus inter lapides foraminulentos numeretur: hæc verò pila, ex pilis compacta, nihil vel lapideum vel arenoſum vel foraminulentum habet, ſed circumquaq; ſpiſsiſsima & ſolidiſsima eſt. Et Ferrandus *c* Imperatus Neapolitanus Pharmacopœus præſtantiſsimus, Tophum iuuencæ no-

minat: addens eſſe pilam in vaccæ ventre genitam, ex pilis, ſubſtantia tophacea tectis. Meminit etiam Geſnerus, ego (ait) ſimiles Plinianis tophis, pugno maiores leuiſsimos, ſuperficie lęui, vidi, & habeo.

At Cardanus *d*, Ouum bouis nominat: quædam ſunt lapidibus ſimilia, quæ in animalibus inueniuntur, nec tamen ſunt lapides, vt ouum bouis: hoc ſanè in ventriculo illius inuenitur, magnitudine oui anſerini, ferrugineo colore leuiſsimum ac leniſsimum, cogitur ex cibi excrementis, & motu rotunditatem acquirit pituita cogente: vnde ſi frangatur, ex pilis conſtare videtur: durum eſt pro leuitate tanta: ita natura ludit, vt etiam quandoque boues oua pariant: & hæc ille. Ridiculum profectò eiuſmodi pilas, ex pilis conglobatis conſtantes, oua, cum quibus ne tantillum ſimilitudinis habent, appellare. Sed rectè profectò VVierus monet, futurum vt huic ſententiæ adſtipulentur, fidemque habeant, quicunque veterinariæ rei aſſueuêre, & iumentorum educationem attentiùs obſeruarint. Nam & ego teſtari poſſum, eiuſmodi pilas ſæpè in Ouis, imò & Capræ quoque ventriculo, & aliquando plures ſimul nucis magnitudine, leues quidem pondere, ſed ſuperficie non adeò læui, nec ſplendente, & compactioris ſubſtantiæ, reperiri.

Sed & Vlyſſes Aldroandus Bononienſis, in omnibus omnium iumentorum ventribus reperiri aſſerebat, & oſtendebat pugnum æquantes,

tes,puniceos,nigricantes: colore enim variare, prout animal variabat, censuit. A' veneficis ad philtra,veneficia, & alia portenta edenda, adhiberi aiebat.

a lib. 3. de præstig. dæmon. cap. 5. & ex eo Schenckius in append. suæ Lithogenesiæ. *b* lib. 11. cap. 37. Gesner. lib. de figur. lapid. cap. 12. VVierus & Schenckius loc. cit. *c* hist. natur. lib. 28. in fine. *d* lib. de subtil. rerum.

DE PILA RVPICAPRAE, SIVE BEZOARE GERmanico.

CAPVT XIII.

IN capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat, & quæ in præcelsis Rhætorum & Valesianorum rupibus, & in alpibus Episcopatus Salisburgensis viuunt, frequẽter pila (quod & Gesnerus *a* notauit) seu globus in ventriculo, circa Nouembrem *b* ubi capiuntur, (sed in maribus tantùm reperitur: quam Gemsen Kugel/ id est, rupicapræ pilam vocant. Sunt autem pilæ hæ formâ quidem oblongæ, trium transuersorum digitorum longitudinem vix superantes, & compressæ (rotundam nullam vidi) magnitudine nucem magnam æquantes: quarum aliquæ cute coreacea nigra splendente, rugosa tamen, quas præstantiores iudico, obductæ: cuiusmodi binas, à D. Põtisella Curia Rhætorum anno 1612. accepi: aliquæ castaneæ colore, splendentes quidem, non verò rugosâ cute, aliquæ denique cute subcinerea, nec splenden-

te, nec rugoſa, eiuſmodi D. D. Zacharias Beli à Belfort Medicus Curienſis ad me anno 1610. miſit. Odore ſunt grato, valde aromatico, etiam non apertæ, ſed non pari ſemper odore, alio enim tempore longè vegetiore & excellentiore, ita ut in conclaue aliquod ſi reponatur, totum odore ſuaui repleant. Nec mirum odoratas eſſe, cùm ex radicibus & herbis odoratiſsimis depaſtis fragrantiam ſibi concilient: ſi namque vel eas diſſeces, vel cutim obductam auferas, maſſam videbis compactam ex herbarum depaſtarum fibris, pilos quaſi referentibus. Aliquando etiam ipſum Doronicum in medio reperitur. Nec omni tempore ſimiles ſunt; dum enim creſcunt, maſſa quædã eſt magna quaſi piloſa, quæ ſucceſſu temporis magis compactis fibris diminuitur, dureſcit, & cutis coriacea nigra, micans, ſeu fulgens obducitur: imò aliquando lapideſcere, ad me Doctor Beli perſcripſit.

Pondere leues ſunt, drachmas duas, tres & quatuor cum dimidio meæ pendent. Sapore ſunt aromatico, inſtar cinnamomi, vel Garyophyllorum exoletorum, Caſsia tamen gratiore, & nonnihil ſubacidiuſculo & leuiter aſtringente.

Vim habent calefaciendi, & ſiccandi, & cerebrum corroborandi: quare apud Rhætos ipſarum vſus eſt cõtra vertiginem, haud dubiè propter Doronicum *c* (cui nonnulli falsò vim deleteriam tribuunt, Aconitum facientes) cuius vſus in vertigine eſt, & à noſtrarum Alpium incolis

colis Gempſen Wurtzel & Schwindelwurtz id eſt, Rupicapræ radix, vel radix contra vertiginem, nominatur. qua *b* radice etiam Capreæ ſylueſtres admodum delectantur (venatoribus referentibus) quam copiosè ingurgitant, & ita diu famem tolerant. Animi alacritatem miram inferre, ſpiritum promptiorem reddere, ſe in ſeipſo eſſe expertum D. Beli ſcribit, cùm de hac pila aliquantulum in vino albo generoſo aſſumpſiſſet, ita vt longè agilior & leuior ſibi videretur.

Matronæ nobiles apud Rhætos, diligenter aſſeruant in eum uſum quem Plinius *b* Tophis iuuencarum tribuit; quòd ſint ægrè parturientium ſingulare remedium: idcircò his vtuntur, ad partum promouendum & ſecundinas pellendas: ſuffocationem vteri auferendā & menſes promouendos. Sic & Dyſenteria laborantibus conducere, & dolores colicos ſedare, aſſerunt.

Exhibent tritas, in aqua aliqua deſtillata, pro ratione affectus & intentionis curatiuæ.

Tandem ab aliquibus in morbis malignis commendatur, vt ex ſubiecta epiſtola colligere eſt; quam Cl.D.D.Nicolaus Agerius, Argentinenſis Medicus, nunc Phyſices Profeſſor, anno 1613. ad me ſcripſit.

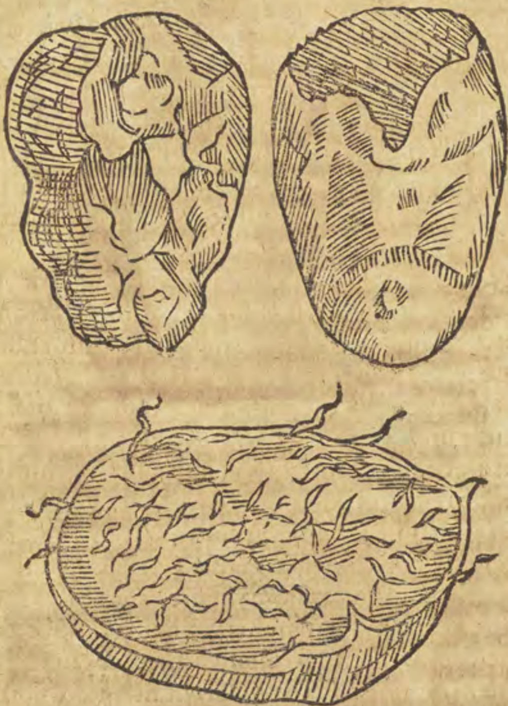
Quæ mea in his & ſimilibus mens hactenus fuerit, aperiam: cenſui ſemper non ita nobis Naturam fuiſſe nouercam, vt licet non eadem, æqui tamen pollentia ſuppeditarit, & plantæ,

fructus, lapidis damna, alio æquiualente lapide, fructu, planta compensarit. Sic commodè Zingiberi, pimpinellæ, saxifragæ minoris radix succedit: Spicam Indicam æmulatur, imò potiùs excellit, Nardus nostra montana, quam aliqui Saliuncam vocant: alia nostratia, aliis exterraneis substituuntur vtiliter. Idem & dum mecum sæpè de lapide Bezoar volutarem, accidit, vt nobilissimo viro, Domino Hieronymo Augusto zum Jungen/qui diu in Vngaria Legati, vt vocãt, bellici munus strenuissimè obiit, medicas manus æstate præterita adhiberem: & cùm febri mali moris laboraret, etiam ad anchoram hanc sacram Bezoar, nõnunquam nobis confugiendum esset, cœpimus de lapide isto vnà conferre: & cùm curiosè de eius natura & origine inquireret, quæ vnquam apud Monardem, & alios legi, recensui. Quibus ita attentè auditis, cœpit mihi commemorare: se, dum in aula Reuerendissimi Episcopi Salisburgensis aliquando viueret, æstiuis mensibus omne ferè tempus in Alpinis istius Episcopatus præcelsis insumpsisse: & auidissimè Damas ac Rupicapras insectatum fuisse. Cumque mactatas eas, sępè à venatoribus videret exenterari, & in frusta secari, in aliquibus lapidem repertum fuisse, quo venatores, tanquam pretiosa quapiam re Episcopum & Aulicos donarunt, qui eum Bezaar Germanicum nuncuparunt. Variabant, vt retulit, in quantitate: maiores nucem ęquabant iuglandem, nigricabant, & cùm rumperentur, gratissi-

gratiſsimo ceu herbæ odoratiſsimæ odore fragrabant. Quæſiui tum de loco; retulit, veluti de ſuis Monardes capris refert, non in ipſo ventriculo, ſed ſupra ipſum in Burſula quadam eos ſemper hæſiſſe: vti etiam eo feliciter Aulicos, in morbis malignis. Verùm non in omnibus reperiri monuit, ſed è quinquaginta vix in vna aut altera: & venatores, vbi frequentiùs fortè reperiuntur, hyemem ſubſecuturam eſſe aſperrimam, opinari.

Operæ profectò pretium quiſpiam fecerit, ſi in ſimilibus inueſtigandis pecoribus operam daret ſtrenuam, & quid in venenis domandis poſſent, exploraret: ſic ingens hic theſaurus etiam pauperibus communicaretur, & nos à fraude impoſtorum ſecuriores redderemur, &c. Hæc ſanè me mouerunt, vt ante aliquot annos, hac de re cum Illuſtri & Generoſo Domino, D. Io. Georgio Barone à Froburg, Reuerendiſs. Archiepiſcopi Salisburgenſis Conſiliario, ſermonem commutarem, cùm me valetudinis ſuę cauſa in arcem ſuam nobis vicinam vocaſſet, & officiosè rogarem vt pleniùs hæc cognoſcere poſſem: qui pro ſua ſingulari humanitate poſtmodum Anno 1623. pilas duas obtulit, vnà cum ſcheda in qua earum vſus conſignatus fuit: cuius hæc ſumma. Ad febres malignas valet, ſi grana quindecim aut viginti in aqua aliqua cordiali aut iuſculo exhibeantur, priùs tamen corpore purgato; eodem modo aduerſus venena propinatur. Contra peſtem, præſeruationis

PILA RVPICAPRÆ.

loco grana quatuor aut quinque cum tantillo vini ieiuno mane exhibētur. Vertigini prodeſt, ſi inſtar amuleti de collo geſtetur, carnemq́ue tangat.

a lib. de figur. lapid. part. 3. cap. 12. in capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat ſimiles (quales in iuuencarum ventre) reperiuntur, & in aliis quibuſdam fortè: hæc etiam Io. Georgius Schenckius in ſua lithogeneſia habet. *b* Camerar.

merar. in ſuo horto. & Plinius lib. 11. cap 37. *c* hoc Doronicum cyclamini folio, radice nigra dicitur. Folio columnæ in minus cognitarum plantarum parte altera.

DE LAPIDE IN EQVO.

CAPVT XIV.

NVnc de lapide in Equo genito, quem fortaſſe Bezoar vicarium eſſe, Iordanus *a* & Crato ſuſpicabãtur. Quadriennium abiit (ſcil. A. 1562) cũ D. Crẽko à Lippa, equus Neapolitanus concidit, mortis cauſam inueſtigaturus, lapidem è vẽtriculo excidi fecit, oui fermè anſerini magnitudine, lamellis cõflatum, pilis quoque refertum, ſcabrum tamen nèque ſplendentem dupondii põdere, quem Rudolphus Hungariæ rex, inter ſua rariora repoſuit. Eum fortaſſe Bezoar vicarium eſſe, vel de generatione huius, quæ recenſentur, veriſsima eſſe, teſtimonio comprobari poterit. Crato excellentiſsimus hanc refert hiſtoriam. Chilianus Hottomanus Senator in patria mea (ſcil. Vratislauiæ in Sileſia) equum habuit, qui ſuperiore anno mortuus eſt: is multos lapides excreuit, qui & colore & ſubſtantia nihil differunt à lapide Bezoar: ita enim concreti ſunt, ita puri & in ſuperficie nitentes. Ipſe vnum hìc habeo, oui columbini magnitudine: mortuus eſt equus ſuperiori anno, & lapis perfectè rotundus magnitudine pomum arantiæ æquans, qui tranſire inteſtina non poterat, in inteſtinis repertus: plurimos lapides excreuit, ſed grandior ille, rotunditate &

coloris pulchritudine omnes ſuperat: habet integrum & fractum, nondùm de viribus feci periculum: hactenus Iordanus. Huius lapidis etiã Schvvenckfeldius *b* meminit, quem Hippolithon & equinum Bezoar nominat. Poſſemus hîc quoque adducere hiſtoriam lapidis inſignis magnitudinis, in aſino in Ducatu Wirtenbergico inuenti: ſed inſtitutum non eſt omnium lapidum in animantibus repertorum hiſtoriam recenſere, cùm totidem ferè lapides in animantibus concreſcant, quot animantium genera ſunt. Lubet tamen pauca addere de Onagari lapide, cùm is contra venena commendetur, & quidem verbis Camilli *c*: Aſinius ſiue Aſininus lapis, qui ex ſylueſtri aſino extrahitur, ſubalbidus eſt, parum in citrinum tendens, cum rotunda & parum oblonga figura, in quantitate non magnæ nucis, non durus, cum aliquibus anfractibus non multum penetrantibus: cùm frangitur, ſubcitrini ſmalti liuidi ſimilitudinem retinet: hic duplex eſt, maxillaris & cephalicus. Cephalicus capiti impoſitus, eius dolorem ſedat, ac epilepſiam curat. Maxillaris, quia in maxilla reperitur, geſtantem indefeſſum reddit: venenoſis animalibus reſiſtit: ſumptus cum vino, quartanas febres excutit: in necando vermes puerorum, miram virtutem habet: ſi cum vino ſumatur, nocumentum aquæ bibitæ in qua venenum ſteterit, corrigit, ac reptilium morſus curat: prægnantibus auxiliari fertur, & ex aluo fœtum mortuum educere.

a tract.

a tract de pestis phænom. tract.3. cap.9. *b* in theriotrophio Silesiæ, titulo equus. *c* in speculo lapidum lib.2.

DE LAPIDE BEZAAR EX ARABVM SENTENTIA.

CAPVT XV.

QVi de lapide Bezaar hodie vsitato scribunt, eundem ab Arabibus recentioribus, descriptum esse volunt: quorum alii lacrymam cerui condensatam *a*, alii lapidem ex ventriculo capræ, hircive Persici exemptum exhiberi statuunt. Quare ea, quæ apud Arabes inuenimus, primùm in genere & summatim producemus: dein in specie ipsorum verba subiungemus, cùm sint qui negent (inter quos est Thomas Iordanus *b*) Arabum lapidem cum nostro cōuenire, quò manifestum fiat, de quo verba fecerint, & vtrum nostro accommodari posit.

Hager Albezahar, id est lapis liberans à venenis, qui aliter Keure & Bezard, vel Bezahar, fortè etiam Albedengesif dicitur: lapis est figura glandi similis, colore varians, est citrinus, & veluti puluerulentus; est valdè viridis, subuiridis, ex albo virescens; est albicans, est & rubeus: melior tamen citrinus: leuis *c* vt spongia: splendens sicut lumen, tactu mollis & frangibilis, vel *d* rasibilis, vt gypsum, non habens saporem. Generatur paulatim incrassando: quare in eo reperitur cortex super corticem. Locum inuenio tantùm apud Auenzoarem, in oculorum cerui angu-

angulis,& apud Raby Moyſen,in burſa fellis arietum in Oriente. Hic enim in Syria, India, & Oriente reperitur. Nec vnus ſolùm fuit, ſed plures, alius Manibati, alius Chobori, alius Chindor, Serapione monēte. Sunt tamen nonnulli alii lapides,his, forma quidem,non autem viribus,ſimiles. Quare & Arabum tempore,lapides hi adulterini deprehenſi fuêre.

Quoad vſum, proprietas eius eſt contrà venena omnia: longè enim magis præſtat aduerſùs deleteria venena, quàm cætera omnia, non modò ſimplicia,ſed etiam quæuis alia compoſita antidota, etiam ipſa Theriaca; nam ſecundùm totam ſubſtantiam venenis tàm calidis, quàm frigidis animalium & plantarum, ſeu intùs aſſumptis, ſeu ictu venenoſorum animaliū illatis, maximè Napelli, morſibus item & puncturis venenoſorum, imprimis ſcorpionum,reſiſtit. Et id *e* tàm hauſtus,quàm geſtatus,& impoſitus ſuprà plagas: intrò quidem ſumptus, pondere duodecim granorū hordei, vel quarta parte aurei vnius: tritus, drachmæ *f* pondere in potu exhibitus fuit *g* Edoardo Regi Angliæ, cùm gladio toxicato à Paſsiaſino Soldani apud Acaronem ciuitatem, tranſmarina illa aduerſùs Mahumetanos expeditione, vulneratus fuiſſet. Raby Moyſes,hexagium vnum lapidis, cum ſufficienti oleo diſſoluit in patella,& ad octauæ partis abſumptionem coquit, & ei, qui morſus fuerit, ſorbendum exhibet,& locum illinit: ſic à morte liberat, & venenum per ſudo-

rem

rem expellit. Verùm Auenzoar,tria grana,cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, filio Haly Regis exhibuit, eumq; ictericum toto corpore ob venenum perniciosissimum sumptum,curauit. Sic de collo suspensus, vel suprà puncturam, vt scorpionis, vel morsum animalis venenosi positus,aut tritus, & illitus venenum per sudorem attrahit, & expellit: quòd si vlceri à morsu causato inspergatur,id mundificat,& curat. Annulo inclusus, si ab eo,qui venenum sumpsit, ori imponatur,& aliquantum sugatur,confert.

Quòd si lapidi huic Scorpionis imago incidatur, luna ascendente,& existente in signo Sagittarii (alii Scorpionis) & annulo includatur, & cum eo olibanum sigilletur,luna existente in Scorpione,& de hoc olibano trito,in potu exhibeatur, non secus quàm ipse lapis contra venenum scorpionis valet: quemadmodum etiam solus lapis signatus,in annulo gestatur. Quòd si pondere duorum vel trium granorum, in aqua dissolutus,serpentis ori indatur,eum statim suffocat: sic si scorpionis aculeus cum hoc attingatur,pungendi potentiam amittit.

Quare cùm huius lapidis olim, propter tantas facultates, tanta gloria fuerit, non mirum si filius Almirama custodis legis Dei, pro lapide hoc, palatium magnificum, & propè regium, quòd tum Cordubæ habuit, in principio belli rependerit: haud dubiè, quia rarus fuit, vt ex ipsorũ scriptis patet, quare Abdalanarach, à Serapione, tanquam testis citatur, quod eum viderit,

derit,& cum Rhaſi; Auicenna aſſerit,valdè vtilem eſſe, ſi inueniri poſsit; quæ ſanè cauſa, cur lapidis huius,& cognitio,& vſus,aliquādiu fuerit intermiſſus: & huius lapidis Arabum Hiſtoriam etiā Matthiolus ſuccinctè propoſuit. Hæc ſumma eſt omnium eorum, quæ ab Arabibus, & Latinobarbaris ſparſim proponuntur: quæ Bertinus in ſua medicina *h* ſic expreſsit, Bezahar lapis eſt autoritate Arabum, flauus, puluerulentus, ex albo vireſcens, ſaporis expers, luminis inſtar ſplendens & leuis, duodecim granorum pondere hauſtus & in ore retentus, venenis mirificè obſiſtit, venenatisque morſibus admotus, ſtrenuè occurrit. Et Gorræus *i*, Bezaar nomen apud Græcos non habet, ſed lapis eſt Arabibus ſolis notus,mollis,colore flauo,leuis, luminis modo ſplendens, ſapore nullo,mirificè valens aduersùs omnia venena.

Nunc ipſorum Arabum teſtimonia, propriis eorum verbis adductis,ſubiiciamus.Rhaſis,Hamech Benreripho, Abdala Nacach, Serapionis, qui tres priores citat, Auenzoaris, Auicennæ, Haly Abbatis,& Raby Moyſis.

Serapio *k*: Hager Albezahar,id eſt lapis liberans à venenis, vt Theriaca. Albezahar eſt nomen Perſicum, & eſt expellens nocumentum. Et hoc nomen cadit ſuper duo, vnum eſt, quod cadit ſuper omnem medicinam conuenientem alicui veneno,eò quòd reſiſtit virtuti eius,& expellit nocumentū ab eo, per proprietatem quæ eſt in eo. Et ſecundùm eſt, quod cadit ſuper lapidem

pidem notum, qui conuenit *kk* omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem. Alius *l*: colores *m* lapidis Bezahar ſunt multi, nam ex eo eſt citrinus, & *n* velut puluerulentus, & manibati *o*, & ille qui participat viriditate, & ille qui participat albedine: melior verò omnibus eſt citrinus *p*, & poſt ipſum eſt puluerulentus, & hic *q* defertur ex Coraſcen, & ibi nominant eum Bezar, & expoſitio eius eſt, contra venenum: & minera eius eſt in terris *r* Syri & Indiæ, & in terris Orientis *ſ*. Et multi lapides ſimilantur eis, qui non habẽt proprietatem ſuam, nec approximant, ei in aliquibus operationibus *t*, & eſt quidam qui dicitur Chobori *u* & marina, & eſt lapis, in quo nullus errat; ſed multi errant in alio, qui dicitur Chindor *x*, & eſt lapis multæ *y* humiditatis, leuis, mollis tactu, mollitie ſine ſuperfluitate, & caliditas eius eſt etiam ſine ſuperfluitate. Et proprietas *z* eius eſt, quòd confert venenis omnium animalium, & plantarum, morſibus & puncturis venenoſorum. Et quando bibitur ex eo pondus *aa* duodecim granorum hordei, aut quando fit linimentum cum eo ſuper locum morſus: liberat namque à morte, & expellit venenum per ſudorem. Et quando ponitur in annulo iſte lapis, & reponitur in ore eius, qui ſumpſit venenum, & ſugit aliquantulum, confert ei: Et ſi ponitur *bb* lapis iſte ſuper locum puncturæ, aut ſuper locum morſuræ animalis venenoſi *cc*, quemadmodum

modum eſt punctura ſcorpionis, aut cantharidum malarum, qui Zambor *dd*, confert eis iuuamentum manifeſtum. Et ſi teratur & ponatur ſuper morſum reptilium venenoſorum, attrahit venenum per ſudorem. Et ſi locus *ee* in quo eſt morſus, eſt putrefactus, & pulueriſatur ſuper locum ex hoc lapide, mundificat & curat: & quando tangitur *ff* cum iſto lapide aculeus ſcorpionis, prohibet ab eo potentiam pungendi. Et ſi teratur *ff* ex eo pondus duorum *gg* granorum hordei, & diſſoluatur in aqua, & ponatur in ore ſerpentis, ſuffocat ſerpentem ſtatim, & occidit eum.

Addit Monardis ex Serapione *hh* quę in meo exemplari non habentur; ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti applicatum geſtet, nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: idq; non modò in illis præſtare qui venenum hauſiſſent, ſed quibus etiam vel in ſtapede, veſte, epiſtola, aut aliqua alia re, qua offendi poſsint, poſitum fuiſſet, valdè vtilis eſt, eodem Serapione teſte.

Hahamed *ii* Ebenririſus (magnus Aſtrologus, qui de lapidibus ſub cœleſti aliquo ſigno aut planeta ſculptis, & quibus facultatibus ſint præditi, ſcripſit, in eo libello, quem de plantarum, lapidum & animalium in medicum vſum receptorum viribus compoſuit) ait: Lapis Bezahar confert veneno ſcorpionis, quando portatur in annulo, & inciditur in eo *kk* imago ſcor-

pionis

pionis luna exiſtente in ſigno Scorpionis: & aſpice quòd ſit aſcendens, deinde ſigilla olibanum cum eo, luna exiſtente in Scorpione, quod tritum datur patienti ad potandum, & liberabitur. Tantùm (addunt *ll* alii) valebit adversùs venena, quantum proprius ipſe lapis.

Abdala Anarah *mm* (Medicus Arabs, qui Cordubæ vixit, eo tempore, quo Sarraceni Hiſpaniam obſidebant) vidi lapidem Bezahar filii *nn* Almirama manuum cuſtoditoris legis Dei, & eſt verum quòd ipſe emit lapidem iſtum, & dedit pro pretio lapidis palatium Cordubæ in principio Guerræ. Hæc Monardis paulò aliter & fuſius: Abdala Narah, alius Mauritanus in Hiſpania natus, vir in Medica arte peritus, lapidem Bezaar, inquit, omnibus venenis aduerſum, quod Miramamolinum Cordubæ Regem conſpexi, cui venenum maximè pernicioſum propinatum fuerat: ſed lapide Bezaar ſumpto, prorsùs à veneno liberatus fuit: eius deinde rei gratia, ſuum palatium illi dedit, à quo lapidem, quo ſanitati reſtitutus fuerat, acceperat: regale profectò donum, quandoquidem Cordubenſe palatium Alcaſar dictum, hodierno die valdè inſigne adhuc eſſe, magnoque æſtimari videmus, isque lapis valdè commendatus eſſe debuit, qui tanto pretio redemptus. Sic quoque Baccius *oo* refert, ſubiungens; hinc poſtea tanti æſtimatum fuiſſe Bezoar, vt omnem medicinam morborum malignorum ſæuitiâ frangentem, per excellentiam Bezoarticum nun-

cupauerint, hoc nomine in hunc vſq; diem durante, eò quòd hominem à morte præſeruet, ac liberet. Et Ludouicus Guyon addit, Abdaram ex Rhaſi referre, lapidem hunc ſupra cor geſtatum, eum qui geſtarit, ab omni infectione & veneno præſeruare.

Rhaſis *pp*: Bezahar eſt lapis citrinus *qq* mollis, non habens ſaporem, confert venenis. Et ego vidi *rr* in eo ſufficientiam ad remouendum *ſſ* bix nocumentum Napelli, & toxicum verum: Et erat ille lapis, quem ego vidi, vergens ad citrinitatem & albedinem, habens colorem vini, & cum hoc erat lęuis & ſplendens, ſicut lumen, & iam *tt* vidi in eo de ſufficientia bix *uu*, illud quod non vidi in aliqua ſimplici medicina, imò etiam quod non vidi in Tyriacis *xx* compoſitis. Hactenùs Serapio.

Rhaſis *yy* agens de remediis contrà aſſumptũ Napellum, hæc habet: De his verò, quæ ad hoc multum valet, ſunt butyrum vaccinum, & lapis qui vocatur Bezaar *zz*, citrinus, vel rubeus, purus, & probatus, & Theriaca de viperis, & mithridatum. Oportet itaque, vt ſi vnum ex iſtis quatuor medicinis habeatur, citò ſuccurratur aliquid in potu de ea attribuendo.

Idem agens de venenis, quæ cor offendunt, & tota ſubſtantia noxia ſunt *aaa*: ſic inquit: O quàm parùm confert in eo cura, ni ſumatur Bezahar, reſiſtens ei, & ego quidem iam vidi, quòd reſiſtit Napello, qui eſt ex venenis, quæ ſunt deteriora, & quandoque confert ei diamuſcum recens,

cens,& theriaca diacyminus, licet non viderim eius in expulſione Napelli magnum iuuamentum *bbb*.

Idem *ccc*: quæ ad fel viperæ magis conferunt eſt Bezahar, ſi inueniri poſſet: & cap. ſequenti: cui caudæ ceruinæ ſummitas data fuerit, auellanæ & piſtacei,& Bezahar ſumuntur.

Idem ait *ddd*, qui tenet venenum, aut morſum venenoſum, ſuſpendat in collo ſuo Smaragdum, aut corallium, aut lapidem Bezahar, & teneat in domo,&c.

Auenzoaris verba, ſuprà *eee* iam adduximus, quare non eſt, quod repetamus: quemadmodũ de ipſius uſu ex eodem *fff* dictum fuit.

Auicenna *ggg* de hoc lapide nihil peculiariter ſcripſit, qui tamen (vt Monardis refert) cùm in Perſiæ ciuitate Bacora natus, eius rei maiorem notitiam habere debuiſſet, quàm Mauritani in Hiſpania nati, qui adeò peculiarem eius mentionem fecerunt: is *hhh* enim de medicamentis, quæ propria facultate venenis reſiſtunt, agens, in exemplum tantum producit Theriacam & lapidem Bezaar: dein vtrumque inter ea recenſet, quæ ſanitatem conſeruant, & Spiritus corroborant, vt venenum propellere poſsint. Idem *iii* in Napelli cura tribus locis, his verbis commendat. Deinde cura eius principalis eſt Bezahar, & medicamen de moſcho, & algeduar,& thus,& theriaca magna quandoq; confert in eo vſque ad terminum: & de melioribus rebus eſt, vt in potu detur moſchus in fricatio-

ne Albezahard: aut quantitas drachmæ vnius de medicamine Muſchi, cum ſiliqua vna muſchi & exiſtimant, quidam, quòd radices capparis ſunt Bezahar napelli, & omnia Albezahard ſunt bona ei: & propriè illud quod ſimilatur Alumini, & fila habet, ſicut fila lithargyrii. At in cura fellis viperæ *kkk*, ſic ſcribit: Et illud quo ſuccurritur poſt vomitum, eſt Theriaca & Mithridatium: & Albezahar eſt ſublimis res ei. Refert Monardis, eodem in capite haberi: Lapidem Bezaar valdè vtilem eſſe, ſi reperiri poſsit; vnde appareat, quanta difficultate conſequi illum licuerit. Quare & Marſilius Ficinus *lll*, lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet aduersùs venena, & Serapionis & Rhaſis teſtimonio. Idem Monardis ſcribit, apud Auicennam in capite de his, qui Napellum ſumpſerint, hæc tradi: Lapis vocatur Bezoar, colore flauus, purus & probatus, ad diſtinctionem videlicet adulterinorum, qui etiam illo tempore reperiebantur.

Auerrhois hæc ſunt *mmm*: Lapis de Becahan (alii Bezaard *nnn*, alii Bezaar *ooo* legunt) eſt valdè manifeſti iuuamenti omnibus ſpeciebus venenorum, & propriè morſui ſcorpionis, & eius doſis eſt quarta pars aurei vnius.

Raby Moyſes *ppp* agens de medicamentis ſimplicibus, eorumque vſum quomodo morſuris omnium venenoſorum conferant, explicās: Referam, inquit, meliores ex ſimplicibus medicinis apud nos repertis, & maioris iuuamēti in pro-

propoſito: quorũ quidẽ experientia eſt à plurib. approbata. Ex his ergò eſt ſemẽ pomi citri,&c. & ex his etiam eſt Smaragdus &c. Et Galenus fecit rememorationem lapidis Bezaar animalis, & eſt ſimilis *qqq* glandi in figura, & color eius eſt valdè viridis: efficitur autem, vel generatur, paulatim ingroſſando, vel inſpiſſando, & ob hoc reperitur in eo cortex ſuprà corticem. Ferunt autem quidam, quod generatur in angulis quorundam Arietum versùs Oriẽtem exiſtentium. Alii autem dixerunt, quod in ſacculo ſeu burſa fellis prędictorum animalium generatur, quod quidem dicimus eſſe verum. Subiungit idem *rrr*, de Bezaare minerali, quæ ſuprà capite quinto adduximus, & nihil penitus profuiſſe aſſerit. Quod verò addit, de Bezaar animalis eſt relatum, eſt per experientiam pluries approbatum.

Modus *ſſſ* autem propinationis & præparationis ipſius eſt, quod SeKel, id eſt hexagium vnum, ex eo cum ſufficienti oleo diſſolutum, liquefiat in patella, & coquatur, donec octaua pars ipſius ſit conſumpta, & ſorbeat totum, ille qui morſus fuerit: & ſi eodem idem morſuram linierit, curabitur, & euadet auxilio Dei. Harum autem trium medicinarũ, eſt experimentum veraciter approbatum in omnibus venenis, tam animalium, quàm vegetabilium, quàm etiam mineralium: & ſunt iſtæ ſemen pomi citri, Smaragdus, & Bezaar animalis: Idem confirmat cap.4.

Hali Abbas, à Monarde his verbis citatur: Haliabas tribus locis in quib. de venenis agit, lapidis Bezaar meminit, ſed ſuccinctè admodũ: tenerum enim illum eſſe duntaxat dicit: deindè in aqua atteri debere, quæ ægris veneno affectis propinanda ſit. Hactenùs Arabes.

Arnoldus *ttt* Villanouanus: Scimus etiam, quòd lapis ille theriacalis, quem Arabes vocant Bezoar, non viridis, ſed gypſeus, qui de corpore repentis animalis extrahitur, in quantitate ſemi lenticulæ ſumptus in puluere, potentiſsimè liberat à veneno, cuiuslibet nociui animalis.

Nicolaus Florentinus ſub titulo de medicinis Bezaaralibus à venenis liberantibus, in genere agens, hunc lapidem valdè celebrat, eaque omnia dicit, quæ Serapio, Rhaſis, & Auerrhoës, nihil de ſuo addens.

Hunc Cardanus *uuu* ſic expreſsit: Nebrite gemma nobilior hoc, ſed non ei tam valdè diſſimilis eſt Pazar lapis, quem corrupto nomine vocant Bezar: gemma nec hic eſt, ſed mollis ac cinerei coloris, auellanæ magnitudine, omnibus venenis egregiè reſiſtit: hic eſt ille lapis ab omnib. laudatus, ac à nemine fermè cognitus, quem conſtat in Peli Orientalis Indiæ regione, ſolitum inueniri.

Matthiolus *xxx* pleraque quæ ex Arabibus in medium attulimus, recenſet.

Andreas Lacuna *yyy*: meminere Arabes lapidis cuiuſdam, quem Arabicè Bezahar vocant, id eſt, contrà venenum, quem prædicant, tan-

quam

quam admirabilem aduersùs omnis generis venena, & contra morſus animalium virulentorum,& tandem contra peſtem. Hic,prout referunt,ruffi coloris eſt, leuis & ſplendés,ſed mihi videntur confundere cum Bolo Armena legitimo,de quo verba faciens Galenus. &c.

Andreas Baccius *zzz*: Arabes teſtãtur hunc lapidem incomparabilem virtutem corroborandi cordis obtinere: aduersùs venena quoq; & febres peſtilentes,remedium eſſe præſtantiſſimum. Idem *aaaa*: ſcribunt,quod lapis Bezaar Arabum non ſolùm intùs aſſumptus, ſed etiam ſi à carne tantùm calefiat, virtutem ſuam promat, & vim indè cæleſtem ſpiritus inferat, qua re & contra venena tueatur.

Marſilius Ficinus *bbbb*: Lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet aduersùs venena, quod Serapionis & Rhaſis teſtimoniis & verbis adductis comprobat.

Cùm ex Hahamed Ebenririſo meminerimus lapidis Scorpionis imagine ſignati, placet ex Haly Rodoham Ægyptii commentariis *cccc* ea, quæ ad hanc rem faciunt, Heurnii *dddd* verbis ſubiicere. Nonnulli hic extra lineam excurrere videntur, cùm exiſtimant, ſe programmata ſyderum, gemmis & metallis inſculpere poſſe. Hæc opinio ex eo Ptolomæi libello,qui ὁ καρπὸς inſcribitur,nata mihi videtur: vbi ad nonum aphoriſmum affirmat Haly, ſecreta imaginum aperire Ptolomæum: nam,inquit,innuit peculiares rerum inferiorum formas συνοικειώσει à pe-

culiariter cœlitùs ſibi dicatis formis moueri. Sic cœlo hærens Scorpius, in noſtros hic ius naturę exercet: vt in ſerpentes, Serpens. Hinc imaginum magicarum ſtudioſi, lapidi formam ſuis negotiis ſtudentem cœlabāt, cùm iam iam planeta è radiis Solis emicans, ad hanc cæleſtis ſyderis formam proficiſcebatur. Tantam vim imbibebant, vt quodlibet negotium his, vel promouere, vel inhibere poſsint. Quin ipſe vidi Satellitem Romanum Geometriæ gnarum, qui, cùm diu habitaſſet Ægyptum, ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ: hic (mirum) ſponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit cùm ad ſatellitē eſſem, quòd obnixè eiulantem armigerum ſuum audiremus: ex ictu enim Scorpii grauiter dolebat: hic meus ille ſatelles in certam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem Scorpii, & thus olebat: quo hauſto, ilicò euanuit dolor. Hic ego, quidnā id eſſet, quod tàm commodam & ſalutarem preſsiſſet formam? ilico aureum obtulit annulum, qui Emblema gerebat lapidis Bezaar, cui inſculpta erat imago Scorpii. Rogabam, qua nam hora hanc ſculpſiſſet: reſpondit, Luna in Scorpione verſante, cùm angulum centrumque cœli attigiſſet, tuncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſsiſſe affirmabat: quin aliis rebus inuſta hæc idea, æquè ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat. De his ſcripſit Thebir, & Albertus, &c.

Albertus enim *eeee* dicit, quòd imago aſtri Serpen-

Serpentarii alicui pretioſo lapidi inſculpta, venena fugat omnia: &, ſubiungit, quòd talis portatus, valet contra venena, & morſus venenoſorum: ac etiam ſi parum raſuræ de eo bibatur: & eſt talis imago aſtri ſerpentarii, vir ſerpente cinctus, cuius caput manus dextra tenet, ſiniſtra verò caudam. Scito ergo, quòd ſi hæc imago, alicui lapidi habenti proprietatem fugandi venena, fuerit inſculpta, multò præualebit.

Item dicit Conciliator, quod in libro Regum Perſarum ſcriptum reperit, quòd ſi quis ſculpere fecerit in lapide hæmatitis, virum genu flexum ſerpente cinctum, cuius caput teneat manus dextra, caudam verò ſiniſtra; feceritque lapidem ſic ſculptum in annulo alligari aureo: & ſub ipſo radicem apponi faciat ſerpentariæ, talis portatus annulus, ab omni veneno præſeruat: & quod ipſe de veneno timebat, fecit ſibi ad hunc vſum talem annulum fabricari, ut ipſe refert. Hæc Guaygnerius *ffff*. Sic verò Camillus, Leonardus *gggg*, Serpentarius eſt hominis figura habentis ſerpētum cinctum, tenentis in dextra caput, & in ſiniſtra caudā: eſt in ſigno Scorpionis & in Septētrione, naturam habet Saturni ac Martis. Virtus eius ſi in lapide ſculptus eſt valere cōtra venena, venenoſorum animalium morſus curare: & ſi lotura eius bibatur, facit venenum euomere, ſine læſione aliqua. Et Charel *hhhh* unus ex filiis filiorum Iſrael: Scorpionis ac Sagittarii figura ad inuicem pugnantium, ſi in aliquo lapide reperta fuerit, & cum ipſa ce-

ram impresseris, & cum ipsa aliquos tetigeris, maleuolos ac discordes beneuolos efficies, si in argento ligetur. Illud verò quod multorum sermone scriptisque confirmatum ostendimus, thus quod ab eo lapide statis tẽporibus insculptam Scorpii effigiem receperit, vires ipsi lapidi pares obtinere, hoc inquam, vt dicam, quod sentio, superstitione non vacat: quin potiùs, vt rectè Sarracenus, profanum est. Qui desiderat plura de imaginibus seu sigillis, ipsis lapidibus insculptis, quæ similitudinem habent constellationum cæli, imò hominis, vel alterius animalis, & quibus viribus pollere velint, is legat ipsum Ragiel libro alarum: ipsum Chael, qui vnus fuit ex filiis filiorum Israël antiquissimus doctor, qui cùm in deserto esset, vidit ac sculpefecit multas figuras, secundum figuras signorũ ac planetarum: ipsum Thetel, qui etiam vetustissimus doctor, de sculpturis lapidum tractauit: & librum de Sigillis lapidum, qui Salomoni adscribitur, quem dicunt filios Israeliticos in deserto fuisse secundum cursum stellarum. Item Hermetis libellum quadripartiti, ubi quindecim imaginum meminit. Ex recentioribus Camilli Leonardi speculum lapidum & Petri Artensis librum de Sympathia septem metallorũ ac septem selectorum lapidum ad planetas. Lapides autem planetarii iuxta Balemis sententiã sunt, Turchesia (plumbum, Saturnus) Carneolus (stagnum, Iupiter) Smaragdus (ferrũ, Mars) Adamas vel Saphyrus (aurum, Sol) Amethistus (cu-

(cuprum, Venus) Magnes (argentum viuum, Mercurius) Chryſtallus (argentum, Luna) qui rationibus ſuperſtitioſis, & Arlunſis, demonſtratione phyſica probare conatur.

Hactenùs de lapide Bezaar ex Arabum ſententia, quæ pleraque Monardes, & ex eo Hüblinus referunt; nunc ad eum, cuius hodie uſus eſt, veniamus.

a Rheginus, & alii. *b* de peſte, tract. 3. cap. 9. contrà Gabelchoferus agens de Bezaare Orientis, coloris varietatem & vires ex Serapione proponit. *c* Conciliator tract. de venen. cap. 82. eſt autem rubeus, puluerulentus, leuis vt ſpongia, & frangibilis, vt gypſum: & ex eo Guaynerius tract. de venen. cap. 7. à Bra: Fumanellus, de peſtis cur. capit. 5. & ex eo à Bra. *d* Monardes lib. proprio. *e* Diomedes Amicus de peſte cap. 46. eadem refert ex Rhaſi & Serapione. *f* drachma hauſta ab omni tuetur corruptione; venenum namque ad ſe alliciens, ſudore extrà propellit, Fumanellus ſerm. de peſte cap. 5. & ex eo à Bra. *g* Sic conciliator, Petrus de Abano tract. de venen. cap. 82. & ex eo Iordanus de peſte tract. 3. cap. 9. qui illum lapidem habet (geſtarit ſecundùm Monardē) tutus eſt ab omni mortali veneno: teritur etiam & datur in potu de ipſo drachma vna (hæc quoque à Bra habet) & per ipſum dicunt fuiſſe liberatum Regem Angliæ D. S. Eduardum, &c. Ex hoc Monardis lib. proprio, qui addit, nam cùm nunc morti vicinus eſſet, propinatum illi fuiſſe lapidem Bezoar, à Templariorum ſummo præfecto, ordinis, tùm magnæ exiſtimationis valdeque opulenti. Sic Scillerus, granorum duodecim pondere, Arnoldo teſte, venenum omne per ſudorem deponit: Sic Valeſcus, inter medicinas ad venena eſt lapis Bezoar. *h* lib. 18 cap. 15. *i* in indice definit. medicinal. k in ſuo aggregat. de temp. ſimpl. cap. 386. ex quo Ardoynus lib. 1. de ven. cap. 8. Pandect. cap. 396. vſque ad vocem Alius: Nicolaus Florentinus & Conciliator, paucis mutatis, in ſua retulere. Monardis in ſuo lib. de lapide Bezoar, quę Serapio de virib⁹ huius propoſuit, recenſet. kk Syluaticus pag. 90. *l* Ardoynus pro voce Alius,

lius,habet,authoritate Aſii: Florentinus, loco alius,habet, & colores. *m* Cæſalp.2. de metal.46. Sic habet. Serapio tradit multos habere colores: nam inquit, quidam lutei ſunt, quidam cinerei, alii ſubuirides, alii candicantes: probatiſſimi omnium lutei, deinde cinerei, qui ex Coraſceni adferuntur: oriuntur in Syria, India, & Oriente, &c. *n* Florentinus ſic legit, & puluerulentus, & eſt qui participat, &c. *o* Conciliat. legit, Machaici: Pandect. & machachi, ſiue manibati. Arduynus verò, & nabati, & eſt ille, qui participat, &c. *p* quidam colorem habent citrinum & veluti puluerulentum: quidam præditi ſunt colore balio obſcuro: nonnulli viriditate participant: ſunt qui albedinis aliquid præ ſe ferunt: melior verò omnibus eſt citrinus, & poſt ipſum puluerulentus, ſic Gabelcoferus. At Florentinus hoc modo: eſt citrinus: eſtque puluerulentus & minera,&c. *q* Conciliat. & Pandect. & in hoc differt ex Coraſcen cum Bezahar. *r* Pandect. in terra Syriæ. *s* Marſilius Ficinus in antidot. Epidem. cap.24. & ex eo Schnebergerus, ex Serapione & Rhaſi ſic recenſent: oritur in Syria, in India, in partibus Orientis, eſtque diuerſus trini coloris: nam quidam glaucus eſt & fuſcus: quidam glaucus, fuſcus, & viridis: alter verò albus, & æqualiter glaucus, videlicet ſimilis colori vini albi clari, hic inter cæteros eſt optimus, leuis, delicatus, mollis, abſque ſapore, ſplendens, vt luna. *t* Sic Florentinus, operationibus: & eſt lapis multę humiditatis. *u* Conciliat. Chebori & marina. Pandect. Cobohori & marian: Ardoynus, cobhori & marian. *x* Conciliat. Chimedes: Arduynus, Chintos, aliàs chicos. *y* Pandect. multæ humiditatis, mollis tactu: Ardoynus, humiditatis, mollis tactu. Ita legit Cæſalp. lapis eſt valde lubricus, leuis & tactu mollis, mediocriter calidus. *z* eadem Gabelchoferus & Syluaticus. *aa* Conciliat. & Florentinus, duorum granorum: Ficinus, & ex eo Schnebergerus, duodecim granorum: Sic & Cęſalp. de metal. Heurnius de Peſte, Gabelchofer: 12. grana in vino ſumpta, Pancirollus. *bb* eiuſdem effectus eſt, ſi ſupra ſerpentis morſum ponatur, facit omnino, vt nullum venenum tibi noceat. Panciroll. *cc* Florentin. venenoſi, confert iuuamentum mirificum, reliqua interiecta omittit. *dd* Ardoynus addit: id eſt, calauron ſeu tafanus magnus niger, murmurans volando, & eſt ſicut veſpa. *ee* Sic & Gabel-

Gabelchoferus. *ff* Hæc etiam Ficinus l. c. ex Serapione citat. *gg* trium granorum, Florentinus: vel trium. addit Ardoynus. *hh* cap. 306. *ii* Sic Serapio & Syluaticus: Hamec Benreripho, legit Monardis lib. prop. at Ardoynus ſic, ex Hahamed, & Abdala, narah omitt. Ficinus, & ex eo Schnebergerus, Hahamed habent, & omnia ea referunt. Syluaticus pag. 90. Hachamed Ebenterifi, legit. kk Conciliat. ſic legit, Scorpionis ſigno Sagittario aſcendente, deinde ſigilla. *ll* Ficinus, & ex eo Schnebergerus. *mm* Sic Serapio & Syluaticus: Abdalanarach, Matthiol. lib. 5. in Dioſc. 73. Paræus, Lonicerus: Abdala Narach, Monardis: Abdalla hamarach, Ficinus, & ex eo Schneberger. Heurn. de peſte. *nn* Pandect. filii Amamari cuſtoditoris: apud filios Almirama, Fragoſus: nobilis filii Mamari filius, Sarracen. de peſte; apud filium Calmiroma, Lonicer: Arabiæ quidam Princeps Almirama. Baccius: filium Mamari, Ficinus, ex eo Schneberg. Heurn. de peſte: Almirama cuſtodis legis, Paræus. *oo* de gemmis cap. 34. *pp* in ſuo continenti, ex quo Florentinus, Matthiolus 5. in Dioſc 73. Monard lib. prop. Syluaticus & Cæſalpinus de metallicis ex Serapione hæc adducit. *qq* flaueſcens tener & inſipidus, Monardis. *rr* Florentinus ſic, & ego bis vidi ſufficientiam in eo in auferendo nocumētum veneni. Et lapis quem vidi, &c. *ſſ* Pandect. vocem bix omittit: Ardoynus ſic legit, ad auferendum nocumentum bix, & eſt toxicum verum, id eſt, Napellus. At Florentinus, Monard. Cæſalp. & Syluat. bis legunt, quaſi velit Rhaſis, ſe huius lapidis bis periculum feciſſe, & aduersùs Napellum efficaciſſimum comperiſſe. Ludouic. Guion. lib. 5. diuerſ. lect. cap. 13. aſſerit, Rhaſim non ſcribere quòd omnibus venenis reſiſtat, ſed expertum eſſe in infante, qui fortè Napellum commederat, cui parum huius lapidis exhibuit, eumque curauit. *tt* Pandect. vidi in eo ſufficientiam illam, quam non vidi, &c. Arduynus, vidi in eo de ſufficientia in bix, id eſt, Napello. *uu* Florentinus, bis. *xx* Florentinus, in medicinis compoſitis. *yy* lib. 8. ad Manſor. cap. 11. *zz* hæc etiam habet à Bra. *aaa* lib. 1. diuiſ. cap. 141. *bbb* hæc quoque habet Monardis lib. proprio, & Chriſt. Huëblin. *ccc* 8. ad Manſor. cap. 14. *ddd* lib. 2. contin. 2. authoritate Sarach, referente Ardoyno 1. de venen. 8. *eee* cap. 7. *fff* cap. 9. *ggg* hæc & Monardis lib. proprio. *hhh* cap. 4. 2.

4.2.canonis. *iii* lib.4.fen.6.tract 1.sum.2.cap.1. kkk lib. 4.fen.6.tract.2.cap 12. *lll* in antidot. epidem. cap.24. & ex eo Schnebergerus. *mmm* 5.collect.55.quæ etiam habet Ardoynus lib.1.de venen.cap.9. vbi curam venenorum in genere proponit: Florentinus & Monardis. *nnn* Ardoynus. *ooo* Florentinus & Monardis. *ppp* lib. de venen.tract.1.cap.3.hæc etiam habet Ardoynus lib. 1.de venen.cap. 9.vbi curam venenorum in genere proponit: & Monardis. *qqq* Sic & Ardoynus 1.de ven.10. *rrr* Raby Moyses l.c. & Ardoynus. *sss* Monardes lib.prop. ex Raby Moyse præcedentia & sequentia refert: at quæ hic habentur à voce Modus, vsq; ad Dei, omittit. *ttt* de dosibus theriacalibus: & ex eo Penottus. *uuu* 7.de subtil.& ex eo Iordanus, sed breuius, lib. de peste tract. 3. cap. 9. *xxx* lib.5.in Diosc.cap.73. *yyy* lib.5.in Diosc. cap.72. est antidotum,inquit,Io.Agricola,& ex eo Rheginus, contra veneni vim epotum efficacissimũ & prorsùs diuinum. *zzz* lib. de gemmis cap. 34. *aaaa* lib. de monocerote ab initio tertiæ partis. *bbbb* in antid. Epidem. cap.24. & ex eo Schnebergerus. *cccc* in Ptolomæi centiloquium. *dddd* in sua meth. ad praxin. lib.3.cap.18. vide & lib.1.cap. 6. *eeee* lib. de imaginibus. *ffff* tract. de venen. cap.2. *gggg* de lapid.lib.3.cap.13. *hhhh* Camillus lib.3.cap.15.

DE LAPIDE BEZAAR RECENTIORVM.

CAPVT XVI.

LApidis Bezaartici, de quo nunc acturi sumus, Arabes primos, & primùm antè annos circiter quingentos meminisse, Baccius *a* asserit, Monardi *b* subscribens, qui Arabes, Latinobarbaros & recentiorum aliquos citat, vt Serapionem, Rhasim, Hamech Benrephо, Abdala narach, Auenzoarem, Auicénam, Auerroëm, Haly Abatem, Raby Moysem, Lacunam, Matthiolum, Valescum, Ardoynum, Amatum,

matum, Nicol. Florentinum, Agricolam, Montuum, Braſſauolam, Petrum de Abano, & Conrad. Geſnerum; quæ omnia etiam Chriſtophorus Hyeble in ſuum opuſculum Germanicum tranſtulit; & nos ſingula ſuis locis, ex ipſis auctoribus partim adduximus, partim adducturi ſumus.

Dicitur hic lapis, lapis Albezaar animalis Raby Moyſi *c*, & lapis Bezaar animalis, Arduyno *d*, ad differentiam mineralis. Vulgò Bezar, nomine corrupto, quem Indi & multi Luſitanorum, magis corruptè Bazar, Garzia *f* monente, quaſi dicas lapidem forenſem: nam Bazar eorum lingua, potiſsimùm apud Malabarenſes, forum eſt: cùm tamen Pazar *g*, vocandus eſſet, à Pazan, id eſt, hirco, in quo generatur, cùm Arabibus tum Perſis & Caraſone incolis, & aliquando in foro pro Pazar, aut Bezahar, quod ſignificat contra venenum, eodem auctore, vendunt *h*. Vnde mutuati *i* Arabes Bezar, Indi Bazar, promercalem lapidem dixerũt, cùm forum vbi mercimonia exercentur Bazar denotet, cui Pannonicum Watzar forum congruit.

Verùm aliter Garziæ innominatus Scholiaſtes; quomodo, inquit, Pazar à Pazan dictus? deinde friuolum pro Pazar, poſtea Bazar dictũ: hæc omnia ſunt anilia: lapis ille ab Arabibus vno ore vocatur Badzahar, id eſt, ἀλεξιφάρμακον: omnia enim quæ venenis reſiſtunt, Arabes vocabulo Perſico, Bedezahar vocant: hæc ille.

At Monardes *k*, Hager Arabibus, Bezaar Perſis,

Perſis, Bezar Indis, Alexipharmacum Græcis, contra venenum Latinis, Piedra contra veneno ij deſmayos, hoc eſt, lapis venena, & animi deliquia curans, Hiſpanis dici aſſerit: & Syluaticus vult, Arabes Hager appellaſſe, addens Hager & Bezaar idem ſignificare. Verùm Hager, Arabibus non de ſolo Bezaar, ſed de quolibet lapide dicitur. Hinc apud Serapionem, Hegeraſos, lapis aſius: Hager Iacot, lapis Hyacinthus: Hager Albezahar, lapis liberans à venenis, aliæque Hager ſiue lapidum differentiæ habentur. Communiter lapis Bezoar nunc nominatur: at in Alepo & ab Arabibus, Rauwolfio *l* teſte, Bazaor vocatur: Bezahar Orientale, Lacunæ: Pezar lapis ex India, Cardano *m*: lapis Bezoarticus, Mercuriali *n*.

Genera autem huius lapidis cum duo communiter ſtatuantur: alterum Orientale, quod ex India, Perſia, China, Ægypto, Cathaia, aut vicinis regionibus adfertur: alterum Occidentale, quod ex America & Peruuia aſportatur: de Orientali primò & diſtinctim agemus. Addunt & tertium ex Hiſpaniola.

a de gemmis: Boëtius, lib. 2. de lapid. cap. 192 & Ludouicus Guyon lib. 5. diuerſ. lect. cap. 13. *b* lib. de lapide Bezoar. *c* lib. 1. de venen. cap. 10. *d* lib. 1. de venen. tract. 1. cap. 3. *f* & ex eo Salmuth. & Syluaticus. *g* Iordanus de peſte, tract. 3. cap. 9. VVittichius, Gabelchofer in Baccium: Syluaticus. *h* Garzias, ex hoc Paræus, VVittichius: & Chriſtophor. à Coſta, Pazar Perſis, Indis Bezar, Arabibus Bezaar: Cæſalp. de metall. Pazar Perſis, Luſitanis corruptè, Baſar ſiue Bezar: Indi Pedro de Bazar, id eſt, lapidem fori indigitant. Linſcott. cap. 43. parte 4. Indic. *i* Iordanus l. c. k lib. de lap. Bezaar, ex quo Hyeblin & Sal-

Salmuth. *l* itiner. par. 1. cap. 8. p. 95. *m* libr. 2. de venen. 14. *n* de peste cap. 13.

ANIMALIS NOMEN.
CAPVT XVII.

ETſi Boëtius referat, Arabes Medicos lapidem hunc in Capriceruo reperiri, ante quingentos annos Rhaſis teſtimonio ſcripſiſſe: attamen hactenus nec animalis nomen, nec ipſius formam ſpeciémve apud Arabes inuenire potui: ſic etiam inter recentiores hac de re non conuenit. Garzias namque *a* hirci genus eſſe, & hircum in Perſia & Coraſone Pazan vocari tradit: Amatus *b*, capram Indicam: Monardes *c*, capram montanam, & Ceruicapram nominat: Capriceruum à figura capri, & cerui parui ſimul iuncta, tale animal vocari, affirmat Baccius *d*: quare τραγέλαφος dici poſſet; Capram ſylueſtrem, Lacuna *e*. At Cardanus *f*, capram certi generis, quæ nomine gentilitio Bulgoldálf dicatur, ex literis ab Antonio Barrio Luſitano, viro illuſtri, ad ipſum perſcriptis, refert: magni capri nomen, Chriſtophorus Acoſta *g* illi dedit. Linſcottus *h*, modò ouem, modò hircum, modò capram vocitat. At Ioſephus à Coſta, maiorem & ſpeciei & nominis diuerſitatem fecit: nam *i* Guancum & Vicugnem, hoc animal appellari ſcripſit: alibi *k* Tarucam nominat: alibi *l* vbi de lapide Bezaar ex profeſſo agit, ſic ſcripſit: in Xauſa, & aliis regni Peru prouinciis, reperiuntur animalia ſimilia, robuſta & do-

meſtica,cuiuſmodi ſunt Guanochi, & Pachi, & Vicugne,& Tarughe,quibus alii,& alterius generis adiungunt, & capras ſylueſtres eſſe aſſerunt, quas Indiani Cypris nominant, &c. paucisq́; interiectis ſubiicit: etiam in ceruis & Damis, lapidem Bezaar repertum eſſe.

a & ex eo Saracen. de peſte. Paræus, VVittichius Chriſt. à Coſta. Cæſalp. de metall. Linſcot. par. 4. Ind. cap 43. Capri hi Perſis Pazan. *b* centur. 3. curat. 74. *c* lib. 2. aromat. cap. 1. & ex eo Salmuth. Fragoſus. Syluaticus addit & veruecem. *d* tract de gemmis cap. 34. Syluaticus tract. de lapide Bezoar. *e* in Dioſc. & Hueblin. *f* lib. 17. de varietat. rer. 97. *g* de medicam. Indiæ Orientalis cap 21. *h* in nauig. in Indiam Orient. part. 4. cap. 43. *i* lib. 1. hiſtor. Indiæ cap. 21. & ex eo Syluaticus. k lib. 4. cap. 40. *l* lib. 4. cap. 42.

FORMA ANIMALIS.

CAPVT XIIX.

ANimal hoc *a*, vt referunt qui ex illa regione redeuntes illud conſpexerunt, Ceruo valdè ſimile, cùm magnitudine, tum agilitate, & aliis notis, exceptis quibuſdam partibus, quibus cum capra magis conuenit: ſiquidem veluti capra cornua bina in dorſum valdè reflexa habet (vnde nomen capræ montanæ inditum) lata, in extremo mucronata: pilos breues habet, coloris cineracei, cui rufedo admixta, quamuis aliorum etiam colorum in iiſdem montibus reperiantur. At Garzias *b*, hirci genus rufi aut alterius coloris, mediocri altitudine, & ſe ruſum & pręgrandem Goæ vidiſſe ſcribit.

bit. Sunt qui *c* figuram parui cerui & capreoli tribuant.

Quare cùm partes quaſdam habeat cum Ceruo & Capra communes, commodius Ceruicapra *d* vocari poſſet, cerui enim inſtar *a* agile eſt, celeris curſus & ad ſaltum pronum, adeoque ferox, vt interdum Indos etiam occidat; acutiſsimi *e* auditus, vocis gemebundæ: in antris viuit, vtriuſque ſexus mas & fœmina, gregatimq; incedunt. Alii cerui *e* proceritate, ſed forma hirco ſimile dicunt: alii hirco *f*, aut magno arieti, coloris ruffeſcentis. Ioſephus Acoſta *g*, ceruum imitari, abſolutè ſcriptum reliquit. At Chriſtophorus Hueblin (ex relatu Ioannis Hartmanni Hyrûſs, qui tale animal in India vidit) refert, Capram hanc ſylueſtrem noſtris nõ abſimilem eſſe, niſi quòd pulchrior & maculis rubris aut nigris aſperſa ſit.

Refert præterea Monardis, ſibi animal quoddam huic ſimile conſpectum, quod ex longinquis regionibus per Africam generoſo Archidiacono Nebienſi delatum, magnitudine cerui, capite & ore ceruino, agile inſtar cerui, pilis & colore ceruino ſimile: corporis forma capram referente, nam magno Hirco ſimile, hircinos pedes habens, & bina *h* cornua in dorſum reflexa, extrema parte contorta, vt hircina videantur, reliquis autem partibus ceruum æmulabatur. Illud autem, addit, admirandum, quòd ex turre ſe præcipitans, in cornua cadat ſine vlla noxa, perinde atque pila vento plena ſubſul-

tans ac reſiliens. Veſcebatur herbis, leguminibus, pane, omnibusque cibis oblatis: robuſtum & firma catena vinctum erat, quia omnes funes, quibus ligabatur, rodebat ac rumpebat.

CORNV ANIMALIS BEZAAR IN *India Orientali generantis.*

Aſt Ludouicus Guyon *i*, Theuetum citat, huic animali vnum tantùm cornu tribuentis. Et quia C.Cluſius *k* cornu & figuram & deſcriptionem exhibet, eadẽ hîc quoque ſubiicere lubet, ne quid quod de hoc lapide & animali apud auctores reperitur, omiſiſſe videamur.

Cæterum, ait Cluſius, mihi perſuadeo, non futurum ingratum, ſi huic ſcholio, eius animalis, in cuius vẽtriculo celebratus ille lapis Bezar, in Orientali India generatur, cornu & vngulę icones

nes adiicerem, expreſſas quidem, curante Iacobo Gareto, aromatario Londinenſi, qui eas ad me Francofurtum uſque mittebat, permittente verò Generoſo viro Waltero Raulæo, cui obtigerant in parte prædæ earum rerum, quæ in prætoria illa naui ex Orientali India reuertēte, & à naucleris Anglis occupata, aduehebantur.

Erat verò illud cornu (cuius longitudinem non ſignificabat) nigri coloris, incuruum, inferna & craſsiore parte, qua capiti adhæſerat, cauum (qua nota ſingulis annis, nō decidere, coniecturam faciebam) foris inæquale & multis tuberculis obſitum, inſtar ferè cornu ceruini, ſupernâ parte læuius, & in obtuſum mucronem deſinens.

VNGVLA EIVSDEM ANIMALIS.

Vngula autem nigra etiam erat, & breui fiſſura diſcreta, pilisq́ue magna ex parte tecta: ſed cuius coloris, non erat additum. Hactenus Cluſius.

a Monardes lib. de Bezaar. & Carolus Gallus lib. de feb. pestil. tract. 1. cap. 29. *b* lib. 1. arom. cap. 45. *c* Baccius de gemmis, cap. 34. *d* Clusius: Camer. in Emblemat. *e* animal rufum ferunt cerui proceritate, Iordan. de peste tract. 3. cap. 9. ex hirci quodam genere, Salmuth in Baccium. *f* Ryff. pharm. restaur. *g* in histor. Indiæ lib. 4. cap. 42. *h* cornua habere dicitur duo ex fusco colore nigra & ferè recta, leuiaque non absq; gyris & nodis caprearum, quam Germani Gemsen vocant, cornibus satis similia. Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 192. *i* lib. 5. diuers. lect. cap. 13. k notis in Garziam.

LOCVS VBI ANIMAL HOC REPERITVR.

CAPVT XIX.

EST quidem regio, in qua animal hoc degit, ipsa India ab omnibus, ut rectè Syluaticus, constituta: sed cùm Indiæ nomine, non modò antiquorum India, sed & vniuersus is terrarum tractus, qui à Columbo primùm apertus, & ad Occidentem positus, multis ac variis prouinciis distinctus Indiæ nomine donetur, in vtraque Indiæ parte, Orientali scilicet & Occidentali, animal hoc reperiri, similiter omnes consentiunt.

Indiam Orientalem Serapio *a* indicauit, & recentiorum nonnulli subscripserunt: sic & Indiæ Occidentalis partes, præsertim Peruuianam prouinciam, recentiorum plures, & inter hos, qui illas perlustrarunt, illis addiderunt: nouam Hispaniam, Iosephus Acosta *b* adnumerat. Verùm non in omnibus harum regionum prouinciis, sed in quibusdam tantū reperitur, quare par-

re particularius loca ab auctoribus expressa subiiciamus. Et licet Christophorus Acosta *c* in variis Indiæ Orientalis prouinciis reperiri asserat, Garzias *d* tamen Persiam & nonnulla Malaccæ loca expresśit, & ex Persiæ prouincia Corassone, & nonnullis aliis Indiæ locis adferri, scribit: addens, Indos in Sinarum regionem transferre, inde in Moluccas, & ex Moluccis Calecutũ, vbi maior sit illorum negotiatio. Quare Persidi inquilinam dici refert *e* Iordanus: & ex Persia, Constãtinopolim & Callicutho in Lusitaniam deferri, Richardus *f* asserit. Sic in Pan regni Malacensis prouincia frequens, Garzia & Linscotto testibus: hic & in Patane *g*, quæ est ad terram Sian, etiam haberi, quemadmodum & in capo Singabura, scribit.

At non solùm in Persia animal hoc reperitur, verùm etiam in India *h* maiore trans fluuium Gangen, in quibusdam montibus Chiæ *i* vicinis, quam Ptolomæus ab vbertate & opulentia adeò celebrat, certis montibus Sinarum regioni vicinis, trans auream Chersonesum *e* ad Comarini promontorium, qua ad Chinarum regionem itur, è cuius ventriculo lapides execti in nostrum orbem transferuntur: hæc *e* Iordanus: nam cùm in exercitus annonam istic multi pręgrandes hirci mactarentur, in eorum ventriculis magna ex parte hos lapides repertos esse, Garzias asserit. Testatur quoque Rauvvolffius *k*, se in Alepo inter cætera vidisse lapidem, quem Bazaor vocant, quem Persæ ex peculiari

genere Hircorum, eorum in regione vulgariũ, ſumant.

Auctor eſt Chriſtophorus Hueblin, ex relatu Hartmanni Hyruſz, lapides hos ex tribus locis Goam & Cochin adferri: ex regno Syan, & vicinis locis, qui in India optimi cenſeantur, quia ſunt omnium ponderoſiſsimi: & admiratione dignum, quod ferè omnia pretioſa ponderoſiora ſint ea in regione, quàm in aliis Indiæ locis, quòd non ſolùm in hiſce lapidibus, ſed etiam in Adamantis ſit expertus: ſiquidem Adamantes, licet aliis magnitudine pares ſint, ponderoſiores tamen multò ſunt iis, qui ex Biſnaga, ex regno Narſinga, non longè à Goa & Cochin ſita, adferuntur: Alii, addit, ex Ormus ſinu Perſico adferuntur, quos etiam magni faciunt. Tertii, ex Inſula Vaccarum adportantur, qui viliſsimi cenſentur: quamuis omnes in Oriente, Aſia, Arabia, & Perſia in magno pretio habeantur: hæc ille. Et Chriſtophorus Acoſta *l* Corrazan Vaccarum Inſulas, vltra caput Commorin dictum, iacentes, quæ in Oriente ſunt, addidit. Sic Hartmannus Hyruſz *m* affirmat, ſe in vrbe Cochin à Stephano Aluo diuite & primario mercatore, multos eiuſmodi lapides emiſſe, qui eos ex Inſula Vaccarum non longè à S. Thomę ſita, attulerat. Et Linſcottus *n*, inuenitur in Vaccarum Inſula ad ſinus Cambaiæ oſtium tractui continentes vicina, quam Luſitanica claſsis ſubinde aquandi gratia adit, interfectis tamen multis hircis, in quibus hunc lapidẽ inueniunt.

Frago-

Fragoſus, ex Aluari Mendez, Commendatoris S. Iacobi teſtimonio ſcribit, illum in Arabia tales ſæpiùs vidiſſe, eſſeque duum generum, quorum vnum melius, ex fælici Arabia: & alterum non tale, ex Vaccarum Inſula magis verſùs Septentrionem, adferatur.

Cùm ergo tanta ſit regionum diuerſitas, in quibus vnius, eiuſdemque generis animal viuit, quis non cōcedet, vt rectè Syluaticus, poſsibile eſſe, vt aliqua in illius corporis forma, eiúsque colore & cornibus differentia reperiatur? niſi fortè is, qui ignorarit animantium corpora ob aëris vim, aquarum varietatem, paſcuorum diuerſitatem, immutari poſſe. Nónne Hippocrates *o* in Scythia Boues ſine cornibus ratione ſoli inueniri dixit? Ab animalibus, plantis, & herbis eiuſdem omnino generis & ſpeciei, quæ cùm in Orientalibus, tum in Occidentalibus locis viuunt, & feruntur, exemplum deſumat, qui voluerit: in eisque, licet eiuſdem generis & ſpeciei ſint, diuerſitatem tamen aliquam in colore, in magnitudine, & aliis animaduertet, & huius rei teſtimonia apud ſcriptores, cùm antiquos, tum recentiores, inueniet. Sic equos, boues in Europa, neque genere, neque ſpecie differre dixeris, attamen in pleriſque regionibus in colore, magnitudine, aliisque conditionibus inter ſe differre, notiſsimum eſt.

Inſuper, lapidem hunc in diuerſis etiam animalium ſpeciebus, in prædictis regionibus viuentibus concreſcere, Syluaticus affirmat, &

hoc ipſius naturæ principiis minimè repugnare, & artem medicā hoc idem vt poſsibile concedere, aſſerit. Eadem errata, ex quibus lapidem in animali dicto gigni docuerunt illi, ſi animalia bruta diuerſæ ſpeciei ſe commiſcuerint, eandem herbā ſi comederint, quid prohibeat, quò minùs idem effectus in his euenire poſsit? Vnum hoc tanquam neceſſarium ſupponendum eſt, huius diuerſæ ſpeciei animantia, in eo genere vniuerſali conuenire debere, vt cum communi eiuſdem naturæ participent, eodem quoque cibi genere vtantur: ſecùs, neque eodem modo lapidem illa congererent: vires, in genere ſaltem, eaſdem non haberet, cùm tamen herbæ illius medio, lapidem vim Alexipharmacam acquirere voluerint, vt infrà pleniùs dicetur. Hoc Ioſephus Acoſta *p*, apertè teſtatur: inſuper affirmans, omnia animalia lapidem hunc gignentia, in hoc conuenire, quòd ruminent, & in niuoſis & ſaxoſis depaſcantur. Aëris igitur, paſcuorum & aquarum diuerſitas, in eiuſdem generis & ſpeciei animalibus, cōditiones aliquas diuerſas, & accidentia varia parere poſſunt. Poſſunt item diuerſæ ſpeciei animalia, vnum eundemque lapidem, in partibus internis colligere: quem quidem lapidem iiſdem de cauſis, diuerſitaté in conditionibus ſuis tam externis, quàm internis, eſſentialibus & accidentalibus, ſuſcipere contingit: ſicuti etiam in ſua facultate. Sed antequam lapidis huius conditiones proponamus, lubet oſtendere, quàm diuerſa ſit aucto-

rum

rum opinio, circa locum, in quo lapidem hunc generari volunt: quæ tamen neque impoſsibilia, neque inter ſe contraria, neque lapidis Bezaar dignitatem minuere poſſe, Syluaticus credit.

a in ſuo aggregat. de ſimpl. cap. 386. *b* lib. 4. cap. 42. *c* de med. ex India Orientali cap. 21. *d* 1. arom. 46. & Linſcottus. *e* de peſte, tract. 3. cap. 9. Lacuna: in Perſide Sarracenus. *f* in epiſtola ad Epiſcopum Strigonienſem. *g* Linſcottus part. 2. Indiæ Oriental. cap. 24. *h* Fragoſus de arom ex India cap. 10. *i* Chinarum regioni finitimis, Salmuth. k in ſuo itinerario. *l* de med. Ind. cap. 21. *m* in lib. Chriſtoph. Hueblin. *n* in 4. parte Indiæ cap. 43. *o* in lib. de aëre, aquis & locis. *p* lib. 4. hiſt. nat. & moral. Indiæ cap. 42. & ex eo Syluaticus tract. de lapid. Bezaar.

LOCVS IN ANIMALI vbi Lapis hic reperiatur.

CAPVT XX.

ETſi lapidem hunc in animalis corpore genitum, indeque extractum, recentiores aſſirment: horum tamen aliqui, nec animal, nec partem, in qua reperiatur, definiunt, ſed ex animali quodam eximi tantùm ſcribunt: alii, ex repentis animalis *a* corpore: alii, ex capra *b* montana, ex capra quadam *c* Indica. Alii partem deſignant, ventrem *d* animalis: alii, ex ventre animalis *e* cornigeri: ex viſceribus *f* Indici animalis. Alii, ex ventriculo capreoli *g* Perſici: capræ *h* ſylueſtris: capræ *i* montanæ: capræ *k* Perſicæ. Alii, ex ventre *l* capræ Indicæ: capræ *l* ſylueſtris; ouis *m* aut hirci, aut capri. Alii, ex ventri-

ventriculo *n* hirci in Perſide: ex animali hirco *o* ſimili. Alii, ex burſa *p* fellea arietum in Oriente: alii, ex maſculorum *q* caprarum veſiculis felleis. Alii, ex corde *r* animalis cuiuſdam: ex corde capræ *ſ* ſylueſtris. Alii denique, ex renibus *t* quarundam caprarum montanarum: ex interioribus *u* inteſtinis, aliisq; cauis corporis partibus, eximi tradunt.

Generatur ergo lapis hic, in internis partibus & cauitatibus, potiſsimùm autem in ventriculo: non autem in maiore ventriculo, ſed in prouentriculo *x*, in quem pabulum maiori ex parte reponitur, & ad meliorem coctionem pręparatur, in quo eiuſmodi lapides, nonnunquam nouem, decem, pauciores aut plures, pro ratione ætatis animalis, inueniuntur: vel vt Garzias & Monardes ſcribunt, etiam Camerario *y* referente, lapis hic in ventriculo, vel potiùs in receptaculo quodam faſciæ modo formato, & ventriculo parte interiore adhærente, reperitur. Et quidem vt referunt (Cæſalpino monente) propè meatum, vnde pabulum ruminatum in alterum ventriculum trāſmittitur. Sed ex quánam materia generatur?

a Villanouanus de doſibus theriacal. ex quo Penottus in præfatione ſui denarii. *b* Fragoſus ex Geſnero de capra ſylu. refert. *c* Montuus ex Amati ſententia. *d* Saxonia de plica. cap. 59. & de febrib. cap. 37. *e* Mercurial. de venen. & ex eo à Bra lib. 1. *f* Baccius lib. de gemmis cap. 34. *g* Bodinus lib. 2. theatri. *h* Monardes: Richardus: Lonicerus ex aliorum ſententia: VVittichius: Hublin, qui addit, & nonnunquam quibuſdam aliis, quoque locis: Abrahamus Luſitanus, referente Manlio ad Cratonem epiſt.

pist. 191. Cæsalpin. lib. 2. de metall. cap. 46. *i* Garzias: VVittichius: Salmuth. *k* Lacuna in Dioscoridem. *l* Amatus cent. 3. cur. 74. & 83. & ex eo à Bra. *m* Linscottus in nauig. in Indiam Oriental. par. 4. cap. 43. ouium vel caprarum quarundam, Arthus. *n* Paræus, Rauvvolffius: VVittichius ex Garzia. *o* Garzias: ex eo Sarracenus: Iordanus de peste tr. 3. cap. 9. Rauvvolff. par. 1. cap. 6. Paræus lib. 20. cap. 37. in hirco simili animali vt plurimùm inuenitur. *p* Raby Moyses tr. 1. cap. 9. ex eo Ardoynus 1. de venen. 9. & 10. Monardes tr. de lap. bezoar. *q* Manlius ad Cratonem, ex Brudi Lusitani epist. 191. *r* ex stomacho vel corde, Amatus lib. 2. in Diosc. 39. Andernac. com. 2. dialog. 5. *s* Chaimatus, citante Arnoldo Manlio ad Cratonem, epist. 191. & ex hoc à Bra. *t* Fragosus, ex relatu Aluari Mendez. *u* Monardis lib. proprio. Sic Vlmus, de occultis in re medica lib. 4. cap. 5. non dubitandum quin hic lapis sit in syluestrium caprearum quarundam intestinis repertus. Et Nancelius in analogia microcosmi cum macrocosmo lib. 4. cap. 2. in aluo capreæ cuiusdam agrestis progigni accepimus. *x* bursulam in ventriculo natam, Petrus de Osma nominat. *y* in emblemat. *z* lib. 2. de metall. cap. 46.

MATERIA HVIVS Lapidis.

CAPVT XXI.

ETsi huius lapidis materiam Arabes, qui de eo scripserunt, non expresserint, & recentiores ipsius essentiam particulariùs non videantur explicasse, quia lapis omnis Bezaar, quisquis ille fuerit, terream & crassam habeat substantiam, quæ omnium lapidum vniuersalis materia, ab Aristotele, Theophrasto, & aliis omnibus, qui de lapidibus scripserunt, constituitur: Attamẽ cum Syluatico in huius lapidis materiam paulò pleniùs inquiramus.

Cùm

Cùm lapis hic inſtar terræ in ſubtiliſsimum pollinem teri poſsit, ſubſtantiam eius terream eſſe patet: at cùm res plures ſint, quæ terræ ipſi, ex qua lapides fiunt, materiam ſuppeditant, vt eſt terra ipſa, quã pedibus calcamus, ſucci plantarum, aquarum, metallorũ, & rerum aliarum quam plurimarum: idcircò Bezaaris materiam terream, Herbam quandam eſſe recentiores affirmant, vt Monardis *a*, & Ioſephus Acoſta *b* tradidere.

Verùm non tantùm herbam, ſed etiam venenum commeſtum, materiam terream huic lapidi ſuppeditare, Monardes *a* his verbis recenſuit: Opinio eſt, quod ex veneno tàm pernicioſo à prædicto animali deuorato, & ex iillis herbis adeò ſalutiferis depaſtis lapis Bezaar generetur.

At Garzias *c*, herbæ non meminit, ſed lapidem hunc circùm paleam quandã tenuiſsimam ſemper augeſcere, & veluti è multis tunicis contexi, refert: teſtatur id ſe à viris fide dignis accepiſſe, omnes in Perſia collectos, ſimili modo circum palleolam efformatos inueniri: ſe ſuis oculis obſeruaſſe affirmans; lapidem huiuſmodi cõtritum, tenuem paleam in meditullio continere: quaſi innuere voluerit, humores in lapides conuerſos, circa palleolam illam coaceruari. Hæc etiam Marcelli Donati *d* opinio, volentis hoc ipſo Fernelii ſententiam de calculi generatione comprobare, quòd videlicet omnis principium ſuum in renibus habeat. Quod tamen

men perpetuum non eſt, cùm ſæpè in eius medio puluiſculum, vel etiam granum quoddam reperiri, infrà oſtenſuri ſumus. Et vt Gallus *e* in veri lapidis cauitate, animula quædam latet, quæ & ipſa quoq; ſplendidiſsima & aurata eſt.

Sed hoc tanti faciendum non eſt, quaſi idcircò lapidis materia talis non ſit, ſiquidem dici poſſet ex herba commeſta humores genitos, & circa illam paleam coaceruatos, in terream illã lapidis ſubſtantiam commutatos eſſe.

Quod verò aliqui Serapionis *f* auctoritatem, difficultatem cauſare exiſtimant, quod is lapidis huius eſſentiam, non ab aliqua terræ ſpecie, neque ab aliqua herba, aliáue re commeſta produci affirmet, ſed eius materiam metallicã conſtituit, dùm eius mineram in terris Syri & Indiæ, & in terris Orientis eſſe admonuit: quibus manifeſtè refutatur id, quod ex communi ſententia receptum eſſe oſtendimus, ſcilicet in animalis cuiuſdam interioribus lapidem hunc gigni: verùm, cùm & auctoritatem & ſenſum ſuprà *g* explicauerimus, eò Lectorem relegamus.

Sed ad rem: lapidis Bezaar materia eſſentialis ergò erit, ex venenis deuoratis, & ex herba quadam poſt commeſta, poſtmodùm in animalis ventriculo, in lapidem ſimul concretis. Si enim Medici rectè ſtatuerunt, lapideæ materiæ generationem in hominis aut animalis bruti parte aliqua fieri, quia excrementum aliquod terreum & craſſum, à calore partis (in qua lapis concreſcit) aduritur, & ſic in lapideam ſubſtantiam

tiam

tiam conuertitur; cur non etiam ex aliis rebus commeſtis, craſſum & terreum excrementum gignentibus (vt ſunt venena, & herba peculiaris) in eiuſdem animalis ventriculo, lapis Bezaar pariter ſubcreſcere poſsit? Ad hoc reſpondent, rectè quidem Medicos de homine id pronuntiare, non verò de brutis: hominis enim appetitum ad pleraque talia, eaque diuerſa, præter rationem & neceſsitatem, comedenda ſæpiſsimè incitari, ex quibus frequentiſsimè lapidibus materia ſuppeditetur. Sed in brutis ſecùs fieri, cum iis à natura inſitum, & vt tantùm cibum ſibi familiarem aſſumant, & ſolùm in ea quantitate quæ ipſorum nutritioni ſufficiat. Quòd ſi modum excedant (rariſsimè autem animalia, præſertim quæ cicurata ſunt, excedunt) ægrotare quidem, ſed rariſsimè in iis lapides concreſcere.

Verùm hæc cauſa vnica videtur eſſe, quòd non ex alia re, quàm ex venenis, & herba illa ab animali Bezaar generantis, commeſtis, lapis ille gignatur: quòd hæc ſit materia natura ſua apta ad excrementum craſſum & terreum producendum, & quòd fortè hiſce plùs quàm par ſit, veſcantur, ad quod etiam inuita impelluntur: nam cùm venena, quæ deuorant, minimè nutriant, in excrementa conuerti neceſſe eſt. Sic & herbas cuiuſcunque generis ſint, præſertim quæ hortenſes non ſunt, vel quæ minimè nutriunt, excremēta multa producere, notius eſt, quàm vt probatione indigeat.

Sed

Sed quòd nimia quantitate herbas deuorent, causa esse potest, quòd postquàm venena ad satietatem deuorarint, & ab iis se lædi celerrimè senserint, mortemque timentes, ad herbam salutiferam, & quidem naturali instinctu, (quemadmodum canis ad gramen caninum, Cynogrostin dictum; & ceruus sagitta petitus, ad Dictamnum) deuorandam, statim accurrunt, & valetudinis recuperandæ, vitæq; seruandæ desiderio, impelluntur: & cum iis saturentur, in ventriculo eorum excrementa cruda colliguntur, quæ lapidi materiam aptissimam subministrant: quæ omnia ex Monardis & aliorum testimonio confirmabimus.

Boëtius *h* materiam lapidis tantum succum herbarum aromaticarum & salubrium in montibus nascentium, censuit; cuius hæc sunt verba. Materia vnde lapis generatur, herbarum est succus viscosus & terrestris, aut si mauis dicere, terrestris herbarum succus in humorem resolutus: quæ si aromaticæ & salubres fuerint, lapidis augent vires: si insipidæ vt gramen, lapidem nullius facultatis proferunt: quod Indis optimè notum est. Nam animalium in planis locis degentium lapides flocci faciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis verò legentium ad venena, aliosque ad morbos difficillimos sanandos, in maximo habent pretio. In montibus enim herbis odoriferis, ac quæ ad varios morbos vtiles sunt, victitant. Nunc generationis modum subiiciamus.

a lib.2. hist.simpl. ex India cap. 1. *b* lib. 4. nat.hist. & moral Indiæ, cap. 42. *c* lib.1. de aromat. cap.45. *d* de hist.med mirab.lib.4.cap.3. *e* de feb.pest.tract.1.cap.29. *f* in tr de simpl.ex miner.desumpt. *g* cap.5. *h* lib.2.de lapidib. cap.193.

GENERATIONIS modus.

CAPVT XXII.

QVod suprà de Ceruis scripsimus, eos serpentes deuorare, & saturos ad calorem ingentem attemperandum, aquæ frigidæ se immergere, & ibi donec calor ingens sublatus sit, nihil bibendo persistere: illud quoque Monardes *a* de Ceruicapra, ex qua hodiernum Bezaar extrahitur, refert. Posteaquam enim ea, quæ Plinius *b* de Ceruis scripsit, quæ superiùs etiam adduximus, narrasset, subiungit, Clusio vertente.

Istæ Ceruicapræ in India eadem agunt, quæ Plinius de Ceruis scripsit: ferarum enim antra subeunt, & anhelitu suo animalia noxia educunt, & vorant: deinde ad loca aquosa se conferunt, in quibus se mergunt, donec veneni vim extinctam esse sentiant, ab aquæ potu prorsùs abstinentes. Deinde aquâ egressæ, multas salutiferas & insignium facultatum herbas, per arvum depastum eunt, quas naturali instinctu venenis resistere cognoscunt: eaque ratione naturalis caloris auxilio, ex veneno ab illis deuorato, & depastis herbis, virtute quadam specifica infusa, generationis tempore in internis ipsius animalis

animalis partibus,& aliis cauitatibus, magni & parui lapides generantur.

Et Chriſtophorus Acoſta *c*, Orientalis lapis hic, in ventriculis animalium dictorum generari creditur, & quidem mediante quarundam herbarum virtute,quæ iis in regionibus, in quibus hæc animalia reperiuntur, proueniunt, & ab ipſis depaſcuntur.

Sic Ioſephus *d* Acoſta: referunt Indi, quemadmódum à maioribus ſuis accepêre,in prouincia Xauſa, & aliis regni Peru locis, multas eſſe herbas & animantia venenata,quæ & aquas,ex quibus bibunt, & prata, quæ depaſcuntur, anhelitu ſuo inficiunt: inter herbas has,vnum eſſe valdè ſalutarem, quam Vicugna, & alia animalia quæ lapidem Bezaar generant, naturali inſtinctu deuorant, ſe hoc modo à veneno tàm aquarum, quàm paſcuorum, præſeruantes, ex qua herba, lapis in eorum ventriculo generatur: mox ſubiicit: hanc opinionem eſſe Indorum,quæ à Peruuianis probetur, quod ſanè ratione non careat,& cum eo,quod Plinius de capra montana refert, conuenire, quod nimirum herbas venenatas depaſcantur, & non inficientur.

Apud Inſulæ Vaccarum incolas,opinio recepta, lapidem hunc ex herbis quibuſdam depapaſtis generari, eoque genito, morbidas & ſcabioſas reddi:quæ animalia,licet lapidis conquirendi cauſa non interficerentur, nihilominùs morerentur, vt Hyeblinus,ex relátu Hartman-

ni Hyruſz refert: hicque ex Stephano Aluo, earum regionum mercatore, & in ſimplicibus Orientalibus verſatiſsimo, cognouit: quemadmodum etiam calculum humanum, omnibus aliis lapidibus, tam contrà venena, quàm alios morbos præferendum eſſe. Addit inſuper, vt plurimum in annoſis & ſcabioſis capris reperiri, & quo ſeniores & ſcabioſiores ſint, tanto maiores & pulcriores in iis lapides reperiri.

Quare ex ſententia eius, qui Gualteri Ryffii pharmaciam reformatam auxit, pro certo habendum, lapides hos ex herbarum optimarum ſucco, præſertim earum, quæ in montibus copiosè proueniunt, naſci; cùm lapides ex iis, quę in planitie pabulantur exempti, tantarum virium non eſſe affirment; & quo capræ hæ diutiùs viuunt, tantò lapides, cùm indies incrementa ſumant, maiores fiunt. Hinc Libauius *e*, creditur ex cibo fieri nobili, quo quæ non victitant, non generant nobile. Et Camerarius *f* aſſerunt, lapidem ex capris montanis ablatum præferri, cùm ſit ob pabulum odoratiſsimum plantarum aliis multò præſtantior. Quòd verò virtute ſingulari herbarum illarum depaſtarum generari, creditum ſit, cauſam Linſcottus refert, quia in nullis aliis locis iſtiuſmodi inueniri certum ſit, etſi animalia ſpecie eadem alibi frequentia reperiantur. Hinc Manlius ad Cratonem *g* ſcribit, ſe ab Abrahamo Luſitano cognouiſſe, lapidem hunc gigni ex certa herba noſtris regionibus inſueta, & in Perſia tantùm, & In-

ſula

ſula Vaccarum Indiam versùs cognita.

Refert Boëtius *h*, Imperatorem Rudolphum II. oui anſerini magnitudine aut paulo maiorem habuiſſe, è quo poculum dum confici iuſſiſſet, in ipſius meditullio herbæ eximiè redolentes (circa quas cruſtæ & laminæ ſuperinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt.

Retulit mihi nobilis Auſtriacus, ſe dùm in Hiſpania viueret, cognouiſſe, animalia hæc, poſtquam ſerpentes deuorarint, radicem, quam contra Yerua, id eſt, contra venena Hiſpani vocant, comedere, & ex ſerpentis & radicis mixtione, lapidem hunc gigni.

Hanc autem radicem, Nicolaus Monardes *i* deſcripſit; eſt autem Iridis radicibus valdè ſimilis, ſed minor (multis filamentis oblongis, ſubflauis, prædita, cuiuſmodi plures habemus, & Cyperum longum odorum Peruanum in Pinace noſtro nominauimus) ficulnei folii odore, quæ ex Charcis Peruana prouincia aduehitur; Hiſpani, Indias inhabitantes, cõtrà Yerua, quaſi dicas, Alexipharmacum appellant: quoniam earum puluis ex vino albo ſumptus, aduersùs omne venenum, (vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione extinguitur) præſentiſsimũ remedium ſit, vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto, reiici ferunt: ventris etiam animalia pellit. Guſtata radix, aromaticum quiddam cum acrimonia cõiunctum ſapit: quare calida ſecundo gradu videtur. Hæc Monar-

dis, C.Clusio *k* transferente. Et sanè radix hæc, hodie apud Hispanos lapidi Bezaar præfertur, eiusque grana aliquot contra venena exhibentur: qua & ipsi Florentini in morbis contagiosis vtuntur.

Lubet & hoc ex Salmutho *l* per transennam aspergere, quòd nonnulli animal istud serpentibus quoque vesci, partimque in succum & sanguinem, partim in lapidem Bezaar eos conuertere asserunt: quò mysticè declaretur, ab iis vitiis, vel rebus etiã aduersis, quibus alii succumbere, aut omnino perire solent, viro forti, ac virtute prædito, nihil periculi metuendum esse, sed eum insuper inde propter constantiam & recti iudicii robur magis confirmari & spiritus alacriores conquirere. De quibus extant Gregorii Nazianzeni versiculi è Græcis ita Latinè facti.

Grauibus nihil mouetur incus pulsibus.
Infracta casus mens repellit anxios.

Idemque hoc Emblemate Camerarius *m* expressit,

Nulla venena probis vitii, fortisq; malignæ,
Obsunt: quin potiùs robora dant animis.

Sed vt de lapidis materia concludamus, quòd si quispiam dixerit, herbæ hunc in modum depastæ, quidpiam à natura insitum esse, cuius occasione succus eius facillimè in lapidem conuertatur, non abs re, meo quidem videre, dixerit: Ad quod statuendum, mouent ea, quæ Plinius *n* de Lithospermo refert, his verbis: Inter

omnes

omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius: aliqui Aegonychon (exonticon habet Ægineta) alii Dioſpyron, alii Heracleos vocant: Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quã rutæ, (oleæ habet Dioſcorides *o*) ramulis ſurculoſis, craſsitudine iunci; gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & eorum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea, ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intùs ſemen: naſcitur & in Italia, ſed laudatiſsimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi: tantus eſt decor, veluti aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tàm exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis.

Hæc ſanè a Plinio propoſita in herba, quæ vulgò Lachryma Iobi, vel Moyſis, vel Iodoci dicitur, & Lithoſpermum arundinaceum vocare ſolemus, pulcrè obſeruantur, ſiue hanc Plinius exprimere voluerit, ſiue non. Hæc eſto lapidis Bezaar in ventriculo animalis concreti materia.

Modum generationis *p* eleganter Boëtius expreſsit: Generatur, inquit, lapis in marſupio prædicti animalis ſucco herbaceo ac terreſtri, à tenuioribus partibus ſecreto: cui dum portio ſucci terreſtris ipſius animalis accedit, paulatim humido expreſſo concreſcit in lapidem terreſtrior pars. Quæ, ſi ſimilis ſuccus non ſtatim ſit præ manibus, leuore obducitur, lapilli formam

induit, & quandam in extima ſui parte polituram recipit. Huic accedens poſtea circumquaq; (abſolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua cruſta inducitur, craſſa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate; quæ iterum exſiccata & indurata, alia cruſta obtegitur: idque toties à natura fit, donec ad iuſtam quantitatem venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea, non amplius à natura ſuppeditatur. Nam aliquando excreſcit ad oui anſerini qnantitatem: paulatim enim augetur, donec animal intereat.

a lib. de lap. Bezaar, & ex eo Fragoſus. *b* lib. 4. natur. hiſtor. cap. 42. *c* cap. 21. *d* lib. 4. natur. hiſtor. cap 42. *e* ſingul. part. 3. lib. 4. in Schol. cap. 1. *f* in emblemat. *g* epiſt. 191. *h* lib. 2. de lapid. cap. 191. *i* de medic. Indiæ occid. cap. 17. k Et ex hoc Lugdun. hiſtoria lib. 18. cap 46. *l* in Pancirollam, quæ ex Camerarii emblem. deſumpta. *m* Cent. 2. embl. 62. *n* lib. 27. cap. 11. *o* lib. 3. cap. 158. de lithoſperm. *p* lib. 2. de lapid. cap. 192.

QVO TEMPORE GENERETVR, ET DE HVIVS lapidis laminis.

CAPVT XXIII.

LApidem hunc, Veris ac æſtatis tempore, ex herbarum quarundam ſucco, quibus Capræ illę victitant, congregari affirmant: at autumno & hyeme accedente, alio pabulo deficiente, lapidem hunc ruminare & pro pabulo vti. Rem ita ſe habere, ex eo probari inquiunt: quòd eædem capræ Veris principio, aut

hyemis

hyemis fine, (æſtatis fine habet Lonicerus) captæ, lapide prorſus careant, cùm tamen au.umni principio (æſtatis fine Lonicerus) notabilem ſemper habeant : hæc Richardus refert. Nunc de Laminis.

Concreſcit initio circa paleam quandam tenuiſsimam ex pabulo ruminato(vel vt Paræus, in formam coaguli ſenſim aggeritur circa feſtucam laminatim) ſucco ambiēte in cruſtam friabilem tranſeunte,ſemper augeſcens, cum temporis proceſſu, ſuccus alius atque alius (vt in fine præcedentis etiam capitis oſtendimus) ſuperueniat, ita vt lapidis coagmentatio per cruſtas, (alii laminas, cortices, pelliculas) tunicas, ſquamas vocant) fiat, veluti è tunicis multis contextus, vt Garzias *a*, & alii omnes tradidêre. Miro ſanè naturæ artificio, ut rectè Monardes *b*,per laminas ſeſe mutuò amplexantes amplificatus & compoſitus,vt in cęparum putaminibus & inuolucris,videre eſt:quo pacto *c* & veſicæ calculos omnes principio à renibus ducto, pedetentim ſuccreſcere, auctor eſt Fernelius: ſemper enim in medio & in cētro lapillum habent rubentem,cui mucoſa materia ſenſim iungitur,& lapis quotidie augetur. Ea enim ratione generari, obſeruare licet, ſi lapidem contritum inſpicias, in eius enim medio, huiuſmodi paleam tenuem, monente etiam Garzia, inuenies. Imò *d* ſæpe laminæ ſeu cruſtæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut feſtucæ fragmentum, quæ lapidis generationi baſin præ-

bet, appareat, & conſpectui ſe præbeat.

Sunt autem laminę hæ adeò lęues, ſplendentes *e*, vt ſingulæ magna arte expolitæ videantur, ita quidem, vt lamina etiam exteriore ſublata, altera, quæ ſubeſt, ſplendidior multò conſpiciatur: & quò vlterius *f* progreſſus ſit, clariores & ſplendidiores apparent: & vt Gallus *g*, laminæ quam plurimę ſplendẽtes auratæ & contiguæ: hæ *h* pro lapidum magnitudine, vel craſſiores, vel tenuiores ſunt, quo enim maior, tanto craſsior cortex eſt, & è contrà, vt Hyeblinus ex relatu Hyruſz tradit.

Huius rei rationem Syluaticus hanc reddit: quod cùm lapides hi in animalis ventriculo per additionem creſcant, vt in omnibus pariter animalibus lapides gignentibus, quæcunque illa fuerint, euenit, eadem materia quarumcunque tunicarum exiſtente, ab eodem calore elaborata, eiuſdem etiam omnino coloris, ſoliditatis & conſiſtentiæ vt ſint, neceſſe eſt. Intimæ verò, propter maiorem elaborationem ſplendidiores euadunt: prior enim ſecundæ, & ſecunda tertiæ, ac ſic deinceps in elaboratione cedit, cùm quæ priores ſunt, maiore ſemper elaboratione fruantur, etiam ob minorem materiæ quantitatem, quam habent. Sed notandum, hunc ſplendorem internum, Orientalium tantùm proprium eſſe, quorũ laminæ ſolæ & etiam externæ ſplendeant. At occidentales, quorum laminæ ſiue tunicæ eundem prorſus in modum, vna ſuper aliam contextæ ſunt, cum ſplendore externo

terno careant, eiuſdem coloris cum exterioris tunicæ ſuperficie, internas tunicas habent. Vtcunque ſit, externi cuiuſuis coloris, vltimæque ſuperficiei conſiſtentiæ, quæque illa fuerit, eiuſdem & internas laminulas eſſe, ſi dixeris: iam omnia, quæ in coloris externi diuerſitate & nitore, cùm in Occidentalibus, tum in Orientalibus iſtis lapidibus, determinata ſunt, dixeris. Vniuerſalis ergo regula conſtituenda, vt laminæ omnes, tam externæ, quàm internæ & penitiores, eundem colorem & nitorem, eandémque conſiſtentiam habere debent: ſi lapides genuini fuerint.

Et licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi tamen rumpitur, & fragilis & poroſus apparet, ſine aliqua arenoſitate: & ſi inter dentes ponatur, diſſoluitur, ac ſi panis cruſtula eſſet, Richardo referente. Hinc Monardis i lapis hic tener eſt, & alabaſtri inſtar radi poteſt, & ſi diutius in aqua hæreat, diſſoluitur: quem in ſenſum, mollitiem & lenitatem huic lapidi à Serapione attributam eſſe, dici poteſt. Verùm antequam reliqua accidẽtia perpendamus, aliquam veri lapidis deſcriptionem ſubiiciemus.

Genuinus Bezahar in magnitudine & figura varius eſt, ſed cæruleus & ſplendidus, vel ad colorem Melangenæ maturæ, aut corticis caſtaneæ, quamplurimis ſplendentibus, auratis & contiguis laminis præditus, in cuius cauitate quędam animula latet, quę & ipſa quoq; ſplendidiſsima & aurata eſt, & quæ à nemine vnquã

fingi

ſingi poteſt, ſi bene animaduertatur: aliquando verò huius lapidis color citrinus eſt, nec minori virtute primi prædìtus. At qui cinericeo eſt colore, Occidentalis eſt, qui licet ſpernendus non ſit, virtute tamen Orientali longè inferior eſt.

a lib. 1. arom. cap. 45. & ex eo Sarracenus & VVittichi⁹: ſic & Linſcottus, & ex hoc Arthus. *b* lib. proprio, & ex eo VVittichius, Salmuth, Ryff. reformat. & Syluaticus. *c* Iordanus de peſte tr. 3. cap 9. & Gabelkhofer. *d* Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 191. *e* Monardes, Cluſius, ex his Syluaticus. *f* Paræus. *g* lib. de feb. poſt tract. 1. cap. 29. *h* Monardes lib. propr. & ex eo VVittichius, Salmuth & Syluaticus. *i* lenis & blandus, Salmuth.

DE FORMA LAPIDIS.

CAPVT XXIV.

CVm lapides hi differant forma, colore, magnitudine, pondere & denſitate, primùm de eorum figura ſeu forma exteriore agemus.

Etſi omnes vtraque extremitate obtuſi ſint, non mucronati *a*, (quare Iudaico lapidi ſimilem aliqui *a* dicunt) & plerique *b* ſint oblongi glandis effigie (imò & formâ, & mole, vt plurimum glandem referre, ſunt *c* qui velint) formâ tamen multum variant: nam modò glandem quernã *d* æmulantur, & quidem abſque ſui capula *e*: alii *f* forma columellæ ſunt: alii oſsiculi dactylorũ *g* inſtar, oblongi ſunt, paulò tamen *h* craſsiores: alii *i* caſtanearum formam imitantur, vna parte ſeſsiles, & altera gibbi: alii *k* triangulares: alii rotundi, tanquam *l* orbiculi, vel vt *m* auellanæ & nu-

& nuces: alii ſubrotundi: alii columbarum ouis ſimiles: imò renis *n* figura. Refert Monardis ſe vnum habere, qui renem hœdi perfectè referat, qualem & nos apud Collegam noſtrum D.D. Felicem Platerum vidimus. Cardanus *o* ſic formam expreſsit. Fabæ longitudine & altitudine, ſed latitudo tanta eſt, quanta craſsities, vt fructum Ricini quaſi, niſi quod longius eſt, referat: rectus eſt lapis, formamque columnæ habet, leuis, ſed mollior etiam quàm leuis. Verùm admonet Rauwolffius, reperiri, qui illis nec forma, nec bonitate conferendi ſint: quare ſtudiosè curandum, ne quis à Iudæis Alepi degentibus, qui hos quoque vendunt, decipiatur.

Verùm quòd tanta ſit horum lapidum in figura varietas, nemini mirũ videri debet: cùm, vti ſuprà monuimus, lapides hi ex accidente, in internis dictorum animalium partibus, & illis quidem diuerſis concreſcant, figuram hanc vel illam propriam habere haud poſſunt, imò facillimè hanc vel illam acquirunt. Quod exemplo à lapidibus in hominum renibus, veſica, tam vrinaria, quàm bilaria genitis, ſumpto, comprobari poteſt. Hactenus de forma.

Quoad ſuperficiem, magna ex parte læues *p* ſunt, & æquales *q* (vel vt Iordanus, lapis hic glaber, læuis, ſplendore coruſcus) foris elegantiſsimè politi. At quòd Orientales lapides inſigniter ſplendeant: Occidentales ſplẽdore careant, ab omnibus ſine diſcrimine affirmatum obſeruatumque fuiſſe, Syluaticus aſſerit. An verò na-

tura

tura sua tales? Refert Hueblinus, ex relatione Hyrusz, natura sua pulchros & splendentes non esse, sed ita poliri, seque artem hanc à Iudęo in Cochin didicisse, Hyrusz asserit: qua de re etiam infrà.

a Dresserus lib. de partib. corp. Monardis, VVittich. Salmuth. Gyon: Boëtius lib. 2 cap. 191. *b* Amatus, Garzias, ex hoc VVittichius, Cæsalp. metall. *c* Saracenus de peste. *d* Iordan. tract. 3. cap. 9. *e* Richardus, Lonicerus, Paræus, addunt ferè. *f* Garzias. *g* Paræus. *h* Iordanus l. c. *i* Monardis, Iordanus, Ryffius, Boëtius. *k* Christ. Acosta. *l* Monard. & Iordanus. *m* Ryff. *n* Rauvvolff. Iordanus; & Boëtius. Carolus Gallus de febrib. pest. tr. 1. cap. 29. *o* Cardan. 17. de variet. rer. 97. *p* Saracenus: & in Alepo læues, Rauvvolffius. *q* Linscott.

DE COLORE LAPIDIS.

CAPVT XXV.

QVemadmodum lapides hi forma variant, sic etiam colore varii sunt (licet parum *a* referat) & quamuis plerique *b* ex viridi nigricent, siue *c* atrovirentes, vel *d* obscurè, vel dilutius *e* virentes, vel virore subfusco nigrescentes, aut colore *f* herbaceo nigricante, aut pallescente sint, reperiuntur tamen fuluescentes, cinericei, subobscuri ad cœruleum tendentes, ex albo *a* cinerei: aut *g* subcinerei (atrocinerei *h* rarius) instar Malorum, quæ insana, vel Melanzana Italis dicuntur: siuè vt Lacuna, coloris legitimi oliuastri, aut qualis Varingenarum: vel coloris *i* fului ad fuscum inclinantis, vt castaneæ colorem æmulari videantur; siue spadicei; vel vt Paræus, nunc sanguinei, nunc mel-

lei,

lei,aliàs ſubflaui, ſępiùs tamen viridis nigricantis, qualis in felibus *k* zibetum fundentibus lucet. Quare Monardes *l* pleroſque dicit eſſe felini coloris,hoc eſt,venis illis præditi,quibus diſtinctæ feles Aligalium excernentes, ſaturi videlicet cinericei; vel vt Cardanus *m* cinerei coloris, ſed rubiginoſo mixti, cum ſplendore, vt quaſi gemma videatur: ad colorem *n*, & quaſi ſpeciem ferri, igne perpoliti. Agnoſcit Heurnius *o* glaucum, fuſcum,viridem,album, qui aliquantulũ glauceſcit. At rubrum,putrilentum nunquam conſpexit Iordanus, niſi friabilem, læuitate non pororum raritate, ſpongiam referentem. Vt plurimum tamen eos, ex nigro vireſcentes *p* affirmauit, & quidem rectè, Monardes: quod quidem ratione haud carere, cenſuit Syluaticus: ſiquidem horum lapidum colores varii, cauſam manifeſtam habeant. Nam ſi ex collectis cruditatibus, propter venena & herbam illam manducata, ab illius animalis ventriculi calore interno in lapidis ſubſtãtiam mutatis, dicti lapides fiunt: hos ſanè iuxta maiorẽ, minorémve cruditatum humiditatem,variámque mixtionem,magis minúsve à calore elaboratam, colorem varium acquirere contingit. Humidior enim cruditas, à minore calore elaborata, albedinem ſuſcipit: minus humida, in quam maior & intenſior calor egerit, nigredinem acquiret. At ſi herbæ illæ maiorem partem cruditatum fecerint, color viridior euadet: at minus viridis,ſi vnà cum herbis, aliæ res cruditatem

tatem maiori ex parte fecerint. Hæc faciliùs credet, qui lapidum, qui in hominibus concreſcunt, varii coloris cauſam, aliquando contemplatus fuerit. Credent etiam iidem, rectè Monardem dixiſſe, lapillos illos vt plurimũ ex nigro vireſcentes eſſe, ſi conſiderauerint herbas à dictis animalibus manducatas, in veneni iam aſſumpti remedium, in lapilli materia maiores partes habere: eam ob cauſam, quia ad vitam fugientem retinendam, maiori cum auiditate, & etiam ad ſatietatẽ multam, manducantur. Cùm autem herbæ viridis coloris ſint, talem ideo colorem cruditates retinent. In his dein cùm calor intenſus agat, & præſertim ob venena ante aſſumpta maximè auctus, cruditas illa viridis aduritur, quandoque etiam intenſius, propterea color niger facillimè introducitur, qui cum viridi mixtus, colorem ex nigro vireſcẽtem conſtituit. Orientalium hac de cauſa lapillorum iſtorum, multò plures Occidentalibus, eiuſmodi coloris eſſe contingit, quia calor in illis animalibus Orientalibus, regionis occaſione maior eſt: cùm Occidentales cineritii coloris, cum nigrore aliquo admixti maiori ex parte ſint, quia materia albidior eſt, & minus à calore elaborata, propter animalium calorem minorem, & quidem regionis frigidioris cauſa. Hactenus de colore.

a Hueblin. *b* Garzias, ex eo VVittichius, Hueblin, Salmuth. Boëtius. *c* Rauvvolff. *d* Linſcottus. *e* Chriſtoph. Acoſta. *f* Cæſalp. de metallis. *g* Saracenus, Boëtius. *h* Ryff. addit, multos flauos reperiri. *i* Saxonia de fe-

de febrib.pestif. 37. k cinerei obscuri vt in felibus zibetum egerentibus, Salmuth. *l* lib. prop. & ex eo VVittichius. *m* 17. de rerum var. 97. *n* Richardus. & Lonicerus. *o* de peste, & ex eo à Bra. *p* interdum flauescens & subuiridis plerunque pullus, spadiceus, rauus, aut ex viridi nigricans, Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 191.

DE ODORE ET SAPORE.

CAPVT XXVI.

ODor huic nec gratus est, nec etiam ingratus, vt rectè Garzias *a*; quare omni odore destitui, asserit Lonicerus.

Saporem quod attinet, etsi Sarracenus *b* ex Garzia referat, saporem primo statim occursu haud iniucundum, sed diutius ore contentum, graueolens & hircinum quiddam resipere: attamen Cardanus *c* Scobem saporem vllum referre asserit; & Richardus, saporem illi nullum, vel potius gratum tribuit: & à Castro *d*, insipidum præfert.

a & Sarracenus de peste. *b* de peste. *c* lib. 17. variet rer. 97. & Lonicerus. *d* de morb. mulieb.

DE MAGNITVDINE & Pondere.

CAPVT XXVII.

VT verò figura & colore hi lapides differunt, sic etiam magnitudine, pondere & substantia variant: Etenim licet *a* magnitudine pares sint, pondere *b* tamen discrepant: quare alios aliis leuiores, alios aliis solidiores

videas. Et quamuis magni & exigui inueniantur, magni tamen rariores ſunt, & ab illarum regionum illuſtribus viris, Garzia *c* ſcribente, expetuntur ob id, quod eos valentioris facultatis eſſe, ſibi perſuadeant.

Syluaticus ſcribit quoſdam Pomum Arantiũ æquare, quæ magnitudo, Garzia monente, rara admodum & peregrina. Rudolphus II. Imperator, oui anſerini magnitudine, aut paulo maiorem habuit, Boëtio *d* teſte. Oui magnitudine corticoſum, ducentis coronatis à reducibus ex India redemptum, Ill. Baro à Bollwyl habuit. Refert Amatus *e*, oualis ferè magnitudinis, Ill. Dominam Beatricem à Luna, Venetiis à nobili Luſitano, qui apud Indos prorex fuit, centum & triginta aureis ducatis emiſſe.

Hîc lubet adponere, quæ Ferrantes Imperatus præſtantiſsimus apud Neapolitanos pharmacopœus, Anno 1 6 0 9. 1. Maii ad me inter cætera perſcripſit. Intellexi te ſcribere de Bezaar animali Indiæ quadrupede, quare de re profectò admiranda te monere volui: vtpote Cardinalem Burgenſem ex Hiſpania ad noſtrũ Summum Pontificem miſiſſe lapidem Bezaar (ſi ita eum appellare eum liceat) admirandæ magnitudinis, ponderis decem librarum, naturalem, non factitium, rotundum, cinereum, corticibus donatum, quemadmodum parui habent: non credo eſſe ex animali Bezaar, quod ſcribunt eſſe magnitudinis Capræ, ſed alterius animalis cornigeri multo maioris. Nec exiſtimes dictum lapidem

pidem manu factum & falſum eſſe,quemadmodum reperiuntur aliqui compoſiti ex puluere veri lapidis Bezaar,& radicibus eius herbæ,quę ab Hiſpanis vocatur Contra Hierua, ſimul iunctis cum Gummi Arabico : quæ herba multum prodeſt contra febrem peſtiferam, venena & quidem bono cum ſucceſſu exhibetur. Viſum ergo fuit de hac re te admonere, cùm mihi videatur res rariſsima, nihilominus vera, cuius rei teſtis ſum,&c. Sed ad rem.

Vtplurimum, ſcribit Gallus *f*, inſtar paruæ pilæ aut caſtaneæ magnitudine.

Maximi oui gallinacei amplitudinẽ vix excedunt,plerique vt oua columbarum,& exiliores reperiuntur *g*. Ludouicus Gyon *h* ex Theueto refert, vidiſſe ipſum Cairi apud Patriarchã Græcum, magnæ nucis magnitudine, quo ab Arabe capitaneo, Chriſtiano facto, fuerat donatus : addit, rem miraculoſam fore, ſi tantæ magnitudinis reperiretur. Nuce auellana paulò maiorem, rex Cochin inter pretioſa dona, maximi muneris loco, Regi Luſitaniæ in prima expeditione miſiſſe (qui omnîum primus à Luſitanis in Hiſpaniã illatus fuit) Amatus & Fragoſus ſcribunt. Verùm rectè Sarracenus, columellæ, aut glandis molem vtplurimum refert: ſic quoque alii *h* amygdalæ, alii fabæ magnitudinem æquant. At maiores,à regionis primatibus aſſeruantur,& quod maximè notandum,in maioribus potius dolus contingit.

Proditum eſt *i* illarum regionum venatores,

adeò peritos ac exercitatos eſſe, vt ex ſolo animalis intuitu, quænam magnum vel paruum lapidem geſtent, diiudicare poſsint: quæ enim maiores habeant, minus agilia & ſubtriſtia eſſe: quin imò ſi ex iis animalibus aliquod mortuum reperiatur, lapidem valdè magnum geſtare, indicium certum eſſe.

Pondere quoque variant, inueniuntur namque, qui quindecim & duodecim drachmas pendent, imò ponderoſiores adhuc reperiri ferunt: drachmarum quinque Garzias habuit: Syluaticus admonet, multò plures circumferri minores, vnciæ communis pondere minores, plus minúsve. Verùm drachmæ vnius, ſcrupulorum duorum, & drachmæ dimidiæ pondo reperias: imò Hueblinus refert, ex Inſula Vaccarum adferri, quorum quindecim, viginti & plures vnciam vnam non ſuperent: in Goa verò & Cochin, vnius vel duarum drachmarum, & etiã ponderoſiores haberi.

Quod verò horum lapidum magnitudo & pondus variet, nemini mirum videri debet, ſiquidem non ſemper eadem materiæ quantitas, ex quibus lapides hi generantur, in omnibus animalibus colligitur: nec quoque eorundem prorſus idem auctionis tempus exiſtit. Etenim à materia copioſiore, maiorem, à pauciore, minorem procreari neceſſe eſt. Sic cùm lapides hi per materiæ acceſsionem in animalis ventre augeantur, prout longiore, breuioréve temporis ſpatio in animali ſubſiſtunt, maius minúsve

incre-

incrementum acquirunt. At magnitudinis,ſeu augmenti huius metam quandam eſſe, ratio ſuadet: ſin ſecus,in immenſum excreſcere poſſent: quæ ſanè meta, à maiore vel minore latitudine loci in quo gignuntur,dependet. Quare & pondere varient oportet: quamuis huius varietatis cauſa,in eorundem ſoliditatem quoque referri poſsit, cùm horum aliqui ſubſtantia ſint denſiore, ſiue materia compactiore, aliqui minus denſa, iuxta maiorem vel minorem caloris in eorum materia actionem:idcirco Orientales, Occidentalibus ſolidiores ſunt. Poſſe tamen in vna eademq́ue regione, alios aliis ſolidiores eſſe, ex Serapionis ſupra adducto teſtimonio, probari poteſt, dum aſſerit, horum lapidum quendam in India eſſe multæ humiditatis, leuem ac mollem, molliciei ſine ſuperfluitate; quam humiditatem & mollitiem ad tactum, Syluaticus minorem duritiem & ſiccitatem interpretatur, cùm lapides omnes in genere duri & ſicci ſint.

a Ryff.phar. *b* Salmuth. *c* ex eo VVittichius: Ryff reform. item Cæſalp. de metallicis. *d* lib.2. de lapid.cap. 191. *e* 2.in Dioſc.enar.39. *f* de febr.peſt.tr.1.cap.29. *g* Cæſalp.de metall. *h* lib.5.diuerſar.lect. cap.13. *i* Syluat.p.87. k Acoſta, Salmuth, Ryff.

DE PRETIO LAPIDIS.

CAPVT XXIIX.

CVm magnitudine & pondere lapides hi non conueniant,& de ſucceſſu eius miraculoſo,mira prædicentur,mirũ non eſt, ſi

vno eodemque pretio non veniant. Quare, Monarde referente, horum pretium variat; apud Calecutos namque tam ingens pretium, vt legitimus lapis coronatis aureis quinquaginta, perinde atque Hiſpali æſtimetur: & Garzias *a* ſcribit, vnum drachmarum quinque, in Luſitania ſexaginta quatuor aureis Luſitanicis (qui Cluſio monente, vndecim Vngaricis æquipollent) veniſſe: Et Amatus, vt ante quoque monuimus, vnius meminit, qui 130. aureis ducatis emptus fuit.

In Goa & Cochin, pro vncia, viginti, & vigintiquinque Taleri, aliquando plùs, aliquando minùs perſoluuntur, prout vel pauciores, vel plures vnciam conſtituunt: Lapides verò vnius vel duarum drachmarum, & etiam maiores ſeparatim venduntur, ita vt Æthiops albus, Ethnicus, Turca aut Iudæus, pro eleganti lapide, quinquaginta & centum Taleros faciliùs perſoluat, quàm Luſitanus, Venetus, aut Armenus, quemadmodum Hueblin ex relatu Hyrüſz, ſcribit. Quare rectè Iordanus *b*, raritas, & inſani, qui in emendo fiunt, ſumptus, ſolis Regibus & Imperatoribus ferè vernas fecit, idcirco ad viliora nobis migrandum erit.

Et Linſcottus *c* ſcriptum reliquit, in Inſula atque vrbe Macau, ditionis Chinenſium, lapidem hunc per Maſas vendi, & quamlibet Maſam Bezaris, duobus tribúſve ducatis venire, prout magnitudine & bonitate excellunt. Et Boëtio *d* anno 1600. ſolet ad pondus in inferiori Germa-

Germania drachmam vnam pendens Orientalis, duobus Ducatis vendi, in Germania superiori quatuor: Occidentalis verò, dimidiato pretio: dum magni sunt, quia rari & à Principibus ad ostentationem desiderantur, ad libitum venditoris pretium intenditur.

a ex eo VVittichius. *b* de peste tract. 3. cap. 9. *c* 2. part. Indiæ Orient. cap. 27. *d* lib 2. de lapid. cap. 194.

AN LAPIDES HI adulterentur.

CAPVT XXIX.

CVm de lapidis huius successu miraculoso, & quasi remedio ad omnes grauissimos morbos conuenientissimo, multi multa (at quam rectè haud scio) prædicarint, mirum non est, si lapidis huius dignitas & pretium creuerit: ita vt etiam, ob spem lucri, lapides plures, arte ad naturalium imitationem conficiantur.

Si enim Serapionis *a* tempore, lapides multi & quidem naturales reperti fuere, lapidi Bezoari similes, qui tamen proprietatibus & effectibus huic non correspondebant, quã ob causam, vt idem asserit, multi errarunt, quis mirabitur auaritia & malitia hominum crescentibus, si dixerimus hoc seculo artificiales pro naturalibus obtrudi? quam ob causam Bezaaris vsus (de vero non loquor) non modò inutilis, sed etiam periculosus euasit.

Quare dicimus cum Augenio *b*, verum & ge-

nuinum, non modò admodum rarum, ſed rariſſimum eſſe: ideoque Medicis ſedulò inuigilandum (modò eius vſum planè neceſſarium crediderint) ne ab hominibus improbis, qui deſiderio lucri ſæpiùs vnum pro altero vendere ſolent, decipiantur: cùm & Matthiolus aſſerat, ſe iam dudum plures lapides ſimiles vidiſſe, ſed an veri, an adulterati ſint, ſe neſcire: imò, ſi Serapionem & Rhaſin conſulat, non videre ſe, cur lapidem hunc legitimum eſſe probet. Adauget ſanè difficultatem, quod in ipſiſmet regionibus, in quibus lapis Bezaar ex animali colligitur, tales arte conficiantur, ita vt dolus difficulter, niſi lapis comminuatur, detegi poſsit. Quare meritò Baccius *c* veretur, ne Arabiæ vel Orientis mercatores auaritia ducti, arte quadam adulterent, & colore quodam obducant, quemadmodum & aliis rebus Chymicis vſuueniat: & ſæpè, addit, falſos, ſi frangantur, fruſta dura terræ coctæ, aut gypſi more, relinquere, qui tamẽ pro Orientalibus & precioſis vendantur.

Ad ſententiæ noſtræ confirmationem faciũt, quæ Monardis *d* habet, inquientis, tam multos adulterinos aduehi, vt ex centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipſimet Indici ſcriptores fatentur iſtic multos adulterinos conflari. Nam Ioſephus Acoſta *e* ſcribit, Indos vbi lapidis huius vſum commendatum cognouere, ſtatim arte multos confeciſſe, & pro veris falſos ad alias regiones tranſmiſiſſe: Guidonem à Vazare ciuem Hiſpalenſem, qui totũ nouum orbem

orbem perluſtrarat, præſertimque Chinę regionem, affirmaſſe, retulit Monardis, & ex eo Syluaticus, Indiæ populos falſos lapides Bezaar componere ſolitos fuiſſe. Cuius rei etiam Chriſtophorus Acoſta *f*, vt infrà oſtendemus, nos admonet.

His addit Syluaticus *g*, quis eſt, qui Italicorũ ingeniorum ſummam acutiem, & excellẽtiam cognoſcat; quid item, quantumq; auri ſacra fames, mortalia pectora cogat, ſciat; qui ſimul etiam non credat, & in Italicis regionibus adulteria hæc eadem frequentiſsimè committi, horumq; lapidum numerum inſignem aſtutè ſatis confici? Perſuadere hoc poteſt facilimè quemque, lapidum huiuſmodi quãtitas in Italia propemodùm infinita, vnà cum vili eorundem pretio: hæc ille.

Quæ ſanè haud dubiè, Herculem Saxoniã *h*, Patauinæ ſcholæ profeſſorem, mouere, vt huic lapidi parum tribueret: dum admonitionis cauſa, inquit: lapidi Bezoartico, ſiuè Bezoar, ſiuè illum intelligamus, quem in ventribus animaliũ inuentum tantopere celebrant, ſiue cerui lacrymam, parum confido: magnatibusque ac principibus conſulo, ne in eo tanti coemendo ſint vſque adeò faciles. Nam talis eſt impoſtorum verſutia, vt arte fabrefactum lapidem, nullius frugi, viginti, quadraginta, aliquando pluribus coronatis, venundare ſoleant. Ego certè, addit, non abſque cauſa hunc parui pendo, qui toto eo tempore, quo Venetiis medicinam feci, ipſo fre-

quentiſsimè vſus, & eo quidem optimo credito, vtpote huic vel alteri Senatori Veneto, à maximis Principibus dono dato, aut religioſis Frãciſcanis habito, quem ex Indiis orientalibus delatum, aſſerebant ſe manibus propriis ex animalis ventre extraxiſſe: nullum tamen inueni fructum, neque ſudorem inſpexi illum ſalutarem ab his tantopere decantatum, ſed lethalem tantum ac diaphoreticum: quam ob cauſam præſenti tempore, illius vſum prorſus intermiſi, & cæteris prætermittendum ſuadeo: hæc ille. Fatear ſanè oportet, me hactenus ſæpè vſum hoc lapide, ſed nihil laude dignum præſtitiſſe, ſed pleroſque ex eius vſu attonitos redditos animaduerti.

Quare cum Franciſco Valleſio *i*, Regis Hiſpaniæ Medico cubiculario dicimus, vereri ne omnes ſint falſi (licet ſecus Solinandro *k* videatur; qui Bezoaris lapidis probatiſsimi nobis ſemper copiam eſſe, aſſerit) inprimis cùm etiam nunc apud Germanos, horum lapidum, præſertim occidentalium copia reperiatur. Nam vnde quæſo earum tanta copia nobis ſuppetit? cũ Indici ſcriptores atteſtentur, potiſsimum Garzias, tanto in precio apud Indos haberi, vt neceſſum ſit omnes ad Regem eius regionis, in qua generantur, perferri, ita vt non ſine difficultate inde haberi poſſunt. Imò teſtantur Indos magnates eos ſibi reſeruare, & aliis magnatibus pro ſplendido munere dono mittere.

Adde inſuper, quòd in vnius ſolius animalis

ventre

ventre (in Oriente dico) duo, tres, vel etiam quatuor tantùm lapides reperiantur: licet Petrus de Oſma in Peru, nouem ab vno animali ſe extraxiſſe ad Monardem ſcribat: nec ſemper, eodem referēte, in dictis animalibus reperiuntur: quare eorum copia eſſe non poteſt. Cùm enim morbus quidam ſit lapis, in animalis cuiuſque ventre, aut alia parte genitus, ſiue potiùs quidpiam à morboſa cauſa genitum, omnia & ſingula illa animalia, in eundem affectum perpetuò incidere, auctore Syluatico, dici non poteſt. Quòd verò lapis hic à morbo dependeat, Chriſtophori Acoſtæ *l* teſtimonio comprobari poteſt, dum aſſerit, animalia illa, ob lapidem inſigniorem, ventri ipſorum incluſum, mori, & mortua à venatoribus reperiri, & ex mortuis lapides extrahi. Idem teſtatur, venatores, dum ea inſequuntur, ex lento & pigro inceſſu, cognoſcere, quænam lapidem maiorem habeant, quod ſanè argumentum, non omnia prædicta animalia, perpetuò lapidem in ventre habere.

Accedit, quòd ea animalia à venatoribus maxima cum difficultate capiantur, Monarde his verbis atteſtante: Indiani hæc venantur, interficiunt armis, laqueis & per inſidias: adeò enim ferocia ſunt, vt aliquando venatores interimãt; agilia enim ſunt & ſaltu veloci. Hinc veriſimile nobis fit, hoſce lapides adeò numeroſos eſſe nõ poſſe. Rectè ergo Gallus *m*, inquiens, bene animaduertant ii qui ſe Medicos eſſe profitentur, praximq; exercent, ne à fucatis lapidibus deci-

piantur:

piantur: vidi enim quandoq; talem mixturam adeò cautè concinnatam, vt ab optimo & genuino vix diſtingueretur, quemadmodum duo fuerunt quos Veſpaſianus Gonzaga, dux Sablonetæ ab aula Cæſaris detulerat, à qua quidem mixtura quamplurimi ignari Medici fortaſſe decepti fuiſſent, niſi rectè omnia perpendiſſent, forte etiam magnanimus hic Princeps deceptus fuiſſet, niſi periculum de illa mixtura diligentiſsimè fieri curaſſet: quare ipſi errorem manifeſtè oſtendit, vt qui me prius in genuino dignoſcendo exercueram, in quamplurimis maioribus quos nactus eram, à Luſitanis etiam edoctus, præſertim ab eximio Artium & Medicinę Doctore Damiano Dias in Piſano Gymnaſio Practicam profitenti, dum me febre maligna & peſtilenti grauiſsimè laborãtem, & ab omnibus iam deploratam, vnico illo præſidio, ingenti omnium admiratione, me à faucibus orae anno 1587. eripuit, reipſaque & ipſum Bezaar & eius virtutem omnibus notis & numeris ex ipſo cognoui. Quare ſcitu planè neceſſarium, quomodo lapides hi adulterentur; dein, quæ lapidis veri notæ ſint, quibus've ſignis à falſis diſtingui poſsint.

a cap.386. *b* de peſte. *c* de gemmis. *d* lib. ſimp. ex India Occid. cap. 34. *e* lib. 4. hiſt. natur. cap. 42. *f* de medic. ex India Orientali cap. 21. *g* de lap. bezaar. *h* lib. de plica cap. 59. qui lib. de febrib. peſtifer. cap. 37. hæc habet: Si lapis reperiatur probus, etiam mihi probatur. *i* lib. 4 meth. med. cap. 2. k lib. 2. conſil. 60. *l* cap. 21. *m* de feb. peſt. tr. 1. cap. 29.

QVO-

QVOMODO ADVLTErentur.

CAPVT XXX.

QVòd falſi conficiantur non ſolùm ab Indis, verùm etiam à Iudæis, certum eſt: ſed quomodo, quáve ratione, & cuius rei admixtione, non ita conſtat. Indos etenim inueniri, qui ex maſſa quadam adulterinos conficiant, Monardes *a* refert: aſſerens, illos tamen legitimi binas notas, laminas ſcilicet & puluerem imitari non poſſe. Et Fragoſus *b*, idem de Indis refert: paleam tamen vel puluerem, qui intus contineatur, exprimere non poſſe, ex quo adulterium agnoſcatur. Sunt qui ex lapidum fragmentis & pice artificiosè iunctis, veris ſimiles confici, & pro veris vendi ſcribant.

Quare modum, quo adulterati conficiantur, Chriſtophorus Acoſta *c* plenius expreſsit: vtpote ex creta, cineribus teſtarum oſtrearum, ſanguine ſicco & lapidibus Bezahar minoribus ſubtiliter contuſis, & cum aliquo liquore ſibi incognito, ſimul diligenter incorporatis, ita vt naturales & veros æmulentur: & quia maiores minoribus, veluti maioris efficaciæ præferantur, idcircò eius magnitudinis efformare, ex qua plus vtilitatis ſperare, dolumque melius tegere poſsint. Idem *d* alibi aſſerit, ita artificiosè confici, vt etiam exercitatiſsimi, lamina externa inſpecta decipiantur, & niſi frangantur, à vero & naturali diſtingui non poſsint, & tales ex Or-

ex Ormuz, Malabar & colonia Cochin dicta, vbi Regia eſt, deferri. Quare Cluſio ad Garziam, & ex eo Fragoſo, auctoribus, Vlyſsibonæ mercatores licet magni æſtiment, ea tamen conditione vendere nolunt, vt emptor periculum faciat, an legitimus ſit. Imò conſueuere iſti nebulones Cinabarim *e*, Antimonium, Argentum viuum, ignis artificio variè compingere, conglutinare, tingere, & exſiccare, vt verum Bezoar æmuletur. Quis quæſo lapides ex creta, calce, oſtrearum teſtis, & ſicco ſanguine confectos (vt ex Acoſta meminimus) taceo ex Cinabari, Antimonio, Argento viuo & ſimilibus confectos, nocentiſsimos & lethales eſſe non dixerit?

Sic & Hyruſz, cuius ſæpius meminimus, ipſi Hüeblino, Medico eximio retulit, dum in India viueret, in ſuperiore Cochin fuiſſe diuitem Iudæum, Moyſem Villelam nomine, qui ex paruis lapidibus Bezoardicis, magnos duarum & plurium vnciarum pondere conficiebat, & magno pretio vendebat: paruos in puluerem comminutos, peculiari quadam aqua glutinoſa, pro ea quà volebat magnitudine compingebat. Sed tales ab iis, qui nouerant, & probarant, emptos non fuiſſe: nec ipſum potuiſſe ex Iudæo, licet ſingularis eius amicus foret, conficiendi modum intelligere.

a lib. de lapid. bezaar. *b* de aromat. tract. 1. cap. 10. *c* lib. ſimpl. Indiæ Oriental cap. 21. *d* eodem lib. cap. 66. de Manna. *e* Ryff. pharmac. reſtaur.

QVI-

QVIBVS NOTIS, SIVE SIGNIS LEGITIMOS COgnoſcere, auctores doceant.

CAPVT XXXI.

CVm ergò conſtet lapides hos adulterari, omnino neceſſarium eſt legitimi notas cognitas habere, quas tamen non ita tuto proponi poſſe, Saxonia *a* aſſerit: imò ferè impoſsibile eſſe Syluaticus cenſet, quia talis tantaq; ſit impiorum hominum auaritia & aſtutia, quorum ingenia auri deſiderium tantopere acuat, vt lapidis iſtius omnes conditiones naturales, tam externas quàm internas, perbelle adeò imitentur, vt ferè diſcerni non poſsint. Nihilominus tamen conuenit, Medicos hac in re diligentes eſſe, cùm ſæpiſsimè iſtorum lapidum adulteratorum vſus nocentiſsimus eſſe poſsit: præterquam enim, quòd ea facultate careant, cuius potiſsimum ob cauſam vſurpantur, Alexipharmaca nimirum: verũ etiam propterea, quòd in iis conficiendis, ea, quæ maximè nocere poſſunt, aſſumuntur. Attamen cùm varii modi, adulterinos à legitimis dignoſcendi, inuenti ſint, notas omnes, quas apud auctores reperimus, ordine referemus: at quantum ad rei veritatem inueniendam valeãt, & quantum iis fidei ſit tribuendum, omni diligẽtia perpendendum erit.

Deſu-

Desumuntur autem notæ à diuersis:à forma: à laminis: ab interiore cauitate: à pondere: à commistione cum calce, vel etiam tinctura: ab euanescentia in auram carbonibus si iniiciatur: à flatu, friabilitate, liquatione & dissolutione in aqua: ab infectione dentium, & à collisione ad dentes: à probatione cum acu facta: à lapidis fragmentis: à magnitudine: à vomitu: & denique ab experientia, periculo videlicet in bestiis facto.

A' forma: ex sola forma veros à falsis discerni posse censuit Baccius *b*: eos enim qui formam renum, aut oui columbini æmulentur, exterius læuigati, & expoliti sint, falsos esse.

A' laminis seu corticibus: cùm omnes, modò veri sint, corticibus *c* multis sibi inuicẽ incumbentibus ceparum instar constent: quamuis alii *d* aliis pluribus, aut paucioribus tunicis præditi sint: sic etiam alius *e* alio durior, compactior, vel laxior sit. Attamen Monardes *f* notas duas ponens, legitimũ dicit, si læuibus & quasi expolitis laminis constet, & si exteriore sublata, ea quæ subest, multò splendidior conspiciatur. Hinc *g* glabrum leuem splendore coruscantem commendat *h*.

Refert Syluaticus, Paulum Cigalinum, qui multos lapides Bezaar diligentissimè obseruarat, maximam fidem tribuisse, si tunicæ omnes siuè laminæ, haud minùs interiores, quàm exteriores, vbi pollice tenuissimum quẽdam puluerem detersérimus, leuissimæ omnes, tersissimæ *i* ac

mæ *i* ac ſplendentes ſeſe offerant:quas verò impoſtor confecit aſtutè, præter exteriorem reliquas eſſe aſperas, & ſplendore deſtitutas, quod læui tunicæ arte alia adnecti non poſsit.

Iam verò quatuor hîc opiniones inuenio: aliis laminam exteriorẽ ſplendentem: aliis hanc rudem: aliis ſecundam ſplendentem: aliis interiorem laminam rudem requirentes.

Verùm artificio ſplendentes reddi, Hueblin refert: naturales enim rudes eſſe & inæquales, quales ſunt illi, qui ex veſica humana eximuntur, Baccius auctor eſt *k*. Idemque addit, artificium ex politura cognoſci, falſos enim læuigatos & expolitos exterius eſſe.

Lacunæ, legitimus, læuis, ſplendens, ſquamoſus, ex plurimis ſquamis, quarum tamẽ prima minùs læuis aut ſplendens & friabilis: & Iordano, bonitatis argumentum, ſi ſuccedens pellicula, vel lamina ſuperiore ſplendidior ſit: & *l* Paræo, ſi laminæ, quæ primam ſequuntur, clariores & ſplendidiores appareant.

Contrà Saxonia *m* refert Luſitanos ſcriptores aſſerere: ſi cortex interior ſit rudis, probi argumentum eſſe: ſi verò ſit politus, ſicut exterior, ſophiſtici argumentum eſſe. At Boëtio *mm* cõſtat ex tunicis ſiue cruſtulis politis interdum & ſplendentibus, ſemper magis iis quæ ſubeũt: nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim parte & reliquas complectente, vt in veſicæ & renum calculis videre licet.

Lubet & adponere ea, quæ Hueblinus ex

quodã Hyruſz nomine de falſis cognouit: Falſi corticibus deſtituuntur (cùm impoſsibile ſit cortices arte conficere) cauitatem in centro habent, in qua lapillus aut fructus alicuius granũ, cum puluere continentur: eiuſmodi plures ſe vidiſſe aſſerit, cùm Indiani tales certis compoſitionibus conficere ſoleant, emptoribus non concedentes, vt periculum faciant corticésne habeant, aut veri ſint. Subiungit, Indianum quendam Ethnicum Goa in ædes ſuas detuliſſe lapidem Bezaar trium vnciarum, Andrea Marco primario mercatore præſente, quẽ cùm dictus Marcus falſum agnouiſſet, eum mallei ictu in fruſta comminuiſſe, Ethnicum verò auffugiſſe: hæc ille. Sed quod Baccius ſcripſit, has laminas ſi frangantur, aureos fulgores, ſiue aureas ſcintillas emittere: id præterquam quod à nullo ex ſcriptoribus, qui eas regiones perluſtrarunt, animaduerſum eſt: à nemine etiam aliorum, id obſeruatum fuiſſe legimus.

Ab interiore cauitate, quam alii veris, alii falſis tribuunt. Communis ſententia eſt, legitimos & minime adulteratos, in meditullio concauos eſſe, vt notat Monardis *n*, nullum cor *o*, aut matricem habere: vt aquilinus *p*, quem aëtitem dicunt: & hanc ſecundam facit & primariam notam, Monardes *q*, ſi interius concavus & puluere eiuſdem *r* cum lapide ſubſtantię, plenus ſit: quem puluerem *ſ* ab interiore lamina receſsiſſe volunt, & iiſdem *q* viribus præditum: quare maximè *r* commendatur, atq; ipſi etiam lapidi

lapidi præfertur: quo puluere falſi, Fragoſo etiã teſte, carent.

Alii paleam in concauitate repertam, pro ſigno probi habent, vt Fragoſus: etenim circa paleam tenuiſsimam, quæ inueniatur, ſi lapis conteratur, concreſcere, Garzias *t* tradit: vel circa feſtucam laminatim, vt Paræus. Sic Acoſta, in meditullio ſemper aliquid reperitur, ſiue parvum *u* cinereum granulum, aut herbam ſiccam conglobatam, aut paleam tenuem: & Richardus, plerunque dum frangitur, cauitas in medio apparet, in qua vt plurimum feſtuca paleæ reperitur. Sunt qui paleam in falſis reperiri velint & qui falſis cauitatem tribuant, vt paulo ante ex Hüeblino monuimus: contra Cæſalpino, adulterati, ſi frangantur, in meditullio nec cauitatem, neque paleam, ſed aliquid aliud, habent. Hinc Saxonia *x*; addunt probum cognoſci, ſi lapis frangatur, ſi in meditullio puluis reperiatur: ſi verò granum, feſtuca reperiatur, ſophiſticum. Ego, addit, inueni aliquando, quos exiſtimaui omnium præſtantiſsimos, & tamen in meditullio folia exſiccata reperiebantur: quare mihi perſuaſi, hoc ſignum non concludere: ratio, quia congeritur in ventre animalium poſt alimentum aſſumptum: aſſumunt autem varia alimenta. Itaque fieri poteſt, vt huiuſmodi materia in ventriculo concreſcat, circa folium, ergo non concludit argumentum: hæc Saxonia.

Quare Monardes *y* aſſerit, ſe vidiſſe confringi quendam, ad obſeruandum an legitimus eſ-

ſet, & laminis conſtaret, ſed in centro ꝫ granum, aut ſemẽ quoddam repertum, ſuper quod Indus impoſtor lapidem formarat. Sanè & ego duos vidi, in quorum altero phaſeolus exiguus repertus, in altero nucleus Myrobalani Indi forma, vtroque tamen lapide, magno cum ſucceſſu ſe vſos teſtabantur. Sic Ioſephus Acoſta in Occidentali nucleos Pini Caſtellani, vt infrà capite, de lapidis Occidentalis generatione plenius monebimus, obſeruauit.

Sanè diuerſa hæc, quæ de re huiuſmodi hunc in modum affirmata audiuimus, contraria inter ſe non eſſe, & omni ex parte poſsibilia, Syluatici eſt opinio. Nam cum primum dicti animalis calor internus in lapidis materiam agere incipit, ſi is intenſus fuerit, & materia non multa, hæc maximè exſiccatur. Addita deinde ad lapidis auctionem alia materiæ portione, hæc quoque ab eodem calore aduritur & exſiccatur: óbque propinquitatem prior iam valdè exiccata, magis adhuc exiccatur, & in puluerem tandẽ, vt reducatur neceſſe eſt: cauitas propterea formata remanet. Sed ſi craſsioris illius herbæ partis quidpiã, quod durius ſit, in prima elaborata materia eſſe contingat, illa ob craſsitiem multam, in lapidem & puluerem verti non poteſt: cui cùm ſtatim alia tunica addatur, & huic alia conſequenter, caloris actione ad vltimam internam partem amplius non perueniente, illa herbæ portio, eo in loco conſeruatur. Quod idem ſi palea aliqua, acus, ferrum, pineus, aut tale aliud quid-

quidpiam ab animali manducatum fuerit, eo tempore, quo lapis ſui ortus initium ſuſcepturus eſt, facillimè eueniet. Confirmatur hoc exemplo lapidum, qui in hominibus concreſcunt, in quorum medio interdum acus, fęſtuca parua, aut quid ſimile reperitur. Syluaticus, acum ſemel obſeruauit: ſemel etiam cordæ fidicinæ portiunculam in veſicam, per penem, in quem imprudenter immiſſa fuerat, irrepſam. Hoc in eo lapide, qui in animalis ventriculo concreſcit, euenire facilè concedes, cùm in hoc alimenta quoque craſsiora, moram longiorem trahant: & quod animal ex ruminantium genere eſt. Quod verò Garzias dixit, tenuem paleam ſemper in lapidis Bezaar meditullio reperiri: id, vt aliqui cenſent, abſolutè non enunciauit: ſed de his tantum quos in Perſicis animalibus genitos, obſeruauit.

A' pondere: ſi pondus illi leue ſit, perfectioni attribui, tradit Richardus *aa*: contra verò Linſcottus *bb*, quo maior & grauior, eò nobilior, carior, & efficacior, eiuſdem cum aliis lapidibus duritiei, minus tamen ponderoſus.

A' commiſtione cum calce & tinctura, & euaneſcentia in auram, ſi carbonibus iniiciatur, Lapidem, vt refert Chriſtoph. Acoſta *cc*, lingua humectatum, vel calci, vel muro parum affricant: vel calcis pulueriſatæ parùm volæ manus indunt, & lapidem nonnihil affricant: quod ſi probus ſit, calcem colore viridi eleganti ſubitò inficit: ſi verò adulterinus, calcem tali colore non

tingit,& si inficiat, obscurus magis est. Addamus & hæc ex Carolo Gallo *dd*: vnum (scribit) notatu dignum mihi monstrauit in hoc tam insigni lapide famigeratus ille Doctor Lusitanus, Damianus Dias professor Pisanus, quod & ipse à mercatoribus deprehendit,qui ex Indis illum deferunt,id autem est quod ipsi calce lota & extensa in syluestri manus parte mox exsiccata ducant lineam huiusmodi lapide super hac parte, & vbi colorem cæruleum linea illa proferat, certum & indubitatum indicium optimi & genuini Bezahar mercatores Lusitani hoc esse attestantur. Vel vt Boëtius: si calce viua aqua admista vngatur lapis, ac illa paulo post flauescat, legitimum lapidem multi iudicãt: alii chartam creta fricãt, deinde supra cretam lapidẽ fricant, si fricationis linea viridis appareat, legitimũ lapidem arbitrantur. Sic Rauwolfhius *ee*,inter cętera veri lapidis signa,certissimum hoc ex mercatore didicit:si portio calcis viuę,& huius lapidis puluis,aqua addita ad pultis formã,diligẽter misceantur, & exsiccari sinantur: postmodum in puluerem redacta, si flauescat, ex Persia allatus & legitimus censetur: si verò albus, pro falso habetur. At à Castro *ff* aliam notam addit: si lapidis puluerem cum calce & aqua misceas, colorem ex pallido virentem referet, & si carbonibus accensis iniiciatur, in auram penitus euanescere asserit. Sunt qui calcem,in vola manus, cum aqua dissoluant, dein lapidem affricant, quòd si colore subcroceo eandem tingat, verum

verum probumque aſtruunt. Paulò aliter Lonicerus, qui pro tertia nota hanc poſuit: ſi lapis hic ſputo, aut aqua ſoluatur, & per pannum lineum album coletur, hicque colore tingatur, tunc bonus ac verus erit. At contraria eſt Baccii *gg* opinio, qui ſcribit, quando lapis hic cum ſaliua hominis manus palmæ affricatur, ſi ibi tincturam, vel maculam quandam relinquat, falſi notam, à vero enim Bezoare minimè fieri: & Ryffii reform: dolus cognoſcetur, ſi parum humectentur & manui affricentur, tunc colorant.

A' flatu: Mauritani, ſcribit Garzias *hh*, lapidem manibus comprimunt: deinde ſpiritu inflant: quòd ſi aër permeet, adulterini indicium eſſe volunt. Paulò plenius Chriſtoph. Acoſta: ſi pugno firmiter includatur, ita vt ſpiritus inflatus alibi quàm per ipſum permeare nequeat, probi ſignum: quòd ſi falſus ſit, ab vna parte fractus, & ſpiritu inflato, hic per aliam partẽ trãſit. Et Parȩus, alteram notam probi tradit, quod digitis cõpreſſus, flatu oris, bubalini corii inſtar, infletur: nam ſi flatus perrumpit, nec in eius denſitate perſiſtit, pro adulterino habetur, cuiuſmodi multi ad nos importantur.

A' friabilitate, liquatione, & diſſolutione in aqua: Etenim bonum comminutum ſcintillare, alabaſtri modò facilè abradi & limari poſſe, & ore detentum in liquorem abire, aſſerit Iordanus *ii*. Verùm ſquamam primam friabilem, dicit Lacuna: Richardus verò ſcribit, licet extrin-

ſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi rumpitur, fragilem tamen ac poroſum apparere, ſine aliqua arenoſitate, & ſi inter dentes ponatur, diſſolui, ac ſi panis cruſtula eſſet. Sic alii *kk* eum laudant, qui diutius in aqua maceratus liqueſcat. Boëtius *ll* etenim hæc habet: leuis eſt hic lapis & blandus, vt alabaſtri modo abradi poſſit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam facilè liqueſcat. Contrà Hûeblinus, qui tres præcipuos & certiſsimos probandi modos recenſet, primum tradit eum, ſi aquæ bullienti iniiciatur, vero lapidi nihil obeſſe, ad adulterinum molleſcere & diffluere.

Ab infectione dentium: Cæſalpinus *mm* aſſerit, experientia compertum, ſi lapis verus ſit, & ſyncerus, dentes eorũ nigreſcere, qui hauſerint, ideo cauere, cùm deuorant, ne medicamentum dentes attingat, cochleari inter fauces demiſſo: & hoc ſignum eſſe, vim aliquã deleteriam continere, vt ſoleant alexipharmaca.

A' colliſione ad dentes: Hüeblinus, pro tertio probandi modo tradit, ex relatione mercatoris Hyruſz nomine, qui in India aliquando vixit, & plures lapides Bezoar coemit, hac potiſsimum probatione vſum: lapidem dentibus anterioribus alliſiſſe, quod ſi ſonum clarum parui ſilicis inſtar ederet, pro genuino habuit: falſi ſiquidẽ, ſonum obtuſum inſtar rei putris, & mollis exhibebant. At Chriſtophorus Acoſta *nn* eos, qui concuſsi, reſonent, falſos aſſerit, quod in nigris obſeruetur.

Ab

Ab acu: iubet enim Hüeblinus acum ſumere, ad candelam accenſam candentem reddere, & lapidi infigere, quòd ſi ſubeat, aut lapis à calore mutetur, bullæ've excitentur, falſificati ſignum eſſe; & Cæſalpinus *oo* adulterinos deprehendi inquiunt, ſi ferro candente perforentur, calefacti molleſiant: ſynceris hoc nequaquam contingere. At Syluaticus refert, fuiſſe qui exiſtimauerint cognoſci adulterium, acu candente in lapidem immiſſo, ſi malè oluerit: eſt enim, addit, ſignum partem materiæ admixtam vri, ac fuligines tetrum odorem ſpirantes emittere: quod non contingit in germano & vero lapide.

A' lapidis fragmentis: ſi lapidis confracti fruſtula ſiue fragmenta admodum dura ſint, & terræ coctæ, aut gypſi more relinquantur, adulteratos eſſe, Baccius ſtatuit, & maximā adulterii certitudinem, cum eodem, Syluaticus concedit.

A' Magnitudine: Ioſephus Acoſta *pp* ſcripſit, aliquos Indiæ incolas voluiſſe, lapidis magnitudinem inſignem quæ communem eius magnitudinem nimis excedat, adulterium indicare: & ipſe Syluaticus *qq* huius lapidis excedentem quandam magnitudinem, maius teſtimonium impoſturæ ſemper exiſtimauit.

A' vomitu: Grani vnius vel duorum pondere exhibitus, venenum euomi facit, quo experimento probatur, Cardanus *rr*.

A' periculo facto in beſtiis, & quidem dupliciter, vel veneno ipſis ſolum exhibito, vel prius foris applicato, & poſtmodum lapide hoc dato.

Quoniam Seplaſiarii *ſſ*, falſa & ficta pro veris ſæpe obtruſerunt, non aliter vænit, quàm periculo beſtiarum nece facta: duobus enim catulis aut felibus toxicum deleterium, aut venenum omnium deterrimum detur: deinde alteri ex catulis, tantulum pulueris eius lapilli ingeritur: ita fit, vt ſi alter ex catulis, cui antidotum nullum datum ſit, moriatur, alter incolumis euaſerit, lapidis integritas indicetur. Et Lonicerus *tt* pro ſecundo experiundi modo, ſcribit, alicui beſtiæ, vt gallo, columbæ, anſeri, aut homini exhibendum venenum: deinde huius lapidis puluerisati, & in aqua conuenienti diſſoluti, propinandum.

At Cluſius *uu*, ſic expreſsit: optimum ſolebant experimento deprehendere, quod hoc modo fiebat: filum toxico illinebant, (herbam baleſteram vocari aſſerunt Vlmus, Cluſius & Fragoſus, & ſuccum eſſe radicum hellebori albi Cæſalpinus loco cit. ſcribit) dein per canis, aut alterius animalis pedem, aut aliam partem, filum traiiciebant, filo in vulnere relicto. Canis ilicò ea ſymptomata habere incipit, quę eos, qui toxicum biberunt, comitari ſolent: cùm verò ſymptomata grauiora vrgent, & canis concidens deſperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abraſum, & aqua dilutum (grana aliquot cum aqua bugloſſæ, Vlmo) in os iniiciunt: nam ſi legitimus eſt, auxilium ex eo remedio animal ſentit: ſin minùs, adulterinus cenſetur.

Sed hodie mercatores *xx* examen id recuſant,

ſant,quaſi promiſsis reſpondeat.Hæ notæ ſunt, quas apud auctores reperi.

Lubet & Boëtii *yy* ſententiam adponere: Eligendi ſunt (inquit) qui ex capriceruis paſcua in montanis habentibus extracti ſunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt,eximuntur,viribus prorſus carēt, quòd herbis ſalutiferis non paſcantur, vt illi qui victum in montanis quæritant, & aromaticarum herbarum copia ſaturantur. Proinde Malacenſes vilipenduntur,Capriceruos enim in paſcuis ad lanienam alunt. Perſici verò in pretio ſunt, quòd in montanis degant. Præter hæc,lapidis ſubſtantia,color & forma diligenter examinanda eſt: nam ii laudantur maximè, qui è nigro ſeu rauo colore virides videntur,& quorum puluis ſubuiridis eſt. Deinde, qui ablata cruſta ſuperiore, inferiorem ſplendentem habent, ac in meditullio concaui ſunt ,aut arenam lapidi ſubſtantia ſimilem, ſed ad venena efficaciorem continent, quique præterea ad linguam aut in aqua liqueſcunt,nihilq́; arenoſum habent. Qui has notas habent,ſinceri,& Orientales iudicantur.Nullum tamen certius probitatis indicium, quàm ſi venenum homini, aut cani detur, & oblato puluere euadat. Quis enim montanum à paluſtri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari poſſe exactè dicuntur) diſtinguere melius quàm effectu, qui à tota lapidis eſſentia manat, poteſt?

a de febrib peſtif.cap.37. *b* de gemmis,eleganter formati ſunt, Ryff.reform. Syluaticus. *c* Hüeblin. Boëtius. *d* Sal-

d Salmuth.in Pancirol. *e* Ryff.reform. *f* lib.proprio, & ex eo VVittichius. *g* Gabelchofer in Baccium: leuem ſplendentem. *h* abſque ſapore, Heurnius de peſte: ex eo à Bra. *i* Cruſtarum ſplendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis ſigno habetur, Boëtius lib. 2. de gēm.cap. 194. k de gēmis: Ryff. reform.& Syluat. *l* de peſte tr. 3.cap.9. Gabelhof.& Ryff.reform. *m* de febrib.peſtif.cap.37. *mm* lib.2.de lapid.cap.191. *n* lib.prop. & ex eo Cluſius in Garziam: VVittichius: Syluaticus. *o* Salmuth in Pancirollum ex Monardi citat. *p* Iordanus de peſte tract 3.cap.9. & Gabelchofer. *q* Paræus & Fragoſus. *r* ex Monardi Salmuth: eiuſdem ſubſtantiæ, pollentium tamen virium, Iordanus de peſte & Gabelchofer. *ſ* Ryff reform. *t* Sarracenus, Linſcottus, Arthus. *u* bonus parte caua nucleum non habet, Paræus. *x* de febribus peſtif. cap. 37. *y* lib. proprio, & ex eo VVittichius. *z* Semen aut granum in meditullio, ſupra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit, Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 194. *aa* in epiſt ad Epiſcopum Strigonienſ. bonus leuis eſt, Paræus, Heurnius, à Bra, Gabelhofer, a Caſtro. *bb* hiſt. Ind. & Arthus. *cc* Syluaticus p. 100. ex Acoſta. *dd* lib.de peſt.tr.1.cap.29. *ee* ſui Itiner. part. 1. capit. 8. *ff* parte 2. lib.2. cap.5. de mulier. morb. *gg* ex quo Syluaticus. *hh* idem VVittichius, addens tales ex Perſia non eſſe: Syluaticus ex Garzia: Boëtius, Indos ſic probare ſcribit lib.2.de lapid. cap.194. *ii* Iordanus de peſte, tract.3. cap.9. & Gabelchofer. Paræus: Lonicerus: facilè frangitur, Cardan.17.var.rer.97. kk Paræus, VVittichius, Gabelchofer. *ll* lib. 2. de lapid. cap. 191. *mm* 2 metall 46. *nn* cap.21. *oo* 2.metal.46. *pp* lib.4 hiſt. indiæ cap.41. *qq* lib.de bezaar. *rr* lib.17.de variet.rer.cap 97. *ſſ* Bodinus theat. lib.2. *tt* in herbar. German. *uu* notis in Garziam & Vlmus de occultis in re medica proprietatibus lib 4. cap.5. idem Fragoſus, Cæſalp.de metallic. lib.2. capit.46. Ryff. in reformat. pharmac. Syluaticus ex Cluſio. *xx* Cæſalp.de metall. & Vittichius. *yy* lib.2.de lapidib.cap.191.

QVID

QVID PROPOSITIS SIGNIS TRIBVENDVM SIT, Syluatici opinio, & quibus ſignis in vero dignoſcendo Medicus vti debeat.

CAPVT XXXII.

ENarratis notis, quibus creduntur legitimi lapides ab adulterinis & factitiis diſtingui poſſe: nunc placet Io. Baptiſtæ Syluatici Medici Mediolanenſis præſtantiſsimi, de iis iudicium ſubiicere. Laudanda ſanè tot prudentiſsimorum ſcriptorum eſt diligentia, hæc omnia in hominum vtilitatem, cùm inuenerint & docuerint. Vereor tamen vel maximè, ne fruſtra hæc omnia contra impiorum hominum aſtutias fuerint iniecta tela, timeo etiam ne horum militum faces, paruipendant omnino ſceleſtorum technæ, ſuiſque in arcibus adhuc perſtent fortiſsimæ: noſque propterea in lapide Bezoar eligendo, longè minus tutò incedere poſsimus. Rationibus, ni fallor, moueor euidentiſsimis, cùm videam, ſeruatis etiam diligentiſsimè propoſitis regulis, fallaciæ & impoſturarum ſcopulos minimè poſſe nos ex toto euitare. Primoque non video, quid hæc proſint documenta ad illud euitandum erratum; quod in ipſius lapidis Bezoar electione, contingere poſſe facilimè, Serapionem admonuiſſe, diximus: lapides ſcilicet multos eſſe ſimiles lapidi Be-

Bezaar ſua natura, qui non habent proprietatem ſuam, nec approximant ei, in aliquibus operationibus, quod eſt in cauſa, quòd multi errent.

Formam hanc, vel illam, adulterii argumentum eſſe certum, verum non eſt: quando forma quælibet etiam elegantiſsima, in naturalibus iſtis lapidibus contingere poſsit. Eſt quidem ſine dubitatione verum, perfectas pulcherrimásque illas formas, ouum, lentem, oliuam, nucem iuglandem, aut tale quid aliud referentem, rariſsimè his lapidibus introduci: poſſe tamen contingere, experientia oſtendit.

Laminæ ſplendentes.) Quod Cluſius adulteratos lapides, laminas ſplendētes habere negat: equidem laminas, ſiue tunicas lapidis omnes & ſingulas, ſplendentes, quales in genuinis ſunt, effingi poſſe, difficile quidem, non tamen omnino impoſsibile eſſe nobis videtur. Quo deuenerit hoc tempore artificum induſtria, quàm mirandæ ſint in rebus fingendis aſtutorum hominum inuentiones, neminem ignorare puto. Adulterari gemmarum genus omne eum in modum, vt etiam ab his, qui impoſturas profitentur, difficillimè deprehendantur adulteria, apud ſcriptores gemmarios legimus. Quæcunque etiam de ſplendore, de ſoliditate & æqualitate corticis exterioris, de grauitate & leuitate, de laminarum ordine & identitate, déque lapidis ipſius ſubſtantia, Chriſtophorus Acoſta ſcripſit: & ipſe nihili prorſus facio. Sunt

hæc

hæc ſine dubio omnia & ſingula, genuini lapidis Bezoar, Orientaliſque pręſertim, admodum propria: poſſunt tamen ab ingenioſo impoſtore, arte talia fingi.

Quod adduxit Cigalinus experimentum, tunicarum lapidis tam interiorum, quàm exteriorum, pollice ſic detergendarum, vt puluiſculus abradatur tenuiſsimus, remaneantque nihilominus tunicæ ſplendentes: id & ipſe in his lapidibus, qui tunicis carent, ſed ſolidas habent internas partes omnes, non valere, exiſtimauit. Addo ipſe, verè poſſe etiam arte tales tunicas fingi, quæ etiam ſic abraſæ, ſplendeant nihilominus. Concauas illas laminas, quæ circa meditullium præcipuè ſunt, excipito, in quibus ſplendor & leuitas arte induci poſſe, vix crediderim: ſplendor enim & leuitas non niſi ex ſucco concreto & exſiccato, caloris medio, produci poteſt: quod in partibus illis internis, quibus ſtatim aliæ exiccandæ adiiciuntur, ſeruari poſſe ferè impoſsibile eſt, ſplendorque præcipuè, quare etiam internarum harum partium ſplendor, certius quodammodo ſignum apud nos eſt.

Et quod dixit Baccius, artificium cognoſci per lapidis elegantiam: cùm ſint naturales ruuidi & inæquales, vt qui ab hominis veſica extrahuntur, id ſua eiuſdem aſſertione reprehenditur, & ſine fide eſſe demonſtratur: qui cum aliis ſentiens, Orientales lapides eſſe elegantes, ſolidos & planos dixit: Occidentales è contrà ruuidos & inęquales. Dic tu, impoſtores vtriuſque

que generis lapides arte conficere, & quos voluerint conditiones vnicuique tradere. Nos verò lapides elegātiſsimos,ſolidos ac fermè ſplendentes ab hominis veſica, cùm fellea, tum vrinaria extractos vidiſſe, bona fide teſtari poſſumus. Proximis annis mulieris Illuſtris cadauer aperiri iuſsimus, in cuius veſica fellea, lapides plus minus quindecim inuenimus, formæ triangularis perfectæ omnes,valde lucidos & planè ſolidos, coloris flaui nigreſcentis, cum maculis nigrioribus hinc inde ſparſis: quos certè artificem ingenioſum ex induſtria tales feciſſe dixiſſes. Rariſsima res hæc eſt, fateor, ſed non impoſsibilis. Quapropter formas huiuſmodi adeò pulchras lapidis Bezaar, impoſturæ ſuſpicionem facere concedimus, non autem certum teſtimonium eſſe.

Cauitas.) Quod Cluſius ſcribit adulteratos lapides, puluerem in meditullio non continere, ſed granulum, aut ſemē aliquod, ſupra quod Indi illum confecerunt: id mea opinione certum non eſt ex omni parte ſignum: tale enim quidpiam ſine impoſtura in eis collectum eſſe poſſe,antea oſtendimus.

Commiſtio cum calce.) Quod Chriſtophorus Acoſta addidit,madefactum lapidem, calce, vel alio tentorio affrictum,ſi colore viridi ac florido tinxerit,genuini argumentum eſſe; ſi nullo,vel liuido,falſi: hoc etiam infidam habet certitudinem. Peruani enim viridem non habent colorem, ſed neque etiam omnes Orientales: quare

quare eorum tantum, qui virefcunt, fieri hunc in modum poterit exploratio. Quanquã etiam arte confectos, virefcentes lapides, frictione media, facilè fatis, poffe rem frictam tingere, eo perfuaderi quifque poterit argumento, quod artificiofi colores facilimè tingant res contactas. Experiatur hoc qui voluerit, remque fic fe habere inueniet. Color in rerum fubftantiam à natura introductus eft, eum in modum cum illa mixtus, vt nullo pofsit auelli ingenio, nullaque vi extirpari, cùm fint res ferè omnes coloratæ, folidæ fatis. Ab artificiofis color econtrà facillimè diuellitur, quia mixtio nôn fit naturalis, in qua ad minimas vfque, Ariftotele magiftro, vniuntur partes, fed partium potius quædam appofitu. Quibus quidem iifdem argumentis & explorationi fides adimitur, quam Baccius fieri docuit, fricto lapide in planta manus cum faliua madefacta.

A' flatu.) Modus quo cognofci pofsit lapis adulteratus, hic propofitus fuit; manibus lapidem effe comprimẽdum, deinde fpiritu inflandum: nam fi aër aliquis permeat, adulterati lapidis indicium effe volũt: fin minus, genuinum illum effe dicendum. Sanè verò experimentum huiufmodi facere, impofsibile prorfus fuerit, nifi priùs ab vtraque parte apertus fuerit lapis: eius exterior tunica folida valdè cùm fit, & meatibus huiufmodi per quas aër inflatus permeare pofsit, omnino carens: quod Garziam, qui primus ingenium hoc in medium attulit,

non animaduertiſſe,ſatis miramur. Quin etiam huius obſeruationis medio, rei certitudinem aliquam habere nos minimè poſſe,non vno perſuademur argumẽto. In iis primum lapidibus, qui ſua natura dictis laminis, ſiue tunicis carẽt, ſuntque omni ex parte vnitim & ſolidè compacti (tales verò aliquos reperiri, nullus ſcriptorum exterorum negauit) vana eſt,& ex toto futilis exploratio huiuſmodi. In iis deinde, qui diſtinctas habent tunicas,ſiue laminulas, res eſt admodum incerta: quòd poſsint impoſtores laminulas illas arte ſic effingere, vnamque alteri tali glutinis genère, apponere, quod glutinis craſsities, aëri inflato, tranſitum ex toto impediat. Poterit hoc qui voluerit experiri. Neque item res hæc manifeſta adeò eſt, vt de ipſo experimento non dubitemus valdè:vel ſcilicet inflatum aërem per tunicas tranſeuntem, non benè percipientes:vel ſi eum percepimus,quod potiùs per ſpacium inter manus & lapidem exiſtentem, pertranſierit, dubitantes: Arctiſsimè comprimatur lapis in manu, & tamen tale ex neceſsitate remanebit vacuum, per quod ſubtiliſsimus ſua natura inflatus ſpiritus poſsit pertranſire.

A' diſſolutione in aqua.) Inter conditiones veri genuinique lapidis Bezaar, Serapio & Monardes,eam connumerarunt,(quam tamẽ hucuſque experti non ſumus) quod ſi in aqua diu detineatur,liqueſcere & in læuorem abire. Hoc ſi eſt,non dubito, quin lapidis veri Bezaar, certum

tum omnino ſit ſignum. Nulli namque alii lapidi quod ſciamus,aut legerimus,id euenit,Lemnia terra & Bolo Armena excepta. Quare ſi ex his lapidem aliquem, qui Bezaar ſimilis ſit, contingat: decipiemur quidem hac in exploratione, quia liqueſcet in aqua poſitus: ſed minus malum erit adulterium huiuſmodi, qui ex ea terræ ſpecie ſit confectus lapis, quæ & ipſa febribus aduerſatur malignis, fuitque hunc in vſum à grauiſsimis ſcriptoribus Medicis commendata. Quæque fuerit alia terræ lapidísve ſpecies in conficiendo lapide ſumpta,ea in aqua poſita liquari haud poterit, totaque quia grauis aquæ fundum petet celerrimè. Non tamen abſolutè adeò hoc accipi velim, quin lapidum & terræ cuiuſuis ſpecie dimiſſa, materiã aliquam in aqua liqueſcentem eligere impoſtores poſſint,& lapides conficere. Animaduertere tamen conuenit, ſine terræ aut lapidum materia aliqua, ſubſtantiam quandam lapidi ſimilem, non ita efformari poſſe,quin citò & facillimè adulterium deprehendatur, vbi diligens adhibeatur animaduerſio.

Ab acu candente lapidi immiſſa.) Qui adulterium hoc manifeſtè cognoſci exiſtimarunt, acu aut ferro aliquo candente in lapidem immiſſo, ſi malus exierit odor, quod non contingit in genuino lapide: ii,id omne & totũ, quod fieri poteſt,mea opinione,nõ animaduerterunt. Sanè verò, malus qui exeat odor, impoſturam ſine dubio detegere non nego: nullus è contrà

odor, aut ſaltem non malus, certitudinem facere non exiſtimo: componi cùm poſsint lapides ex rebus minimè odoratis, ſiue odorem malum nullum emittentibus. Porrò etiam veriſsimum cùm ſit, odore quouis carere genuinos & veros lapides Bezaar: ex neceſsitate fateri conuenit, odorē quendam ſuauiſsimū emittentes lapides artificioſos eſſe & falſos: quod adnotaſſe tanti refert, quanti impoſtores ad fallendos idiotas, & præcipuè delicatiores mulieres, in hoc maximam reponere ſolent induſtriam, eiuſmodique odores ſuauiſsimos magno artificio lapidibus inſerunt, tali ingenio quemque ſine dubio falli poſſe exiſtimantes.

A' lapidis fragmentis.) At maximam adulterii certitudinem eſſe cum Baccio fateri conuenit, ſi lapidis confracti fragmenta, terræ figulinæ, aut gypſo fuerint ſimilia & admodum dura: cùm tales in genuinis lapidibus non poſsint eſſe conditiones. Vereor ipſe tamen, aſtutiſsimos impoſtores, ea, in his lapidibus conficiendis, vti diligentia, vt lapidum ſubſtantiam, naturalibus conditionibus, quam ſimillimā componant, impoſturam omni ingenio abſcondere ſtudentes, conſcii cum ſint & certi, ſecus lapide fracto adulterium detectum iri, ſi diſsimilem à naturali habuerint lapides ſubſtantiam.

A' magnitudine.) Maius ego teſtimonium huius lapidis impoſturæ eſſe ſemper exiſtimaui, excedentem eius quandam magnitudinem. Rariſsima namque res eſt, vt ad talem tantám-

que

que magnitudinem excreſcat lapis hic. Id tamen in ſenſum accipio, vt extraordinaria admodum ſit magnitudo huiuſmodi: nam ad mali Arancii magnitudinem, aliquem lapidem Bezoar, aliquando perueniſſe docuerunt, vt audiuimus, ſcriptores fide digni: ea etiam adhibita animaduerſione, quod Peruani ſoli hanc magnitudinem ſuſcipere apti ſint: Orientales minimè, Neque enim nos huius magnitudinis Orientalem lapidem Bezaar, circumferri hucuſque vidimus: aut quòd alii obſeruauerint talem, legimus. Cæterum animaduertere conuenit, niſi quidpiam aliud ſuſpicionem magis augeat, aut certius rem determinet, certitudinem in hoc ſigno reponere, periculoſum eſſe: nihil horum in ipſa natura, impoſsibile prorſus cùm ſit.

Ab experimento in cane.) Eaſdem porrò dubitationes & difficultates habet propoſita ſecundo loco Cluſii exploratio. Nam experientiæ nomine indigna eſt talis exploratio, fidémque ideò meretur nullam; cuiuſque ſolius lapidis non omnium ſit experimentum. Adde in bruto non in homine fieri explorationem: multaque cani accidere poſſe, quæ homini non euenient. Adde item genuinum, & verum eſſe poſſe lapidem exploratum, tametſi nullum canis ſenſerit auxilium. Agens enim quoduis etiam naturale, in agendo aliquando deficit, ſuamque propriam non edit operationem: præſertim ſi paſſum in quod agit, nõ fuerit rectè diſpoſitum.

Eſſe eapropter poterit, vt canis in quo recitatum ſit experimentum, ad recipiendum à medicamento auxilium, ſit minimè aptum, & quidem non vno nomine tantùm. Nihil denique moror, quin dicam, mirabilem illam aduerſus venena facultatem lapidis Bezaar, ab Arabibus Medicis tantopere exaltatam, minimè hoc æuo fuiſſe obſeruatam: quamuis febrium excellenti putredini, inimicam valdè illam eſſe, cognitum ſit manifeſtè. His igitur febricitantibus vtilis eſſe poterit lapis ille Bezaar, qui oblatū cani venenum euincere non potuit. Non ideò damnari lapis poterit, & adulterio condemnādus, quia cani illi auxilio non fuerit: neque etiam econtrà genuinus prædicandus.

Dicat fortaſſe quiſpiam, vnam nobis offerri experientiam, cuius medio verus lapis Bezaar cognoſci poteſt, & non modò ab his, qui ei ſua natura ſimiles ſunt, & ſine virtute; ſed etiam ab omnibus adulteratis diſtingui. Experientiæ quidem ipſius vires, id ſuadere poſſe videntur, cuius vnius auxilio, occultas medicamentorum proprietates percipi & cognoſci videntur. Certi tamen ſumus, experientiam hoc in negotio nihil poſſe, etiāſi traditæ ab antiquioribus Medicis & Philoſophis eius leges omnes ex toto obſeruentur. Medicamenti genus vnum, ſi proponatur per experientiam explorandum, herba puta aliqua, ſemper & vbique erit eadem, à ſeipſa nequaquam diuerſa, longoque propterea tempore in pluribus & diuerſis animantibus in vſum

vſum venire poterit: ſuęque eiuſdem ſpeciei copia nunquam deerit, perfectæque & veræ experientiæ leges omnes explebuntur, ſicque eius facultatis cognitio erit aliquando ex toto confirmata. Eiuſmodi omnia & ſingula nequeunt in lapidis Bezaar exploratione per experientiam obſeruari, propter impoſturas & adulteria non ſemper idem, ſed à ſeipſo ſæpiſsimè diuerſus cùm ſit: eundemque propterea effectum in omnibus ſemper & lõgo tempore minimè producturus: ſuaque quantitate modica, ad explendum experientiæ tempus omne, minimè ſuffecturus. Clarius rem hanc explico. Lapis vnus Bezaar pro hac experientia facienda proponatur, cuiuſuis etiam maioris magnitudinis ille fuerit, ad experientiam perficiendam ſufficere certè haud poterit: eoq; lapide iam ex toto conſumpto, quod pro paucis etiam ſufficiet experimentis, vix inchoatam eſſe dixeris experientiam. Donemus hæc cum vno lapide facta experimenta ex voto ſucceſsiſſe optima: alios ob id oblatos lapides omnes & ſingulos, eiuſdem cum illo bonitatis & præſtãtiæ eſſe, dicere haud poteris. De ſingulo igitur lapide ſumendum erit experimentum, nullique ante fides dabitur aliqua. Quin etiam dum lapidem iſtum hunc in modum explorant Medici, illum, exempli gratia, eis qui peſtilenti febre laborant, offerentes, animaduertant conuenit, ſolóne illo vtantur, vel etiam ſimul aliis medicamẽtis: ſi ſimul cum aliis eo vſi fuerint, non plus lapidi, in putredinis

extinctione, quàm aliis medicamentis tribuere poterunt. Neque ſignum habere poſſunt aliquod, cuius medio, relictis aliis medicamentis ſolum lapidem Bezaar extollant, eique vni victoriæ palmam tribuant. Ego ſanè nullam, quæ id perſuadeat, rationem video, qui ſciam vnam ſolam naturam, vt cenſuit Hippocrates, morborum eſſe medicatricem. Quare & à pueris ipſis auxilia omnia quandoque recuſantibus, & à ruſticis multis eiſdem ex toto carentibus, morbos eiuſmodi grauiſsimos ſæpè ſola Natura depellit. Non licet igitur vnius lapidis Bezaar exploratione rectè ſuccedente, alios omnes & ſingulos, vt bonos, veros & genuinos approbare. Neque econtrà vno inefficaci & falſo deprehenſo, reliqui omnes & ſinguli ſunt, vt tales damnandi. Quapropter lapides Bezaar adulteratos, à veris & genuinis, experientię auxilio dictum in modum, cognoſci & diſtingui haud poſſe, manifeſtè conſtare arbitror. Ad id ideo negotium redire videre eſt, vt omni ingenio cognoſcantur & deprehendantur adulterati. Multis audiuimus propoſitos fuiſſe modos pro hac cognitione: qui quantum ad inueniendam rei veritatem valeant, & quæ fides eis ſit danda, eſt à nobis iam explicatum.

Atque tandem, quoniam in veris dignoſcendis lapidibus Bezaar, & impoſturis circa eos factis deprehendendis, certo caremus ſigno, an ne igitur ex toto damnandi ſunt lapides iſti Bezaar, nullaque illis fides tribuenda? an etiam

ſunt ab arte nobiliſsima propterea eliminandi? minimè ſanè. Hæc cognitionis difficultas, Medicos, vt cautè incedant, admonet, & in lapidibus commendandis, ſeſe diligentiores præſtét, vndique proſpiciant, nullius quanquam potentis auctoritate moueantur, vtque adulteria & impoſturas detegant, totis viribus ſtudeant, & inuigilent. Quid nos hac in re ſentiamus, in medium proferemus, iudicent alii, qui iudicio valent & doctrina. Quare Medicorum rationalium imitatione, in morbis certo ſigno carentibus dignoſcendis, ad ſignorum, quam vocant, ſyndromen confugiemus, ſignisque multis & minus dubiis in vnum collectis, probabiliorem quandam quæremus cognitionem, poſteaquā ex arte medica certam habere nequimus.

Lapide itaque aliquo Bezaar ad iudicandum nobis oblato, formam eius, colorem, & magnitudinem inprimis conſiderabimus diligenter, nullaque ab his adulterii ſuſpicione nobis oblata, lapidem ipſum per medium frangemus protinus, eiusque intimam cauitatem, quam meditullium vocant, inſpiciemus, quæ ſi nihil, quod adulterium innuat, cōtinuerit, & puluiſculum, aut paleolam, aliorúmve quidpiam eorum, quæ poſsibilia eſſe dicta ſunt, habuerit, genuitatis & bonitatis, ſatis probabile erit argumentum: atque adhuc longè probabilius, ſi tunicas habuerit lapis, ſibi quidem ipſis ſtrictè adhærentes, ſed ad viſum conſpicuè diſtinctas, eiuſdem omnino coloris, ſplendoris, & ſubſtantiæ cum externa:

quæ ſi etiam pollice deterſæ ſplendeant adhuc & ſubtiliſsimum puluerem emittant, ſique fragmenta eius, vbi frangatur lapis, nihil extraneũ habuerint, nullumq́; odorem bonum malúmve emiſerint: maiori, dubio procul, commendatione dignus erit lapis. In vniuerſum ſignorum omnium ſyndromes erit colligenda, & ſignum quodque attentius ponderandum, eaque inter ſe comparanda omnia & ſingula, eaque etiam, quæ impoſturam ſignificant: lapisque ille commendandus, quem plura commendauerint ſigna, & probabilia magis, artificioſæ impoſturæ ſuſpicio, aut nihil penitus, aut ſaltem minus damnauerit. Qui ſi etiam in aqua poſitus liquefiet, maioris etiam approbationis voces merebitur. Quapropter ex his manifeſtè conſtare arbitror, quàm facilè & ſæpè ii decipiantur Medici, qui in iſtis commendandis lapidibus, faciles adeò ſunt, ſolaque eorum pulchritudine, aut etiam poſsidentium auctoritate freti, eos in vſum ducunt protinus. Dicent, arbitror, ſe his lapidibus frequentiſsimè vtentes, nocumentum quod fecerint aliquod adhuc non animaduertiſſe. Sed præſidium quod attulerint, idque certè an cognouerint, quæram ipſe. Ex æquo enim & præſidia & nocumenta incerta eſſe, clarum eſt apud me, cùm præſertim alia ſimul in vſum veniant medicamenta. Hactenus Syluaticus.

Vt concludamus, Orientales, Occidentalibus in virtutis excellentia ab omnibus vno ore præferuntur: & Garzias ab horto, & Chriſtophorus

phorus Acoſta iis qui in Perſia colliguntur primum locum tribuunt, tanquam iis quibus nulli bonitate comparari poſſunt: & Mauritani adeo dextri ſunt, vt facilè qua in regione nati ſint, diſcernere & diiudicare poſsint. Quod verò Orientales reliquos omnes bonitate excellant, cauſam hanc Baccius affert: eò quòd in fronte aſpectum Solis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, reſpectu Occidentalium, qui reſolutis per diei calorem partibus ſubtilioribus & alimentalibus, vapores aduſtiores, minusq́ue efficaces accipiunt. Quare addit Gabelchoferus, multa quoque inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus nuſquam comperiantur: cuiuſmodi ſunt, gemmæ, aromata, leones, tygrides, & quæ caloris copiam ampliorem expetunt. Inter Orientales, citrinos aliis Serapio antepoſuit: colorem oliuæ habentes, Ioſephus Acoſta magis laudauit. Sic maioribus, minores (modò & cæteræ notæ correſpondeant) omnium optimi & probatiſsimi, & mediocres à drachma vna ad duas cæteris præferuntur, licet contrarium ſuprà ex Garzia monuerimus. Et vt numero dicam, eos probo, quorum experientia facta eſt in homine, & quidem ſine alterius medicamenti admixtione, vbi veneno exhibito, & puluere oblato, euadit.

DE

DE LAPIDIS HVIVS TEMPERAMENTO.

CAPVT XXXIII.

DE Lapidis huius temperamento, variæ & quidem diuerſæ ſunt auctorum opiniones: aliis, à tota ſubſtantia iuuare: aliis, à proprietate occulta: aliis, temperatum; aliis, frigidum & ſiccum ſtatuentibus: aliis denique, certi nihil de eius temperamento adduci poſſe, cenſentibus, quare ipſos audiamus.

Equidem Arabum ſententia, lapis Bezaar tota ſui ſubſtantia operatur: hinc Serapio *a*, nomen Bezaar cadit ſuper lapidem qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia: & *b* Auicenna, modos quatuor habet, quibus veneni actio impediri poſsit: quorum primus fit per quandam formam ſpecificã, formæ veneni totaliter repugnantem, quod in lapide Bezoar, & Theriaca magna obſeruatur, quare omnia venena tàm calida quàm frigida, ſeu quomodocunque aliter agentia ſua venenoſitate denudare aſſerit. Et Petrus de Abano *c* de lapide agens, eius propriam ac ſpecificam virtutem ad lethale venenum dicit, quæ ſubitò abſq; vllo Medici ingenio à morte liberet. Hinc Fragoſus cẽſuit de lapidis huius temperamento, certi nihil adduci poſſe, cùm non operetur per facultatem manifeſtã, ſed per virtutem ſpecificam: quare à tota ſubſtantia iuuare, etiam ſudo-

ſudorem copioſum mouendo, aſtruit Amicus *d*.

At Chainus, referẽte Manlio ad Cratonem *e*, voluit quidem proprietate occulta valere, ſed & certa proprietate Cor reſpiciente, cùm in cordibus illarum caprarũ reperiatur, ac experientia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus, ratione ſimilitudinis conferre. Idem Manlius *f* ſubiicit: Quid ergò Chainus de lapide Bezoar? lapidem hunc temperatura non frigidum, & ſiccum, non maximè calidum, non maximè frigidum, quod multi arbitrantur, ſed ſymmetrum in calore & frigore, cùm neutra harum qualitatum corpus afficiat, ac venenis cùm calidis, tùm frigidis reſiſtat, ſpiritus cordis maximè reficiat, ſubſtantiamque ipſius corroboret proprietate occulta, ſeu facultate Bezoardica, vt loquebatur.

Eadem & Richardi ſententia: licet, ſcribit, de ortu nobis non admodùm conſtet, effectus tamen & operationes mirabiles experientia plures confirmatæ, haudquaquam ſuſpectæ nobis eſſe debent, quin potius medicina eſt ſalubris & benedicta humanæ naturæ amiciſsima, ex qua incredibili ſympathia operationes ſuas mirabiles edit, non quòd calidus, humidus, frigidus, ſiccus ſit, cùm omnis ſaporis expers reperiatur.

At Brudus Luſitanus, Sultanicis aromatibus præfectus, Manlio ad Cratonem l. c. referente, cenſuit temperamento frigidum eſſe gradu primo verſus ſecundum: ſiccum in medio ſecundi, &

di, & vltrà. Reuera autem de ſiccitate viſus eſt dubitare,cùm nunc in principio, non in fine ſecundi gradus eum ſiccum faceret, perſtitit tamen in medio ſecundi & vltrà. Sic Cæſar Claudinus *g* inter Alexipharmaca frigida recenſuit. Quæ opinio, Ryffio in ſua pharm. non placet, dùm à multis frigidus in ſecundo, & ſiccus tertio gradu cenſetur, his enim contradicere eos, qui loca illa longinqua perluſtrarunt,qui natura temperatos affirment: quare nec calefacere, nec ita potenter exiccare, quemadmodum alii lapides,idcircò eo nos tutiſsimè vti poſſe.

Boëtius *h* vult, in hoc lapide facultatem manifeſtam nullam præter eixccandi ac ſudorem mouendi, deprehendi: occultas verò quamplurimas.Nam nullum hoc tempore ad Venena,alioſque morbos difficiles prædicari prꝍſtantius medicamentum lapide Bezoar, ſiue extrinſecus,ſiue intrinſecus adhibeatur.

Sed quæri poſſet,quomodo Medicinæ Bezahar operentur? Verùm conſiderandum primò venit, numquid remedia hæc ſint venenata, an ſalutaria, & vtrũ indiſcriminatim & quocunq; modo medicamentis his vti liceat. Galenus *i*, agẽs de facultate Alexiteriorum & Alexipharmacorum, cenſuit medicamenta Alexiteria & Alexipharmaca, naturæ duplicis eſſe, ita vt ex corpore patiente, ſeu venenum corrumpens, ſeu deleterium medicamen tollant, idq; vel alterando, vel euacuando. Quæ alterant, aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut tota
ſubſtan-

ſubſtantia alterare. Quæ euacuant, aut per attractionem, aut per diſsipationem euacuare: & quæ euacuant per attractionem, aut totius ſubſtantiæ ſimilitudine, aut caliditate ſubtilium partium attrahere & euacuare, & ſic quatuor eſſe differentias, duas alterantes, & duas euacuantes.

Addit inſuper, Alexipharmaca, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habere mediam inter corpora patientia, & medicamenta ipſa lædentia, vt videlicet eadem ſit proportio corporis ad facultatem Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rurſus deleterii, ad alexiteriū, quæ alexiterii ad corpus. Eapropter propemodum omnia quæ deleteriis aduerſantur, ſi largius ſumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædere. Quapropter ea moderatione quantitatis exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neque exiguitate ſua à deleteriis vincantur.

Auerrhoes *k* autem de hiſce medicamentis, quæ ab Arabibus & ab ipſo Bezohar dicuntur, verba faciens, voluit primo, medicamenta venena arcentia operari conuerſim, hoc eſt, quia quædam permutant ſua qualitate venenum, quando ſunt contrariæ: & quædam hæc agere à tota ſubſtantia: & quædam hoc facere ſua attractione. Dein, iſtas medicinas Bedazaricas non curare, niſi ſumantur, cùm in corpore diſpoſitio venenoſa eſt, facta à veneno, & tunc corpori inſerere virtutem contrariam, virtuti veneni, &

ſic

ſic curari venenum quaſi per accidens. Tertiò, dicit,idcircò quando homo ſanus hiſce medicamentis vtitur, fieri ipſi,ſicut venenum, quibuſdam exceptis, vt ſemine citri, & ſimilibus. Quartò addit, propterea Medicos dicere, Medicinas Bedazaricas eſſe media inter corpora & venena:quam ſententiam non probat,quia medium & extrema ſunt vnius generis: & ſi ſint eiuſdem generis, ergò ſimilia eſſe: quare non poterunt corpora,ſi ſint ſimilia,curari. Propterea rectiùs dici, Bedazar eſſe in fine contrarietatis cum veneno: quia medicatio contrarietatis ſemper debet attribui contrarietati. Poſtremò cauſam affert, quare hæc remedia ſanis obſint, & non proſint niſi quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa. Ratio hæc eſt, quia iſtæ Medicinæ duas operationes habent in corpore humano. Vna eſt, quando recipiuntur, non exiſtente in corpore diſpoſitione venenoſa, tunc enim operantur vt venena. Altera,quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa, & ſunt ſicut venenum ex vna parte,& medicina ex alia,ſiue dicas tunc vt contraria venenis operari. Et quia potuiſſet aliquis obiicere,abſurdum videri,idem medicamentum contrarias edere operationes: concludendo reſpondet, non eſſe extraneum ſiue inconueniens, vt dicatur, quòd diuerſificantur actiones vnius agentis, diuerſificatis diſpoſitionibus ſubiecti locorum: hoc eſt, dicere ratione variæ diſpoſitionis corporis, idem medicamentum contrarias edere operationes.

Ex hac Galeni & Auerrhois ſententia, duo eliciuntur, vt rectè quoque Mercurialis *l*: primùm, Alexipharmaca neque prorſus ſalutaria, neque prorſus lethalia, ſed media eſſe, & qua ſunt lethalia, venenis, qua verò ſalutaria, corporibus aſsimilari. Alterum, Bezaartica, venenatos iuuare, non venenatis nocere. Hinc Antonius Portus *m*, inter naturæ ſagaciſsimę arcana hoc vnum maximè putat, quòd Alexipharmaca, & Bezahardica medicamenta, vt Auerrhoës affirmat, id operari poſsint, vt in his qui venenum hauſerunt, venenum interimant, non venenatis autem, ſint inſtar veneni. Quare Gabelchouerus *n* ſcribit, lapidem Bezoarticum non curare, niſi adſit diſpoſitio venenoſa in corpore à veneno, vel illi non abſimili producta: quia hi lapides corpori conferunt virtutem quandam, quæ eſt contraria virtuti veneni. Sunt enim medium quoddam inter corpus & venenum, ita vt ſint ex vna parte ſicut venenum, & ſicut medicina ex alia, non quòd ſint medicinæ ex parte, qua ſunt venena: non enim abſurdum eſt actiones ſiue operationes diuerſas ab vno agente prodire, pro ſubiecti & locorum diſpoſitione varia. Vnde ſani homines ab eorum vſu abſtinere debent.

Quod & Cæſalpinus *o* haud dubiè voluit, dũ lapidem hunc vim aliquam deleteriam continere, vt ſoleant Alexipharmaca, aſſerit: quod hoc ſigno comprobat, quod experientia conſtet, à lapide vero aſſumpto dentes nigreſcere,

vt ſuprà monuimus. Hactenùs de lapidis huius temperamento, & quomodo medicinę Bezaardicæ operentur.

a de temper. ſimpl. cap. 386. *b* in 6. quarti cap. de cura eius qui venenum in potu ſumpſit. *c* lib. de venenis cap. 86. *d* de peſte cap. 46. *e* epiſt. 191. *f* epiſt. 191. & ex eo à Bra. *g* de ingreſſu ad infirmos lib. 2. ſect. 2. cap. 22. *h* lib. 2. de lapid. cap. 193. *i* 8. ſimp. 18. k 5. collect. 23. *l* de compoſ. medic. 23. *m* lib. 3. de peſte cap. 12. *n* in annotat. ſuper cap. 38. Baccii. *o* lib. 2. de metall. 46.

DE LAPIDIS BEZAARIS VERI, DOSI, SIVE QVANTITATE.

CAPVT XXXIV.

ALexipharmacorum quantitatem definire, difficile admodum eſt: nam ſi rationem ſpectemus, planè nullam habemus: ſi veterum auctoritatem, ex iis nulla certa ratio inueniri poteſt. Non ergo mirum ſi de huius lapidis doſi ambigatur: aliis magnam probantibus, eò quòd nullam facultatem noxiam habere credant. Quare nonnulli, referente Cæſalpino, non timentes noxam ex medicamento, cui nulla ſit qualitas inſignis, ad grana triginta propinare audēt; quam quantitatem Garzias *a* reprehendit: nam (addit) tametſi nullas noxias facultates hic lapis in ſe contineat, tutior tamen eſt eius exigua quantitas: atque etiam parua quantitate exhibere ſolent in Ormuz, nec ſine periculo liberalius ſumi dicunt: Hæc Garzias.

At, ut

At, vt Vlmus *b*, in Ormutz clarisſimo ſinus Perſici emporio, ad grana decem perueniunt, ſi exceſſerint, ſubſequi noxam arbitrantur.

Improbat & Cæſalpinus, minimeque tutum aſſerit, cùm omnia metallica, & quæcunque venenis aduerſantur, aliqua ex parte naturæ humanæ inimica ſint: vtitur teſtimonio Galeni ſuperiore capite adducto, qui talia in moderata quantitate probat, ne vel copia offendant, vel exiguitate ſua à deleteriis vincantur. Deleteriā autem vim ineſſe, oſtendit, quia dentes nigros reddat. Probat ergò ſi ad imitationem eorum, qui circa Ormuz degunt, non niſi exigua quantitate exhibeatur: pondere enim trium granorum exhibent, & quotidie per plures menſes in morbis diuturnis. At vrgente qualitate venenoſa, ſatiùs ducit, ſi ampliore pondere ſumatur, idque rarius, vt vnica vice aut altera venenum vincatur, tardare enim, & mollius agere periculoſum eſſe.

Manlius in Epiſtola *c* ad Cratonem quærit, cur medicamentum hoc corroborans ac alexipharmacum, & omnibus ſuis facultatibus, vt putatur, innocuum, tam parua quantitate, & quaſi trepidanter ſumatur: Wittichius reſpondet, etiamſi nil nocere poſsit, tutiùs tamen in minori doſi ſumi: quia, inquit, Ryff. in pharm. reform. ſic natura commodiùs iuuatur, & morbo reſiſtitur.

Nunc doſes variantes ſubiiciamus.

Doſis minima eſt à grano vno, ſumma verò

drachma vna, vt nunc oſtendemus: etenim Villanouanus *d* Arabũ Bezaar ſemilenticulę quantitate (alii quantitate vnius grani milii, legunt) in puluere ſumptum, potentiſsimè à veneno liberare aſſerit: & Cardanus *e* Amatum reprehendens, quod duo poſuerit, aſſerit ſe vidiſſe vnum tantum granum omnis veneni vim fregiſſe. Garzias vnum vel alterum quotidie in morbillis exhibet. Æthiopes, à grano incipiunt, & ſingulis annis granum vnũ addunt, bis quotannis aſſumentes, Hûeblino referẽte. At Iordanus *f* ab vnó alteroque grano ad decem & duodecim accedit.

A' duobus granis ad decem, habita ratione ægri & morbi exhiberi ſolet, etſi dicant Æthiopes in Ormuz (ad maris vel ſinus Perſici fauces) & Corazone pondus triginta granorum ſumere, Chriſtoph. Acoſta, ex Garzia.

Ad grana tria cum Monardi (qui nonnullis per dies aliquot, nonnullis per ſuos continuos menſes quotidie exhibuit) Amatus & Cæſalpinus accedunt: at Vlmo, conſueta quantitas triũ granorum pondus haud ſuperat: grana tria parturientibus & aliis, Gabelchofer: tria vel quatuor grana, cũ aqua roſarum, Solinander *g* probat: tria, ſex, aut duodecim grana, ſecundum arbitrium dantis, Fragoſus.

A' granis quatuor ad duodecim, Brudus Luſitanus: à granis quatuor vſq; ad ſex, Carolus *h* Gallus.

Grana quinque contra Napellum, probat Richardus

chardus *i*: tantundem in aqua Boraginis, ad ſudorem in febri continua, commendat Cornarus *k*: à granis quinque ad duodecim, poteſt tamen plus minúsve pro re nata ſumi, ſecundum Lonicerum.

Sex grana cum ſudorificis in lue Vngarica propinat *l*, Rulandus & Claudius *m* grana ſex, ex aqua florum citri, vel arantiorum, vel aqua roſarum cum acido citri aut lemonis exhibet: imò ad grana decem: & vbi nullus feruor adeſt, ex vino odorato dari poſſe, ſcribit. Verùm Diomedes Amicus *n* ſcribit doſin ſecundum opinionem omnium eſſe à granis ſex vſq; ad duodecim, ſe verò ſæpiùs in peſte ad viginti quatuor dediſſe.

Decem grana, Indi opulẽtiores ſanitatis cauſa diebus quinque continuis in ſtillatitio roſarum liquore maceratis, ſed poſt purgationem, & quidem bis in anno, Martio & Septembri aſſumunt, Garzia *o* monente; addit Paræus, eſſe qui triginta ſumant, cautiores tamen duodecim non excedere: & Portus *p* tantundem cum ſaccharo roſato aduersùs venena probat: quam doſin maiorem eſſe Richardus aſſerit.

Duodecim grana ad ſudorem propinat Arnoldus, & ex eo Scillerus *q*: tantundem in lue Vngarica, Rulandus; & Heurnius *r* in febri peſtilentiali, ſed aliis admixtis. Et quamuis Richardus maiorem doſin decem granorum frumenti eſſe velit, credit tamen etiam ſcrupulum vnum atque alterum, à ſanis abſque periculo,

aut nocumento aliquo ſumi poſſe, quare & Imperatorem Turcicum ſæpiùs in anno, etiam ſanitatis tempore aſſumere.

Drachmæ vnius pōdere Regulos ſumere, Abraham Luſitanus affirmat, Brudo referente: & Mercurialis / drachm. vnā ſumniā doſin ſtatuit.

Audiamus tandem & Syluaticum; quantitatem eius ſingula quaque vice ægrotantibus offerendam, non ita facilè fuerit determinare, ob opinionum obſeruatam varietatem. Nos ſanè iis non aſſentimur, qui medicamenti huius quantitatem, vnà cum Theriacæ quãtitate præſcribendam volunt: diſpar omnino & maximè diuerſa cùm ſit huius vtriuſque medicamenti natura. Vim propriè Alexipharmacam habet Theriaca ipſa, cuius quantitatem cõuenientem qui exceſſerit, maximè ob id nocere Galenus cenſuit, quia naturam habēt mediam inter corpora perpetientia & medicamenta ipſa lædentia: vt videlicet eadem ſit proportio corporis ad facultatem alexiteriam, quæ illius ad deleteriã: & rurſum deleterii ad alexiterium, quæ alexiterii ad corpus. Hanc facultatem præcisè lapis Bezaar non habet, tametſi venenis aduerſetur, & propterea eius vſus tutior eſt, nec in illius quantitatis oblatæ excedentia tale periculum contingit. Habet tamen & ipſe ſuæ conuenientis quantitatis terminos quoſdam, quos ſi multum exceſſeris, ægrotantibus detrimentum adferre non vno nomine poſsis: econtra, ſi multũ infra ſteteris, minimè iuuabis. Eorum igitur

Medi-

Medicorum opinionem non adprobo, qui vſque ad pondus granorum triginta, ſingula vice exhibendum eſſe voluerunt: idque non ea ratione damno, quod in hac quantitate, ægrotantium ſumptus nimium excedat: ſed quoniam puluere hoc multis diebus (non enim in febribus dictis, vnica aut iterata eius oblatio ſufficere poteſt) in tanta quantitate oblato, ventriculus omnis grauabitur, illamque quantitatem ſuſtinere non poterit, nec rectè diſtribuere: erit autem longè grauius erratum huiuſmodi in venenorum curatione, quæ huiuſmodi medicamentorum etiam eodem die repetitam oblationem ex neceſsitate poſtulat. Minùs etiam cum iis ſentio, qui huius lapidis trium granorum pondus excedere auſi non ſunt, quorum vnus fuit Monardes: certus cùm ſim paruã hanc quantitatem, eas vires habere non poſſe, quæ venenis & febrium dictarum excellenti putredini valdè reſiſtat & aduerſetur.

Dicat quis fortaſſe, longum vſum, quantitatis defectum reſarcire tandem poſſe: eſto, ſed cùm venena pernicioſiſsima ſint, & febris peſtilentis motus lethales celerrimi, tantas nõ dant inducias: ſique lentè cum eis pugnabis, oppugnaberis, non oppugnabis. Hac eadem ratione non ſunt ii audiẽdi, qui granum vnum, ad ſummum duo non excedunt. Serapionis auctoritatem hac in re maximi ipſe facio, qui duodecim granorum hordei pondus hoc eſſe voluit: quantitas meo iudicio, eius mediocritatis, quæ inter

multam & paruam media eſt, quæ ſuas vires contra morbos ſæuiſsimos valenter exercere poteſt,& à ventriculo probè ferri & diſtribui.

Nolim tamen exactè adeò hanc quantitatis metam ſiue legem accipi,vt non poſsit illa, aut minoris ætatis, aut imbecilli ventriculi cauſa, alteriúsve cuiuſpiam vrgentiæ, quadantenus diminui: infra tamen granorum ſeptem pondus, ſubſiſtere neminem debere exiſtimo. Itaque Chriſto: Acoſtæ ſententiam in eo non recipio, quòd duo tantùm grana interim exhibenda eſſe cenſuit: eam tamen eius partem laudo, quæ ad decem vſque grana quantitatem hanc augeri poſſe,voluit. Qui igitur ſeptem, qui decem,& qui duodecim grana offerenda determinarunt, mea opinione rectè determinarunt: hancque communem huius temporis Medicorum noſtrorum ſententiam eſſe video. Illud etiam ſcriptores omnes affirmaſſe legimus, atque à Medicis omnibus obſeruari ſcimus, Peruani ſcilicet lapidis tanquã imbecillioris, paulò plùs exhibendum eſſe; minùs de Orientali, qui valentior eſt: hactenùs Syluaticus. Et hæc de pondere & doſi, qua lapis hic ab auctoribus exhibetur: ego verò ad grana quinque, etiam ſex,ad ſummum nouem hactenus exhibui.

a lib.1. cap 45. idem Iordanus de peſte tract.3. cap.9. *b* de occultis in re medica lib.4.cap.5. *c* 191. *d* de doſib. theriaca lib. & ex eo Penotus. *e* 3. de venen.2. *f* de peſte tract.3 cap.9. *g* in conſultat. ſect. 2. conſ.60. *h* de feb. peſt. tr.1. cap.30. *i* in epiſtol. & ex eo Cornarus & à Bra. k lib. obſer. cap.32. *l* de lue Vngar. hiſt.30. *m* de ingreſſu

ingreſſu ad infirmos lib.2. ſect.2. cap. 22. *n* lib. de peſte cap.46. *o* item Fragoſus, Paræus, VVittichius. *p* 3.de peſte 12. *q* de peſte Britan. ſect. 2. cap.7. *r* & ex eo à Bra. *ſ* de peſte cap.43.

DE PARTE QVAE EXHIBERI DEBET, TEMPORE, perſona, & vtendi modo.

CAPVT XXXV.

DIctum fuit ſuperius, lapidis cauitati puluiſculum incluſum reperiri, quem maioris, quàm lapis efficaciæ eſſe Monardis *a*: at Fragoſus *b*, eiuſdem cum lapide facultatis aſſerit: Verùm cùm eiuſdem cum lapide ſit ſubſtantiæ, vt rectè Monardis *a*, idcirco & lapis, & in eius cauitate incluſus puluis exhiberi poſſunt.

Quo verò tempore ſumi debeat, non omnes idem ſtatuunt, ſunt qui quouis anni tempore ſine omni periculo exhiberi poſſe cenſent, vt Lonicerus *c*: quare Chriſtoph. Acoſta *d*, ſingulis quindecim diebus ſemel ad imitatiorum Perſarum, qui vt ſaniores ſint & vegetiores perſiſtãt, ſingulis menſibus bis aſſumunt. Ormuz incolæ, vti iam ſuprà monuimus, Martio & Septembri menſe, ſed præmiſſa purgatione, quinque diebus continuis vtuntur: Æthiopes verò, tantùm bis in anno.

Quare, ſi quæratur, quo tempore ille ægrotantibus offerendus ſit: Reſpondetur cum Syl-

M 5

uatico *e*, diſtinguendum prius eſſe, Veneni'ne an Febris putridæ occaſione, eo vti neceſsitas requirat. In Venenis namque vſque ad omnimodam eorum euictionem, ab initio morbi vſque ad finem incluſiuè eo vti Medicus cur non debeat, rationem nullam video.

At in Febrium putridarum curatione, Medici tempora duo, vniuerſale vnum, particulare alterum, conſiderare ſolent. Vniuerſale tempus quadruplex eſt: principium, augmentum, ſtatus, & declinatio: in quibus omnibus temporibus, declinatione excepta, tali medicamento, Medicum vti debere, eo argumento perſuaderi, vel facilè quiſque poterit, quia ad excellentem putredinem febrium peſtilentum euincendam, illud in vſum veniat: quæ quidem putredo iis temporibus maximè viget, & naturæ potentiſſimè aduerſatur, propterea auxilio valdè potenti eget. In declinatione verò, cùm putredo à natura iam euicta ſit, præſertim ſi criſis in ſtatu præceſsit, tanto auxilio illa non eget, ſed ferè ſola virium inſtauratione.

An verò in morbi initio & augmento vniuerſali, tuto lapis hic offerri poſsit, viri graviſsimi, magna ratione dubitarunt: quia ſcilicet Serapione *f* monente, ſudorem mouere ſoleat is, qui Orientalis ſit: Occidentalem verò, ventrem mouere, aliqui voluerunt: quorum neutrum in vniuerſali morbi initio, in quo crudi ſunt humores, ſicuti & in augmento conuenire, ſatis manifeſtum eſſe puto.

Ad-

Addit Syluaticus,neque etiam in ſtatu, antequam omnino concocti ſint humores, huiuſmodi medicamentum conuenire. Siue enim ſudorem mouerit, ſiue aluum excitauerit, his temporibus natura à coctione diſtrahetur,& ægrotanti damnum euidentiſsimum & penè irremediabile accedet. Verùm difficultatem hanc dirimi poſſe, hoc modo iidem exiſtimarunt, ſi dixerimus, Serapionem affirmaſſe,à veneno aſſumpto lapidem Bezaar ſudorem mouere,eiúſque medio venenum expellere: neque de febribus locutum fuiſſe, quibus quidem non ad expellendum quàm celerrimè venenum, ſed ad putredinem excellentem euincendam, huius medicamenti vſus conuenit. At Serapionis ſcripta attentius legentibus, illud manifeſtè innoteſcet, illum non præcipuè de lapide Bezaar enuntiaſſe, quòd venenum per ſudorem expellat, ſed de lapide ab Arabibus Chobori dicto, qui lapidi Bezaar ſimilis eſt: eumque lapidem non omnibus venenis aduerſari dixit, ſed tantum venenis animalium & plantarum, morſibus & puncturis venenoſorum. Quapropter quod huic lapidi ineſt, illud idem lapidi Bezaar ineſſe,nulla ratione affirmari poteſt. Vtcunque ſit,inquit Syluaticus,lapides Bezaar ſiue Orientales ſiue Occidentales,quibus hoc tempore vti ſolent Medici, ſua natura ſudorem mouere & aluum ſoluere,qui cognouerint, neſcio: nos ſanè,& nobiſcum multos alios, tale quid non cognouiſſe affirmamus.

Quod

Quod ſi aliquando eueniſſe contingat, aut poſthac continget, horum effectuum aliquem, lapide Bezaar oblato euenire: id certè non lapidis cauſa eueniſſe, ſed naturæ prauos humores ante tempus euacuare conantis, Cigalinus cenſuit. Aſt huic ſolutioni, Nicolai Monardis *g* & Chriſtophori Acoſtæ *h* auctoritatem, ſi quis opponat, qui talem ſudorificam facultatem lapidi Bezaar tribuerunt, præterquam quòd illi hac in re Serapionem ſunt ſecuti, illis opponuntur alię auctoritates: ſiquidem nec Garzias ab Horto *i*, nec Ioſephus Acoſta *k*, neque etiam Petrus de Oſma *l*, qui in ipſa India, animalia lapidẽ hunc in ventre habẽtia, propriis manibus quam plurima occidit, lapidem extraxit, eius facultates omnes obſeruauit & ab Indis obſeruatas diligẽtiſsimè didicit, talis facultatis lapidis Bezaar, minimè meminerunt. Hæc de vniuerſali tempore dicta ſunto: nunc de particulari.

Particulare tempus rurſus conſiderari poteſt, vel quatenus contra venena, vel quatenus in Febribus exhibetur. In venenorum enim curatione, quocunque diei ac noctis tempore, à cibo & ante cibum exhiberi poteſt ac debet, etiam eodem die ſæpius, quo venenum ſuperetur, Alexipharmaca exhibenda ſunt. In febribus verò, quietiore tempore & ventriculo ieiuno, horis ante cibum plus minus quatuor. Chaini ſententia fuit, quam Manlius in epiſtola ad Cratonem *m* ſcripta refert: in morbis tempore opportuno propinandum, & non niſi poſt vniuerſales

euacua-

euacuationes & exobſtructiones, alioqui humores peccantes agitari,& vehiculum ipſorum ad locum affectum fieri.

Quanto verò tempore lapide hoc vti expediat, Syluaticus vnius neceſsitatis vrgentis durante præſentia, breuiter determinari rectè poſſe exiſtimat; ſiue venena, ſiue excellentem febrium putredinem euincere neceſsitas ferat. His enim potentiſsimis vitę inimicis, aduerſantes Medicos, vſque ad abſolutam victoriam, aduerſari par eſt: ne fortè inimicorum reliquiis aliquibus in ſuo vigore relictis, morbus iterum reuiuiſcat,& ſic ægrotantis conditio deterior euadat. Quare idem reprehendit, eorum Medicorum errorem, qui in Febribus peſtilentibus, ſimplici, duplici, ad ſummum triplici huius lapidis exhibitione contenti ſunt.

Si de perſonis agatur, hæc Richardi *n* ſententia eſt: mihi (ſcribit,) vt verè, quod ſentio, ſemel dicam, videtur Bezaar, medicamentum eſſe regium, facile, placidum, omni periculo carens,&, vt Aetii verbis vtar, pueris, mulieribus, ſenibus, tutiſsimè datur hæc medicina, vel ſub ipſo canis feruore, quo præcipuè tempore, reliqua medicamẽta omnia ſuſpecta ſunt, quandoquidem corpus nullo alio pacto alterat, debilitátve, ſed maximè roborat.

Nunc vtendi modum ſubiiciamus. Vtendi modus varius eſt: vel enim in cibo, aut potu aſſumitur: vel confringitur, vel in *o* ore detinetur, & quidem vel lingua circumactus, vel aliter ore volu-

volutatus : vel maceratur in aqua, vel in pulve-re exhibetur: vel quod mirandum magis eſt, ex ceruice ſuſpenditur, vel ita alligatur, vt cutim tangere poſsit: vel, vt Sarracenus *p*, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat : cùm nullis ex præſtantiſsimorum genere, quantumuis eximiis aduerſus venena præſidiis cedere videatur : puluis etiam, addit Fragoſus *q*, morſibus & anthracibus aſpergitur.

Modus exhibendi communiſsimus eſt, monente etiam Syluatico, vt in puluerem tenuiſsimum redactus, exhibeatur, quo facilior ſit illius ad corporis venas internas, aliosque patentiores meatus, diſtributio, eiuſdemque à calore naturali ad actum celerior reductio.

Ne verò ob ſuam terreſtreitatem faucibus & œſophago nimis adhęreat, & de ſua conuenienti doſi, quidpiam in his partibus, deperdatur, Medici ſolent liquorẽ aliquem, qui lapidis pul-uerem promptius in ventriculum deducat, adiungere, & quidem liquorem talem, qui & ipſi morbo, cuius gratia exhibetur, aliquomodo aduerſetur. Hinc alii cum *r* vino, alii cum aqua, alióve liquore propinant : in vino *ſ* cùm febris abeſt, aut in aqua ſtillatitia, pro morbi conditione. Diomedes *t* ſæpius cum vino Rhenenſi diluto, cum aqua roſarum, vel Scorzonerę, vel florum Arantiorum, aut Citri, vel acetoſæ, vel Boraginis, vel ſimili, ægris obtulit : at ſi acutior febris, abſque vino cum ſolis prædictis aquis; vel etiam cum aceti albi momento : vel cum aqua

deco-

decocta cum citro in frusta dissecto, in quo cornu Vnicornu infusum detinet, eoque vtitur. Aquam propterea in febribus pestilentibus, ex oxalide, melissa, scorzonera, boragine, citri floribus, & id genus aliis per alembicum vitreum destillatam, ad tres vel quatuor vncias, ad summum quinque adiiciunt: & quidem recta cum ratione secundum Syluaticum, qui puluisculos huiusmodi vnà cum Syrupo lubentius propinat, quia tunc ieiunus cùm sit ventriculus, simul cum eo ad internas venas traducuntur. Quandoque etiam, aut palati delicatioris causa, aut etiam propter aliquam à capite fluxionem, dictum puluerem in Bolum cum aliquo ex recitatis liquoribus, reduci iubet: quem exhibendi modum ab Hippocrate *u* didicerunt, qui medicamenta maioris momenti offerens, statim à medicamento deuorato, ptisanæ quidpiam exhibere consueuit: quemadmodum & Galenus in theriaca exhibenda admonuit: ad œsophagũ scil. abstergendum, & medicamenti reliquias illius parietibus adhærentes, statim in ventriculum deturbandas. Quod si fortè quis nec potioni, nec bolo aptus fuerit, nebulam, in aliqua ex supra dictis aquis madefactam, puluisculo repletam, deglutiendam dat Syluaticus. Sic Portus *x* sacccharo rosaceo cõmiscet: sunt qui conseruis corroborantibus: alii sudorificis admiscent. Monardes, cum Vnicornu puluerisato: Raby Moyses, cum semine citri dat: Diomedes Amicus *y*, cum Smaragdo ac margaritis miscet,
ac

ac propinat: quibuſdam z in locis, ex lapide in puluerem comminuto, & aqua roſarum aſperſo, tabellæ conficiuntur, quæ in vſum aſſeruantur: ſed conſultius eſt, ſi lapis tunc, quando eius vſus eſſe debet, comminuatur (ita tamen, vt, monente Fragoſo, inſtrumento aureo, aut argenteo radatur, ne terendo virtus ipſius exhalet) nam eiuſmodi tabellę cum margaritis comminutis, cornu cerui & oſsibus elephanti, &c. valdè adulterantur.

Cum medicamentis vomitum promouentibus, Amatus exhibet: & in hauſto veneno, vomitoriis permiſcere Mercurialis *a* iubet: in diuturnis & importunis morbis, quatuor vel quinque grana purganti pharmaco miſcent. Verùm placet Syluatici ſententia, qui cenſet vnà cum lapide Bezaar, aliud medicamenti genus miſcendum non eſſe, quod & Arabes ipſi damnarunt: facilè enim euenire poteſt, vt ea medicamenta, quæ eandem in genere facultatem habent aduerſus venena, ea inter ſe antipathiam aliquam habeant, ſecretiorémve inimicitiam adhuc non cognitam, quæ vtriuſque medicamenti ſimul mixti actionem è veſtigio impediat. Quin etiam Indi ipſi, qui primi medicamentum hoc cognouerunt & inuenerunt, illudque primi pariter in vſum medicum traduxerũt, eo ſimplicißimo & impermixto vti conſueuerunt, quemadmodum ex ſæpius citatis Indicis ſcriptoribus colligere eſt.

a lib. proprio. pollentiorum virium eiuſdem materiæ,

Iorda-

Iordanus de pefte tr. 3. cap. 9. *b* & Paræus. *c* in herbar. German. *d* cap. 21. *e* lib. de Bezoar. *f* de temper. fimpl. cap. 386. *g* lib. proprio. *h* cap. 21. *i* de aromat. Indicis. k lib. 4 hift. natur. Ind. cap. 42. *l* in epiftol. ad Monardem. *m* epift. 191. *n* in epift. *o* Fragofus & Sarracenus. *p* de pefte. *q* de aromat. Ind. *r* Iordanus de pefte. *f* Ryff. reform. *t* de pefte cap. 46. *u* de tat. victus in acut. *x* lib. 3. de pefte cap. 12. *y* de pefte ca. 46. *z* Ryff. in pharmac. *a* de venenis cap. 12.

QVOMODO SANITATEM CONSERVET, ET SVDOREM promoueat, & num vtiliter id fiat.

CAPVT XXXVI.

LApidis huius intra corpus vfus eft, vel ad fanitatem conferuãdam, vel morbos profligandos. Quare Ormuz incolæ opulentiores, vt iuuentam, & membrorum robur fibi cõferuent, pofteaquam fingulis annis bis Martio & Septembri mẽfe fe purgarint, fubfequentibus diebus quinque continuis, huius lapidis in dofes fingulas grana decem, in rofarum liquore ftillaticio macerata, hauriunt, Garzia *a* auctore: interdum nonnulli (eodem *b* monente) vfque ad triginta grana fumunt: & quidem auctore Chrift. Acofta, ad præcautionem à morbis, cõferuationem fanitatis & iuuentutis: quare vt idem *c*, & Perfæ dicuntur, fingulis quindecim diebus femel, ad membrorum principum, & genitalium corroborationem fumere: fic enim fe faniores & vegetiores perfiftere, fibi per-

ſuadent: Quinetiam (vt Boëtius *d* ſcribit) medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum qualitas corpori obſit: hac enim ratione abſque dolore & noxa operatur medicamentum: quæ certè cautio vti non niſi prodeſſe poteſt, ita Medicis obſeruatu digna eſt: hæc ille. Imò vitæ humanæ robur, & iuuentutem conſeruare, & ſenium impedire poteſt, ſi Lonicero credimus, & ſi in anno aliquoties ſumatur, hominem à multis accidentibus præſeruat; quam ob cauſam, eodem teſte, Turcicus Imperator, ſæpiùs in anno aſſumere conſueuit. Refert quoque Manlius ad Cratonem *e*, ſe ex Abrahamo Luſitano auditione accepiſſe, Perſas ac Indos bis in anno exigua quantitate aſſumpta purgari: & Hüeblinus ex relatione Hyruſz teſtatur, Æthiopes opulentiores & magnates in India, quemadmodum & alios Ethnicos, pro ſingulari remedio ad ſanitatem conſeruandam, ſemel aut bis in anno hoc vti, à grano vno incipiendo & ſingulis annis quantitatem, vnius grani additione, augendo.

Sudorem mouere, ſunt qui aſſerant, & alii quidem laudabilem, alii lethalem, vel imperfectum. Etenim per ſudorem omne venenum deponere, ex Arnoldo Scillerus *f* refert: & Ryff, ſudores potenter mouere, & omnia maligna ad cutem pellere ſcribit: quemadmodum & Brudus Luſitanus *g* dicebat roborare virtutem vitalem, atque adeò adiuuando vim expultricem

cordis,

cordis, ſudores prolicere: & Amicus *h*, ſudorem copioſum mouendo, à tota ſubſtantia iuuat, ſi adulteratus non ſit. Verùm contraria eſt Syluatici *i* & Saxoniæ ſententia: Sic enim ille.

Sudores mouendi facultatem ſoli Orientali aliqui adſcripſerunt (qui Occidentalem aluum potiùs mouere, ſe obſeruaſſe dixerunt) quam quidem venena ipſa ſudore proritato ſuperare, & extrà corpus pellere, fuêre qui dixerũt: quod à nobis hucuſque an verum ſit, haud potuit obſeruari, ac multorum annorum adhibita diligenti obſeruatione innoteſcere haud potuit: Audiamus Saxoniam *k*. Reperio apud Scriptores, quòd eo ſumpto ſudor copioſus excitetur, poſt quem ſtatim ſubleuentur: Ego tamen non vidi ſudorem prorumpentem: vel ſi apparebat, erat ſudor imperfectus. Idem *l*, ſudorem tantùm lethalem, & diaphoreticum, nõ ſalutarem ſe vidiſſe ſcribit, quare ſeriò dehortatur omnes à lapidis huius vſu, ſanctè affirmãs ſe nihil commodi, etiam ex optimo credito, percipere potuiſſe. Hinc ex mineralibus ὑδρωτικοῖς quidem, ſed maligna qualitate præditis, hunc cõfectum eſſe, quidam ſuſpicantur. Fateor equidem me aliquoties vſum eſſe, ſed plerumq; eueniſſe quod Saxonia ſcribit, vel non erupiſſe ſudorem, vel imperfectum fuiſſe. Et Io. Baptiſta Syluaticus *m* credit hunc lapidem non ex ſe ſudorem moueré, ſed quod eo exhibito ſudor moueatur, id euenire vel à natura, vel ab alia cauſa.

a Ex hoc Fragoſus, Paræus, Cæſalpinus de metallicis,

VVittichius, Ryff. Boëtius de lapid. *b* Paræus, Cæſalpin. *c* ex Acoſta, Ryff. *d* de lapidib. *e* epiſt. 191. *f* de peſte Britan. ſect. 2. cap. 7. *g* referente Manlio ad Cratonem epiſt. 191. *h* de peſte cap. 46. *i* lib. controuerſ. 93. *k* lib. de febrib. cap. 37. *l* lib. de plica cap. 59. *m* in controuerſ. 93.

QVIBVS IN MORBIS VSVRPARI DEBEAT.

CAPVT XXXVII.

ETſi lapidis huius præcipuus vſus ſit contra venena & morbos venenatos & contagioſos, ita vt Monardes, contra omnes morbos, quibus materia aut humor ineſt venenoſus prodeſſe aſſerat: Luſitani tamen, referente Cæſalpino, ab Indis edocti, huius lapidis vſum, ad multos alios morbos, quàm ad venena transtulerunt, & poſt vniuerſales purgationes, ieiuno ventriculo ſæpiùs propinant. Quare & Richardus, morbis ferè omnibus & præſertim venenoſis auxiliari, ex aliorum ſententia, tradit. Et Crato *a*, in magnis morbis eo ſe feliciter vſum eſſe, ſcribit. Attamen in omnis generis morbis, ſine omni periculo exhiberi vult Lonicerus: & quidam affirmare audet, huic lapidi cõtrarietatem propriam & determinatam contra quoſuis morbos ineſſe, illumque cum omnibus morbis antipathiam habere. Et ſanè nullus plures morbos enumerauit, ab huius lapidis vſu depulſos, ipſo Chriſtophoro Acoſta, qui Medicos in vniuerſa India eo vti, ſicuti & in Perſia, Arabia & China oſtendit. Quare ordine nunc, quibus

quibus in morbis vſurpetur, ex auctoribus recenſeamus.

Deploratos, atque à Medicis derelictos, huius vſu, priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe, intelligo, ait Garzias *b*: idem addit, hoc defatigatos & debiles ad robur conciliandum, & carnem augendam vti. Imò in chronicis & diuturnis morbis commendatur, vt probat exemplum à Richardo propoſitum, quod infrà adponemus. Nunc ad particulares morbos, à capite facto initio.

Vertigini prodeſt, auctore Monardi & Cæſalpino.

Epilepticis pueris plurimis profuit, Monardes: vel cum, vel ſine lacte datum, Paludanus: quare contra Epilepſiam efficax, Lacunę & Cęſalpino: in Epilepſia ab aliis laudari, ait Brudus. Sed quid Boëtius bb? Ad epilepſiam, morbúmque ſacrũ, ſiue adultos, ſiue infantes oppugnet, non parum iuuat. Infantibus lactantibus datur cum lacte: adultioribus & viris, cum aqua lilii conuallium, pæoniæ, aut tiliæ. Pueris, pondere granorum duorum, viris triplum aut quadruplum, aut etiã plus, pro morbi & corporis conſtitutione offertur.

Ad Cordis affectus huius etiam vſus eſt, quare Solinander *c* aſſerit, certũ eſſe ipſius vſu vires Cordis mirum in modum refici: hinc in Cordis ægritudinibus, Orientalis inſignes facultates obtinet. Quare omnibus affectibus Cordis mirè auxiliari, ſi à granis quatuor ad decẽ cum liquo-

re conuenienti propinetur, Boëtius refert: quare ad Syncopen, in ipſo paroxyſmo, aut paulo ante ex aqua roſacea, ſi febris adſit, ſi abſit, ex aqua Cardui benedicti, meliſſæ, ſcorſoneræ, aut florum garyophillorū, granorum quatuor pondere propinat.

Animi deliquio (ex quacunque cauſa, Lonicerus) diuturno (quod per interualla repetit, addit Cæſalpinus) pollinis grana tria in aqua Bugloſſæ, medentur, Monardes.

Palpitationi confert: Quare ſic Chainus, referente Manlio ad Cratonem *d*: Cordis ſpiritus maximè reficit, ſubſtantiamque ipſius corroborat proprietate occulta, ſiue facultate Bezoartica: & aduerſus palpitationem conducit, non tenuium partium ratione, ſed certa proprietate cor reſpiciente, cum in cordibus caprarum illarum reperiatur, ac experientia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus ratione ſimilitudinis conferre: Et Brudus Luſitanus, eodem Manlio *d* referente, aiebat, roborare virtutem vitalem & adiuuando Cordis vim expultricem, ſudores prolicere: & ab aliis in palpitatione Cordis, & animi deliquio laudari. Idcirco Boëtius, quotidie mane ieiuno ſtomacho grana duo cum aqua meliſſæ oblata, multum prodeſſe aſſerit. Hinc Heurnius *c* inter Cor roborantia, ſi calor ſubſit, Bezoare lapide vtitur: vino item ex variis parato, ſingulis doſibus parùm lapidis Bezoar addere iubet. Electuarium quoque ſubiungit, ex margaritis, hyacin-

hyacintho, moſcho & aliis, quibus Bezoaris ſcrupulum admiſcet. Idem in ſua ad praxin methodo *f* inter ea quæ cor humidum alterant & roborant, lapidem Bezaar, & Hyacinthum refert. Et Guil. Fabricius *g* inter cor corroborantia & Syncopen in Dyſenteria auertētia recenſet. Gregorius Horſtius, aliàs apud Gieſſanos Profeſſor, nunc verò Reipub. Vlmenſis Archiater, amicus noſter ſingularis, inter Cardiaca *h*, & quidem ea quæ tetros vapores expurgãdo, cordis robur firmant, imò inter medicamenta occulta vi alterantia, repoſuit. Quare delicatioribus fœminis, quæ vel cordis ſaltu afficiuntur, & iis præſertim, quæ melãcholicæ ſunt, quibúsve ſemen corruptum eſt, exhibet Roderius à Caſtro *i*: aſſumuntur, inquit, ſingulo mane quinque vel ſex grana, in ſubtiliſsimum puluerem redacta, & aqua aperiente vel conuenienti diſſoluta: vel admiſcentur conſeruæ Adianti, ſeu Boraginis, & parùm aquæ eiuſdem herbæ, ſuperbibitur: aut tabellæ concinnantur, vtiliter, etiam adhiberi alicui ex Electuariis ex chalybe confectis, aut rotulis cordialibus & aperientibus. Sed hîc quæri poſſet, an non illa medicamenta, quibus hic lapis miſcetur, abſque huius lapidis admiſtione, idem præſtare poſsint: & ſi poſsint, cur hic, ad pretiũ fortè augendum, additur; vel ſi hic lapis tantarum virium, cur non ſolus exhibeatur.

Pleuriticis & Peripneumonicis, multũ conferre, à fide dignis Brudus accepit. Et Amatus,

lateris dolorem peruicacẽ, etiam maligna qualitate admixta, curauit: in quo casu, cum aqua Scabiosæ, aut Cardui Benedicti, Gabelchouerus vtendum censet. Quare Pleuritidem deploratam sanare, Lonicerus asserit: & sanè in Galliis, generosum quendam pleuriticum, à Medicis derelictum, hoc sanitati restitutum fuisse, mihi relatum fuit; verùm, felix is Medicus est, qui in declinatione morbi vocatur.

Ictero mederi, auctor est Auenzoar *k*: testatur enim se hoc vno medicamento, quendam (qui periculosissimum venenum ingurgitarat, quod cùm biliosum esset, protinus vniuerso corpori auriginẽ induxisse) granis tribus cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ exhibitis, curasse. Verùm loquitur Auenzoar de eo Bezoare, qui ex cerui lacrymis condensatis generatur. Attamen, cùm hic, de quo loquimur, lapis, fellis obstructionem tollat, Monarde monente, idcirco & Icterum curat secundum Lonicerum: & Crato *l*, cuidam Icteritia laboranti dedit, quem vrinam nigram, atramenti instar, minxisse vidit, & melius habuisse affirmat. Quin & Cholericæ passioni, autore Christ. Acosta, medetur.

Appetitum prostratum, eodem auctore corrigit: quare ad stomachi vexationes Lusitani, memorante Cæsalpino, propinant. Relatu dignum, quod Ludouicus Guyon *m* ex Theueto refert, pellem huius animalis, ipsi ventriculo, aduersùs ipsius dolores, & eiusdem deprauatam concoctionem imponi, eiusmodi enim

mor-

morbis, etiam in decrepitis mederi.

Colicam & ventris dolores tollit, Lonicerus.

Dysenteriæ vtilem, & in epidemica dysenteria Lugduni feliciter se vsum, Philipertus Saracenus Medicus Lugdunensis, amicus noster, ad nos perscripsit. & Guil. Fabricius *n* asserit, se experientia edoctum, lapidem bezoar in dysenteria præstantissimum esse; cuius historiam infrà adponemus. Sed idem & pomo odorifero quo præseruationis causa vti liceat, multis aliis lapidem bezoar addit.

Vermes necat, Christ. Acosta *o*, quod *p* & Mõtanus, & Amatus suis scriptis tradidere: contra hos enim admirabilis efficaciæ, cùm eos expellat, & à symptomatibus quæ parere solent, liberet, Monardes: si nulla febris adsit, ex vino datum, Amato *q*: si febris adsit, cum aqua stillatitia portulacę, Fragoso: vel cum succo limonum, vel citri, vel eorundem syrupo, Ryff; & quidem in infantibus grana tria, Lonicerus præscribit: & Boëtius ad vermes & tineas felici successu cum aqua graminis, aut cardui benedicti, solum lapidem propinari affirmat.

Calculum renum eiicit (atterit Brudus) in vesica comminuit pollen ex vino propinatum, Lacuna: quare renum ac vesicæ vrinam, & ex iis viscidam materiam pellit, referente Acosta.

Ad Vteri molestias, Lusitani propinant, Cæsalpinus: quare mensium obstructiones tollit, Monardi: & in vteri strangulatu, prodest sumere grana sex Bezoar orientalis cum aqua Ar-

temisiæ, auctore Roderico à Castro *r*.

Partum facilitat, & secundas pellit, Christophorus Acosta: tria huius grana cum aqua liliorum alborum, betonicæ vel pulegii, parturientibus exhibita, secundas remorantes, certo experimento educunt, vt Gabelchoferus asserit.

In Morbis Melancholicis inueteratis, Indi, Ormutz & Corasone incolæ vtuntur, Garzias *s*: sic Iordanus *t*, veterrimis melancholicorũ morbis succurrere, asserit: & quidem caput, cerebrum, & cor afficientibus, Ryff. Quare Abrahamus Medicus Lusitanus, qui in India annis aliquot egit, asseruit à Regulis ipsis, ibi lapidis huius drachmam vnam, ad expurgandam infernè bilem atram sumi: quod etiam à Lusitanis frequenter audiuerit: hæc Brudus. Monardes *u* in mœstitia & melancholia, & melancholicis animi deliquio afflictis, tria grana ex aqua Buglossæ, propinat. Sic & Boëtio, ad melancholicos humores domandos, siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet, & cutis vitia ab iis causata tanquã præsens remedium sanat. Et Solinander *x*, aduersus omnes melancholicos morbos probat, certoque ipsius vsu cordis vires mirum in modum refici: quare nobili cuidam puellæ à qualicunque purgatione iubet tria, vel quatuor grana puluerisata, in tantilla aqua rosacea odora exhibere. Idem comprobat *y* Franciscus Hildeshemius, his verbis: lapis Bezoar contra omnes affectus melancholicos confert,

& cer-

& certum eſt ipſius vſu omnis cordis ac corporis vires, mirum in modum refici. Quare in melancholia hypochõdriaca, poſt aſſumptam purgationem, ſemper tria vel quatuor grana lapidis Bezoar ac tria grana Ambræ gryſiæ in aqua boraginis ac bugloſſę ſuperbibat, in qua aliquoties aurum ignitum extinctum ſit, vt hoc pacto cor corroboretur, ac tanto minus purgans medicamentum de viribus ac ſubſtantia corporis auferat ac tollat: hæc ille. Imò iis, qui abſque cauſa manifeſta mœſti ſunt, & anguſtiis oppreſſi, plurimum confert, quos reficit & exhilarat, Gabelchofer. Quare Heurnius *z*, lapis Bezoar inſperatam quandam lætitiam ſubitò affundit, eo ipſo die, quo fuerit hauſtus: & mox: cordis & hepatis ſanguinem mundant, Myrobalani chebuli & Indi, & Bezoar lapis, & Hyacinthus. Et vt caput hoc concludamus, lapis hic ad omnes diuturnos & importunos morbos, etiam qui à flatu originem ducũt, Panaceæ inſtar eſt, ſi præuia purgatione, per aliquot dies mane exhibeatur, modò Boëtio credamus. Fateor, me contra anxietates, aliquoties fœliciter ad grana ſex, etiã nouem exhibuiſſe.

a lib. de præſer. à feb. peſtilent. *b* ex eo VVittichius: Ryſt, omnes à Medicis derelictos curat. *bb* lib. 2. de lapid. cap. 139. & Quercetanus in ſua Tetrade, in epilepſia exhibet opiatam corroborãtem ex variis capitalibus, tam ſimplicibus quàm cõpoſitis proponit, cui Lapidis Bezaaris veri ſcrupulum vnum addit. *c* conſil. ſect. 2. conſ. 60. *d* epiſt. 191. *e* cap. de palpitatione cordis. *f* lib 2. cap. 5. *g* lib. de dyſent. cap. 16. *h* diſp. de medicam. diſp. 4. th. 33. & diſp. 5. th. 16. *i* de morb. mulieb. part. 2. lib. 2. cap.

cap.5. k lib.1.& ex eo Io.Agric. *l* consil.174. & ex eo Gabelhof. *m* lib.5.diuers.lect.cap.17. *n* lib.de dysent. cap.10. *o* Monardis, Lonicer. Paludanus. *p* Richard. *q* & ex eo Gabelhof. *r* de morb.muliebr. part. 2. lib. 2. cap.1. *s* Paræus, VVittichius, Cæsalpin. metall. Fragos. *t* de pest.tr.3. cap.9. *u* lib.2.de lapid.cap.193. *x* consil sect 2.consil.60. *y* in Spicilegio 2.in consil.de melanchol.hypochond. à Christ Henrico Ayrero cuidam dato. *z* lib.2.suæ meth.ad prax.cap.5.

AN IN FEBRIBVS IPSIVS VSVS ESSE DEBEAT.

CAPVT XXXIIX.

CVm febrium diuersa sint genera, aliæ quidem febres veræ, aliæ symptomaticæ, aliæ malignæ & cõtagiosæ, in earum cura alii probant, alii improbant. Amatus scribit, in febrium paroxysmis datum, sudorem excitando, à febre plerunque liberare. Sic Chainus dicebat, Manlio referente, non exhibendum in febribus non malignis, nisi post vniuersales euacuationes ac exobstructiones, alioqui agitare humores peccantes, & fieri vehiculum ipsorum ad locum affectum: tempore igitur opportuno tãtummodo ad ipsius cordis corroborationem propinandum esse.

Febres putridæ: Augenius *a* reprehendit eos, qui putant non solùm pestilentibus ac venenatis, sed in vniuersum putridis febribus opitulari: insuper redarguit quendam, qui peruerso iudicio, nõ modò in putridis febribus omnibus non pestilentibus, sed etiam passim in cunctis morbis, aut à materia, aut citrà materiam,

eius

eius antidoti ſcilicet lapidis Bezaar vſum admittebat: cùm vnicuique morbo, propria & determinata contrarietas inſit, quam lapis ille cum putrida febre, omnibusque morbis antipathiam non habeat.

Febris quartana: Quartanis conuenire poſſe, arbitratur Garzias *b*: & quartanam pellere ait Ryff: quare Luſitani in quartana ſæpius exhibent, Cæſalpinus. Verùm Boëtius *c*, etſi quartanam febrim non ſanet, tamen eius aufert Symptomata: nam animi mœrores, anxietates, cordisque affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt, lenit & aufert.

Febris catarrhoſa: in febri catarrhoſa in Hiſpania, lapis Bezoar plurimùm profuit, quo & Imperator, & alii, quibus ad manus fuit, vſi ſunt, Crato *d*.

Febres malignę *e*. Aduerſus febres malignas & epidemicas, commendant Monardis, Acoſta & Lacuna: & in aqua acetoſæ Luſitani propinant, Cæſalp. Fragoſus: earum malignitatem extinguendo, Amatus: contra has vtilis etiam eſt aqua, in qua lapis hic maceratus eſt, Monardes: malignitatem omnium febrium extinguere, proteſtatur Monardes, referente Diomede Amico *f*: quare in febribus peſtilentialibus, ſiue malignis Montanus, & Amatus *g* commendant, infrà hiſtoriam recitabimus; & inter præſeruantia in febri peſtilenti, Theriacam, Mithridatium, lapidem Bezaar, Matthæus *h* recenſuit. Mercatus *i* agens de medicamentis, febri malignæ

gnæ analogis, his, inquit, adiungitur lapis nuper ex Lusitanorum India apportatus, qui Bezoar ab effectu appellatur, quibus singulis vicibus grana quatuor aut quinque porrigere oportet, aqua aut syrupo, aut iusculo aliquo excepta. Augenius *k* febres pestilentes Bezoardicis indigere scripsit, quæ putridis conueniunt, vocat autem Bezoardica, Theriacam ex Galeno ad Pisonem, & Bolum armenam ex 9. simplicium, lapidis verò huius non meminit.

Aut vt Gallus *l*, desumuntur ex ipso Bezahar pro singula vice gra. quatuor vsque ad sex grana, cum vino albo odorato, aut alio aliquo conuenienti liquore, veluti est aqua acetosæ, tormentillæ, Scorzoneræ (scil. in febre maligna) iteraturque hoc medicamentum, bis, ter, quater, plus & minus, prout necessitas & opes assumentis exigunt: ac si quis huius frustulum in ore deferat, is nunquam contagioso morbo & & pestilenti, aut ab aliquo veneno affici poterit. Et Roberetus in febre petechiosa laudat.

In febre, quam stigmata rubra comitantur, & pulicum morsus instar per cutim aspersa apparent, probat Monardis. At Syluaticus *m*, ostendit lapidis Bezoar vsum non esse tutum in febribus exanthematibus coniunctis, si detur ad sudorem mouendum, quem ex se non mouere creditur, his verbis. Quo tempore exanthemata erumpere solent, crudus adhuc est vtplurimùm morbus, neque tunc sudores mouere rectum est ac tutum: & mox subiungit: cæterum in fe-

In febribus quoque huiusmodi, lapidem istum exhibitum sudorem ex se mouisse, etiam longo tempore ac multorum annorum adhibita diligenti obseruatione, innotescere haud potuit: ita vt in eam tandem circa hanc rem deuenerimus deliberationem, non ex se mouere sudorem hunc lapidem, sed euenire interim, vt eo exhibito, vel à natura, vel ab alia causa, sudor moueatur.

Ast longè aliter Boëtius *n* sentit, cuius verba adponamus: Pestē febriumq; pestilentiū virus, etiam earum quæ exanthemata, petechias, herpetes & papulas malignas producunt, cito ac miraculi instar compescit ac extinguit, ad quos affectus Indi quotidie cum aqua rosarum, puluerem duorum granorum pondere, propinant. Mihi exigua dosis videtur, vbi febres iam in statu, aut prope statum sunt. Soleo tum sex, aut octo grana magna vtilitate cum aquæ Acetosæ vncia vna quotidie, donec vel sudore, vel vrinæ profluuio melius habeat æger, propinare, eúmque ab omni potu alio per horam arcere, ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer, qui vel ante, vel post eius sumptionem, aliquid ægro offerunt, etiamsi id æquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis, qui effectum optatum impediat & prohibeat, quem vtraque res seorsim vsurpata produxisset. Qui id non capit, Spiritus vitrioli & spiritus tartari anti-

antipathiam perpendat: vterque enim istorum acidissimus & acutissimus est. Si misceas, vtriusque acrimonia perit, & liquor redditur insipidus. Suadeo igitur, vt nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum cõmodum desideretur, exhibeatur: hæc ille. Omnium *o* febrium symptomata, animi mœrores, anxietates & cordis affectus curat, quatuor granorum pondere ex conuenienti liquore sumptus. Verùm Mindererus *p* lapidi Bezoardico soli, ne in febre quidem simpliciter austeriore, vel parum maligna, nedum in pestilente fidere vnquam vel voluit vel potuit, eò quòd lapides ex equo excretos Bezoardicis simulacro, colore, substantia ac nitore æquiparandos, excretos vidit, verum tamen lapidem Bezoar non contemnit, ne cum aliorum doctissimorum virorum experientiis certare videatur, At consimilia figmenta plura in Medicinam clam irrepsisse, quæ vana spe & medicos & ægros, non modò aliquando frustra lactarunt, sed etiam funebri exitu prę-cipitarunt, &c.

a epist. tom. 1. lib. 9. epist. 1. & 2. *b* ex eo Paræus & VVittichius. *c* lib. 2. de lapid. cap. 193. *d* epist. 105. *e* feb. malign. & diuturnis, Lonicerus. *f* de pest. cap. 40 *g* centur. 3. cur. 74. Rulandus. *h* de febrib. pestil. *i* lib. 7. de febr. k tom. 3. lib. 4 epist. 10. *l* de feb. pest. tr. 1. cap. 30. *m* in controuers. 93. *n* lib. 2. de lapidib. cap. 193. *o* Heningus Scheuneman. lib. de morbo sulphureo cagastrico, sect. 2. cap. 4. *p* lib. de peste pag. 221.

AN

AN IN PESTE HVIVS VSVS ESSE POSSIT.

CAPVT XXXIX.

LApidis huius in peſtis & præcautione & curatione, vſus à quibuſdam commendantur: quare inter medicamenta Bezaartica peſtis venenum ſuperantia, lapidem Bezaar, margaritas, os de corde cerui &c. Portus *a* recenſet: hinc plerique peſtis tempore lapidis huius fragmentum in ore geſtant, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia, ſibi metuunt, Monarde referente: hic cum aquis violarum, roſarum ſumptus, à peſte mirè defendit, & poſſet tingi cornu monocerotis in aquis prædictis, cum ipſo lapide exhibendum, ex ſententia Forneſii, in ſuo de peſte libello. Quare contrà omne genus veneni ac peſtilentiam ex hoc & aqua roſarum tabellæ ab Andernaco parantur *b*: & Gabelchofer, tempore peſtis in Officinis benè conſtitutis tabulas, quæ miram vtilitatem præſtant, præparari aſſerit.

Peſti medetur, Monardis: admirabilis contrà peſtem, Lacuna: imò certiùs auxilium & remedium non habetur, quàm huius lapidis puluis exhibitus, potenter enim ſudore venenum è corpore expellit, Lonicerus. Fallopius, referente Wittichio, affirmat hoc medicamentum in peſte omnia ſuperare, & ſe in peſte Ferrarienſi, multos hoc lapide exhibito conſeruaſſe teſta-

tur: & Manardus, vt Diomedes Amicus *c* recitat, de eo in peste Germanica periculum fecit, à qua qui illo vsi, curati & præseruati fuere, cæteri minimè. Rulandus *d* sudorificum præscripsit, quia dicit, alexipharmacum esse, malignitatem pestilentem ocyssimè conterens: tale est; lapidis Bezaar scrupulus semis, pulueris rubei Cæsaris, cornu cerui vsti drachmam vnam ex aquis scabiosæ, cardui benedicti, propinat. Sed quæso cur puluis rubeus additur, si Bezoar solus hoc præstare posit? Et Mercurialis *e*, quæ cor muniunt aduersus venenum & intrinsecùs adhibentur, sunt bolus armenus, lapis Bezoarius, puluis cornu vnicornis, cornu ceruini, corallorum rubeorum, dictamni cretici, quorum puluerum dosis est ad summum drachmæ vnius, & sumitur huiusmodi puluis cum vino; quemadmodum Galenus Bolũ armenum etiã in febribus cum vino dabat. Quare in peste huius lapidis efficaciam magis manifestè apparere, quàm in nulla re alia, exemplis Monardis ostendit, quæ infrà Lector inueniet.

Crato in libello de præcautione à febri pestilentiali, inquit: Bezoar lapis in acutis magni fit, sed quantum ego obseruare potui, non præstat hoc in isto casu, quod ab eo expectatur, quanquam in aliis magnis morbis eo fœliciter me vsum esse, sciam. Quòd si tamen maiori in quantitate daretur, nõ dubitarem etiam in peste eum profuturum, quod in cæteris venenis facit (vide finem capitis præcedentis.) Ibidem adponit pulue-

puluerem præſeruantem Vienenſium, qui lapidis Bezoar ſcrupulos quatuor recipit.

Sed diſtinctio fortè adhiberi poteſt, à tempore deſumpta: Brudus enim Luſitanus, referente Manlio *f* in febris peſtilentialis initio magno cum ægrorum commodo exhiberi, expertus eſt: in augmento verò datum, non tantùm non iuuare, ſed nocere etiam. Eandem cum Brudo diſtinctionem Chainus adhibebat.

Audiamus Herculem Saxoniam *g*, qui huic non multum tribuit. Inter cardiaca medicamenta, quæ in peſtiferis adminiſtrari ſolent, eſt lapis Bezoarticus ab Arabibus celebratiſsimus, & noſtris temporibus à Ioāne Manardo & Garzia ab horto: de quo lapide contra febres peſtiferas & omne venenum plura dicuntur: ego tamen, vt ingenuè dicam, dùm Venetiis practicarer, maximam huius copiam conſumpſi, nec egregiam operam ſenſi: ſcio plurimos, quibus exhibui fuiſſe ſanatos, ſed non retuli in lapidem. Cauſa, quia reperio apud ſcriptores, quòd eo ſumpto ſudor copioſus excitetur, poſt quem ſtatim ſubleuentur: ego tamen non vidi ſudorem prorumpentem: vel ſi apparebat, erat ſudor imperfectus. Itaque quantum ad me, abieci omnem ſpem huius lapidis in his febribus. Fieri poteſt, vt ego inciderim in ſophiſticum adulterium, ſed cùm Venetiis medicinam facerem in primatum ædibus, perſuadebant eſſe omnium excellentiſsimum. Itaque ſi genuinus reperitur, fortè habet illas dotes, quas tribuunt:

notæ tamen non poſſunt ita tuto proponi.

Quid Crato *h*; Bezoar in peſte parùm confer-re animaduerti: & alibi *i*: hoc ſatis conſtat, Turcas in Terra lemnia vti, nec terræ lemniæ, ſicuti etiam lapidi Bezoar, vllam vim contra peſtem tribuunt. At contra Hornio *k*, lapis bezoar peſti, cunctisque venenis obſiſtit.

Carbunculus peſtifer: In carbunculo peſtifero, Bezoare intra corpus vtitur confectione ex conſer. acetoſæ & acetoſ. citri ana vncia vna, puluer. margaritar. & cornu ceruini, ana ſcrupulis duobus parata, Bezoaris ſcrupulum ſemis admiſcet. Verùm & extrinſecus à Garzia commendatur; ſi carbunculis enim peſtilentialibus apertis imponatur, venenum exugendo conducere, aſſerit *l*, quemadmodum & Wittichius, qui & Fallopium probare refert: ſic expreſsit Sarracenus *m*, peſtilenti è carbunculo ſi vel cruſta excidit, vel emiſſarium natura aut ſcalpello vllum eſt, impoſitus lapis venenum protinùs totum exugit. Vnum hoc addam, in peſte, quæ anno ſuperiori 1610. apud nos hîc Baſileæ ſæuiit, plures hoc lapide in curatione, ſed abſque omni ſucceſſu, vſos eſſe.

Lues Vngarica: Rulandus, etſi diſertis verbis lapidem hunc non magni faciat, & cornu ceruino plùs tribuat, nihilominùs in luis Vngaricæ curatione, omnibus medicamentis, imò & cibis admiſcet: argumentum ſanè incertitudinis in Medicina facienda; capite enim ſexto, pulueri cardiaco cibis admiſcendo, lapidem Be-

zoar

zoar intermiſcet,quo,vt loquitur,efficacior fiat. Sic aquam nucum cum cornu ceruino vſto pręparatam, vel cum lapide Bezoar,magnarum eſſe virium,ſi alexipharmacis admiſceatur; & capite 7. hiſtor.25. pulueri alexipharmaco,ex cornu ceruino, terra ſigillata, Smaragdo, & aliis confecto, Bezoaris Orientalis ſcrupulum ſemis addit. Ibidem analepticum proponit noctu bibendum,ex ſeminibus melonum,papaueris albi, amygdalis, iulepo roſaceo, eſſentia margaritarum, & addit lapidis huius ſcrupulum ſemis,bina vel terna vicę bibendum. Sic hiſtoria 29. aquæ alexiteriæ, & analepticæ cordiali tantundem addit: & tandem hiſtoria 30. ſudorifico alexipharmaco ex decocto cardui benedicti, cornu cerui, terræ ſigillatæ, Bezoaris Orientalis grana ſex addit. Verùm ex ſequentibus verbis, quid illi tribuat, colligere eſt, dùm ſcribit, demirandum Bezoarticum lapidem, maximi quidem pretii, minoris tamen efficacitatis, nobiliſsimo cornu ceruino præferri, eiusque laudibus ornari, qui cornu ceruino potiùs tribui deberent.

Aduersùs exanthemata, ſiuę puſtulas (contrà variolos & rubeolas *n*, qui morbus Indiæ eſt epidemius, ſæpè verò & perniciofus, Paræus) & Herpetes, quæ ſubindè Indos necare ſolent, huius lapidis pulueriſati, granum vnum aut alterum (duorum granorum pondere, Paræus) ex aqua roſacea per ſingulos dies magno cum ſucceſſu propinant, Garzias *o*: alii *p* cum aqua

acetosæ, cardui benedicti, anagallidis, aut scabiosæ, vel limonum, aut citronum succo vel syrupo. Sic Philippus Höchstetterus Medicus Augustanus, in suis ad me literis anno 1613. datis: vidi, scribit, in morbillis delitescentibus, retrocedentibúsve, vnde magna symptomata oborta, præclarum effectum, ex quinque vel sex granis enim in brodio carnis, puellæ quinque circiter annorum exhibitis, liber spiritus rediit, morbilli protrusi sunt, & syncope desiit. Crato *q* verò in fluore alui in morbillis, lapidi Bezoar non multum tribuit.

a de peste lib. 2. cap. 38. *b* cōment. 2. dial. 5. *c* de peste cap. 46. *d* de lue Vngar. cap. 6. *e* de peste cap. 23. *f* epist. 191. *g* de febrib. cap. 37. *h* epist. 159. *i* epist. 130. k in dialog. de auro philos. *l* & Parænes. ita credi scribit Boëtius. *m* lib. de peste, & Ryff. *n* Fragosus & Ryff valere dicunt. *o* & ex eo VVittichius. *p* Ryff. *q* epist. 145.

IN AFFECTIBVS EXTERNIS BEZAARIS VSVS.

CAPVT XL.

IN Scabie mala, quam ferinam Cæsalpinus, lepra, prurigine, & impetiginibus vtitur Garzias *a*: quare cum aqua buglossæ Lusitani sæpè propinant, Acosta & Cæsalpino auctoribus.

Arabum lepram, seu Græcorum elephantiasin, malam scabiem, prurigines, impetigines, erysipelata & reliqua cutis vitia, tanquam præsens remedium sanat: hæc Boëtius.

Scro-

Scrophulis apertis, effectu miraculoſo inſpergitur: Chriſt. Acoſta *c*.

Collectio dura quindecim annorum, in latere exterius eminens, intrà tres hebdomadas, qualibet die, quantitate vnius grani milii ſumptum, reſoluta fuit, Arnaldo *d* affirmante.

In Vlceribus antiquis Indi vtuntur, Chriſt. Acoſta & Fragoſo referentibus.

In Cancro vlcerato iam apparente, lapidis Bezoartici Orientalis puluerem linimẽtis, Rodericus à Caſtro *e* admiſcet. Et vt Claudius Chapuys *f* vult, in cancro Bezoard eſt ſingulare, ſi in potu exhibeatur cum aliqua aqua cordiali, & in lecto ſudor prouocetur.

In morſu virulentorum animalium diuinum medicamentum, Agricolæ: quare Ormuz & Coraſonæ incolæ, aduerſus tales morſus vſurpant, Garzias: vt viperarum & ſerpẽtum, Chriſtoph. Acoſta. Et Cardano *g* in cura morſus & ictus venenati animalis, ſupremũ ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Bezar, aut ſordes oculi ceruini: quare puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberat, Garzias *h*. Et Fabricius canis rabidi morſui, cum aliis vlceri inſpergit, qua de re infrà hiſtoria exhibetur. Sic Iordano *i*, vulneribus virulentorũ animalium morſu inflictis, puluis aſperſus, venenum extrahit: & vt Ryff. vulnus ſine vllo damno curat.

Vulneribus ſagittarum toxico illitarum, lapidum Bezoarticorum puluerem vtiliſsimè in-

ſpergi ſe intellexiſſe, Monardes *k* ſcribit: & ſubiungit, lapidem hunc Alexipharmacũ eſſe perniciosiſsimi illius toxici, quo ſagittas ſuas illinunt Canibales ad ſeſe mutuo conficiendos, quorum plerique poſt vehementes cruciatus & furores mortui ſunt.

a ex eo Paræus, VVittichius, Ryff, Paludanus, Syluaticus. *b* lib. 2. de lapid. cap. 139. *c* cap. 21. *d* de doſibus theriacal. & ex eo Mercurial. 2. de comp. medic. 13. & Penottus. *e* de mulier. medic. par. 1. lib. 1. cap. 22. *f* lib. de cancro. *g* 3. de venen. 10. *h* Paræus, VVittichius, & Boëtius, contra ictus & morſus commendat. *i* de peſte tract. 3. cap. 9. & VVittichius. k & ex eo à Bra cap. 3. imò mederi Boëtius aſſerit.

CONTRA VENENA.

CAPVT XLI.

ETſi plures lapides à vi ipſis aduersùs venena inſita commendentur, huic tamen ſingularis vis contra omnia venena tribuitur, vt ſuprà capite decimotertio ex Serapione (qui vnus ex Arabibus longiorem de lapide Bezaar ſermonem habuit) Rhaſi, & aliis oſtendimus: & hoc Indos ad venena euincenda vti, Garzias ſcribit, ita vt non ſolùm *a* Amuletum, ſed etiam aduerſus Venena omnia Antidotum ſalutare dicatur, eò quòd repentè vim omnibus venenis adimere credatur. Et quia lapis hic eximiæ ſupra omnia Alexipharmaca, vt Garzias *b* ſcribit, aduerſus venena facultatis eſt, ideò omnia Antidota & medicamenta, quę à tota ſubſtantia venenis aduerſantur ab hoc per excel-

lentiam

lentiam Bezardica, quaſi Alexipharmaca di-
cuntur: quare inter Antidota primum locum ſi-
bi vendicare, ſi adulterinus non fuerit, Amicus *c*
aſſerit. Hinc deleteriis extremum moliri exci-
dium, ex hiſtoria Matthioli de Napello, Iorda-
nus *d* oſtendit. Quare & Paræus refert, Mat-
thiolum teſtari ſe pluribus experimentis com-
pertum habere, hunc longè magis præſtare ad-
uersùs deleteria venena, quàm cætera medica-
menta, etiam quàm Theriacalia, & alia quæuis
antidota. Et Foreſto *e*, venena omnia ſicut mi-
thridatium & theriaca, ſua venenoſitate expo-
liat. Idcircò & Ardoynus, omnibus medica-
mentis tam ſimplicibus, quàm compoſitis, fa-
cultate propria venenis reſiſtentibus, aut ani-
malium virulentorum morſus iuuantibus, ex
longa experientia præfert: quemadmodum &
Matthiolus, qui ea, quæ apud Arabes habentur,
recenſet. Et quia omnes, qui eo vſi ſunt, vt
Chriſtophor. Acoſta loquitur, vno ore aſſerant,
vniuerſale & prẹſtantiſsimum eſſe Antidotum.
non modò intrò ſumptum, ſed etiam foris ad-
hibitum, maiorisque eſſe vtilitatis, quam ſint a-
lia auxilia. Hæc cauſa eſt, cur in tota India, Per-
ſia, Arabia & China, vtantur: apud quos, vt ha-
bet Amatus, in magno pretio eſt, & magnis cu-
ris, quas Indi cum lapide præſtitere, conſpectis,
etiamnum hodie cum aliis pretioſis mercibus
adferuntur: & *f* Indiæ principes, & omnes Lu-
ſitani pro ſummo Antidoto habēt: & Rauwolf-
fius auctor eſt, puluerem hunc à Perſis aduersùs

quæuis lethalia venena exhiberi. Crato *g* quoque teſtatur, ſe contrà venena fœliciter vſum eſſe: & Lacunæ *h*, admirabile eſt remedium aduerſus omnis generis venena: cùm, vt Ryffius, omne venenum certò cogat. Hinc Montuus ſcribit vincere omnia venena infallenter, ſiue ſumptus, ſiue geſtatus, & præſtare omnibus Alexipharmacis, teſtibus Rhaſi, Auenzoare, Conciliatore, & Matthiolo: & affirmat ſe multa experientia in multis illuſtribus viris id obſeruaſſe. Et Augenio *i*, præ omnibus efficaciſsimus ducitur in corroborando corde & venenis profligandis, potus vel geſtatus. Et omnium apertiſsimè Diomedes Amicus; hunc Rhaſis & Serapio voluerunt reſiſtere ſua virtute, ſiue per os ſumatur, ſiue collo ſuſpendatur, ſiue ore contineatur, ſiue aqua, in qua infuſus fuerit, propinetur, omnibus venenis, tàm calidis, quàm frigidis, & cunctis vulneribus & morſibus venenatorum.

Verùm cum efficaciora omninò exiſtimanda ſint, quæ corpora ingrediuntur, quàm quæ adpenduntur, idcircò Amatus aduersùs omne venenum, Bezoaris grana tria ex aqua ſtillatitia florum Arantiorum (aquæ herbæ Scorzoneræ Gabelchofer) propinat: vel vt Cæſalpinus *k* ex aqua florum citri, aut Lanfæ quæ ex floribus Arantiorum habetur. At Portus *l* ad grana decem cum ſaccharo roſaceo, dare iubet. Cæſalpinus *m*, in cura venenorum commendat Bolum armenum in vino mero aut diluto, pro febris

vehe-

vehementia, vt remedium feratur in venas: & addit, lapis Bezaar eodem modo, fragmenta pretiosa tenuissimè supra lapidem porphyriten læuigata. Sic Mercurialis *n*, ad præseruationem à venenis insigniter valet, & ab omnibus efficacissimum remedium aduersus venena existimatur. Et Boëtio, ad venena quæuis quæ alicui offerri possunt, nihil hoc præstantius haberi potest: nam non solùm corpus præseruat à veneno, sed infectum aut oppressum liberat. Ad præseruationem (addit) sufficiunt duo grana mane cum vncia vini, aut aqua cordiali, vt melissæ vel cardui benedicti propinata. Ad curam verò, si quis venenum hauserit, octo vel decem grana cum vino exhibenda sunt.

Vomitoriis quoque nonnulli addere iubent: sic enim Amatus *o*, toxico infecto, cum medicamentis vomitum procurãtibus, datus, cum vomitu venenum expellit, qui verò vomitu reiecerint, per sudorem aut aluum educit: & Mercurialis *p* iubet vomitoriis semper miscere aliqua, quæ vim habeant venenis resistendi, vt est puluis cornu cerui, lapidis Bezaar, smaragdi, terræ sigillatæ, boli armeni: huiusmodi enim si misceantur, nõ solùm famulari vomitui faciendo, verùm etiam & vi emplastica, & vi alexiteria, ipsorum venenorum vires minuere.

Adpensum contrà venena quoq; commendant, haud dubiè hac in re imitantes Serapionem, cuius verba Monardis ita proposuit: si quis sinistræ corporis nudæ parti applicatum gestet,

geſtet, nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate, quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: plura vide ſuprà capite de Bezoar Arabum. Matthiolus *q* ex Mauritanorum teſtimonio refert, lapidem ita adalligatum, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare. Sic & Boëtius, qui brachio ſiniſtro alligare iubet. Et vt Boëtius, cor tueri ne à veneno aëréve peſtilente, aut contagioſo lędatur. Hinc Sarraceno vis lapidis ea eſt, vt nõ modò hauſtus, ſed & vel lingua circumactus, vel aliter ore volutus, aut quod mirãdum magis eſt, ex ceruice ſuſpenſus, vel ita alligatus, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, nullis ex præſtantiſsimorum genere quantumuis eximiis aduersùs venena præſidiis cedere videatur. Et Cardanus *r* agens de amuletis, quæ collo appenſa venenum hebetent, ait: Pazar etiam geſtatum plurimùm prodeſſe crediderim: qua de re ſuprà capite de lacryma cerui. Sic Augenius *s*, præ omnibus efficaciſsimus dicitur in corroborando corde, & venenis profligandis, potus, vel geſtatus. At Garzias *t* ſe experimentum eius, quod nudæ carni alligatus proſit, non vidiſſe, nec ſimili modo eos in India vti, ſcribit.

Sic pharmaciæ Ryffianæ reſtaurator, hunc lapidem ineffabiles & pręſtantes dotes & vires, non ſolùm in omni veneno expellendo & ſuperando, ſed etiam venenoſam & putridam materiam in corpore ex cibo potúve, aliáve de cauſa colle-

collectam deturbando, habere asserit: cuius nomine omnibus lapidibus pretiosis longè praeferatur, ita vt etiam Ethnici & Idololatrae Indi apud quos reperitur, nō vereantur dicere, Deum omnipotentem, rerum omnium Creatorem, omnia quidem in bonum hominis creasse, sed peccatum esse, quòd hoc lapide, alii quàm diuites & primarii, vtātur: pauperes enim aliis contentos esse posse: quare apud ipsos vsum huius, ne eius multum absumatur, prohibitum. Hinc historicis illis, Linscotto, & Artho, lapis hic pretiosissimus est, & contrà tum venena omnia, tū multos alios grauiores, medicina praestantissimos, ita vt valor eius longè suprà vnicornu sit, cùm etiam illud viribus superet.

Verùm vt concludam, etsi concederem lapidem Bezoar, contrà venenum valere, non tamen vniuersale remedium contrà omnia venena, concesserim, imò potiùs singulis venenis, singula antidota esse cū Vallesio *u* crediderim: Antipathia, inquit, naturalis, in inanimis quoque rebus euenit: cùm enim sint quaedam antidota & simplicia & composita, quae censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis Bezahar & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est, quod cuique peculiariter ac propriè aduersatur: velut Aconito, ruta: opio, generosum vinum: lepori marino, lac. Itaque sunt quaedam simpliciter antidota, quaedam quorundam: atque deleteriorum generi aduersatur genus alexipharmacorum, verùm vni-

vni cuicunque veneno ſuum antidotum.

Contrà Napellum commendauit Rhaſis *x*; ex quo & Matthiolus *y* habet. Aiebat Brudus Luſitanus, Manlio *z* referente, lapidis Bezoardici facultatem alexipharmacam etiam contrà ipſum Napellum, ab aliis ſatis decantari. Sic & Auicennæ *aa*, Bezahar principale remedium contrà Napellum, & medicamentum de moſcho, & algeduar, id eſt, Zedoaria. Sed hac de re vide hiſtorias duas, capite ſequenti.

Contrà Arſenicum quoque valere, Monardis auctor eſt: vtilis, inquit, qui ſublimatum, aut corrodens aliquot venenum hauſerint, malignitatem & ſymptomata tollendo, in corroſionibus tamen remedia conuenientia etiam adiicienda, alioqui nullius efficaciæ in illis lapis eſſet, quare lac primò propinandum, deinde lapidis puluis dabitur. Vide etiam infrà Hiſtoriam de Arſenico aſſumpto.

a Bodinus in ſuo theat. lib. 2. *b* Cæſalp. de metall. Lonicer. *c* tract. de peſte cap. 46. *d* de peſte tract. 3. cap. 9. *e* lib. 30. obſ. 3 & in Schol. obſ. 11. *f* Amatus & ex eo à Bra. *g* de præſeruat. à febr. peſtil. *h* in Dioſcoridem. *i* lib 3. de peſte cap. 8. k de metall. *l* 3. de peſte cap. 12. *m* lib. 3 ſui ſpeculi cap. 53. *n* de venenis, & ex eo à Bra. *o* lib. 2. de lapid. cap. 193. *p* 1. de venen. 22. *q* 5 in Dioſc. 73. ex hoc VVittichius & Ryff. *r* 3. de venenis 2. *s* de peſte lib. 3. cap. 8. *t* ex quo VVittichius & Ryff. *u* de Sacra philoſophia cap. 75. *x* ad Manſor. 11. & 1. diuiſio. 141. *y* lib. 5. in Dioſc. cap. 73. *z* epiſt. 191. ad Cratonem, & ex eo à Bra. *aa* lib. 4. fen. 6. tract. 1. ſum. 2. cap. 1. & Cæſalp. 3. ſpeculi ſui 20.

HISTORIAE PLVRES, EORVM, QVI HOC LAPIDE feliciter vſi ſunt.

CAPVT XLII.

NVnc lubet ea, quæ propoſita fuêre, hiſtoriis & exemplis comprobare, initio facto à morbi chronici cura, quare ex Claudii Richardi epiſtola hiſtoriam hanc ipſius verbis adponimus.

Nos ſacratiſsimæ Cæſareæ Maieſtatis iuſſu, quatuor experimenta ſui hucuſque vidimus, in duobus nempe reis lege ſupplicii dānatis, quibus venenum ſtudio oblatum eſt: & in duobus præterea aulæ Maieſtatis ſuæ nobilibus vehementiore morbo afflictis. E' quibus primus Dominus Scander ſeſe nobis offert, qui cùm longo & graui ægritudine cum ingēti omnium membrorum, & pulſus imbecillitate Oeniponte decūberet, nauſeabundus, ac in ventriculo & præcordiis vehementer dolens, annum agens ſeptuageſimum quintum, lapidis Bezoartici grana quinque in cochleari vini fuere oblata. Nulla illo die ſubſecuta eſt alteratio, nullaque immutatio. Noctu tamen meliùs quieuit: ſequenti die attollebat brachia, & crura ad ſeſe attrahebat, quod antea haudquaquam facere potuerat. Tribus poſtea elapſis diebus vomitum quidem bilioſum habuit, qui præcordiorum & ſtomachi dolores finiuit, ac licet lōgo adhuc tempore decubue-

cubuerit, credo nihilominus suæ salutis fundamenta Bezoar extitisse. Hanc historiam Diomedes Cornarus quoque *a* recensuit.

In mœstitia & melancholia valdè etiam vtilis est hic lapis, inquit Monardes *b*. Imperator enim Carolus V. fœlicis memoriæ, in hunc effectum sæpè sumebat, atque etiam sumpserunt plurimi, qui sine manifesta causa tristes sunt & anxii, quia tristitiam adimit, & alacres reddit, qui eo vtuntur. Multos admodum anxios, & animi deliquio afflictos, melancholicosque vidi, qui sumptis huius lapidis tribus granis ex aqua buglosi, sine difficultate liberati sunt: hæc Monardis.

Aduersùs animi deliquia, exempla duo ex Monardi: Exemplum primum: decimusquartus iam agitur annus, quòd Illustrissima Dux de Beiar à Domino Ioanne Mantique admonita fuerit, in aula frequentem vsum esse Lapidis Bezar, aduersus animi deliquia: erat autem Illustrissimæ huic fœminæ filius isti morbo ab ineunte quasi ætate valdè obnoxius, cumq; illius salutis cupida admodũ esset, singulare aliquod remedium requirebat, cùm ordinaria medicamenta, quæ à doctissimis Medicis præscripta fuerant, nihil profuisse, animaduerteret. Intelligens ergo, quantæ efficaciæ esset lapis Bezaar, negocium mecum communicat: valdè insolens id mihi visum est, qui illius nullam etiam notitiam habebam, præter eam quam in libris scriptam repereram, sed neque existimabam in his

regio-

regionibus reperiri: eam ob cauſam illam ſubmiſsè oraui, vt in illo acquirendo omnem diligentiam adhiberet, mihi enim cara erat illius adoleſcentis ſalus, ob inſignes eius virtutes, & multam in omni ſcientiarum genere, atque in omnibus aliis rebus illuſtri viro neceſſariis doctrinam: tum etiam vt lapidem maximè à me deſideratum, conſpicerem. Allati tandem ſunt Vlyſsibona, Genuenſis cuiuſdam opera, bini lapides probi auro incluſi, oſsis dactyli magnitudine, paulò tamen craſsiores, colore præditi ex viridi nigricante, inſtar malorum, quæ Inſana appellantur. Itaque communi conſenſu ſtatutum eſt, vt corripiente illum inopinanter animi deliquio, lapis illi præberetur. Veſpere quodam in ſyncopen incidit: illicò ſecundum ordinem in aula conſuetum, tria pollinis vnius lapidis grana, in ſtillatitii liquoris bugloſſæ ſufficienti quantitate diſſoluti, in os eius apertum iniecta ſunt, quæ cum difficultate deglutiit. Deinde, quanto tempore ad Symbolum apoſtolicum bis recitandum neceſſarium opus fuiſſet, tum facilè animi deliquium ipſum reliquit, ac ſi illo correptus non fuiſſet. Perſpecta tam inſigni lapidis facultate, magna in æſtimatione illum habuimus, prȩſertim cùm obſeruaremus, quotieſcunque daretur lapidis puluis, illum tanta facilitate ab animi deliquio liberari: nam manifeſtè apparebat, puluere non exhibito, animi deliquium longo tempore durare, & cum difficultate ab eo plene liberari: dato autem puluere,

ſubitò & facilè ad ſe redire, perinde ac ſi nullum paſſus eſſet animi deliquium. Illuſtriſsima itaque Dux, ſemper in marſupio eam pulueris quantitatem geſtabat, quæ pro vna doſi neceſſaria erat, vt corripiente illum animi deliquio, faciliùs propinari poſſet, & ipſe breuiore tempore liberaretur. Illud etiam acceſsit commodi, quòd poſtquã puluere vti cœpit, adeò frequenter Syncope moleſta non fuerit. Hac re conſiderata, Illuſtriſsimæ Duci dixi, ex Medicorum præceptis, ea medicamenta, quæ morbum aliquem curant, poſſe etiam præſeruare, ne in illum incidamus, eamq; ob cauſam, commodum mihi videri, ſi ſingulis diebus manè puluerem ſumeret: fieri enim poſſe, vt continuo illius vſu, vapor cerebrum ſubiens, qui ex venenoſa & maligna aliqua qualitate generatus erat, abſumeretur, & lapidem, nudam illam qualitatem extincturum, vaporemq; ex vniuerſo corpore, ceu ex peculiari aliqua corporis parte aſcendentem, abſumpturum, &, ſublata mali radice, atque origine, ipſum liberum futurum. Id igitur factum, dataque ſunt illi ſingulis diebus manè ieiuno ventriculo, tria pulueris grana, ex Bugloſſæ ſtillatitio liquore. Deo porrò fauente, adeò efficax fuit id medicamentum, vt ab illo die, quo vti cœpit vſque ad eius interitum animi deliquium illum nunquam corripuerit: pluribus autem quàm decem poſt annis alio morbo extinctus eſt: per ſex verò continuos menſes, nullo die intermiſſo, puluere vſus eſt.

Exem-

Exemplum alterum: Deprehenſa tanta adeóque manifeſta lapidis efficacia: cùm nobilis adoleſcens fœmina, cui nomen Maria Catáno, multo tempore animi deliquiis afflicta fuiſſet, &, licet magni Medici medicamenta illi præſcripſiſſent, tales Syncopes interdum pateretur, vt decem aut duodecim horis durarent, easque ſingulis penè diebus, iamque adeò imbecillis eſſet, vt multo tempore lectulo non ſurrexiſſet, euocatus ſum ad illam: animaduertens autem medicamenta ab aliis præſcripta, nihil opis attuliſſe, relictis vulgaribus remediis, quibus alii Medici multis annis vſi fuerant, Vlyſsibonâ lapidẽ Bezaar adferri iuſsi, atq; ipſi, priùs purgatæ, lapidẽ, ordine, quo decet, exhibui: ex illo tempore, quo vti cœpit, in hunc vſq; diem (iam plures ſunt, quàm duodecim anni) nunquam animi deliquium paſſa eſt: lapidem autem integrum dactyli magnitudine abſumpſit: hactenus Monardis.

Aduersùs obſtructiones; in conſiliis medicinalibus Solinandri *c*, hęc ad Solinandrum, Hermannus Conerdingus Medicus. Saltem hoc de valetudine nobiliſsimæ matronæ à Schulenberg addere volebam, ipſam in initio morbi ſui, educta tamen prius maxima ex parte vitioſa materia, & corpore priùs expurgato, plurimis alexipharmacis non ſine fructu vſam eſſe, vt lapide Bezoardico, Theriaca & cęt. aliquoties exhibitis decoctis, quæ viſcerum in farctibus ſoluendis, & humoribus contemperandis dicata erant.

Sic Monardis in vertigine & obſtructione commendat,his verbis. Neque ſolummodò efficax eſt hic lapis in rebus noxiis ac venenis: verùm etiam in aliis morbis, vt experientia demonſtrat: nam & in vertigine,& in obſtructionibus valdè prodeſt: quod hac ratione deprehenſum eſt. Monacha quædam animi deliquiũ & obſtructiones patiebatur: ſumpto lapide ad curandam ſyncopen, ſimul ab obſtructionibus libera euaſit: menſesque qui diu obſtructi fuerunt,copioſè fluxerunt.

Partum promouere, Ludouicus Gyon Dolanus *d* teſtatur his verbis: Huius lapidis grana quinque,in aqua Arthemiſię exhibere vidi,cuidam matronæ nobili, poſtquam diebus ſeptem integris,doloribus partus fuiſſet cõflictata, quæ ſubitò fœtum mortuum eumque putridum enixa eſt.

Dyſenteriam curare, tali exemplo Guil. Fabricius *e* oſtendit.Princeps quædam magni nominis poſt vſum fungorum dyſenteria, aliiſque ſymptomatibus tam grauiter laborans,vt quaſi in agone verſaretur; cùm ad grana quadraginta lapidis Bezoar ſumpſiſſet, poſt ſemihoram ſudor calidus & quidem vniuerſalis ſuperuenit, mox quoque ſecutus eſt ſomnus, & intra paucos dies priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

Febri continua maligna, lapide hoc curata mulier grauida, vt hiſtoria à Diomede Cornaro *f* comprobat. Honeſta,ſcribit,matrona,octauo ab imprægnatione menſe, corripitur febre conti-

continua maligna in diebus canicularibus ex incandeſcentia. Hæc quarto die à febris principio, ex morbi vehementia pariebat puellam, quæ vixit per vnam atque horam alteram: poſt partũ lethaliter decumbebat in æſtu vehementiſsimo, ſiti immenſa ac manuum tremore: quare ſumptis granis quinque lapidis Bezoartici in aqua Boraginis diſſolutis, cœpit ſudare mirum in modum, finito ſudore, calor præter naturalis cum reliquis moleſtis ſymptomatibus, paulatim remiſit, & quotidie meliùs inde habuit, ac ſanata eſt.

Exemplum aliud in febri maligna, Claudio Richardo referente. Laborabat D.D. Staphylus ſedecim continuis diebus acuta febre maligna & ſopita, ab affectu renum ſuum ſumente initium, abhorrebatque ab omni ciborum genere, nauſeabundus, de capite ſæpiùs quæritans, nihil niſi de morte loquebatur, delinquebatq; frequenter animo. Habebat ſedes colliquatiuas, cum ani exitu doloroſo. Vrina erat turbida, cruda, & ferè ſubiugalis. Articuli & præſertim genua dolebant, laſsitudo ingens, facies Hippocratica, oculi in dormiendo aperti, & ob vehementem virium corporis imbecillitatem, ad pedes delapſus. His ita ſeſe habentibus, cùm de vita illius ab omnibus minùs ſperaretur, motu proprio clementia Cæſaris, ſeptem grana huius pretioſiſsimi medicamenti, ſibi in vini cochleari fuere oblata. Non tamen erat ſtomacho tunc omninò ieiuno Staphylus: ſiquidem medium

oui vitellum per ſemihoram ante ſumpſerat, biberatque aliquid. Porrò hora à Bezoartica aſſumptione elapſa, bonum hauſtum ſeri caprilli calidi cum ſaccharo ebibit, & intra ſemihoram adhuc etiam. Subſecutæ iſtos ſex vel amplius ſedes cholericæ & fœtidę ſunt, cum quadam tamen faciliori tollerantia ſolito: poſſumque verè affirmare, illum intra hoſce quindecim ægritudinis dies, in totum, quantum medietas cruciati panis, minimè commediſſe. Cùm nocte illius diei cœnæ ſuæ vnà cum D.D. Stephano intereſſem, paropſidem hordei in iuſculo cocti plenam tanto appetitu commedit, vt nos illud intuentes, lethalem quandã auiditatem potiùs, quàm famem eſſe, crederemus. Et dum inter edendum nos ambo ipſum ad ſtrenuè edendum, ſi ſeruari cuperet, cohortaremur ac laudaremus: reſpondit, ſe ideò commedere, quòd cibus ſibi placeret, alioquin inaniter noſtra iactaturos verba. Fuit nocte illa, Reuerendus pater Canyſius in iiſdem ædibus, veritus ne Staphyli obitus ſequentem lucem præueniret. Quieuit nihilominùs ita placidè noſter infirmus, vt potuerit ſeruitio corporis, & conſolatione ſimul animæ carere. Manè cùm rectà aſcendere dubitarem, fit mihi pater Canyſius obuiam, ſpem meliorem ſalutis de infirmo afferens: & ex illa hora, res in meliùs ſtatim & continuata ſerie ſunt progreſſæ.

Exemplum etiam Monardis habet. In malignis, inquit, & Epidemicis febribus, admirabiles

les ſunt eius vires, quia malignitatem tollit, & veneni qualitatem extinguit, quod inprimis Medico procurandum eſt: nam niſi primùm ea tollatur, fruſtranea eſt eius cura. Nobili cuidam omnes famuli maligna febre (quam Hiſpani modorra appellant) correpti fuêre: lapidem Bezaar in aquæ pleno cantharo macerauit, de hac aqua omnes ægros bibere iuſsit, qui deinde à morte liberati ſunt. Eam ob cauſam multi in aqua, quam bibere debẽt, aſsiduè hunc lapidem tenent, dum ægri ſunt, quia ad tollendam febris malignitatem vtilis eſt, & cor roborat.

Sed inſignis etiam efficaciæ eſt hic lapis in febre Cauardete Hiſpanis dicta, infectis, hoc eſt, in qua ſtigmata rubra, pulicum morſus inſtar per cutim ſparſa apparent, præſertim in humeris & muſculoſis corporis partibus, id autem fit, natura propellente ad externas partes humorem. Itaque initio curandum, vt euacuetur, non autem intrò reprimatur: quod fiet frictionibus, cucurbitarumque applicatione & aliis remediis, quæ humorem per eas partes extrahant, per quas natura propellere ſatagit: epithemata autem non vſurpanda, neque vnctiones, aut aliæ res ſimiles, quæ ſtigmatum eruptionem præpedire queant. Deinde illicò poſtquam ſtigmata apparere incipiunt, ægro danda ſunt ea, quæ venenum tollendi & extinguendi vim habẽt, miſſionem ſanguinis fugiendo, apparentibus iam ſtigmatibus, niſi ſanguinis copia & plenitudo aliud ſuadeat. Aduersùs hunc morbum & ma-

lignas febres, valdè vtile, & in multis experientiâ comprobatum medicamētum comperi, Bolum armenum noſtratem, in tabellas cum ſtillatitio roſarum liquore formatum, in omnibus medicamentis exhibitum, quæ æger ſumere debebit, atque in cibis quibus vtetur, potiſsimum anno quodam, quo febres acutæ graſſatæ ſunt, quia illius vſu multi liberati ſunt: noſter enim hic Bolus parum ab Orientali differt. Sed eius vſus eſto in lapidis Bezaar defectu: nam hic omnibus præferendus eſt. Id expertus ſum in nobili quodam viro huius vrbis, maligna febre correpto, cum frequente vomitu, animi deliquio, aliiſque malignæ febris ſymptomatibus, in cuius humeris exanthemata illa, & ſtigmata apparebant: ſed propinato illi lapide Bezaar cū pauxillo Vnicornu, ſubitò ceſſarunt ſymptomata, & meliuſculè habere cœpit, quia febris malignitas extincta fuit, quæ tanti mali cauſa erat. Multos præterea enumerare poſſem, qui in Hiſpania quatuordecim ab hinc annis, quibus illo vti cœpi, illo ſumpto à ſæuis morbis liberati ſunt: vt reuera miraculum videatur, lapidem ex animalis, Ceruo aut Capræ ſimili, ventre extractum, parua quantitate ſumptum, ea præſtare, quæ retulimus: hæc Monardis.

Addere lubet aliam hiſtoriam ex Ludouico Gyon *d*: Dominus Vicecomes de Conborn & Nouicaſtri Dominus, Regis apud Lemouaces locum tenens, retulit ſe Lutetiæ febri peſtilenti correptum, (qua plurimi, & quidem cuiuſuis condi-

conditionis, ætatis, & ſexus moriebantur) & tum cùm ab omnibus Medicis derelictus eſſet, conſilio Soceris ſui Mareſcalli Bironii, lapide Bezaar per dies aliquot vſum eſſe: cuius vſu paruo temporis interuallo conualuerît, & quidem rectius magisq; alacris, quàm quiſuis alius, qui morbo hoc correptus fuit, magna cum omniũ admiratione.

Peſtem curare & ab ea præſeruare, hiſtoria Ludouici Gyon *d* comprobat, quæ ſic habet. In arce Lucenſi, quæ apud Lemouicenſes eſt, peſtis adeò ſæuiit, vt horarum vigintiquatuor ſpacio tres ea in arce mortui ſint: at poſtmodum domeſticis reliquis, qui octodecim numero ſupererant, quotidiè manè lapidis huius grana duo, in aqua Enulæ Campanæ, & quidem per dies ſeptem, exhibita fuêre: à quo tempore nullus obiit, nec quidem peſte correptus: imò plures qui anthraces & bubones habebant, eodem modo Bezoare vtentes, conſeruati fuêre: verùm medicamentis, quæ bubonibus & anthracibus adhibentur, lapidis huius parùm admiſceatur, neceſſum eſt: hęc Guyon. Quare Monardis, plerique peſtis tempore huius lapidis fragmentum in ore geſtare ſolent, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia ſibi metuunt. Valdè etiam vtilis eſt aqua, in qua maceratus eſt hic lapis, iis qui peſtilente aut maligna febre correpti ſunt. Nam (inquit) in nulla re magis manifeſta apparet eius efficacia, quàm in peſte: Cùm enim in Germania peſtis valdè graſſaretur,

quotquot lapidem Bezaar ſumpſerunt, plurimùm illis profuiſſe, liquidò apparuit. Eius autem factum eſt periculum in Xenodochio quodam, in quo erant peſte correpti: duobus propinatus eſt lapis, aliis minimè: qui ſumpſerunt liberati ſunt, reliqui duo extincti fuerunt. Tum multis iſta lue correptis exhibitus eſt, quorum nonnulli binos carbunculos, alii tres haberent, qui omnes liberati ſunt. Huius exempli teſtes fuerunt multi magni nominis & nobiles viri, tum etiam plebei: hæc Monardis.

Veneno infectis mederi, exemplis nunc docebimus. Braſſauolas *g* hiſtoriam narrat, quæ Ferrariæ accidit multis veneno infectis: reiecto enim veneno liberatos fuiſſe ait, Vitrioli oleo, & lapide Bezaar ſumpto: hæc ex Monardi adpoſuimus, cùm Braſſauolæ liber ad manus non fuerit. Sequuntur hiſtoriæ tres ex Monarde deſcriptæ.

Eo tépore Licentiatus Ludouicus de Cucua, vir in ſua arte doctus, venenoſum quidpiã imprudens ſumpſerat, atq; illico adeò grauia ſymptomata ſunt ſubſequuta, vt breui moriturus videretur: & licet medicamenta vomitum cientia, Theriaca, aliaque remedia venenis reſiſtentia, illi adminiſtrata eſſent, ad eum accerſitus, adeò ægrum deprehendi, vt eius ſalutis exigua ſpes eſſet. Animaduertens autem venenum eius morbi occaſionem eſſe, & quàm inutilia fuiſſent medicamenta illi exhibita, ipſe requiſitum iui lapidem Bezaar, quem nullibi reperi,

præ-

præterquam apud ſuprà memoratam Dominam Mariam Catanno, cui duntaxat interior puluis reſtabat,ſex fortè grana pendens: puluerem ab ipſa acceptum in duabus chartulis repoſui, magna lætitia affectus, me remedium ei qui tantoperè illo indigebat, reperiſſe: ad eum regreſſus, magis afflictum reperi, quàm quiſpiam exiſtimare poſſet. Ilico tria pulueris grana,quæ attuleram charculæ inuoluta, cum aqua ſtillatitia bugloſsi propinaui, atq; intrà temporis ſpacium,quo Symbolum Apoſtolorum ter recitari poſſet, à puluere ſumpto, manifeſtè ſymptomata,anguſtiæ, & animi deliquia mitigari & ceſſare cœperunt, ſic vt ſub noctem iam meliuſculè haberet, & liber à mortis periculo (cui adeò vicinus fuerat) eſſet, & poſtridie ſanus appareret: plurimùm tamen per multos dies afflictus, ob prædicta ſymptomata.

Eodem Licentiato Ludouico de Cueua, ad venationem cum nobili viro profecto, vnus è famulis aquam bibit è lacuna ſtagnante valdè corrupta, & venenoſis animalibus plena, atque ſtatim adeò afflictum ſe ſenſit,vt loco ſe mouere nequiret,intumeſcente aluo & reliquo corpore, magnis anguſtiis preſſus,& animi deliquiis,vomens & ſudans, vt tranſuerſim equo impoſitus,in proximum pagum vehendus eſſet: adhibitis quibuſdam remediis, datus & lapis Bezaar,quem nobilis ille vir geſtabat in ſimiles euentus,fuit autem puluis ille adeò vtilis, vt poſtridie cum ſuo hero proficiſci poſſet.

Puella

Puella quædam venenoſum quidpiam edit, ex quo ſubſecuta ſunt grauia admodùm ſymptomata, qualia inducere ſolent venena: cùm autem medica remedia nihil prodeſſent, auctor fui, vt lapis Bezaar daretur: & ſtatim conualuit; hactenùs Monardis.

Hinc Boëtius *h* aſſerit, eos qui ab aquæ potu in qua virulenta animalia verſantur, ilicò intumuere, ſumpto bis aut ter iſto lapide, quemadmodum & illos qui venenum hauſere, ſanari. Aduerſus quoq; Napelli & Arſenici virus, quod truculenter in corpus humanum ſæuit, vix aliquid præſtantius reperiri poſſe, idem ſcribit.

Contrà Napellum valet; in quam rem Hiſtorias duas ſubnectam, alteram ex Matthiolo *i*, alteram ex Claudio Richardo. Cæterùm aliter longè ſe habuerunt ſymptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiuſdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiuſce veneni immanitatem expugnare poſſet. Agebat latro annum circiter vigeſimum ſeptimum, qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino ſaporem illi ineſſe dicebat: Hora ſubindè peracta, cùm vomere cœpiſſet, lapidis illius grana ſeptẽ ex albo meraco data ſunt. Verùm ab ebibito antidoto, variis & acerbiſsimis ſymptomatibus exagitatus eſt. Euomuit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoque veluti globum circa vmbilicum ſe ſentire dicebat, qui inde ſuperna petens, in ſupremã & poſtremam

capi-

capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accesſit paulò pòſt ſtupor quidam paralyſi non abſimilis, qui ſiniſtri lateris brachium,& crus occupauit, adeò vt vix ſummam manum mouere potuerit, motu iam in cæteris partibus extinĉto.Interim non multo pòſt tempore, hæc morbi vis, ſiniſtra corporis parte incolumi relicta, in dextram repentè ſe contulit, eandemque ſimili modo occupauit. Vagum profectò ſymptoma hoc fuit, nam cùm dextrũ brachium is attollere potuit, ſiniſtrum non potuit, & econtrà : tandem vtrumque eleuauit. Aiebat quoque vniuerſas corporis venas frigeſcere. Non defuerunt Vertigines, quas ſecutæ ſunt cerebri commotiones adeò feruentes,vt aquę in caldario bullienti ſimiles eſſe diceret.Accesſit quoque oris & oculorum conuulſio, atq; acutiſsimus mandibularum dolor. Quare ſæpè manibus affectas illas partes perſtringebat, veritus ne exciderent. Forinſecùs turgentes oculi,liuida facies & nigra labia cernebantur : quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis : varia admodùm extitit arteriarum pulſatio , & varia quoque mentis perturbatio,pro ſymptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorſus de vita deſperare, mox in ſpem ſe erigere videbatur, modò rationis cõpos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti ſimilis. Aquam frigidam ſibi dari potandam, tantoperè appetebat, vt ea ſubitò ſe liberatum iri confideret. Toto hoc

hoc tempore ſe ter excæcatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò conſtitit, nullo vnquam ſymptomate affecta, ſiquidem nunquam intumuit, nunquam is balbutire auditus eſt. Cæterùm ſeptima pòſt ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab antidoto extincta, omnia euanuere ſymptomata: arteriæ ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoque virium conſtitit robur. Atque in hunc modum miſer ille, magno conflictu atque certamine periculum ſuperauit.

Hiſtoria altera ex Richardo. Primus ex reis, cui Bezoar poſt venenum oblatus eſt, fuit ante biennium Pragæ, qui cùm per aliquot dies in carcere detentus, ſolo pane atque aqua fuiſſet vſus, atque præcedente nocte prorsùs incœnatus, drachma pulueris Napelli fuit oblata. Erat corpus præcedente diæta valdè præparatum, venæ inanitæ, & meatus omnes aperti, ex quo facillimè veneni vis ad extrema quoque membra diſtribui potuit. Superuenere accidentia, nempè anguſtia pectoris, dolor ſtomachi, oculorum obtenebratio vertiginoſa, pulſus immutatus. Cùm verò infirmus aſſereret, ni ſtatim ſubueniretur, ſeſe penitùs deficere; oblata illi quinque grana remedii in pauco vino ſunt: continuò alleuiatus eſt. Paulò poſt, non ſine tamen anguſtia, euomuit, & benè ſperabat. Nihilominus ſentiebat, materiam circà ſtomachum aggregari: pars poſterior capitis & collum dolebant: inde cœ-

lè cœpit delirare, & canebat altè in folio quodam lacero. Præteriit delirium, recurreruntque alia ſymptomata, dolores ſcilicet ſtomachi, capitis, maxillarum, pectoris, modò vnius, modò alterius iuncturæ. Verùm ſeptem horarum ſpatio omnes doluere, venter intumuit, quaſi hydropicus eſſet. Erant præcordia cum dolore, & duritie tenſa, ſenſit punctionem in renibus, vrina ſuppreſſa, item eſt vno brachio & præterea crure reſolutus. Pulſus ſæpè fuit interceptus & febriculoſus. Vomuit illo die aliquoties, habuitque ſedes, ſed perpetuò de duritie quadam frigida, ac ſi lapis quidam in ſtomacho foret, nobis eſt conqueſtus. Vltimò verò, de quo aſtantes omnes mirati ſunt maximè, Ophthalmia quædam lippitudinoſa illi ſuperuenit, adeò dolorifica & horrida, vt patiẽs ipſe mori potiùs, quàm paulò magis cum tali dolore perſeuerare cuperet. A' veneni aſſumptione per horas quinque ne guttam quidem ſumpſit, vt eò certiùs procederet experimentum. Conquieuere ſpacio octo horarum hæc omnia: noctu cum voluptate cœnitauit, quieteq; dormiuit. Manè erat ſaniſsimus, neque membrorum læſio vlla eſt ſubſecuta, prout ego quinque vel ſex menſium ſpacio ſum percunctatus. Factus eſt liber, & etiam à S. Cæſ. Maieſtate liberaliter donatus.

Contrà Arſenicum, hiſtoria etiam apud Richardum habetur talis. Altera etiam experientia fuit decima proximi menſis Decembris hîc Viennæ celebrata, in quodam adoleſcente nondum

dum vigeſimum attingente annum. Habitus corporis erat rarus, & quoquo pacto cachecticus, & à carcere tabefactus. Præceſſerat etiam in ipſo tenuis diæta, neque nocte præterita dormierat. Exhibita eſt illi Arſenici pulueriſati drachma ſemis cum ſaccharo. Hinc ad horam, grana decem Bezoartici lapidis in aqua boraginis ſunt ipſi potui data. Sciſcitatus poſtea qualis ſtatus ante remedii aſſumptionem in eo fuiſſet, dicebat ſe prius magnam ſtomachi cum eroſione ſenſiſſe incendium, fauces ardore quodam detentas: oculos cum vertigine fuiſſe obtenebratos, non intellexiſſe loquentes, neque nouiſſe homines. Epoto verò medicamento, ſtomachum fuiſſe ilicò refrigeratum, oculos apertos, inquietudines & anguſtias multas, quas priùs vniuerſo corpore ſenſerat, ſublatas. Percontatus an genua dolerent, id aſſeruit, & cum punctione, quod venenorum ferè omnium proprium eſſe credo. Paulò poſt ſecutus eſt dolor ſtomachi, ardor gutturis, & ſputum ſalſum, cui vomitus phlegmatis veneno permixti ſucceſſit: alleuiatus eſt parùm, neque diu moratus, conqueſtus eſt de ventris dolore, quare ferreis vinculis è pedibus remotis vnam habuit ferè naturalem ſedem, ex qua ventris dolor quieuit. Recurrit verò intra ſemihoram ſtomachi dolor nauſeatiuus, expuit amarum, extremitates ſunt refrigeratæ. Dicebat ſe quaſi cõuolutum filum, aut linum in ore ſtomachi, & œſophago ſentire, quæ phlegmatis craſsi & vitrei per vomitum

excre-

excretio eſt ſubſecuta. Inde à vexantibus ſymptomatibus alleuiatus, iterũ inquietior factus, doluit venter, caput & genua, hypochõdria tenſa ſunt, & vnà cũ ſtomacho intumuerunt, & aliã tunc habuit ventris excretionem. Iterùm ſenſit dolorem ventris cum corporis inquietudine, aluus tertio materiam nigram liquidam, & in tranſeundo comburentem excreuit, adhuc vomitus facilis & exiguus fuit. Duodecima audita (cùm circa ſeptimam venenum accepiſſet) curaui ſibi iuſculum carnis afferri, de quo ad tria ſumpſit cochlearia, ægerrimeque tunc temporis odorem carnis decoctæ ferebat. Elapſa hora, dùm ſitiret, obtuli panem in vino lymphato infuſum, non potuit commedere, parùm tamen bibit. Verùm iam ſpem certiorem de ſalute concipiebat, de qua prorsùs antea deſperauerat, omnia pedetentim in tranquilliorẽ ſtatum ſunt reducta. Cœnauit nocte commodè & bene dormiuit: manè, cùm hominem, quo pacto ſe haberet, interrogaſſem, reſpondit, gantʒ wohl/quaſi diceret, omninò bene, licet hypochondria tenſa adhuc & renitentia tactui appareret, quod ſymptoma abſq; alia medicamentorum ope omninò quieuit.

Hinc Monardis: valdè vtilis eſt iis, qui ſublimatum, aut corrodens aliquod venenum hauſerunt, quia veneni malignitatem, ſymptomataq; tollit: in corroſionibus tamen conuenientia remedia adiicienda, quia alioqui in illis nullius efficaciæ eſſet lapis. Lac in iſto caſu pluri-

mùm cõmendatur, cum magna quantitate, & frequenter ingeſtum:nam præterqu ãquod admirabile eſt remedium,in corrodentibus venenis eo vtendum eſt, quoniam venenum per vomitum expellit, eiusque malignitatem extinguit: vera enim eſt antidotus aduersùs corrodentia venena: deinde illo epoto,lapidis puluis dabitur, aut aliquod ex prædictis medicamentis veneno reſiſtentibus.

Aduersùs morſum canis rabidi etiam vſurpatum, vt ſequens hiſtoria ex Guilhelmo Fabricio *k* edocet.

Anno 1602. 30.Iulii,Dauid Willometus Paterniacenſis adoleſcens, propè cubitum dextrum à cane rabido vulnus accepit, qui prima Auguſti ad me venit, primò morſum ſcalpello ſcarificaui, cucurbitulam cum largiore flamma appoſui: dein totum brachium poſca, in qua diſſoluta erat theriaca, parumque ſalis marini, ablui: poſtea cauterio actuali morſum vndique ac profundè inuſsi: vulneri impoſui goſſypium madefactum aquâ vitę,in qua diſſoluta erat theriaca: poſtea emplaſtrum impoſui ex ſeq. &c. Vlcus ad menſes tres apertum retinui, ſingulis hebdomadibus per interualla bis térve vlceri ſequentem inſperſi puluerem. ℞. pulueris pręcipitati, lapid.Bezoardici, pulu.rad. angelicæ ana ſcrupulum vnum: miſce. Mirificè enim malignitatem ex profundo ad ſe attrahit, & veneno aduerſatur puluis ille.Per os alexipharmaca, veluti theriacam, mithridatium, cornu cerui

vſti,

vsti,& præparati,& lapidem Bezoardicum propinaui. Sic diuino numine curatus fuit. Eodem tempore huius fratrem, ab eodem cane septem in locis morsum, eadem methodo curaui, qui anno post pleuresi correptus, obiit.

Ludouicus Gyon, loc. cit. historiam refert cuiusdam à serpente morsi. Iuuenis quidam nobilis, cum quo lauandi causa stagnum eram ingressus, à serpēte in tibia morsus fuit, quæ nigra reddita intumuit: huic Bezoartici lapidis grana quatuor cum pauca aqua rosarum propinata fuere: vulneri verò granum vnum impositum, hic intra dies duodecim curatus fuit, omnisque dolor & tumor remisere.

Lepram curare idem asserit. Contrà scabiem inueteratam, inquit tineam, herpetem & præ cæteris aduersùs lepram confirmatam, medicamentum huic simile non reperitur. Huius rei testimonium perhibere poterit, Ecclesiasticus quidam in Gallia Narbonensi, qui adhuc in viuis est: qui cùm animaduertisset, se hoc malo correptum esse, vltra centies manus violentas sibi ipsi inferre, & se de fenestra præcipitem dare voluit, nisi fuissent, qui ipsum obseruassent. Verùm huius lapidis auxilio, quo per menses tres, quotidie mane sumendo vsus est, adhibita tamen bona victus ratione, quæ ipsi præscripta fuit, sanitati restitutus fuit.

Quare omnibus lapidibus pretiosis, & vnicornu præfert Ryff: & Linscottus & Arthus historici facultate efficaci Vnicornu longè supera-

re, cuius rei à longo tempore experimenta ſint certiſsima, ſcribunt.

a lib hiſtor.hiſt.10. *b* lib.proprio. *c* ſect.4. conſil. 9. *d* lib.5.cap.13. *e* lib.de dyſent.cap.10. *f* lib.conſil.& obſer. & hiſt.cap.32. *g* in prologo in comment.ſupra Meſuem. *h* lib.2. de lapid. cap.193. *i* in cõment. in Dioſc. lib.4. cap.73. de Napello. k obſervat. chirurg. obſerv.87.

QVI HVNC LAPIDEM NON MAGNI FACIANT, VNA cum Hiſtoriis eorum, qui ſine fructu vſi ſunt.

CAPVT XLIII.

ETſi præcedenti capite in lapidis Bezoaris commendationem, hiſtorias varias propoſuerimus: nunc lubet opiniones eorũ, qui non tanti fecere, vel alia huic prætulere, apponere, additis hiſtoriis quibuſdam, in quibus vtilis non fuit, initio ab Hiſtoriis facto.

Ambroſius Paræus *a* verba faciens de medicamentis iis, quæ ſint & dicantur Bezahardica, inter cætera hæc habet.

Iactabat ſuperioribus annis corã Carolo Rege, tùm apud Claromantes Aluerniæ agente, huius lapidis aduerſum omnia venena certiſsimas vires nobilis quidam, penes quem ex eo genere vnus erat Hiſpania importatus. Quærenti tum ex me Regè, num quid eſſet Alexiterium, quod contra deleteria omnia pariter æqualiterque valeret, Reſpondi nequaquam id natu-

naturam admittere,&c. (reliqua ſuprà adduximus) mox: facilè verò eſſe eius rei periculum facere in facinoroſis cruci damnatis. Placuit Regi conditio. Adductus eſt à Latrunculatore coquus, qui ob pelues argenteas duas furto in domini ædibus ſubductas, patibulo breui affigendus erat. Reſcire tamen ex eo antè Rex voluit, num venenum ſumere vellet, ea lege, vt ſi Alexiterium, quod vires diuinas contra venena omnia habere dicebatur, ſtatim ipſi à veneno exhibendum eum à morte vindicaret, vita illi ſarta tectaque eſſet. Alacriter aleam iſtam ſubiturum ſe reſpondit coquus, grauiora etiam, non redimendo modò vitæ, ſed & infamis mortis vitandæ gratia ſubiturus. Ergo à Pharmacopola, qui tùm in officio erat, exhibitum illi fuit venenum, extemploque à veneno, Hiſpania aduectum Bezahardicum. Quibus ingeſtis, mox vomere cœpit, & per inferiora, multa cum diris torminibus excernere, inclamareque ſibi igne quodam viſcera peruri. Itaque aqua ſitienti & poſcenti oblata eſt: horam vnam pòſt, cum bona Latrunculatoris venia, ad ipſum intromiſſus, hominem comperio in terram prouolutũ, manibus, pedibusque feræ modo gradientem, lingua ab ore exerta, flammeis oculis, vomiturientem cum frigidis ſudoribus copioſis, ſanguine denique per aures, nares, os, anum & vrethram, manante. Exhibui hauriendas olei vncias octo, ſed nihil opis attulit, id enim tardius venit remedium. Itaque magno cum cruciatu,

& vlulatu tandem mortuus eſt, cùm vix ſeptima à ſumpto veneno hora eſſet exacta. Cadauer præſente Latrunculatore, & quatuor aliis, diſſecui, comperique ventriculi fundum, tanquam ab inuſto cauterio atrum aridumque: ex quo intellexi ſublimatum ipſi fuiſſe exhibitum: cuius vim, Bezahardicum Hiſpanicum eludere non potuit: Rex id in ignem dari iuſsit. Hæc Paræus.

Ludouicus Guyon *b* refert. Carolo nono Francorum Regi, dum Molinis eſſet, lapidem Bezaarticum oblatum, cuius periculum, volente Rege, in duobus, qui mortem ignominioſam promeruerant, factum eſt: quare ambobus venenum propinatum fuit, ſed illorum alteri lapidis huius portio data, qui tamen non ſecùs ac alter, cui lapidis nil fuerat exhibitum, mortuus eſt. Quare lapis confractus fuit, & eum ex maſſa continua, non verò ex laminis compoſitũ fuiſſe animaduerſum, idcirco in ignem proiectus fuit: & is qui dono obtulerat, ſperans ſe à Rege inſigne honorarium reportaturum, nil niſi trucem Regis & Reginæ matris aſpectum accepit.

Hieronymus Briſianus Salodiēſis Medicus *c*. Donauerat, inquit, vni de nobilioribus Bezoarticum lapillũ, quem tanquam Zopyri talentum ſcrinio credula incluſerat, poſtquam verò eius ſpectandi copiã fecit, fucus detectus. Nam confractus arenulam vitream præ ſe ferebat, ex qua precarii globuli, vel ſphærulæ conſtrictioni veſtium corporis vſui frequentes, conflari ſolent.

Perſi-

Persimilem gemmam elargitus erat & alteri: facilis enim iactura terreni: huius pura mulier comminutam particulam cuidam familiari dederat potandam, ipse ad eum vocatus, offendi symptomatibus variis agitatum, númne ab epoto veneno, est enim lethale vitrum, obiit ille non longum pòst miser.

Non ergò mirum, si Manlius *d* ad Cratonem scribat: quid si istis Abrahami illius Lusitani mihi hic familiaris sententiam tribus verbis expressam adiicimus, nempe hunc lapidem in stomachis caprarum syluestrium ex certa herba nostris regionibus insueta, in Persia tantùm, & insula dellas Vaccas, Indiam versùs gigni, & ad pestem hoc ipso facere, quod cor, exacto inde humore melancholico, corroboret; nec expellere malum per sudorem, & Persas ac Indos bis in anno exigua eius quantitate assumpta purgari, hæc si corollarii vice superioribus addimus, ac cum his rursùm ea conferantur, quæ à nobis aliâs ad te perscripta sunt, apparebit liquidò quàm isti, non vniuersi tantùm inter se, sed singuli etiam secum reipsa dissideant. Quid verò ego mecum dum ista audiui? discedo incertior, quàm prius, vt Terentianus ille aiebat. Magna res est clamant omnes, magna certè, sed certi nihil: & tamen non est nihil, quod tum de hoc lapide, tum de terra Lemnia, aliisque nonnullis hîc compertis, exiguo scripto, quod nunc est in manibus, possim admonere, nisi tuam audire sententiam potiùs, quàm meam proferre mallem.

Quare Maſſariæ de febre peſtilentiali *e* agentis, hæc eſt ſententia: de lapide Bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus prę́ſidiis & pretioſis medicamentis, multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenûs, vt liberè dicam, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neque admodùm illorum vſu ſoleo delectari, atque eò minùs, quòd non ſolùm ſint inuentu difficilia & rariora: ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores, ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. Et alibi *f* addit, his contrà peſtilentiã, atque adeò venena omnia tantas vires pleroſq; attribuere, vt cęteris non modò ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiã Theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur, quæ tamen omnia à peritioribus pro maiori parte commentitia habentur.

Hinc Valeſius *g* non multum huic lapidi tribuere videtur, cuius verba adnotare lubet. Vſus & multorum approbatio maximam authoritatem comparauit inter ſimplicia lapidi Bezaar, & primùm quidem ei, qui aduehitur ex India: ſecundùm ei, qui ex America. Inter compoſita, compoſitioni celebri ex Hyacinthis. Lapide quidem multi iique prudentiſsimi atteſtantur. Mihi verò nullus non eſt adulterationis ſuſpectiſsimus: timeo, ne nullus nõ ſit factitius: multos tamen iuuit, neſcio an opinione, ſed & hoc debet Medicus vti. His Valeſii verbis, Syluaticus *h* hoc addit. Quis quæſo Scriptoris huius cele-

celeberrimi authoritatem non multi fecerit? præterquàm quòd doctiſsimus eſt, nullusque opinione noſtra poſt Galenum & Græcos alios ſcriptores rectiùs de rebus Medicis ſcripſit & luculentius: Hiſpaniarum etiam regis maximi Philippi huius nominis ſecundi Medicus fuit cubicularius: ad quem Regem tanquam omniũ poſt Salomonem potentiſsimum, ex ſuis etiam propriis regionibus, & regnis veri genuinique lapides Bezaar fideliſsimè deferri debuiſſent, & à Medico illius omnium peritiſsimo probè cognoſci; qui tamen tantum hac in re habuit dubium, vt nullum non factitium, ſe agnouiſſe, liberè admodùm faſſus fuerit: hæc Syluaticus. Sic teſtatur Hercules Saxonia *i*, ſe Venetiis maximam huius copiam conſumpſiſſe, nec egregiam operam ſenſiſſe: ſcire ſe quidem plurimos quibus exhibuerit, fuiſſe ſanatos, ſed id in lapidem non retuliſſe.

Sic Io. Thomas Minadous *k*: Sunt aniles fabulæ omnia quæ de lapide Bezahar ab Arabibus, & recentiorum nonnullis ſcribuntur: nam & ego qui innumeros febre maligna correptos curaui, non ſum grauatus curiosè inquirere vires huius remedii, & illius vtilitates diligenter explorare, cùm tamen nihil ex eo vel eximii vel præclari vnquam colligere potuerim, &c.

Et Rulandus *l*, qui lapidem hunc inter ſudorifica alexipharmaca malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterentia retulerat, poſtmodum *m* demirandum inquit. Bezoardicum la-

pidem maximi quidem pretii, minoris tamen efficacitatis, nobilissimo cornu ceruino præferri, eisque laudibus ornari, quę tribui potiùs cornu ceruino deberent. Inferes, Bezoar non antidotum duntaxat esse, sed & Cardiacum: effectu rarius, pretio summo euidentius, vtrumque arguitur verum. Quoties sine vllo fructu Bezoardicus lapis etiam tempestiuè, euacuatione ritè priùs facta, exhibitus est, isque minimè parca, sed larga manu, nihilo secius defunctis ægris: si tantarum virium est, cur plerosque non iuuit? Dei maledictionem & morbi vim maiorem, quàm vt eo oppugnari queat, obiiciendo nihil proficies: apud plerosque enim quibus administratus est, neutrum habuit locum. Deinde si Cardiacũ est Bezoar, aut manifestis aut occultis qualitatibus cor corroborabitur. Si manifestis, iis quoduis conflatum Cardiacum erit: ergo occultis qualitatibus, quibus nec cornu ceruinum priuabis. Quomodo autem eiusmodi terrestris soboles, qualis est Bezoar aureolus, cor corroborare valeat, maximum est dubium: cùm quottidie iis solùm rebus robur afflari cordi obseruemus, quæ laudabilem sanguinem de se promunt, indeque spiritus vitales quantitate qualitateque adaugent. In talem sanguinem, vel momentum eius transire Bezoar solum, nemo mortalium probabit: nisi spiritus cordis robur ex Bezoar spirantibus stabiliri finxerimus, & languentes spiritus vitales suscitari. Sed quid spirituum in scrupulo dimidio Bezoar omninò

ἀποίε

λ̓ποῖϛ insidere poterit, sique insident, quid obstat quò minus subitò euanescant in auram, in tenuissimum præsertim pollinem contrito lapide? teste magnete & succino, quæ in puluerem contrita, ferrũ & paleas non ampliùs tam expeditè attrahunt, vtpote suis priuata spiritibus, quorum ope tractus est factus. Oportebit sanè spiritibus corpusculo minimo inclusis agere, si quam agendi contrà virulentiam est sortitus Bezoar virtutẽ: corpore ipsomet tam exigua dosi dato, vt longè impar sit resistendæ malignitati per capacissimum dissseminatæ corpus: hactenus Rulandus.

Quare Thomas Iordanus *n*, Lemniam terrã præfert: Terram Lemniam, ait, per se & aliis permixtam, tam fœlici successu exhiberi quotidie cernimus, vt si mihi optio esset danda, mallem lapidem Bezahar, qui Turcicis cõmerciis Satraparum nunc muneribus frequentior apud nos esse cœpit, excludere, quàm terras medicamentosas è pestilentium antidotorum catalogo extorres reddere.

Ratio, inquit Sanctorius *o*, cur Bezoar qui ad nos defertur, despici debeat, est, quia referũt sudorem excitare, quod, vt docet experientia, est falsum: præterea in nostro Bezoar, intrinsecus est nucleus, vel palea, quod ostendit esse arte factum: & insuper videtur fabulosa eius historia à Serapione proposita, quòd sit lacryma ceruorũ Orientis, &c. Et Mindererus *p*, Smaragdum quem sæpius exhibuit, magis forsan (inquit) lauda-

laudauerim, quo etiam veteres, Arabes præſertim & moderni quoque medici vtuntur, exhibendo eius grana ſex vel octo, cuius vi malignitatem expelli fuit hucuſque creditum, licet effectus non ſemper reſpondeat, de quo Fracaſtorius: hoc inſigniter ac momentanea quaſi vi ſemel admirabundè profuiſſe vidi, quod Recipit Smaragdi præparati, lapidis Bezaard orientalis ana grana vij. Hyacinthi pręparati gra.iij. miſce, fiat puluis.

Non minus eleganter quã verè Syluaticus *q*, facilimum ſanè ei qui voluerit, ſuamet adducta experientia quicquid voluerit de quouis medicamento affirmare: faciant hoc circumforanei & circulatores, quod Medicos rationales vbiq; dedecet: faciant & illud, qui medicamentorum vires penitus neſciunt, ea tamen laudarę intendunt. Dicant quæſo nobis qui talia tantaque de lapide iſto affirmant, qua in eo propalando vſi fuerint experientia, quomodo cognouerint, illum venena omnia, & morbos omnes venenoſos ſuperare. Proferant ad id confirmandum experientiæ factæ tempus, quibus ea fecerit, quibus venenis vſi fuerint, & quibus tandem obſeruatis experientiæ lęgibus, negotium abſoluerint: ſtatimque vanam, infidam, incertam & mancam eam fuiſſe is intelliget, qui veræ experientiæ leges ſciuerit. Particulares quoſdam euentus adduxerunt, veram & abſolutam experientiam minimè conſtituentes. Ægrotantes pleroſque ſumpto hoc lapide, ſanitatem acquiſiuiſſe,

ſuiſſe, affirmant. Sed an aliis ſimul vſi fuerint medicamentis, erat vt animaduerterent: quia ſic non plus huic, quàm illi medicamento, eſt effectus aſsignandus. Sed & illud ipſe cum aliis nonnullis affirmo, tot tantiſque recitatis morbis non venenoſis, conuenire minimè poſſe lapidem hunc, neque ratione, neque experientia id atteſtantibus: melancholiæ dico, aliisq; melancholicis morbis: obſtructionibus, partui difficili, ſecundæ retentæ, menſibus reſtrictis pariter & præter modum fluentibus: comitiali morbo, & aliis enumeratis. Sunt horũ morborum calidi aliqui, frigidi alii: attenuatione eget vnus, incraſſatione alter: quibus quidem contrariis indicationibus, vna ſola refrigerandi, & exiccandi facultate manifeſta, qua præditus eſt, ſatisfacere illum poſſe, nullus qui de rebus Medicis rectè ſentiat, affirmabit. Ad occultam proprietatem ſeſe recipient, ſcio: & hanc contrarios effectus facere poſſe, affirmabunt. Hos eo inprimis argumento redarguere nobis licet, quod non à forma lapidis occulta ii effectus proueniunt, ſed ab ipſius herbæ lapidem producentis rei occulta, vt dixit Ioſephus Acoſta ex Indorũ mente. Si dixerint herbam illam, & ipſam id à proprietate occulta præſtare. Dicam ex aduerſo, huiuſmodi cõtrarios effectus ab occulta proprietate proficiſcentes, ſola experientia determinari. Ex his qui in exteris regionibus & Italiæ vicinis de lapide iſto ſcripſerunt, non omnes vnum & idem teſtati ſunt. Ex antiquioribus, vnum

num ſolum Serapionem, luculentius & diſtin-ctè magis de hoc lapide ſcripſiſſe, ſuprà admonuimus, nec tamen enarratis morbis non venenoſis, quod conferat, docuiſſe, ex ipſius verbis cuiq; manifeſtum eſſe poteſt. Venenorum tantum & venenoſorum morborum, ſicuti & Rhaſis meminit: quorum autoritate freti, febribus quoque peſtilentibus, cum ipſis venenis ſimilitudinem quandam habentibus, conferre illum poſſe, negare non audemus. Sed ad lapidem Bezaar Occidentalem, ſiue Peruuianum veniamus.

a lib.20.cap.36. *b* lib.5.cap.13. *c* lib. de noua medicina, in quo multorum errores detegit. *d* epiſt.191. *e* lib.7.ſuæ praxeos cap.24. *f* de peſte lib.2. *g* 4 meth. 2. *h* lib.de bezaar. *i* de febrib. cap.37. k lib. de febrib. malig. cap.15. *l* de lue Vngarica cap.6 *m* cap.7. hiſt 7. *n* de peſtis phœnom. tr.2. cap.6. *o* lib.14.de vitand. errorib.cap.4. *p* lib. de peſte pag. 202. *q* lib. de bezoàr.

DE LAPIDE BEZAAR OCCIDENTALI SIVE Peruuiano.

CAPVT XLIIII.

CVm de lapide Bezaar, qui ex India Orientali adfertur, abunde dictum fuerit: nunc de eo, qui ex India Occidentali, ſiue qui ex regno Peru aduehitur, ſermonem inſtituemus: & primùm, locum in quo animalia lapidē hunc geſtantia, viuant: deinde, quæ illa ſint, quomodo nominentur, & quæ ipſorum forma ſit, propoſituri ſumus.

Locus

Locus ſeu ſolum natiuum huius animalis, ſunt montes Peruuiani, Petro de Oſma *a* auctore; illud enim admiratione non carere ſcribit, quod animal hoc p̄ totas Indias nō reperiatur, præterquam in montibus regni Peruuiani: ſe etenim omnia Mexiocana regna, omnes Peruuianas prouincias & regna: prouincias & inſulas Maronnon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraſſe, attamen nuſquam quàm in ſolis huius regionis montibus conſpexiſſe.

Auctor eſt Ioſephus Acoſta *b*, in omnibus animalibus, quæ Peru peculiaria habet, lapidem hunc reperiri: addit, in Prouincia Xauxa, & aliis Peru finitimarum Prouinciis, in diuerſi generis animalibus, tam feris, quàm cicuris reperiri. Ex quibus ſint Guanacos, Pacos, Vicunnas, & Taraguas: quibus caprarum quoddam genus adiungant, quas Cypris vocent. (Baccius *c* capriceruum nominat.) Imò & in regno nouæ Hiſpaniæ, Ceruos quoque hos lapides promere, quo tamen loco, nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, vſpiam reperire liceat, idem teſtatur.

FORMA ANIMALIS.

FORMAM animalis Petrus de Oſma *d*, his verbis expreſsit: Animalium genus quoddam in iſtis montibus frequens inuenimus, valdè ſimile iis hircis (niſi quod cornibus orbum ſit) quos in Orientali India reperiri tradis (Monar-

dem

dem intelligit) ruffi ſunt coloris magna ex parte, & herbas ſalutiferas depaſcuntur, quarum magna eſt copia in montibus, vbi iſta animalia degunt: ita fugacia, vt ſolo tormentorum ferreorum ictu adſequi poſsimus.

Verùm cùm Ioſephus Acoſta *e*, de prædictis animalibus capitibus duobus egerit, eorumque deſcriptiones adpoſuerit, lubet, in Lectoris gratiam, ne quid huic tractatui deſit, ipſius verba duobus ſubſequentibus capitibus ſubiicere.

a in epiſt. ad Monardem cap. 75. *b* lib. 4. hiſt. natural. Indiæ cap. 42. *c* lib. de gemmis cap. 34. *d* vide ſuprà cap. 17. hæc etiam refert Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 192. *e* lib. 4. hiſt. natural. Indiæ cap. 40. & 41.

DE VICVNNAS ET TARAGVAS IN PERV.

CAPVT XLV.

EX rebus præſtantiſsimis, quas Peru habet, Vicunnas ſunt & Oues. Vicunnas, feriores ſunt: Oues, manſuetæ. Sunt, quibus perſuaſum eſt, de his etiam Ariſtotelem, Pliniũ, ac cæteros auctores tradidiſſe, quo loco de Capris egerunt, cum quibus propter agilitatem, & montium amorem conferri poſsint. Sed hæc animalia, ex caprarum genere, neutiquam ſunt. Nec enim Vicunnas, cornua caprarum more habent, quas ſuis Ariſtoteles aſsignat: multò minus capræ ſunt Orientals, ex quibus lapis Bezaar demitur. Aut ſi omnino huius generis cenſendæ forent, illarum diffuſum genus ceu canum, omnino eſſe oporteat.

Æqua

Æqua ratione Vicunnas Peruenſes,non id animal ſunt,quod in noua Hiſpania Bezoar promit: hoc enim ex Ceruorum genere eſt, cui ſimile noſtro iudicio non in vniuerſo orbe reperiatur,niſi in Peru ac Chile finitimis.

Vicunnas capris maiores, vitulis minores, colore leonino, ſed ſplendentiore ſunt: cornua non habent,vt in capris & ceruis ſunt. Montanorum loca gelidiſsima colunt,Punas dicta: eas nec glacies, nec niues lædunt, imò potius firmant, reficiuntq;. Gregatim oberrant,& miræ celeritatis ſunt: peregrinantibus tum hominibus, tum pecoribus occurrentes, feſtino in fugam ſe dant, cùm ſint timidiſsimæ: fugientes, pullos ante ſe agunt. Hæ an genus ſuum propagent, nulli ſcitum eſt: qua de causâ Ingæ reges,mandato cauerunt,ne figerentur, aut quouis modo ferirentur: niſi id iuſſu priuato diebus feſtis liceret. Multi quæruntur, Hiſpanos Indiam ingreſſos, venationibus crebris, harum numerum nimium confeciſſe, vnde iam pauciores ſint. Venatibus operam daturi, vno numero tria aut quatuor millia virorum congrediuntur, qui montis partem inſignem ambientes, ex omnibus locis in vnum pecudes compellunt, coguntque. Ex harum medio poſtea 300.aut 400. quantum volunt, ſeligunt: cæteras, cumprimis fœmellas, procreandæ ſobolis gratia dimittunt. Eas tondere quoque conſueuerunt, ex lana pallia & tegetes texentes, quæ magni æſtimantur. Lana ſiquidem ſerici æmu-

la durationis longæ eſt: colorem natiuum ſeruat: tinctura non variatur. Veſtes huiuſmodi,in calidis aëris conſtitutionibus perfrigerant, & renum comprimis ardorem mulcent. Sed & alio modo adhibentur,nimirum in lectis. Haud pauci,lanâ in genere,pro totius corporis ſanitate firmanda vtuntur,cuius vires, non inualidas experiuntur.Ex hac confectos tegetes,podagricos dolores mulcere,aut arcere affirmant.

Vicunnas caro proba non eſt, etſi hanc Indi edant,fumoque indurent. Quam verò vim medicam habeat,noſtris peregrinationibus didicimus. Nam cùm aliquando per montana Peruenſia profecti,veſperi in Tambo ſeu hoſpitio diuertiſſemus,dolor inæſtimabilis oculos noſtros inuaſit, tanta crudelitate, vt oculos nobis eliſum iri omnino videretur. Quo morbo ii ferè corripi ſolent, qui per aſsiduas niues iter faciũt, nec præter has oculis quicquam diſpiciunt.Nobis ergo cum intenſo dolore acriter luctantibus, fœmina quædam Indica cubile ingreditur, de carne Vicunnas recens captæ (nam vel dum cruor emanabat) aliquid promens, iubensque, vt oculis imponeremus. Quo facto, oculorum ægritudo quaſi in momento deſæuiit, & nos in totum illicò reſtituit. Præter ſupra dictam venatus rationem, Vicunnas alia quoque arte captant; eas in locum tam anguſtum cogunt, vt emiſsis glandibus aſſequi queant. Ex lineis funiculis plumbi glandem, ſeu maſſam religant: his excuſsis, animalium pedes inuoluunt, innectuntque,

nectuntque, ne quo fuga prosilire queant: hoc modo, quot volunt, capiunt. Præcipuum quod habent hæc animalia, Bezoar lapis est, in ipsis conditus.

Sed & aliud animalis genus TARAGVAS vocant, ferum & ipsum, at pernicitatis maioris, & corporis grandioris: color adustior: aures propendulæ: non, vt Vicunnas, gregatim errant, sed singulis pascua solitaria, idque in locis editioribus. Ex his quoque Bezoar eruitur: cæteris tum magnitudine, tum viribus præstantior.

DE OVIBVS PERVANIS, PACOS, ET GVANACOS.

CAPVT XLVI.

PEruanis nulla res maiori aut vberiori quæstui est, quàm pecudes, cumprimis oues ipsis Ilama dictæ: quibus, vt verè dicam, nihil vnquam vtilius esse posit: vt alantur, sumptu nullo opus est: & tum cibos, tum vestes, incolæ ex hac pecude accipiunt, velut Europæi ab ouibus suis. Præter has commoditates, Indi hanc quoque sentiunt, quod ouibus omnia necessaria ipsis apportantur: quæ tamen vt equi nec suffertantur, nec frenis incinguntur: his nec auena obiicienda, nam gramine satiantur. Videre tamen hinc est, voluisse Deum, Indis hoc animal & pro oue simul & equo seruire. Cúmque populus magna parte pauperrimus esset, suffecto copioso gramine, penuriam hanc Deus

ipſis demptam voluit. Ilama autem duorum generum ſunt: vnum Pacos, laniferum: alterum lana carens, ſed geſtandis ſarcinis & oneribus aptius. Europæis ouibus maiores, minores vitulis ſunt, collo oblõgo & camelorum modo porrecto. Quod natura ita ſtatuit, vt erectiori corpori, proceritas colli reſponderet. In colore variant, nam reperiuntur albæ, nigrę, cæſiæ, variegatæ; Indis Mocomoro dicuntur. Incolæ loci, in ſacrificiis olim faciendis, colorem diligenter attendebant, quem anni temporibus & votorũ generibus reſpondere oportuerat.

Pecudis caro eſilis quidem, ſed durior & tenacior: agni, in cibum delicatiores: ſed horum paucos mactant: earum vſus eſt, vt lanam, pannis aptam, promant, & onera portent. Lanam detonſam Indi parant, & ex ea pannos texunt, quibus veſtiantur. Sed hi craſsiores ſunt, quos Hauaſca nominant: ſubtiliores & pretioſiores, Cumbi appellantur. Ex his mappas, tegetesque & ſimilia texunt, quæ tum durabiliora, tũ ſplendidiora, ſerici modo micant. Texturæ peculiarem modum adhibent: & Ingæ ad præſtantiſsimos pannos faciendos opifices ingenioſiſsimos olim adhibebant: textores artificioſiſsimi in prouincia Capachica, apud latum Titicacæ fluuium habitabant, &c.

Vniuerſum hoc pecudis genus locis frigidis gaudet, in quibus probè augeſcit, & ſaginatur. In campeſtribus æſtu facilè tabeſcit, & emoritur: tum pruinis, tum glacie perſæpè horridæ

oues

oues incedunt, & tamen optimè ſaniſsimeque habent. Lanæ, quæ breuiores ſunt, vultum amabilem admodum & iucundum habent: quæ nonnunquam in media via reſtitantes, erecto collo actores ſuos & alios quaſi admirabundæ longo tempore aſpiciunt, aut intuentur, nullo interim vel metus, vel gaudii ſigno edito: quæ res multis riſum excutere poſsit. Facilè tamen terrentur & in pauorem dantur, adeò vt rapida feſtinatione altiſsimos ſæpè ſcopulos aſcendāt. Quod ſi accidit, ne cum ipſis profugis argentum quoque pereat, ſclopetis ex edito præcipitandæ & decutiendæ ſunt.

PACOS quin etiam vſque adeò ira incandeſcunt interdum, vt cum onere in terram procumbentes ab iſto loco abigi non poſsint, etſi fuſtibus fruſtulatim comminuantur. Hinc in Peru de iis, qui nullorum monitis aut iuſsis parêre volunt, natum hoc prouerbium eſt: Hic impacatus eſt, id eſt, Pacos æmulatur: quo dicterio reo contumaciam exprobrant. Ergo ſi quæ fors iratior ita procubuit, tum cuſtodes eius ſuſcitandæ remedium nullum habent aliud, quàm vt iuxta Pacos conſideant, illis abblandiantur, & quo cum vis verborum lenocinio deliniant, dum ſpontè ſua reſurgant: quibus blandimentis ternæ interdum horæ conficiuntur. Vitio quodam ſcabiei ſimile infeſtari ſolent, ex quo perſæpè moriuntur, id Carache vocant, &c. Hactenus Acoſta.

DE LOCO, IN ANIMALI, IN QVO LAPIS HIC reperitur.

CAPVT XLVII.

NVnc locum in animali, in quo lapîdes hî reperiuntur, ſubiiciamus, ex epiſtola Petri de Oſma ad Monardem ſcripta decimaquinta Iunii anni 1568. nos cum aliquot amicis ad venationem profecti ſumus, in huius regionis montes, in eam quinque dies inſumpſimus, & aliquot ex iis animalibus cōfecimus. Aperto itaque maximo *a*, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus: quo factum eſt, vt Indicis animalibus ſimilia non eſſe putaremus: percontati Indi, quos, vt nobis inſeruirent, deduxeramus, qua corporis parte, lapides hæc animalia haberent: ſe quicquam de lapidibus ſcire negabant (vt ſunt nobis infeſtiſſimi, nec ſua ſecreta nobis innoteſcere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id ſcire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marſupium nobis oſtendit, in quod depaſtas herbas recipiunt, domi poſtea eas ruminatas in ventriculum traiiciunt. Ibi puerum illicò interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicaſſet; eundem tamen poſtea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intellleximus, ſacrifica-

crificarunt. Indi hos lapides magno habent in pretio, & in Idolorum ſuorum delubris, quæ Guacas vocant, cum aliis quibusque pretioſiſſimis offerre ſolent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus & pueris. Ex animalis igitur, quod primum ſecuimus, burſula nouem lapides, exemimus: ſecuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

At Monardes *b*, locum illum, in quo lapides hi generantur, ſic expreſsit: primus illorum obſeruator (intellige Petrum de Oſma) videre cupiens, quâ ratione in animalibus generarentur, ſuis ipſemet manibus, eorum animalium Anatomen fecit, & mihi deinde ſignificauit, eos *c* gigni in receptaculo quodam, faſciæ modo confecto, & villoſa carne conſtante, duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipſi ventriculo parte interiore adhærente, alios aliis maiores, & quodam ordine diſpoſitos, vti nodos veſtem anteriore parte claudentes. Eo receptaculo aperto, eximuntur lapides, quos iſti magna Naturę Prouidentia ad noſtram ſalutem & noſtrorum morborum remedium generari, ſumma admiratione non caret. Atque vti intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eâdem ratione inueniuntur, & eximuntur, è certo caprarum genere, quæ magna ex parte ruffæ ſunt, vti noſtræ. Sic Ioſephus Acoſta *d* refert, in ſtomacho & ventre horum ani-

malium (ſcil. in Occidente) aliquando vnum ſolum, aliquando duos, tres, etiam quatuor reperiri.

a hæc quoque Syluaticus tr. de lap. bezaar pag. 82. recenſet. *b* de ſimp. Indic. cap. *c* hæc & Boëtius lib. 2. de lapid. cap. 192. refert. *d* lib. 4. hiſt. natur. Indiæ cap. 42.

DE LAPIDIS HVIVS MATERIA, ET GENErationis modo.

CAPVT XLVIII.

MAteriam, ex qua lapis hic generatur, breuiſsimè Petrus de Oſma & Monardes propoſuêre, dum ex ſalutiferarum herbarum depaſtarum ſucco, ruminatione concreto, generari ſcribunt. At Ioſephus Acoſta *a* generationis modum plenius expreſsit: Indiani ex traditione & relatione ſuorum parentum referunt, in Prouincia Xauxa & in aliis Peruuianis prouinciis, tum herbas multas, tum animalia venenata plurima degere, quæ aquas vnde potent, & gramina ſiue paſcua, quæ carpant, & etiam odoratu, contagio ſuo inficere ſoleant. Contrà verò inter herbas illas à naturâ ſingularis quæpiam ibi producta eſt, quæ arcendorum venenorum vim maximam præſtat. Hæc herba ſolius naturæ ſolertiâ, & inſtinctu quodam naturali, ipſi Vicunnæ & cæteris animalibus, quæ lapidem Bezaar generant, notiſsima eſt, quam herbam auidè deuorant, vt eius auxilio præſeruentur, à virulentia aquarum & paſcuorum: & ex her-

ex herba hac esitata in ipsorum ventriculo lapis hic generatur, qui ab herba hac virtutem omnem, quam contra venena habet, acquirit. Hæc Indorum opinio, per viros in regno Peru experiẽtia claros, detecta fuit: quæ cum iis conueniunt, quæ à Plinio de capris montanis referuntur, quæ sine omni periculo venenis nutriuntur & pascuntur. Indiani, addit Acosta, à nobis interrogati, cur verueces, vaccæ, capræ & vituli Castellanis similes, quæ animalia etiam ex Hispania venissent, lapidem Bezaar non habeant, cùm tamẽ iisdem in rupibus herba hac pascantur. Respondent, se non credere animalia illa, quæ ex regno Castiliæ adducta sunt, hanc herbam deuorare: imò etiam in Ceruis & Damis lapidem Bezaar reperiri. Quod sanè consentit cum eo, quod etiam in noua Hispania lapides Bezaar (quamuis in ea nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, neque Guanacos sint) in ceruis aliquibus reperiantur: quod & suprà peculiari capite monuimus.

Verùm, vt idem Acosta *b*, admiratione dignum, hos lapides supra res diuersas nasci & formari: vt super ligulæ ferramentum, super aciculam, aut festucam, lignive fragmentum, quę in lapidis centro reperiuntur, quam tamen ob causam falsi non æstimandi: contingere enim potest, vt animal tale quid simul cum gramine deuorarit, & super hęc lapidis sensim augescendo circumglobetur & crassescat. Rei admirabilis à se circa hanc rem obseruatæ, historiam ad-

didit: duos ſcil. ſe in Peru lapides vidiſſe, in quorum cauitate nucleus Pini Caſtellani, circa quē conglobatus erat, continebatur, quòd omnes in admirationem traxerit, ſiquidem in toto regno Peru *c*, neque Pinos, neque nucleos Pineos Caſtellanos vidimus, niſi fortè ex Hiſpania allati fuerint, quæ tamen res mihi extraordinaria videtur.

Ex diuerſis autem tunicis, aut pelliculis ſibi inuicem incumbentibus, lapides hi formati & compoſiti ſunt, vt rectè Acoſta. Senſim enim, ait Baccius, aggeritur circa feſtucam, laminatim inſtar tunicarum Cępe, ſic vt lamina priore ſublata, quæ ſequuntur clariores & ſplendidiores, quo vlterior progreſſus fit, appareant, quarum nonnullæ exterius ſplendorem auri repræſentant: & Monardes *d* teſtatur ſe aliquot comminuiſſe, qui ex tenuibus ſplendentibusq́ue laminis, eodemq́ue colore conſtabant, quo ii, qui ex India Orientali aduehuntur, atq; aut in puluerē aut in granulum, vt illi deſinebant. Sic Cluſius *e* propoſuit: cōſtant ex tunicis, ſiue cruſtulis, modò craſsioribus, modò tenuiorib. aliis alias amplectentibus, politis interdum & ſplendētibus; nonnunquam aliquantulū ſcabris, extima præſertim & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet: ſed inueniuntur nonnulli, quorum cruſta exterior, variis locis adeò altè exeſa conſpicitur, vt ſecunda appareat tunica, nonnunquam & tertia.

a lib. 4. hiſt. Indiæ cap. 42. *b* Syluaticus lib. de bezoar pag.

pag.89.eadem habet. *c* in ea regione Peruana in qua non adſunt Pinei, neque ad eam ex Hiſpania adferri ſolent. Syluaticus. *d* cap.34. *e* in notis ad Monardis cap.34.

DE HVIVS LAPIDIS DIFFERENTIIS.

CAPVT XLIX.

CVm lapides hi plurimum inter ſe differãt, partim ratione animalium in quibus reperiuntur, & quidem vel in montoſis, vel in planitie pabulum capientibus: partim ratione formæ, magnitudinis, coloris & ſaporis, has differentias, ſubnectemus: & primùm quomodo ratione animalium differant, exponemus.

Auctor eſt Petrus de Oſma, ſola animalia, quę in montibus paſcuntur, lapides iſtos præſtantes generare: nam quæ in planis pabulum ſumunt, quia herbas minus ſalubres depaſcuntur, propterea lapides eorum, tametſi vtiles, iis viribus tamen non pollent, quibus ii præditi, qui ab animalibus in montanis degentibus eximuntur. Et Monardes *a*: verum quidem eſt, eos qui ſelectioribus notis præditi ſunt, quas probatiſsimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quæ in montanis degunt, eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi ſunt, nec vlla Medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis ſalutiferis herbis: mox ſubiungit: ſunt etiam ſelectiores, qui ex animalibus in Perſiæ montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis capris in

Malacæ

Malacę planis & campeſtribus viuentibus:nam illi eo pretio non habentur,neque eam prȩſtantiam & facultatem obtinent, quas Perſici quia Malacenſes capræ ad lanienam duntaxat ſeruantur, cùm adeò ſalutiferas herbas non depaſcantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè eſt ratio in Occidentali India; nam quæ in montanis Peru vitam agunt,ſelectiores & legitimos lapides, & ad medicamenta vtiles habent: quæ verò in campeſtribus paſcuntur,Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ ſimul incedunt & viuunt vti greges, qui ad lanienam ſeruantur, ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, ſed inutiles, quoniã ſalubres illas herbas montanas non depaſcuntur:hæc Monardis. Hîc mirari ſubit Monardem, cùm is fateatur ſe omnia ea, quæ lapidem Peruuianum concernunt, ex epiſtola Petri de Oſma cognouiſſe, hicq́; omnes quidem vtiles, ſed iis viribus non pollentes aſſerat: Monardis verò, improbos eſſe, nec vlla Medica facultate præditos pronunciet.

Sed Ioſephum Acoſtam hac de re etiam audiamus. Lapides qui in Guanacis ſiue Veruecibus eius regionis, & Pachis inueniuntur, plerunque minores ſunt & nigricantes, nec tanti æſtimantur,nec in vſu Medico probantur. Verùm ex Vicunnis maiores eximuntur,qui cineritii *b*, aut albi aut obſcurè virentes, hiq́; optimi cenſentur. Attamẽ qui ex Taraguas excinduntur,omniũ præſtantiſsimi habentur, inter quos ſatis magni etiam reperiũtur,& cõmuniter *c* albi ad

bi ad cinereum vergentes:horum laminæ communiter crafsiores & denfiores,quàm aliorum: hi autem pariter in maribus ac fœmellis reperiuntur : verùm omnia animalia,apud quæ hi lapides generantur,ruminant,& plerunque inter niues & in rupibus fua pafcua habent. Atque fic Peruanos omnes, quicunque illi fuerint, Orientalibus poftpofuit, ita eos qui ex noua Hifpania deferuntur,Peruanis in opere debiliores effe conftituit. Hoc addito,lapidem quemcunq; Bezaar efficaciorem effe in Hifpaniis, quàm in regionibus Peruuianis.

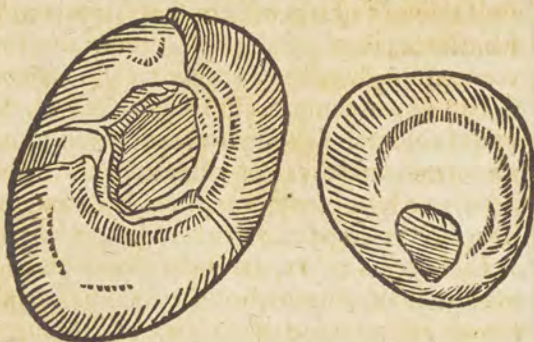
LAPIS BEZAAR OCCIDENTALIS.

Præterea differũt plurimùm inter fe,vt idem teftatur (& quotidie in Pharmacopoliis notare

poffumus) magnitudine,formâ & colore:quippe quòd aliqui folùm auellanæ magnitudine & adhuc minores: aliqui nucis quantitate: alii oui columbini inftar: alii etiam ouũ gallinæ æquẽt: teftatur fe aliquos mali arantii magnitudine vidiffe. Addit infuper, ex quo lapides hi in pretio effe cœperint, Indos arte conficere cœpiffe: hinc multos, quando lapides hos folito maiores vident,

falfos

falſos exiſtimare: licet magni & ii quidem præſtantiſsimi reperiantur; & contrà parui, qui tamen falſi ſint: verùm genuinos cognoſcendi, ipſam experientiam optimam magiſtram eſſe.

Carolus Cluſius in ſuis ad Monardem notis, ſcribit, ſe ternos eiuſmodi lapides habuiſſe munere Generoſi Dn. Franciſci Drake, qui ferè paſſerini magnitudine, qui dimidiã circiter drachmam pendebant: ille verò alios adſeruabat, qui binas atque etiam plures drachmas pendebant. Subiungit, ſe apud Ortelium vidiſſe, qui quinque propemodùm drachmas pendebant; & apud Plantinum binos, alterum renis veruecini forma & propemodùm magnitudine, non eum quidem integrum, ſed extrema parte confractũ, & laminarum ſitum oſtendentem, atq; in meditullio veluti feſtucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum ſemiſſe, dum integer erat, pondere fuiſſe potuit: alterum compreſſa, qua parte ventriculo adhæſit, forma, ſenſim deinde

inde in tuber aſſurgente à multis etiam laminis ſeu tunicis, cùm craſsioribus, tùm tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus & ſemiſſe pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum columellæ, duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cũ ſemiſſe aut maioris ponderis: quo longè maiorem priùs acceperat, gallinacei, vt referebant, oui magnitudine.

Et Baccius refert, ex India Occidentali, & montibus Peruuiæ hodie Orientalibus non abſimiles adferri, cùm iis in locis Capriceruorum magna ſit copia, ex quibus hic lapis per incolas eruitur: & addit: quamuis dubium ſit, an ex Oriente alii præter adulterinos adferantur: certum tamen eſſe quod Occidentales ex prędictis animalibus excindantur: quorum quidam paruam nucem, alii amygdalarum oſſa, vel fabam magnitudine ſua referant, pro maiori, vel minori ipſorum augmento.

d Forma quoque variant, alii rotundi, alii ouali, alii lentis forma, & plurium aliarum formarum. Quare Cluſius loco citato, eorum forma nunc orbicularis, modò compreſſa aliquantulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens.

Colore quoque differunt, Ioſepho Acoſta auctore: reperiuntur nigri, albi, cinerei, atrouirentes, alii ac ſi deaurati eſſent: & Cluſio color nunc nigricans, nunc ſubcinereus, interdum flaueſcens. Vt plurimum, ait Baccius, exterius ſcabri ſunt cũ colore viridi, qui in fuſcò rufeſcit, quaſi

partim

partim ſanguine,partim humore ab animali relicto, tincti eſſent: minus tamen maturi,cinerei ſunt: & Boëtio *e*,Occidentales ſubcinereum habent colorem, neq; ita vt Orientales ſplendent, cruſtas enim habent,craſsiores & gypſeas. Verùm ſiue ad colorem, ſiue ad figuram reſpiciamus, de bonitate aut ſubtilitate lapidis, iudiciũ ferri non poteſt.

Quos ego vidi Occidentales, maiori ex parte ſunt coloris cinericei, cum nigrore aliquo admixto, quia materia horum albidior eſt, & minus à calore elaborata, idq; propter animalium calorem minorem , regionis frigidioris cauſa. Sic etiam communiter Occidentales, qui albicant maiores ſunt & ſubſtantiæ minus compactæ,quàm in Orientalibus obſeruetur: qua de re plenius ſuprà in Orientalis lapidis differentiis,à colore deſumptis,egimus.

Quoad ſaporem, proprium nullum habet, quod ipſum etiam Rhaſis Arabs tradit.

a cap.34. *b* Syluaticus legit flauos, albos,cinericeos. *c* Syluat.legit maiori ex parte albi, flaueſcentes *d* Ioſeph. Acoſta lib. 4. hiſt. Indiæ cap. 43. *e* lib. 2. de lapid. cap.194.

DE LAPIDIS FACVLTATIBVS, QVANTITATE ET vtendi modo.

CAPVT L.

DE facultate huius lapidis ſic Baccius:non deſunt, qui dubitent, vtrùm hi lapides eaſdem facultates cum Orientalibus obtineant,

tineant, quæ ab Arabum ſcriptoribus illis aſsignatæ fuere: quibus reſpondet, Orientales reuera in hoc genere bonitate reliquos excellere, eò quòd in fronte aſpectum Solis Orientis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, reſpectu Occidentalium, qui reſolutis per calorem diei partibus ſubtilioribus, & alimentalibus, vapores aduſtiores, minusque efficaces accipiunt.

Sic Ioſephi Acoſtæ *a* de lapidibus Bezaar iudicium tale eſt: quod inter hos ii, qui ex India Orientali oliuæ colore adferuntur, primas teneant: ſecundum ii, qui ex Peru: tertium, qui ex noua Hiſpania adferuntur. Et Saxonia *b*, eos qui ex Indiis Occidentalibus adferuntur, coloris cinerulenti, & Orientalibus multo viliores eſſe, ſcribit. Sic Gallus *c*, reperitur etiam, & quidem frequentius lapis iſte quaſi colore cinericeo infectus, quem Occidentalem pleriq; autumant: ac licet non omnino ſpernendus ſit, multum tamen virtute ab Orientali diſtare cognouimus.

De qualitate huius lapidis, Baccius cenſuit, temperatis qualitatibus pollere, minimeq; aliorum lapidum & antidotorum more exſiccare, quare hoc remedio ſecurè & citra damnum aliquod nos vti poſſe. Quem tamen aluum potiùs mouere, quàm ſudores, ſunt qui obſeruarunt, Syluatico *d* admonente. At Monardes teſtatur, etiam hunc qui in Peru reperiatur, viribus Orientalibus nequaquàm inferiorem eſſe: quem ſequitur Salmuth *e*, tota Petri de Oſma epiſtola

adpoſitâ: quemadmodum & Wittichius in ſuo tractatu Germanico.

Doſin ſubiungamus: Aluarus Torres, Baccio referente, grana ſeptem cum vino febre abſente, at ea præſente, cum aquæ acetoſæ vncia vna exhibet. At Saxonia l.cit. duplum ponderis reſpectu Orientalis præbendum, ex aliorum ſententia tradit, qui admodum inefficaces ſint: addens, quando ex Occidentalibus probus reperietur, grana ſex vel octo exhibenda eſſe. Verùm Syluaticus, Peruani tanquã imbecillioris, paulò plus quàm Orientalis, qui valentior ſit, exhibere iubet: Orientalis verò ſeptem, decem & duodecim grana offerri poſſe aſſerit.

a in hiſt. Ind. lib. 4. *b* de feb. peſtil. cap. 37. *c* de feb. peſt. tr. 1. cap. 29. *d* controu. 93. *e* in notis in Pancitollum.

QVIBVS IN MORBIS huius vſus eſſe poſſit.

CAPVT LI.

CONſultum ducimus de huius lapidis viribus Monardem *a* audire, cùm nullus quod equidem ſciam, huius medicamenti facultates eximius laudarit, idq; hiſtoriis multis allatis, quibus oſtendit pleroſque etiam potentiſsimos viros à peſte & morbis peſtiferis ac difficilimis, venenisq; liberatos fuiſſe, quas etiã ſuprà in lapide Orientali adduximus: nunc verò quæ de Occidentali prædicet, audiamus. Si inſignes iſtius Peruani lapidis facultates, omnesque

omnesque morbos quos curasse asserunt, qui ex ea regione redeunt, hîc enarrare vellẽ, magnus liber de eo scribẽdus foret. Quapropter ea duntaxat proferã, quæ ipse sum expertus vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè lapide vti queant, quandoquidem experientia constet similes facultates posside re.

Noster igitur lapis Bezaar Occidentalis insignes facultates obtinet, præsertim in cordis ægritudinibus, in quibus magnam, eorum qui mihi missi fuêre, partẽ insumsi felicissimo successu: sic vt multi Syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulò ante, manè ieiuno ventriculo ex aqua rosacea, si febris adsit: si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus, ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruaui autem, in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm in viris.

Venena) In omnis generis venenis, nullum præstantius nouimus remedium: quoniam eos, qui aut venenum hauserunt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulenta animalia versantur, illicò intumuere, sumpto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi. Sic Iosephus Acosta huius lapidis vim principem esse, vt venenis & morbis venenosis aduersetur, ex Indorum opinione pronunciauit.

Febres pestilentiales) in pestilentibus febribus sæpius exhibui, & sanè earum virus extin-

xit:cuius rei primariam in ſimilibus morbis curam Medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, niſi extinguatur virus, inutilis erit cura: nam illud eſt, quod hominem iugulat. Similiter ſi adſint carnis cum rubore eminentiæ, quas Hiſpani Tauardete appellant, quę plerunque huiuſmodi febres comitari ſolent, Lapis Bezaar Peruanus maximam vim poſsidet: nam in ſimilibus morbis maiorem eorum quos accepi partem abſumpſi, plurimiq; felici & miro ſucceſſu curati ſunt. Vel, vt Acoſta, in morbo illo epidemico auxilii plurimum tulit in Hiſpania & Italia, non verò ſimiliter in Peru.

Febris quartana) Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen auffert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quę in iſtis febrib. vulgaria ſunt, magnamq́ue ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

Melancholici humores) Miros autē effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem, vti caput, occupent: atque in Arabum Lepra, ſiue Græcorum elephantiaſi: item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.

Morbi diuturni) In omnibus diuturnis & importunis morbis, magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpicio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, vt plurimum conducat, eius

ali-

aliquot grana purgantibus medicamentis inii-cere:quoniam ſi medicamentum ſimplicia quę-dam venenoſa continet, ea corrigit: ſin minus, corroborat, & faciliorem deiectionem molitur.

Lumbrici) Aduersùs lumbricos & ventris tineas, felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcen-tibus eo morbo affectis,& vix credibile eſt,quá-tum profuerit: ſolũ dare ſoleo,vel cum ſequenti puluere mixtum,hac ratione.

℞. Herbæ lumbricorum,drachmas duas: ſe-minis Santonici drachmã vnam, cornu ceruini vſti, ſem. portulacæ & carlinæ, ſingulorũ dimi-diam drachmam: lapidis Bezaar Peruani dimi-diam drachmã: reducãtur omnia in tenuiſsimũ puluerem, & probè miſceantur. Miras faculta-tes obtinet iſte puluis,& experimento compro-batum eſt, multis profuiſſe: datur mane ieiuno ventriculo ea quantitate, quæ Medico commo-da videtur,pro eius ætate, qui ſumere debet: eo ſumpto, duabus horis pòſt aluus clyſtere confe-cto ex lacte & ſaccharo elui debet.

Epilepſia) Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte,ſi adhuc lactent: ſin minùs, ſine lacte: in natu maioribus Epilepſia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per ſe, aut aliis rebus ad eum morbum accõmodis,admixtus.

Breuiter hoc lapide vti ſolemus, in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus me-dicamenta vulgaria nihil profuere, eoq; magna cum vtilitate, aut ſaltem ſine noxa. Hactenus Monardes.

Summatim de huius viribus Petrus de Osma sic scripsit *b*. Ego qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intrò sumptos, aut foris impositos, mirificè venenis aut toxicis resistere intellexi: cordis affectibus auxiliari: tineas ventris expellere: & eorum pulverem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa, hunc lapidem Alexipharmacum esse, perniciosissimi illius toxici, quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuò conficiendos, atq; etiam nos Hispanos, quorum plerique post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullũ auxilium inuenientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verùm si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

Cœpimus iis vti eo ordine, quem in tuo libro docuisti, & aduersùs eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset recensere: quæ omnia tibi accepta referre debent, non modò Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Hæc Petrus de Osma in epistola è Lima in Peru 26. Decembris anno 1568. ad Nicolaum Monardem scripta.

Exhibetur autem tritus aut læuigatus cum liquore aliquo, vel vino, vel aceto, vel aqua stillaticia boraginis, buglossæ, aliáve, prout morbi natura postulat, & Medico visum est.

a in histor. medicament. simplic. ex India Occidental.

cap.

cap. 34. b Syluaticus hæc quoque pag. 91. lib. de bezoar refert.

DE LAPIDE BEZAAR ex Hiſpania noua.

CAPVT LII.

CVm dictum fuerit de Lapide Bezaar tam Orientali quàm Occidentali, nunc de eo qui ex Hiſpania noua adfertur, pauciſſimis. In noua Hiſpania lapis hic quoque reperitur, etiamſi in ea regione, nec Vicugnes, nec Pacos, nec Taragues, nec Guanacos habeantur, ſed ſolùm cerui in quorum aliquibus, Ioſepho Acoſta *a* monente, lapis hic reperitur. Verùm quemadmodum ipſe *b* Peruanos omnes, Orientalibus poſtpoſuit, ita eos qui ex noua Hiſpania deferruntur, Peruuianis in opere debiliores conſtituit: ſicque locum tertium tribuit.

CONCLVSIO.

Hæc ſunt, Lector candide, quæ Trinuno Deo adiuuante, de Lapide Bezaar, partim ex variis & plurib. auctoribus fideliter & collecta & methodicè diſpoſita, partim ex propria experientia & obſeruatione, in medium adferre volui, quo Medici in eius & electione & adminiſtratione, prudentia ſumma, ſummaque cautione vtantur, ne vel in eo vitæ ægrotantium, eorundemque facultatum, damnum vtantur. Et cum Syluatico rogamus, ne authoritatem magnatum qui lapides hos poſsident, tanti faciant, vt

vel in eorum præſtantia & authoritate exploranda minus ſint diligentes, vel etiam perniciofos reprobare non vereantur. Verè enim ꝓbos, modò tales reperiantur, nunquam improbabimus. Adulationis genus hoc peſsimum eſt, qua in arte nobiliſsima nihil nocentius, nihílve magis indignum eſſe poteſt: vno enim hoc conſilio & qui lapides poſsident & qui iis vtuntur, ſub Medici fide, grauiſsimè & falluntur & læduntur. Caueant rogamus, ne lapides à mercatoribus oblatos, priuſquam diligenter eos probarint, amicitiæ cauſa, oſcitantius cõmendent. Quod ſi aliqui in lapide tanti momenti iudicando negligentiores fuerint, haud dubiè ſępius lapides adulteratos probabunt, & veros damnabunt. Quos verò in his lapidibus commendandis dubios eſſe continget, eos monemus, vt in eorum commendatione cõſcientiam ſuam non fallant, ſed potius liberè & candidè fateantur, ſe dubitare, ſeque nihil certi determinare poſſe. Hęc eſt illa ingenuitas, quam Dux noſter & anteſignanus Galenus, Medico rationali dignam eſſe iudicauit: nos verò Medico Chriſtiano digniorem eſſe dicimus. Nam ſi omnia diligenter conferantur, apparebit liquidò, quàm iſti non vniuerſi tantùm inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecum reipſa diſsideant. Rectè ergo Mindererus *c* ſuadet, ne quis oportunum medicationis tempus negligat, & his confiſus, probata ac vſus experimento teſtata remedia quaſi poſthabita ſeponat.

a lib.

a lib.4. hiſt. Indiæ cap. 42. *b* Eadem Syluaticus pag. 95. allegat. *c* lib. de peſte pag. 202.

FINIS.

SOLI DEO GLORIA.

APPENDIX.

LApidis Bezaaris naturalis hiſtoriâ ad finē perductâ: quod nobis ſolum propoſitum erat, nonnulla de Bezoardico artificiali (ne fortè ſint qui nos hæc ignorare exiſtiment) adſpergenda ſuperſunt.

Artifices Bezoaris nomen, remediis nonnullis arte confectis imponunt: quæ autem hoc nomine donantur, vt plurimum ratione vel eſſentialium, vel accidentalium quorundam variant: eſſentialium, vel reſpectu formæ, vel materiæ. Ratione formæ, aut externæ, hinc Aquæ bezoardicæ, quæ trito nomine Theriacales vocitantur: vel internæ, hinc proſtat Sulphur illud Bezoardicum apud Quercetanum *a*: partim etiam Sales theriacales vel Bezoardici in hanc claſſem referuntur. Vel materiæ (quæ Magiſteriorum Bezoardicorum hoc ſolo nomine nunc vtamur, multorum aliorum, quibus vtuntur, non ignari) ratione differunt, cùm materiam

ſuam à viuentibus animalibus, puta ſerpentibus, vel viperis, quod Bezoardicũ animale: vel à mineralibus ſiuę metallicis, quod Bezoardicum metallicũ ſiuę minerale dicitur, mutuentur: de vtroque paucißimis.

DE BEZOARDICO Animalis.

PRimum, quod Bezoardicum animale vocant, ex Serpentibus ſeu Colubris vulgaribus, vel Viperis conficiunt, ad aliquam imitationem veterum, qui è Viperis ſimilia medicamenta confecere: cuiuſmodi fuere apud antiquos Sales theriacales, vt apud Galenum *b*, Æginetam *c* & Aëtium *d* videre eſt. Verùm cùm huius medicamenti, quod Bezoardicum animale vocant, deſcriptiones variæ habeantur, duas tantùm, & quidem ex Sennerto *e*, adponemus.

I. Recipe Serpentem, excoriato mox, exime linguam, cor, hepar: abſcinde caudam & caput: carnem in olla noua coque, donec caro à vertebris ſeparari poſsit. Spina torreatur & pulueriſetur: torreatur ſimiliter & cor, hepar, lingua, contundantur, & cum puluere ſpinæ miſceantur: fiat puluis. Nonnulli adhuc in patella ænea ſuper igne amplius torrent, continuo agitando, donec colorem fuſcum acquirat: fit inde doſis vna quæ propè eſt drachmæ vnius.

Ab hac præparatione parum variat, Serpentum, præcipuè Viperarum Alcohol, cuius præparationem Crollius / ſic propoſuit. Poſt excoriationem, inteſtina, caput & cauda auferuntur (pinguedo ab inteſtinis ſeparata ſeorſim pro ſingulari Ophthalmico aſſeruatur) reliqua caro elota, cum corde & iecore, poſt lentam exſiccationem ſiue per ſe, ſiue in Balneo Mariæ, in Alcohol redigatur: puluis hic in vſu Medico intus præſumptus, Venenum ad cutim propellit, tanquam Theamedes lapis, qui ferrum longè à ſe expellit. Idem aſſerit, contra omnia Venena remedium eſſe tam θεραπευτικὸν quàm προφυλακτικὸν: & hoc medicamento magna pecunia à quibuſdam empto, cum fiducia vti licere, nec quiſquam Medicorum eius vſu famam vnquam periclitaſſe. Doſin eſſe à drachma ſemis ad drachmam vnam, in hauſtu Vini Maluatici, vel iuſculo vini generoſi.

II. Alii aliter parant. Recipiunt Serpentes quinque vel ſex viuos, coniiciunt in ollam vitreatam, quam operculo tegunt, quod in medio foramen habet: torreantur ad ignem carbonum lentum, vt omnis pinguedo & humiditas ſeparetur atque abſumatur, nihil tamen comburatur: poſtea in puluerem redigantur. Pulueris huius Recipe vncias duas, radic. Valerianæ, Angelicæ, Pimpinellæ, Rutæ, ana vnciam vnam; Sacchari candi albiſsimi, vnciam vnam: fiat puluis, cuius doſis ſcrupulus ſemis.

Hi pulueres hodie apud plurimos in frequenti vſu contra venena habentur; & vt rectè Döringus *g*, nonnulli parem ſecuritatem ac Mithridatio tribuunt, verùm ad certum tempus. Nouimus qui pro indubio contra peſtem præſeruatiuo & curatiuo prædicarunt, magnoque pretio vendiderunt, quorum tamen aliqui, cùm ante 13. annos apud nos peſtis ſæuiret, ablatis hominum circiter millibus quatuor, peſte correpti, tandem opem noſtram implorarunt. Quare rectè Sennertus, neminem temerè his confidere vult, niſi eorũ efficaciam experientiis comprobatam ſciat: quod factu, ait, difficile. Nam quæ in brutis fiunt experientiæ, ſæpè fallaces: cùm quæ homini ſunt venena, non omnia aliis animalibus venena ſunt.

Magiſterii Bezoardici animalis, Quercetanus *h* etiam meminit, quod ex puluere Viperarum extrahatur, idque opera eiuſdem menſtrui, ſiue ſulphuris, aut ignis naturæ: quo chimicè calcinantur & ſoluuntur enarratæ viperæ, quæ iam in terræ latibulis à ſola balſamica illa virtute, eiuſdem ſalis & ignis naturæ, ſummam Alexiterii vim acquiſiuerunt. Ope enim horum ſpirituum balſamicorum prædicti ignis, naturæ viperinæ carnis virtus alexiterica & bezoardica, in infinitam virium poteſtatẽ excreſcit. Vnde etiam baſis principalis locus in Theriaca cœleſti Quercetani, quæ ſeptem Magiſteria recipit, & inter cætera Magiſterium Bezoardici animalis, & Magiſterium Bezoardici mineralis.

Hacte-

Hactenus de Bezoardico animalis, nunc paucis quoque de Bezoartico metallico siue minerali, ex Quercetano & Sennerto.

DE BEZOARDICO METALLICO SIUE MINERALI.

HAbentur & Bezoardica mineralia, quæ à mineralibus, & vi Alexipharmaca quam posſidere dicuntur, nomen ſortiuntur, vt eſt Antimonium diaphoreticum, quod aliis Antimonium vitæ, Eſſentia antimonii, Mercurius vitæ, generis nomine Bezoardicum minerale : apud Quercetanum *i* dici poſſet ſpuma vel remedium è ſpuma duorum draconum natum: eſt & Bezoar metallicum fixum.

Bezoardicum autem minerale, quod alii Antimonium diaphoreticum nominant, hunc in modum, Sennerto *k* monente, conficitur : Recipe Mercurii ſublimati cum vitriolo & Salis (vel nitri, vel ammoniaci, vel petræ) ana libr. vnam, Antimonii libr. tres (alii ſumunt partes æquales) terantur inuicem, & deſtillentur per retortam vitream in arena. Liquor ſeu oleum butyri inſtar, ſemel rectificetur : huic oleo guttatim ſpiritus vitrioli aliquid affundatur : exempli gratia, vnciæ quatuor (alii etiam Aquam regis infundunt) Aqua per alembicum deſtilletur, aquæ deſtillatæ addatur Aquæ vitrioli recentis vncia vna, atque iterum præcipitato affundatur, idque tertia vice repetatur.

Præ-

Præcipitatus hic poſtea teritur, abluitur & ignitur. Verùm alii etiam Solem addunt: ſumunt exempli gratia ad libram ſemis, Solis ſiue auri, vnciam ſemis, in aqua regis ſiue forti prius ſeorſim ſoluti, atque priori ſolutioni affundunt. Aquam omnem ſpacio duorum dierum abſtrahunt, vltimo ignem augent, vt cucurbita parte inferiore incandeſcat. Quod ſublimatum fuerit, abiicitur: reliquum ſubflauum & nullius ferè ſaporis eſt, in crucibulo per dimidiam horã igniatur. Sunt qui oleo ex Antimonio, & ſublimati Mercurii æqualibus partibus deſtillato, affundunt aquam calidã & puluerem præcipitatum ablutum & exſiccatum ad vſum ſeruant, & vti dictum, aliqui Mercurium vitæ, alii eſſentiam Antimonii nominant. Verùm vix (addit Sennertus) ob magnam vehementiam eius vſus tutus eſt, cùm vltra granum vnum exhiberi vix poſsit.

Balſamum Bezoardicum denique, qui volet apud Libauium *l* legat, quod ex herbis, radicibus, aromatibus, gummatibus, magnis opiatis & oleis ſimul ex arte deſtillatis, conficitur.

Sed hîc ſubſiſtamus, ſedulò iuuenes propter conſcientiam admonentes, imò propter ſuorum ægrorum ſanitatem rogantes, ne temerè Bezoardica metallica intra corpus exhibeant, ſed potius blandioribus & naturæ humanæ

conue-

conuenientioribus, quibus DEI gratia non caremus, vtantur.

a in pharmacia restit. *b* 11. simpl. medicam. in initio. *c* lib.7.cap.11. *d* tetrab.4. serm.1.cap.97. *e* in Institut.medic. lib.5. par.3. sect.3. cap.14. *f* in sua Basilica. *g* lib.de medicina, sect.5. clas. 3. cap.6. *h* in sua pharmac. restitut. cap 32. *i* in pharmac.restit. cap 23. vbi Bezoardici mineralis proprietates & eiusdem descriptionem metaphoricam proponit, quemadmodum de Bezoare metallico quod præstantissimum contra pestem & venena sudorificum statuit, cap 8. k instit.medic.lib. 5. par.3. cap.18. *l* lib.2.Alchimiæ tract.7.cap.17. quod est de oleis & balsamis compositis.

FINIS.

EX FRANCISCI PONÆ MED. PHYS. VERONENSIS TRACTATV CVI TITVLVS

ANTIDOTVS BEZAARTICA aduerſus omnia venena.

ANTIDOTI BEZAARTICI noſtri formula.

R
Ecipe Lapid. Bezaar Orient. legitimi
Pauonii ſeu Thaos
Malacenſis ex felle hyſtricis
Vnicornu legitimi an. drach. ſemis.
Margaritarum Orient. præpar. drachm. quinque.
Et hæ multiplicenter deficiente
Thaos & lapide Malacenſi
pondere illorum.
Foliorum auri num. quinquaginta.
Terræ ſigillatæ legitimæ
Boli armeni lutei Orient.
Corall. rub. præparati
Smaragdi præparati an. drach. duas.
Scorzoneræ Hiſpan. veræ drach. ſex.
Tormentillæ mundæ recentis
Anthoræ
Biſtortæ
Pentaphylli

Contra Hierua
Angelicæ
Pimpinellæ
Eringii an. drach.duas.
Cort.Citri matur.
Fl. Citri nondum exſolutorum in vmbra
exſiccat.
Sem.citri rec.præp. an.drach.duas ſemis.
Baccarum Lauri
Iuniperi an.drach.tres.
Cardui benedicti
Dictamni Cretici
Calamintæ montanæ
Rutæ
Scordii veri Cretenſis an.drach.ſemis.
Agallochi legitimi
Zedoariæ
Galangæ minoris
Cinamomi electi
Caryophyll.ſelectorum
Croci Corycii an.ſcrupul.duos.
Sem. ocymi caryophyl.
Amomi veri
Rutæ an.drach.duas.
Hypericonis
Altheæ an.drachm.tres.
Opobalſami legitimi
Theriacæ Andromachi rec.
Mithridatii
Elect. Alkermes
de Hyacintho an.vnciam ſemis.
Mel-

Mellis Attici despum. lib.duas vnc.tres.
Misce, fiat electuarium secundùm artem.

Hæc est BEZAARTICA Antidotus, à me diuturnis cogitationibus concinnata, & rationi non minus consona, quàm experimentis euidentibus comprobata: & qua nulli locū ad præstantiorem excogitandā relictum esse autumo.

Ex prædictorum ergo mistione, resultat Bezaarticum nostrum, temperamenti calidi in principio secundi gradus, sicci in secunda mansione primi. Quod vt opportunè sumatur, considerunda est ætas, cœli temperies, ratio cur sumatur. Quotiescunque igitur aderit præsentia indicantis, scilicet vel assumptio, vel suspicio assumpti veneni, statim tanquam ad sacram anchoram, erit ad hoc, maxima cum fiducia confugiendum. Quod si veneni fuerit ignota natura, tunc ex Aqua Scorzoneræ Hispanicæ & decoctione seminum Altheæ ad æquas partes erit sumendum drachmæ pondere: sin minus adsint Aquæ cordiales, vel talis decoctio, hauriatur siue ex iure tepido, siue ex vino diluto, siue ex aqua communi tepida, ea hora qua opus fuerit. Si autem veneni genus liqueat, tunc aduersus corrodentia, ex Amygdalino recenti, vel ex decoctione seminis lini, radicum altheæ, foliorum maluarum, vel pariter ex iure pingui: quod si vomitus Bezaartici assumptionem præcesserit, vtilius erit. Si venenum fuerit corruruptiuum, ex aliqua præsertim planta venefica, tum ex aqua prædicta Scorzoneræ, vel

Cardui benedicti, vel ex vino albo diluto. Si narcoticum fuerit, quemadmodum Cicuta, Opium, Mandragora, sumatur ex vino generoso vsque ad drachmam vnam, quæ est summa dosis. Si venenum fuerit ab animali, vel morsu, vel punctura illatum, statim sumatur ex aqua Scorzoneræ, vel diluto vino ad scrupulos duos, & parti sauciatæ, duobus digitis supra ictum, apponatur fasciola, hoc delibuta, modico aceti addito: hoc modo si admoueatur remedium, tunc prohibetur ad cor ascendere venenata facultas. Æstate dosis erit minor, diebus præcipuè canicularibus, & in gracilibus habitu, maximè si febris insignis adsit, tunc enim ad scrupulum vnum, vel drachmam semis sufficiet ex aqua Scabiosæ, Acetosæ, Melissæ, florum Citri: ratione enim calidi temporis, facilius penetrat & agit: infantibus, scrupulo, vel granis septem exhibeatur. Expediet arterias quoque & tempora inungere: maximè si venenum caput symptomatibus petere videatur: & hoc præsertim veneno frigido.

A venenorum insidiis nos tueri, & opportunè custodire poterimus, si tertio quoq; die scrupulus vnus accipiatur, vel in exiguo bolo inaurato, vel dissolutum in aquis cordialibus: sic enim à quolibet veneno, tutum euasurum hominem pollicemur. Et his qui hac ratione vtentur, retardabitur senium, oculorum acies validior fiet: nerui ad munia obeunda vegetiores: ventriculus roborabitur: ingenium lucidius fiet,

fiet, ſpiritus illuſtriores : præſtantior denique corporis habitudo & hilarior ſanitas.

Dolores præterea capitis, à cauſa præſertim frigida, mirificè ſedat: & vertiginoſis(quemadmodum ego in me ipſo expertus ſum) ſingulare eſt remedium. Cordis palpitationi, haud quicquam accommodatius. Appetitum conciliat : in febribus mali moris mirificè prodeſt, ex violato ſaccharo, vel conſerua ex acido citri. Nephritidi,vnicum eſt præſidium : vrinas enim mouet & pellit calculum, ſi ſumatur ex aquis accommodatis. Menſtrua citiſsimè prouocat, & retentas ſecundas trudit: neque minus partum facilitat. Hiſtericis paſsionibus, nihil ocyus præſidio eſt : Lienis vitia corrigit: quartanariis confert. Contra peſtis iniurias efficaciſſimum,ſi quid aliud. Puerorum enecat vermes, & à rheumatiſmo præſeruat. Aliis quoque præpollet viribus, quemadmodum quotidiano euentu & experimento patebit.

DE LAPIDE PAVONIO SIVE THAOS.

EST & alius lapis,Pauonius dictus,ſeu Thaos, & ipſe rariſsimus, paucisque cognitus : ſubſtantia ſatis dura, in atro cinereus, quibuſdam ſphærulis, velut oculis, inter ſe magnitudine differentibus diſtinctus, hisque flauo centro & Iride ſubcærulea: quare Pauonis caudam videtur quodammodo oculorum æmulatione re-

præſentare. Aſpidi interim non abſimilis: croceus enim & niger, quemadmodum & Aſpis & lapis iſte, quẽ Plinius Pauoni & Aſpidi ſimilem facit lib.37.cap.11. Talis ad vnguem reperitur in Muſæo noſtro, rudi quodam & vetuſto ornamento ſuſpenſus. Nucis iuglandis ferè magnitudine: & huiuſmodi lapidem pariter vidiſſe in Gazis Sereniſsimi magni Ducis, affirmauit mihi Excellentiſs. Bartoletus. Alium verò pro Pauonio lapide, olim Ferdinando Hetruriæ Duci magno, delatum fuiſſe, oui columbini magnitudine, motu variantem aſpectum & colores, ab Indo quodam, cui multo auro repenſus fuit, mihi literis ſignificabat Reuer. Pater Zanobius Bocchius, Sereniſsimi Mantuæ Ducis Botanicus, &c. Illum tamen fuiſſe præclarum & legitimum Opalen, quorundam fuit opinio, & potiſsimum excell. Mercurialis, qui tunc aderat. Pauo igitur lapis, & qui ex Malaca ex Hyſtricis felle defertur, rariſsimi ſunt, quare eorum ſuccedanea erunt in Antidoto noſtra, Vniones orientales præparati, ad eorum pondus: in cæteris abſolutum cupimus, neque quidquam ſubſtituendum concedimus.

Hactenus Pona.

IN-

INDEX.

in Da-

ƈta

FINIS.

ERRATA TYPOGRAPHICA.

Pag 6. lin. 7. nunquam notum p. 7. l. 16. quamuis Cardanus p. 9. l. 7. præferri p. 9. l. 6. & curam & p. 14. l. 9. antid. l. 11. simpl. 18. p. 24. l. 20. cap. 16. p. 35. l. 24. dici p. 42. l. 6. obseruetur p. 43 l. 21. colligi p. 50. l. 20. lapis est p. 53. l. 7. obtrudunt p. 61. l. 17. x medic. com. p. 67. l. 8. d. lib. 7. p. 73. l. 2. dicitur, Fabio Columnæ p. 81. l. 13. guerræ p. 89. l. 12. serpentem p. 90. l. 22. deserto fecisse l. 25. Arlensis p. 91. l. 3. at Arlensis p. 96. l. 8. Hager asos p. 109. l. 11. Lusitani sententia l. 13. Chainus, citante p. 113. l. 26. degentium p. 115. l. 14. vnam p. 116. l. 20. Camerarius f. p. 124. l. 3. priore l. 26. sua p. 140. l. 19. faucibus orci p. 145. l. ult. dele & p. 156. l. 22. de feb. pest. l. 30. cap. 42. p. 170. l. 7. syndrome p. 180. l. 20. per sex continuos p. 181. l. 7. Claudinus p. 199. l. 21. utiliter (addit) p. 200. l. 14. induxerat l. 21. Icteritia nigra p. 206. l. 11. At vt p. 208. l. 25. cap. 46. p. 214. l. 16. & Paræus p. 221. l. 13. præstantissima p. 227. l. 27. prius exquisitè p. 241. l. 30. remedia etiam p. 253. l. 24. vi occulta p. 256. l. 19. feroces

FINIS.

done

Bauhin, Kaspar, 1560–1624.

Caspari Bauhini Basileens archiatri & praxeos profess. ordinar. de lapidis bezaaris oriental. & occident. cervin. & germanici; ortu natura differentiis veroque usu ex veterum & recentiorum placitis. Liber priore editione auctior ... Basileae, sumptibus Ludovici Regis, 1625.

~~12 p. l.~~, 294, [9] p. illus. 16½cm.

[24] p.

1. Rocks. 2. Precious stones. 3. Medicine, Ancient. I. Title: De lapidis bezaaris.

